



Edicija *Knjaževačkim krajem*

Pokrovitelj publikacije
Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije

Svetlana Ćirković, Mirjana Mirić

ROMSKO-SRPSKI REČNIK KNJAŽEVAČKOG GURBETSKOG GOVORA

Edicija *Knjaževačkim krajem*

knjiga 8

Glavni i odgovorni urednik

Vladana Stojadinović

Urednici

Vladana Stojadinović, Slađana Jeremić, Ljiljana Pavlović

Redaktori za romski jezik

Darko Ibrić, Katarina Ibrić, Ljubinka S. Simić

Revizija romskog teksta

Biljana Sikimić, Darko Ibrić

Saradnici u terenskim istraživanjima

Svetlana Ćirković, Darko Ibrić, Miljan Mustafić, Željko Mustafić, Ružica Rakić, Ivan Ronić,

Biljana Sikimić, Ljubinka R. Simić, Ljubinka S. Simić, Marija Simić, Romana Stefanović

Saradnici na transkripciji

Darko Ibrić, Katarina Ibrić, Biljana Sikimić, Ljubinka R. Simić, Ljubinka S. Simić, Zagorka Simić

Recenzenti

dr Nataša Vulović

mr Baja Lukin Saitović

Likovno-tehnički urednik

Aleksandar Cvetković

Izdavač

Narodna biblioteka „Njegoš“, Knjaževac

www.biblio-knjazevac.org

Za izdavača

Vladana Stojadinović

Tiraž 300

Štampa

Donat graf, Beograd

ISBN 978-86-87537-85-9

Svetlana M. Ćirković
Mirjana M. Mirić

ROMSKO-SRPSKI REČNIK KNJAŽEVAČKOG GURBETSKOG GOVORA

Knjaževac, 2017

SADRŽAJ

Uvod.....	7
Rečnik.....	19
Uzorci idiolekata	110
Summary	115
Reč urednika.....	118
Spisak fotografija na koricama	119

UVOD

Romsko-srpski rečnik knjaževačkog gurbetskog govora nastao je kao rezultat rada na projektu *Istraživanje jezika i folklora Roma u Knjaževcu*, koji je finansiralo Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije tokom dva projektna ciklusa 2016. i 2017. godine.¹ Nosilac projekta bila je Narodna biblioteka „Njegoš” u Knjaževcu. Osnovni cilj projekta je bilo terensko dokumentovanje jezika i folklorne tradicije Roma u Knjaževcu i Minićevu, a sekundarni razrada i praktična primena specifične metodologije terenskog rada na jeziku kojim istraživači nedovoljno vladaju, ili uopšte ne vladaju u pisanoj formi. Konačan rezultat projekta je sada pred čitaocima: prikupljena jezička građa iskorišćena je za izradu romsko-srpskog rečnika sa kratkom zbirkom odabranih tekstova na romskom jeziku. Istovremeno, važan rezultat projekta je stvaranje kompetentnog tima mladih istraživača Roma koji stečeno znanje u terenskim istraživanjima i jezičkoj obradi podataka danas uspešno može primeniti i u radu sa drugim romskim zajednicama u Srbiji.

Rad na realizaciji projekta *Istraživanje jezika i folklora Roma u Knjaževcu* u oba projektna ciklusa sastojao se iz nekoliko faza.

Jula 2016. godine lokalni aktivisti Romi učestvovali su u radionicama koje su podrazumevale obuku u terenskim istraživanjima, dokumentovanju jezika i folklorne tradicije, arhiviranju prikupljene terenske građe. Predavanja su držale Svetlana Ćirković i Biljana Sikimić iz Balkanološkog instituta SANU. U ovoj fazi projekta obavljena su i timska terenska istraživanja, tokom kojih je prikupljeno oko 14 sati terenskog audio i video-materijala.² U terenskim istraživanjima učestvovali su: Darko Ibrić, Miljan Mustafić, Željko Mustafić, Ružica Rakić, Ivan Ronić, Ljubinka R. Simić, Ljubinka S. Simić, Marija Simić, Romana Stefanović, Biljana Sikimić i Svetlana Ćirković. Avgusta 2016. godine organizovana je obuka u oblasti transkripcije snimljenog materijala i izrade pisanog korpusa na osnovu kog je nastao rečnik. U ovoj fazi je započeo konkretan rad na transkripciji u kome su učestvovali: Darko Ibrić, Katarina Ibrić, Ljubinka S. Simić i Ljubinka R. Simić, koji su do oktobra 2016. godine samostalno transkribovali odabrane terenske

1 Lingvistička, antropološko-lingvistička i folkloristička istraživanja Roma i drugih manjinskih zajednica u Srbiji deo su redovnih istraživanja u okviru projekta *Jezik, folklor i migracije na Balkanu* (br. 178010) Balkanološkog instituta SANU, koji u celini finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Kompletan terenski materijal deponovan je u Digitalnom arhivu Balkanološkog instituta SANU u Beogradu i u Narodnoj biblioteci „Njegoš” u Knjaževcu.

razgovore. Sledeća faza rada na projektu (oktobar 2016) sastojala se od zajedničke provere transkripata, i u ovoj fazi su učestvovali: Darko Ibrić, Ljubinka R. Simić i Ljubinka S. Simić.

U narednom projektnom ciklusu – 2017. godine – obuka je obuhvatila leksikografsku obradu terenski dokumentovane jezičke građe – ekscerpcija transkripata, izbor leksema, leksikografska obrada ekscerpiranih reči i prevod na srpski jezik. Obuku u leksikografskom radu držale su Svetlana Ćirković, Mirjana Mirić i Biljana Sikimić. Saradnici koji su učestvovali u projektnom ciklusu 2017. godine su: Darko Ibrić, Katarina Ibrić, Ljubinka R. Simić, Ljubinka S. Simić i Zagorka Simić. Tokom jula, avgusta i septembra u tri odvojene faze dovršavana je transkripcija, proveravana su sporna mesta u transkriptima, razjašnjavane su nedoumice, ekscerpirane su lekseme iz transkripata i otpočeta je njihova leksikografska obrada. Konačnu reviziju transkripata i rečnika uradili su Biljana Sikimić i Darko Ibrić. Redaktori za romski jezik u finalnoj fazi leksikografske obrade bili su izvorni govornici knjaževačkog gurbetskog govora: Darko Ibrić, Katarina Ibrić i Ljubinka S. Simić. Njihove sugestije su u rečniku označene inicijalima u uglastim zagradama [D.I.], [K.I.], [Lj.S.S.].

Terenska istraživanja su pokazala da u Knjaževcu i Minićevu danas žive tri romske grupe – Gurbeti, Lejaši i Kovači (uz nekoliko doseljenih porodica Arlija i Banjaša). Gurbeti u Knjaževcu i Minićevu (koji sebe nazivaju i Zavradžije) koriste gurbetski govor romskog jezika, koji pripada južnovlaškom dijalektu romskog jezika (dijalektološka podela je data prema Jaronu Matrasu, up. Matras 2004: 7). Lejaši koriste govor koji pripada severnovlaškom dijalektu romskog jezika (Matras 2004: 8, Boretzky 2003). Kovači danas govore samo srpskim jezikom, romski jezik su izgubili sredinom 20. veka, a u nauci se smatraju potomcima Arlija, koji inače govore balkanskim dijalektom romskog jezika (Matras 2004: 7, Sikimić 2017). S obzirom na to da su Gurbeti najbrojnija grupa Roma u Knjaževcu i Minićevu, rečnik se zasniva na gurbetskom govoru romskog jezika.

U Srbiji ne postoje dijalekatski rečnici lokalnih romskih govora, koji su nastali kao rezultat terenskih lingvističkih istraživanja – postojeći rečnici su uglavnom nastali kao leksikografska obrada leksičkog fonda samih autora rečnika, up. Haliti 2011, Krasnići 2012, uglavnom sadrže lekseme ne samo iz gurbetskog govora, već i iz govora koji pripada(ju) arlijskom dijalektu. Rečnici koji su nastali primenom lingvističke metodologije kako u prikupljanju leksičke građe, tako i u leksikografskoj obradi, uglavnom se zasnivaju na leksičkoj građi različitih romskih govora i dijalekata (up. Boretzky, Igla 1994). Rečnik Radeta Uhljka (1983) zasniva se na „leksičkom fondu gurbetskog govora srpskih Roma“, uz druge, njemu dostupne podatke iz romskih govora nekadašnje Jugoslavije (Uhljak 1983: 11), ali je u ovom rečniku teško odrediti dijalekatsku pripadnost konkretnih romskih leksema.

Korpus

Korpus za rečnik čine snimljeni, a potom transkribovani snimci razgovora vođenih sa izvornim govornicima gurbetskog govora u Knjaževcu i Minićevu jula 2016. godine. Uzorak govora prikupljen je od govornika oba pola i različitih uzrasta koji su rodom iz Knjaževca i okoline ili žive u Knjaževcu već duži vremenski period, što ih čini reprezentativnim nosiocima lokalnog gurbetskog govora. Treba napomenuti

da su svi sagovornici dvojezični govornici romskog i srpskog jezika, a mnogi od njih govore i nemački jezik budući da su duže vreme boravili u Nemačkoj.

Obim ukupnog snimljenog materijala iznosi oko 14 sati, a njime su, osim gurbetskog, obuhvaćeni još lejaški i arlijski govor romskog jezika, kao i srpski jezik. Osim delova razgovora vođenih na srpskom jeziku, transkribovani su i neki fragmenti razgovora na lejaškom i arlijskom govoru, ali smo, iz lingvističkih razloga, odlučili da ova građa ne bude uključena u konačno oblikovani rečnik. Rečnik je nastao na osnovu 7 sati i 30 minuta isključivo gurbetskog govora, a tako dobijeni korpus čini preko 45.000 reči. Lekseme su ekscerpirane iz 12 transkripata razgovora, koji su označeni rednim brojem u uglastim zagradama, a odnose se na transkripte gurbetskog govora: [Tr2], [Tr4], [Tr5], [Tr6], [Tr8], [Tr9], [Tr11/1], [Tr11/2], [Tr11/3], [Tr11/4], [Tr16], [Tr17].³ Razgovori sa Lejašima i transkribovani fragmenti razgovora nose oznake: [Tr7], [Tr13], [Tr15]. U terenskim istraživanjima zabeležen je samo jedan razgovor vođen na arlijskom ([Tr1]), i tri razgovora vođena dominantno na srpskom jeziku: [Tr3], [Tr12], [Tr14].

U terenskim istraživanjima primenjena je metoda otvorenog intervjua, pitanja su postavljana na romskom od strane izvornih govornika romskog ili na srpskom od strane saradnika ili istraživača kojima romski nije prvi jezik. Pitanja su bila usmerena na tradicijsku kulturu, s obzirom na to da je cilj projekta bio prikupljanje jezičke i folklorne građe, elemenata tradicijske kulture koji su i dalje živi u tradicijskoj praksi lokalne romske zajednice, ali i onih elemenata koji se mogu samo rekonstruisati na osnovu sećanja sagovornika. Razgovorima su pokrivene i teme iz usmene istorije, kao i (auto)biografske priče. Primenom ovakve terenske metodologije registrovani leksički fond je spontano produkovan u narativima, lekseme i njihovi gramatički oblici nisu elicirani posebno kreiranim upitnicima. Takođe, leksički fond reflektuje teme razgovora, na šta ukazuju uzorci idiolekata na kraju ove knjige. Uz svaki od dvanaest idiolekata naveden je redni broj transkripta, kao i informacija o poreklu i polu sagovornika, ali ne i njihova puna imena i prezimena. Tekstovi su odabrani tako da predstavljaju širi kontekst upotrebe reči koje su se našle u rečniku, ali i da ilustruju elemente tradicijske kulture, prošlog i savremenog života sagovornika.⁴ Zbog ograničenosti prostora odabrani tekstovi su kratki, a za svakog sagovornika odabran je jedan reprezentativan fragment iz razgovora vođenog sa njim. Uz lekseme – etnografizme, značajne za romsku tradicijsku kulturu, navedeni su prošireni primeri, iz kojih se može saznati nešto više o ovim elementima romske tradicijske kulture.

Primenjeni pravopis i alfabet

U rečniku je primenjen pravopis po uzoru na pravopisne preporuke Rajka Đurića (Đurić 2012), uz neznatna odstupanja koja reflektuju dijalektološku transkripciju terenski dokumentovanog materijala. Primenjeni pravopis kao takav nije normativan, već u funkciji markiranja dijalektoloških karakteristika lokalnog, usmenog govora, što je u skladu sa savremenom praksom srpske dijalektologije.

3 Iako vođen na gurbetskom govoru, razgovor i transkripti fragmenata razgovora sa oznakom [Tr10] nisu upotrebljeni zbog tehničkih problema tokom procesa rada.

4 Širi izbor tekstova na romskom, uz prevod na srpski, naći će se u monografiji koja će naknadno biti objavljena.

U rečniku su upotrebljene sledeće grafeme: a, b, c, č, čh, ć, ćh, d, dj, đ (samo u srpskim, neadaptiranim rečima), dž, e, ə, f, g, h, x, i, j, k, kh, l, lj, m, n, nj, o, p, ph, r, rr, s, š, t, th, u, v, z, ž.

Odabir leksike

Pri odabiru leksema koje će ući u rečnik, trudili smo se da izdvojimo sve reči iz romskog jezika, mada su u rečnik ušle i neke očigledne recentne pozajmljenice iz srpskog jezika, ali adaptirane u romski morfološki sistem. U rečnik su ušli i etnografizmi⁵ čije je pojavljivanje u razgovorima rezultat usmeravanja razgovora na teme iz tradicijske kulture. Osim romskih etnografizama (npr. *Bibijako djive*, *dororri*), zabeleženi su i etnografizmi poreklom iz srpskog jezika (npr. *Božić*, *povojnica*).

Bitno je napomenuti da prisustvo, odnosno odsustvo reči iz leksičkog fonda nekog idioma može poslužiti kao važan pokazatelj različitih društveno-istorijskih i kulturnih okolnosti u kojima se jezik razvija. Prikupljeni materijal ukazuje na tendenciju gubljenja pojedinih romskih reči, kao i na neminovno pozajmljivanje iz srpskog, kao dominantnog jezika šire zajednice. Pozajmljene reči postale su sastavni deo leksičkog fonda govornika i mahom su adaptirane u romski morfološki sistem, a načini njihove adaptacije odslikavaju važne jezičke procese.

Iako relevantne, određene ekscerpirane i obrađene reči nisu ušle u konačnu verziju rečnika usled ograničenosti prostora. Radi se o imenicama, pridevima, glagolima i priložima (u zanemarljivo malom broju i o predlozima) poreklom iz srpskog (ređe iz drugih jezika, na primer, iz nemačkog) čija je upotreba u prikupljenom materijalu uglavnom retka, obično registrovana kod samo jednog govornika, a često su u pitanju jedinične potvrde. Za neke od izostavljenih reči poreklom iz srpskog, postoji ekvivalentna reč u romskom (npr. *učil* – *sićol*), dok za pojedine nije potvrđena romska alternativa ni u transkriptima, niti je bila poznata redaktorima (npr. *kreveto*, *čestitil*, *mrzol*).

Iz rečnika su izostavljene sledeće grupe reči: celokupan onomastički sistem – antroponimi, toponimi (npr. *Knjaževco*, *Timoko*), etnonimi (*Nemco*, *Turco*, *Bugarino*, *Srbo*, *Xoraxaj*, *Amerikancura*, *Kinezura*), romski endonimi (*Mečkari*, *Vašardžije*, *Zavradžije*, *Kovačke Roma*, *Lejaša*, *Katunara*), nazivi svetaca i odgovarajućih kalendarskih praznika (*Sveti Ilija*, *Sveti Nikola*, *Sveti (A)randjel*); recentne pozajmljenice iz nemačkog jezika: *abšigung* (nem. *Abschiebung* 'deportacija'), *špermil* (nem. *Sperrmüll* 'otpad'), *ja* (nem. *ja* 'da'), kao i najveći broj imenica pozajmljenih iz srpskog jezika čije značenje ostaje transparentno, mada su morfološki adaptirane u romski sistem deklinacije: *artija*, *banderi*, *berba*, *bolnica*, *borovnica*, *brego*, *budala*, *bunker*, *cevo*, *cigara*, *dno*, *doktori*, *doručko*, *ručko*, *dućani*, *dušeko*, *džako*, *evro*, *hodnik*, *hoteli*, *jastuko*, *kanapo*, *kanta*, *kapako*, *katanco*, *ključo*, *kila*, *kompjuteri*, *korpa*, *kosa*, *koža*, *kreveto*, *krovo*, *krugo*, *lanco*, *lepako*, *lonco*, *malteri*, *marka*, *mašina*, *metri*, *metla*, *mosto*, *papiri*, *parčeto*, *pleko*, *pleva*, *podvarako*, *pogača*, *prodavnica*, *promena*, *pojata*, *poklono*, *pruga*, *radio*, *rado*, *rako*, *rato*, *radnikura*, *roditelj*, *reka*, *relna*, *robo*, *seljakura*, *sijalica*, *sita*, *slamarica*, *snopo*, *soba*, *stanica*, *stano*, *šatori*, *škola*, *šporeti*, *šolja*, *tanjiri*, *tehnika*, *telefono*, *televizija*, *veselje*, *višnja*, *vodenica*, *vrba*, *zamrzivači*, *zemljoradnikura*, *zejtino*, *žega*; pridevi adaptirani u romski sistem: *dugo*, *glavno*, *mirno*, *nemirno*, *obično*, *okruglo*,

5 Etnografizmi u najširem smislu jesu termini koji označavaju etnografske realije, odnosno elemente materijalne i nematerijalne tradicijske kulture.

opasno, radosno, zadnjo, zidano. Iz rečnika su izostavljeni glagoli pozajmljeni iz srpskog jezika morfološki adaptirani u romski sistem konjugacije, ali koji su upotrebljeni samo kod jednog sagovornika. Njihovo značenje je transparentno, a izostanak njihove upotrebe kod drugih sagovornika može biti rezultat, s jedne strane, individualne jezičke produkcije, ali, s druge strane, i teme razgovora. Izostavljeni su glagoli: *baril, batalil, brukol, častil, čestitil, čupil, dirol, dočekil, dogradil, dosadil, dovatil, gadžil, gnjavil, guril, isplatil, izaberil, izbacil, izvinil, javil, juril, koljarel, koristil, meljil, menjol, mrzol, muti(sare)l, načnol, naidžil, napreduil, napustil, nasledil, obećil, obelež(u)il, obesil, očekuil, odbil pe, odelil pe, odredil, odvojil, omrazil, opisil, opletil, opojil, opteretil, osetil, ostvaril, pištol, podnosil, pomenil, pomiril pe, ponovil, posmatril, praktikuil, prekinol, preživil, pridjol, prlil, promeši(sare)l, propad(n)il, propustil, pržol, pušil, radi(j)il pe, rasturil pe, savijol, seckol, skrenil, slabuil, složil, snabdil, snalizil pe, sudil, šminkol pe, trkol pe, tovaril, trudil pe, učil, učinil, ukinol, ukrasil, umoril, unakazil, upoznail, ustanovil, uveril pe, vozil, zadovoljil, zakazil, zaposlil pe, zaradil, zateknil, zidosarel, značil*. Međutim, izuzetno su u rečnik uneti glagoli poreklom iz srpskog jezika, upotrebljeni samo kod jednog sagovornika, ali u kontekstu zanata o kom govore, budući da imaju vrednost termina, npr. *rendišil* 'rendati', *kala(iš)il* 'kalaisati', *zakovil* 'zakovati'. Glagol *zakovil*, osim što ima terminološku vrednost, predstavlja i izvedenicu od glagola *kovil* (takođe pozajmljenog iz srpskog), koji je potvrđen kod više sagovornika. Izuzetak predstavlja i glagol *pazaril*, koji je, iako transparentnog značenja i upotrebljen samo kod jednog sagovornika, polisemičan ('trampiti', 'pazariti', 'kupovati'). Iz rečnika su izostavljeni i prilozi pozajmljeni iz srpskog, potvrđeni samo kod jednog sagovornika, na primer, *dan-danas*, kao i recentni prilozi – etnografizmi *mutavo, mutavski*,⁶ predlog *oko*, veznik *počim* i mnogi drugi.

Rečnik ne sadrži etimološke informacije (zainteresovani za etimologiju imaju na raspolaganju brojne relevantne izvore), važno je ipak napomenuti da su, osim autohtonih reči uključene predevropske i evropske pozajmljenice karakteristične za vlaške romske govore. Takođe su uključene i starije pozajmljenice iz slovenskih govora (npr. *čeljado, krošnica*) – od kojih su neke mogle u gurbetske govore ući i preko rumunskog jezika, kao i stariji, danas retko korišćeni turcizmi (npr. *abandžija, bočava, čandija, čakmara* i slično). U ovakvim odrednicama uvek se navodi i srpski ekvivalent kao deo niza prevodnih sinonima.

Odrednice

Rečnik sadrži preko 900 odrednica (bez upućivačkih odrednica i bez izraza). U oblikovanju odrednice prvo je data akcentovana naslovna leksema na romskom, potom oblici preterita (za glagole), množine (za imenice), zatim je navedena vrsta reči kojoj pripada i njene gramatičke kategorije, i konačno prevod značenja na srpski.

U navođenju lekseme na romskom jeziku, osim akcenata, navedene su i njene posvedočene fonetske i morfološke varijante. Tako su fonetske varijante označene na nekoliko načina – ukoliko fonetska promena utiče na samu osnovu reči (npr. *mangel, mandjel; bandjerel, bandjarel*), navedene su sve potvrđene varijante i odvojene zarezom. Ukoliko u varijantama lekseme neke foneme nestaju, npr. *i(n)kalel, g(i)ja(te)*,

⁶ U dijalekatskim rečnicima timočkog govora registrovana je leksema *mutavo* u sintagmi koja ukazuje na etnografizam, npr. *mutavo kolo* (Koželjac 2014: 286).

(*x*)*asal*, ove fonetske promene markirane su uvođenjem zagrada. Označene su i hiperkorekcije koje se čuju, tipa *r(r)aćija*. Zagrada je korišćena i za markiranje fonetske varijabilnosti u oblicima preterita, npr. *i(n)kalda*, *fura(v)da*, a zarezi su odvojeni oblici preterita koji imaju različitu morfološku strukturu npr. *iklilo*, *i(n)klisto*; *xasarda*, *xasaljo*. Morfološke varijante u osnovnoj leksemi markirane su zarezom, odn. navedene su obe varijante, npr. *pekel*, *pekol*; *primol*, *primil*; zagradom je markirano postojanje morfološkog formanta *-sare-* u glagolima npr. *kito(sare)l*, *dobi(sare)l*, koji ukazuju na to da su u upotrebi varijante *kitol* i *kitosarel*, *dobil* i *dobisarel*.

U primerima iz korpusa je uočeno da se u spojevima dve reči od kojih se jedna završava a sledeća počinje vokalom, vokal obično prve reči gubi i tvori prozodijsku celinu sa rečju koja sledi. Ovakvi slučajevi su markirani 'crticom', npr. *t-avena* (od *te avena*), *k-arakhav* (od *ka arakhav*).

Reči su transkribovane na osnovu audio-materijala onako kako su ih sagovornici zaista izgovorili. Iz tih razloga postoje nedoslednosti u izgovoru pojedinih glasova, pre svega aspirata i alveolarnog glasa *rr*, kao i izostavljanje glasova u cilju skraćivanja reči, što je sve verno zabeleženo u transkriptima. Takođe, primećena je varijabilnost u izgovoru glasova ne samo između različitih govornika, nego i kod istog govornika.

U rečima *arrno*, *marrno*, *mrrno* i *prno*, u kojima postoji sekundarna metateza *-rrn-* < *-nrr-* u rečniku je, na nivou odrednice, izgovor normalizovan kao jako *rr* iz nekoliko razloga. Naime, *rr* je u ovim autohtonim romskim leksemama etimološko, a osim toga ovakav izgovor je registrovan kod većine govornika. Treba istaći da grupa *-rn-* u leksemama *terno*, *parno* nije rezultat sekundarne metateze (jer je u ovim rečima grupa *-rn-* etimološka), pa na njih nije primenjena normalizacija bez obzira na činjenicu da neki govornici izgovoraju jako *rr* i u ovim rečima. Jako *rr* se kod nekih govornika čuje i u pozajmljenicama, u kojima svakako ne može biti etimološko (up. Boretzky 2003: 17–19), zato je, na primer, leksema *r(r)aćija* navedena u rečniku pod običnim *r*, a produženi izgovor je označen u zagradi. Inače, pomenuta metateza *-rrn-* < *-nrr-* je dosledna, pa se može tumačiti i kao distinktivna dijalekatska crta knjaževačkog gurbetskog govora u okviru južnovlašskog (gurbetskog) dijalekta.

Kada je iz materijala bilo jasno da se radi o slučajnoj grešci u izgovoru, u dogovoru sa redaktorima, pojedine reči su na nivou odrednice korigovane, dok je u primerima zabeležen autentičan izgovor. Lošiji kvalitet pojedinih snimaka, odnosno tiši govor nekih sagovornika, kao i različiti tipovi prateće buke, onemogućio je da pojedine reči budu adekvatno transkribovane. Treba imati na umu da se radi o neminovnoj posledici rada na materijalu koji je snimljen u uslovima spontane komunikacije. Zato želimo istaći da rečnik nije osnova za analizu glasovnog sistema gurbetskog govora, ali da svakako postoji potreba da se primećene i zabeležene tendencije ispituju u kontrolisanim, eksperimentalnim uslovima. Takođe, odličan kvalitet pojedinih postojećih snimaka otvara mogućnost da se uradi i fonološka studija analizom u odgovarajućim sistemima za analizu govora, kakav je, između ostalih, program Praat (Boersma 2001).

Ukoliko se reč u materijalu javila u nekoliko značenja, ona su posebno navedena u okviru odrednice, a dodatno su navedena i značenja koja nisu registrovana u materijalu, a koja su redaktori izdvojili kao relevantna za rečnik. Slučajevi u kojima kontekst nije bio dovoljan da se utvrdi tačno značenje lekseme markirani su znakom pitanja pored značenja ('*ljubljeni?*'). Znak pitanja se u rečniku koristi i za manje pouzdane rekonstruisane oblike preterita, množine, ali i osnovnih oblika reči. Istim znakom su markirane i određene reči u primerima, kao i u uzorku idiolekata, koje su sporne zbog lošijeg kvaliteta snimka.

Svaka odrednica ilustrovana je primerima iz transkripata, a uz svaki primer navedena je oznaka transkripta iz koga je reč ekscerpirana. Kao ilustracija upotrebljene lekseme navedeni su i pitanja i komentari istraživača nosilaca lokalnog govora. Ovi primeri nisu posebno označavani, već su markirani oznakom transkripta razgovora u okviru koga su se pojavili. Za punoznačne reči, poput imenica ili glagola, težili smo da broj ilustrativnih primera bude pet, ukoliko je reč potvrđena u materijalu, dok su za funkcionalne reči poput priloga, predloga ili veznika, dovoljna bila i tri primera. Cilj nam je bio da ilustrujemo sve različite oblike promenljivih reči, pa je broj primera veći za one reči koje su se u materijalu javile u većem broju različitih oblika, što posebno važi za glagole i zamenice. Takođe, težili smo tome da primeri budu ekscerpirani iz različitih transkripata, kako bismo upotrebu date reči potvrdili kod što većeg broja sagovornika. Svaka odrednica upotrebljena je u kontekstu koji ilustruje kako se data reč zaista može upotrebiti, čime je omogućena proverljivost i značenja i primenjenog leksikografskog postupka u celini, a istovremeno može poslužiti i za elementarnu lingvističku analizu.

Leksikografska obrada reči

U rečniku su akcentovane sve dvosložne i višesložne reči (kao nosioci odrednice i izdvojeni izrazi), a akcenat se može proveriti na osnovu snimljenog materijala. Primeri upotrebe u odrednici nisu akcentovani jer bi to otežalo čitanje. Treba naglasiti da je akcenat dodatno proveravan i korigovan od strane redaktora. Osim u retkim slučajevima (up. Boretzky, Igla 1994), autori postojećih rečnika romskog uglavnom ne navode akcenat (up. Haliti 2011, Kajtazi 2008, Krasnići 2012, Uhlik 1983, Romlex). Smatramo da je markiranje akcenta dragoceno ne samo za korisnike rečnika, koji mogu saznati kako se data reč izgovara, već i za lingviste, koji, između ostalog, mogu pratiti na koji način se akcentuju oblici množine imenica ili preterit glagola, ili na koji način se vrši adaptacija akcenta pozajmljenica i sl.

Oblik odrednice i gramatičke kategorije navedeni su u zavisnosti od vrste reči.

Imenice su uglavnom navedene u obliku nominativa jednine, dok je za imenice *pluralia tantum* naznačeno da se radi o obliku množine. Uz imenicu je rekonstruisan i oblik nominativa množine i naveden rod (muški, ženski). Rekonstrukcija oblika množine imenica rađena je na osnovu transkripata; međutim, ukoliko u materijalu nije postojala potvrda za oblik množine imenica, taj oblik su rekonstruisali redaktori. Za pojedine nebrojive gradivne imenice (npr. *arro* 'brašno') ili apstraktne imenice (npr. *bax* 'sreća') oblik množine nije naveden jer nije potvrđen ni u materijalu, niti kod redaktora. Upućivanje postoji na imenicu *Del* kao jedinu u čijoj deklinaciji dolazi do promene u osnovi.

Pridevi su navođeni u obliku muškog i ženskog roda jednine, i u obliku množine, dok prevod na srpski sadrži samo muški rod jednine (npr. *baro*, *bari*, *bare* prid. 'veliki'). Ista praksa važi i za navođenje pridevskih zamenica, koje imaju oblike u oba roda i oba broja (npr. *akava*, *akaja*, *akala* zam. 'ovaj'), dok su lične zamenice navedene u nominativu jednine kao osnovnom obliku, a svi drugi konstatovani padežni oblici izdvojeni su kao posebne odrednice koje upućuju na osnovnu odrednicu (npr. *manca* zam. v. *me*).

Kategorija brojeva obuhvatila je osnovne i redne brojeve, kao i pojedine reči koje su za potrebe ovog rečnika označene kao broj, a lingvistički gledano moguće ih je i drugačije klasifikovati (npr. *milja* br.

'hiljada', (o)paš(o) br. 'pola', 'polovina' – mogu se tretirati kao imenice). Složeni osnovni brojevi do 20 pisani su spojeno (npr. *dešuduj*), a preko 20 odvojeno (npr. *biš thaj duj*).

S obzirom na to da kategorija člana ne postoji u srpskom jeziku, članovi sa romskog nisu prevedeni. Važno je naglasiti da iz sistema članova opisanog u postojećoj literaturi koja ukazuje na prisustvo članova *o*, *i*, *e* (up. između ostalih, Đurić 2005, Leggio 2011), ni u materijalu niti kod redaktora nismo našli potvrdu za član *i*. Naime, član *o* upotrebljava se uz imenice muškog roda u jednini, dok se član *e* upotrebljava uz imenice ženskog roda u nominativu jednine, imenice oba roda u nominativu množine, kao i imenice oba roda i broja upotrebljene u kosom padežu.

Glagoli su navođeni u obliku trećeg lica jednine prezenta, što je danas standard u leksikografiji romskog jezika (up. npr. Boretzky, Igla 1994, Romlex, Kajtazi 2008, Haliti 2011, Krasnići 2012). Refleksivni glagoli su navedeni sa povratnom zamenicom *pe*, s tim da neki glagoli mogu imati i nerefleksivno značenje, te je u takvim slučajevima povratna zamenica *pe* markirana zagrdom, npr. *iril (pe)*, *žalil (pe)*, *ženil (pe)*, a značenja su odvojena za refleksivni i nerefleksivni oblik. S obzirom na to da u romskom jeziku postoji sintaksička konstrukcija sa *pe* kod glagola koji nemaju refleksivnu varijantu, npr. *thol pe*, *krmil pe*, kurzivom su istaknuti ti oblici u primerima, a ne kao posebno značenje glagola. U zagradi je navođen oblik trećeg lica jednine preterita (prošlog vremena), što takođe predstavlja leksikografski standard. S obzirom na to da u primerima iz korpusa nisu uvek potvrđeni i oblici prezenta i prošlog vremena, rekonstrukcija oblika koji nedostaju vršena je uz pomoć redaktora. Saradnja sa redaktorima kao izvornim govornicima je bila od izuzetnog značaja, s obzirom na to da neki glagoli imaju i dva oblika preterita (nepotvrđenih u primerima iz korpusa), npr. *crdosarda*, *crdija* (od gl. *crdel*); *bistarda*, *bistaljo* (od gl. *bistrel*). Po pravilu refleksivni glagoli pozajmljeni iz srpskog jezika imaju dva oblika preterita, npr. *desisarda pe*, *desisaljo* (od gl. *desil pe*); *pojavisarda pe*, *pojavisaljo* (od gl. *pojavit pe*). U slučajevima kada oblik preterita značajno odstupa od oblika prezenta, te nije transparentna veza između ova dva oblika, kao posebna odrednica je izdvojen oblik preterita, ali je upućen na glagol kome pripada. Primerima je ilustrovana upotreba svih oblika glagola koji su se našli u transkriptima razgovora. Uz glagole su navođeni i izrazi, ilustrovani primerima, npr. *del andre*, *xal sovli*. Međutim, u saradnji sa redaktorima navođeni su i oni izrazi uz glagole koji nisu potvrđeni primerima iz korpusa, npr. *arakh Devla*, *lel lačhimasa*. S obzirom na to da je u nekim izrazima uz glagol upotrebljena i imenica, uz imeničku leksemu navedeno je i upućivanje na glagol.

Iako u sistemu vrsta reči kopula ne figurira kao posebna vrsta, već je sintaksička funkcija glagola 'biti', u rečniku je glagolu 'biti' dodeljeno gramatičko obeležje kopule. Na ovo smo se odlučili u skladu sa postojećom praksom romske leksikografije (up. npr. Boretzky, Igla 1994: 258, Romlex s.v. *si*).

U leksikografskoj obradi priloga, leksema je navođena u obliku u kom se dominantno javlja. Osim jednoleksemnih priloga, navođene su i priloške sintagme, koje mogu biti u celini romskog porekla, npr. *pe tharin*, *thara (o) djive*, *de kana*, ili pak mogu biti kombinacija romske i srpske reči, npr. *preko drom*, *po zala*, *kozom god*. U rečnik su uključeni i prilozi koji su poreklom iz srpskog jezika, ali frekvencija njihove upotrebe, kao i moguća neupotreba romske reči ekvivalentnog značenja signalizira da ove reči postaju deo leksičkog fonda romskog jezika i kao takve moraju se naći u rečniku, npr. *obavezno*, *tek*, *don-danas*.

Predlozi, budući nepromenljiva i funkcionalna vrsta reči, u rečniku su navođeni sa gramatičkim obeležjem. S obzirom na to da neki predlozi imaju dve varijante u zavisnosti od člana imenice uz koju stoje, npr. *ande*, *ando*; *pe*, *po*, kao osnovna odrednica su navedena oba oblika, razdvojena zarezom, ali se

varijanta sa članom za muški rod, npr. *ando*, *po* izdvaja kao odrednica koja upućuje na osnovnu odrednicu, npr. *ande*, *pe*. Razlog za ovakav poredak u rečniku, kao i upućivanje jeste abecedni red. Predlozi koji su pozajmljeni iz srpskog jezika su *za* i *sa*, potvrđeni u većem broju primera iz korpusa.

Gotovo svi veznici su pozajmljeni iz srpskog jezika, izuzetke predstavljaju veznik *ke* i veznik *thaj*, sa obličkom varijantom *the*, ali i ovaj veznik ima svoju semantičku varijantu pozajmljenu iz srpskog jezika, veznik *i*, koji je u korpusu potvrđen velikim brojem primera.

Rečce kao funkcionalne reči u korpusu nisu potvrđene u velikom broju, izdvojene su *ake* ('evo'), *eke* ('eto', 'evo') i *šaj* (u značenju 'možda', iako je po poreklu nepromenljiv glagol 'moći').

Partikule u romskom jeziku predstavljaju reči sa morfo-sintaksičkom funkcijom – one se upotrebljavaju za tvorbu analitičkog futura – partikula *ka*, za negaciju – partikule *ma*, *na*, *ni*, za komparaciju – partikula *maj*, za konjunktiv – partikula *te*. Partikula *te* je u nekim primerima upotrebljena u funkciji vezika, u značenju 'ako', 'da', i ta značenja su posebno izdvojena. Treba izdvojiti partikulu *naj* koja se koristi kao negirani oblik trećeg lica jednine kopule 'biti' u prezentu i negirani oblik glagola 'imati' u prezentu.

Upotrebna vrednost rečnika

Osnovna motivacija u izradi rečnika bila je da kroz izbor odrednica, primere i odabir uzoraka govora ilustrujemo lokalni gurbetski govor. Rečnik može biti koristan i zanimljiv samim nosiocima gurbetskog govora romskog, posebno mlađim govornicima, koji su u ključnim fazama usvajanja jezika sve manje izloženi romskom jeziku i postaju jednojezični govornici srpskog ili ispoljavaju odlike asimetričnog bilingvizma. Poznavaoce drugih govora i dijalekata romskog jezika rečnik može biti interesantan iz komparativnog ugla, a lingvisti ga mogu koristiti i u istraživačke svrhe, budući da nudi kompletnu morfološku informaciju o odrednici, ali i kontekst upotrebe reči, koji može poslužiti i kao građa za lingvistička istraživanja na različitim jezičkim nivoima. Etnografizmi u rečniku antropolozima i etnolozima mogu ukazivati na tradicijsku kulturu, njenu zastupljenost i vrednost u svakodnevnom životu. Konačno, rečnik je namenjen svima koji su zainteresovani za učenje romskog.

Imajući na umu činjenicu da je rečnik nastao na osnovu uzorka usmenog govora, treba naglasiti da nema preskriptivnu ulogu. Spontani usmeni govor odlikuju brojna odstupanja od drugih oblika usmenog govora, a posebno od pisanog jezika. Iako se primeri uz odrednice mogu činiti nerazumljivim ili shvatiti kao 'pogrešni' ili 'iskvareni', oni to nisu, već ih karakterišu tipične odlike usmenog govora na različitim nivoima jezičke strukture, poput izostavljanja i sažimanja glasova, varijabilnost u brzini govora, izostavljanje reči, česta upućivanja na kontekst, pogrešni počeci i ispravljanja, prateći elementi neverbalne komunikacije koji vizuelno upotpunjuju iskaz, a razlike su uočljive posebno na nivou sintaksičke strukture.

Uzorci idiolekata koji su navedeni na kraju ove knjige ukazuju na razlike u individualnoj upotrebi romskog jezika kod različitih sagovornika u zavisnosti od njihovih jezičkih biografija, ali i upotrebu različitih grupa reči u skladu sa temom razgovora.

S obzirom na to da je romski jezik uključen u Uneskov atlas ugroženih jezika i označen kao 'definitivno ugrožen' (eng. *definitely endangered*) i kao ugrožen jezik registrovan u 28 zemalja Evrope, terensko dokumentovanje jezičke i folklorne građe u okviru projekta *Istraživanje jezika i folklor Roma u Knjaževcu*

komplementarno je već obavljenim istraživanjima romskog jezika, koje su sprovodili veliki univerzitetski centri Zapadne Evrope (Univerzitet u Mančesteru, Univerzitet u Gracu, Univerzitet u Pragu itd.). Na lokalnom nivou, nivou Srbije, rad na ovom projektu može poslužiti kao model dokumentovanja lokalnog varijeteta romskog jezika, i može poslužiti kao model zaštite ugroženih jezika. Takođe, dokumentovanjem folklorne tradicije i elemenata tradicijske kulture kreiran je i model izdvajanja onih elemenata nematerijalne kulturne baštine Roma, koji zaslužuju zaštitu institucija kulture Republike Srbije.

Veliku zahvalnost dugujemo pre svega romskoj zajednici u Knjaževcu i Minićevu, ljudima dobre volje koji su izdvojili vreme i energiju za razgovor sa istraživačima, podelili svoje životne priče sa njima, koje, nažalost, nisu mogle biti uključene u izbor tekstova, ali zaslužuju da se uskoro nađu u posebnoj monografiji. Zahvalnost na ustupljenom prostoru i vremenu dugujemo Narodnoj biblioteci „Njegoš” u Knjaževcu, Domu kulture u Knjaževcu, kao i Regionalnom centru za stručno usavršavanje u Knjaževcu i svim njihovim saradnicima koji su se svesrdno potrudili da nam olakšaju zahtevan timski rad. Posebnu zahvalnost dugujemo Vladani Stojadinović, direktorki Narodne biblioteke „Njegoš” u Knjaževcu i Zorici Cvetković, učiteljici Osnovne škole „Dubrava” u Minićevu, na razumevanju, podršci i pomoći.

Rečnik ne bi bio moguć bez predanog rada, entuzijazma i strpljenja tima mladih istraživača iz Knjaževca.

Autorke

U Beogradu, novembar 2017.

Literatura

- Boersma, Paul. 2001. Praat, a system for doing phonetics by computer. *Glott International* 5: 9/10, 341–345.
- Boretzky, Norbert, Igl, Birgit. 1994. *Wörterbuch Romani – Deutsch – Englisch für den südosteuropäischen Raum*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Boretzky, Norbert. 2003. *Die Vlach-Dialekte des Romani. Strukturen – Sprachgeschichte – Verwandtschaftsverhältnisse – Dialektkarten*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Đurić, Rajko. 2005. *Gramatika romskog jezika*. Beograd: Otkrovenje.
- Đurić, Rajko. 2012. *Standardizacija romskog jezika*. Sarajevo: Udruženje „Kali Sara”, Romski informativni centar.
- Haliti, Bajram. 2011. *Srpsko-romski rečnik sa gramatikom i pravopisnim savetnikom*. Novi Sad: Prometej.
- Kajtazi, Veljko. 2008. *Romano-kroacijsko i kroacijsko-romano alavari*. Zagreb: Odjel za orijentalistiku Hrvatskog filološkog društva i „Kali Sara”, Udruga za promicanje obrazovanja Roma u Republici Hrvatskoj.
- Koželj, Ljubiša Rajković. *Rečnik timočkog govora*. Negotin: Književno-izdavačno društvo „Leksika“.
- Krasnići, Alija. 2012. *Angluno rromano-srbikano, srbikano-rromano alavari*. Subotica: Rromane pustika.
- Leggio, Daniel Viktor. 2011. The dialect of the Mitrovica Roma. *Romani Studies* 5: 21(1), 57–114.
- Matras, Yaron. 2004. *Romani. A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press.
- Romlex Lexical Database – dostupno na: romani.uni-graz.at/romlex/lex.xml
- Sikimić, Biljana. 2017. *Mikošičeva zbirka reči „Iz Timoka”*. Knjaževac: Narodna biblioteka „Njegoš”.
- Uhlik, Rade. 1983. *Srpskohrvatsko-romsko-engleski rečnik*. Sarajevo: „Svjetlost”, OOUR Izdavačka djelatnost.

SPISAK SKRAĆENICA

bezl. bezlično

br. broj

čl. član

gl. glagol

im. imenica

jd. jednina

kop. kopula

l. lice

m. muški rod

mn. množina

nepr. nepromenljivo

part. partikula

povr. povratni

pred. predlog

pret. preterit

prez. prezent

prid. pridev

pril. prilog i priloški izraz

reč. rečca

vezn. veznik

zam. zamenica

ž. ženski rod

D.I. Darko Ibrić

K.I. Katarina Ibrić

Lj.R.S. Ljubinka R. Simić

Lj.S.S. Ljubinka S. Simić

REČNIK

A

a vezn. 'a'. Te kamesa pe tri šela dinara, pe duj šela fino, *a* pe tri šela ni dav tu, Zvonko, ni kamav [Tr5]. A saranda djive mora te thol pe ando djive, *a* opašo breš mora te thol pe anglal, neko kurko djive lel, neko duj, trin djive [Tr9]. Sa o životo sasa gja atoska, *a* akana već drukše [Tr17].

a kámoli vezn. 'a kamoli'. Dok šaj me pomožisardem, kana i me, sine, nasvaljem našti pomoži ni korkorro man, *a kamoli* čhaven the unukuren [Tr9]. Phrala rodjeni thaj ni poštuju pe, *a kamoli* te poštuil pe trito, štarto, to slabo, nema to [Tr16]. Ko cenil khandjiri e ko poštuil e khandjiri, kana mandjen te xan sovli, znači, ko si grešno, ni tromal ni te spomenil e khandjiri, *a kamoli* te xal sovli [Tr6].

abandžija (mn. **abandžije**) im. m. 'stranac'. Phral thaj phej, jel von nikad naj te den rromaja niti ka omrazin pe, *a abandžija* gja našti [Tr11/1].

(a)bijáv (mn. **(a)bijavá**) im. m. 'svadba'. Me kana čerdem Tarzanesko *abijav*, me čerdem tele ande Dubrava [Tr2]. Čeren *abijav*, xape, pipe, džan ande menave [Tr11/1]. *Abijav* si svude redom isto sar ke gadže ke si i amende si *abijava*, samo ke aver tradicija si amende [Tr16]. Evo gija akana *bijav* čerel mo phral [Tr4]. Bori je, tu te indjaras o *bijav* te bešlan, beš te na džaltar tuće posle [Tr4].

ačhavél (pret. **ačha(v)dá**) gl. 'zaustaviti', 'zadržati'. Vov xasavol a ni džaltar, a me kaj sema gothe *ačhavel*, i akana te džav pale ka *ačhav*, ali ni ka džav [Tr17].

ačhél (pret. **ačhiló**) gl. 'ostati', 'stajati', 'stati'. Von, me *ačhav* ma gija, mi sasuj, mo sastro, mo rrom bešas gija [Tr5]. Dži kana te živil, sar te živil, sostar te merel, dal te merel, dal te *ačhel* [Tr9]. Vov xasavol a ni džaltar, a me kaj sema gothe *ačhavel*, i akana te džav pale *ka ačhav*, ali ni ka džav [Tr17]. Si kas si čhave ko dikhel le, a man naj niko, me sem korkorro, man naj ma phral, naj ma phej, sas ma phej, voj muli, me *ačhilem* korkorro, familija si svako za pese, ako si tu, volin tu, ako ni, ni [Tr4]. Običaj si katar o purano, katar amare purane *ačhilo* [Tr16].

ačharél (pret. **ačhardá**) gl. 'lomiti', 'polomiti'. Grastenca željnjin, razumis ma, prnjenja gazin ando krugo, traden e grasten i ondak ovo djiv sa *ačharena* i gijate narodo čidela i ondak meljila pe vodenice purane [Tr8]. Kalesa činena čarr, djiv i ondak e grastenca thon thaj ando krugo, ando krugo i von *ačharen* o djiv i von čiden goda thaj džan ande vodenice [Tr8].

agijá(i) pril. 'ovako'. I ondak thas andre *agijai* brnik, kuva se, čiról e masesa, da bi avela sar kiselo, počem nema sirće [Tr2]. Thar-o djive goda sasa, phenav: „Ka čidav kate sastri,“ kote sastri naj, i me onav i vov vastestar astarta ma *agija* [Tr11/1].

akaná pril. 'sada'. Slave isto slavís, slavís Sveti Randjel, slavís Sveti Nikola, u stvari, me *akana* ni slaviv de sar mulo mo rrom [Tr9]. Cenila o narodo vojska, međutim, *akana* naj baš gova, ali dobro [Tr11/4]. E, primol o dad e zvanica, dogovorin pe, phučel e dade

so mandjel laće kaj jekh mandjel pare, abijav, dal si voj čhej, dal del garancija, dal ni del, ali većinom *akana* naj čheja, sine [Tr11/1].

akaríng pril. 'ovamo'. Ko ka lel krošnica, ko ka indjarel la, nego kotrljiv *akaring* okoring [Tr6]. I ondak thos jag kate gijate, *akaring* e piri i ćirave xabe i vov ćirol pese [Tr16].

akaringáte pril. 'ovamo'. Posle le *akaringate* jekh arno, phadje arno, mutisare, tho zala šut andri i promiseši gova i čhores ande goja čorba kaj ćerdan ciknidas, eto to je, to smo jeli [Tr2].

akavá, akajá, akalá zam. 'ovaj'. Indjaren godova, thaj buljaren aki gija *akava* čisto, thaj thon gothe, thaj svako dženo phabarel memeli [Tr5]. Džane *akava* te piso? [Tr2]. A *akaja* kaj si zadnjo? [Tr17]. Laći phej, phen laći i voj bešti zala, ali voj, pale još jekh *akaja* štarto [Tr17]. Samo o telo lesko anglal *akava* kalesa kate sudarisaljem [Tr11/1].

áke reč. 'evo'. *Ake* kozom breš o Bucko, kava e Bankosko pobratimosko, me thaj o Zorano pokojno, mo phral, inkaldam andar e sastra [Tr11/1]. Vov mudardem le, sine, me čhave te meren, *ake* gaći si opašo meteri [Tr11/1]. Akana ka pojavin pe sapa i me te thav muj: „Danijel, *ake* o Zorane!“ vov samo andar go čarra djelo [Tr11/1]. „Ma te ave,“ phenel. „*Ake* će čhave, kate će unukura, će bora, ma te ave“ [Tr9].

áko vezn. 'ako'. Thos ande jekh taxtaj cikno, thos, pa kale žaro i spomeni akana: tutar *ako* astarda jakhendar, tu spomeni, lestar *ako* astarda jakhendar, tu spomeni, tho gothe, vov ćerel žžžžž i ondak cedi i de le te pijel [Tr2]. Normalno, si mule manušese duj posne, duj mrsne sinije, znači, *ako* perel petak, sreda, mora te izaberis savo djive perel, mora te thol posno [Tr9]. Znači naj, naj bilači učiteljica, *ako* bi avela te pita amen, nikad ne bi mekava te menjiv ko Zorica [Tr4].

akušél (pret. **akušlá**) gl. 'psovati'. Žega, ne žega, mora te furaves gova, disciplina sasa bari, naj sar akana, poštujisa purane manušen, ni *akušasa*, ni svadjiamen, ni tromas gova te ćeras, i gijate [Tr2].

akharél (pret. **akhardá**) gl. 'zvati', 'dozivati'. Vov *akharel* amen peste, amindje lam leste i uglavnom phenel: „Menka, mothas tuće, kaj, ka dža tu, ta te bi dela tu lesko kaj vodniko pare, te bi indjaresa te spasi le.“ [Tr11/2].

akhór (mn. **akhorá**) im. m. 'orah'. Ćeras amindje kolakura obično, posno, plečinta posno, *akhorenc*a, šaj šećeresa samo [Tr2]. Sulum, džane kaj anas, thas talo astali, thas *akhora*, drakh šući [Tr2]. *Akhora*, ondak thos prune šuće, džane prune so si? [Tr2]. Šuće prune, *akhora*, pomarandže, banane, sa gova tho po astali [Tr2]. E *akhora*, šući drakh, gova xa, a e slama čhudes [Tr2].

ál(i) vezn. 'ali'. Ondak, fala lese kaj vov učinisarda gada, vov jes zadužisaljo, *ali* zadužisaljo amendje Rromendje [Tr8]. Aver sa so mandje šaj ćine: menija, pari pate, *ali* o gad thaj piškiri obavezno [Tr9]. Čiston o djubre, *al* ćiden pe jekh than i trin djive si prazniko [Tr6]. A dela o socijalno, dela pomoć, *ali* ni dela voj [Tr11/2].

amaró, amari, amaré zam. 'naš'. Gadava e bakresko šoro, sar džal e reka, o paj, gija te džal *amari* bax, *amari* bax, *amaro* sastipe, sa e reka te indjarel [Tr5]. Kana si slava, *amari* kaja Vasilica, ondak činas ćurke, ćeras podvarako katar o šaxo [Tr2]. Slamarica sasa purani, von thon e Rroma *amare* purane, i ondak onosarena pe phuv, naj sasa krevetura [Tr8]. Furavas amen šukar, ćidas *amare* familija, *amare* narodo [Tr4]. Redjina, po *amaro* kraljica, akaja si dešudujto laći čhej [Tr6].

amén zam. 'mi'. Phenav: „Dragi ka ave pobratimo *amenca*“? [Tr5]. Indjara *amindje* po jekh rroj i ko xal lubenice, *amen* las gola kore, em čistos gija, em xas [Tr2]. Fala lese kaj vov učinisarda gada, vov jes zadužisaljo, ali zadužisaljo *amendje* Rromendje [Tr8]. Dobro, *amie* si dovoljno, te umoriv tu. I to je to. Fala ke pričos *amenca* [Tr9]. Vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, sikavel le, but laći učiteljica prema leste i prema *amende*, znači, naj, naj bilači učiteljica [Tr4]. I, ali me kozom džanav, valjda si len jekh manuš andar, kate baš *amende* ando opština Knjaževac nesavo gav, kaj sasa jekh manuš andar e Amerika, a vov ande avijacija

sasa za vreme bombardovanja, injavaršto breš kana sas o bombardovanje, sasa jekh manuš *amendar* baš andar e opština Knjaževac [Tr11/4]. Vov akharel *amen* peste, *amindje* lam leste i uglavnom phenel [Tr11/2]. More, ni džav khatinde, phenav ka bešav *amije*, me mothav gadži gaći: „Mori, Svetlano,“ phenav, „našla sam dve, tri zmiije danas.“ [Tr11/1].

aménca zam. v. **amén**.

améndar zam. v. **amén**.

aménde zam. v. **amén**.

améndje zam. v. **amén**.

amíe zam. v. **amén**.

amíje zam. v. **amén**.

amíndje zam. v. **amén**.

an pred. sa čl. v. **andé**.

ándar pred. 'iz'. Pa te inkales e Tomo pe *andar* e sastra, tu thaj e Stana, poštom tu momko, voj naj vadže ženime [Tr5]. Avilantar kate *andar* o Piro, k-amen ando Piro bešasa, sasa-men éher inća [Tr11/2]. E o Marko le si le isto, golasa *andar* o Svrljig, goja džuvli kaj si, duj si [Tr16].

ándar jékhar(e) pril. 'odjednom'. Znači, diče dal modro vas e kava kate, jeli kate, si le belega po va, po prrno, pištol *andar jekhar*, goda obavezno te džan [Tr11/1]. Jel čim čeljado *andar jekhare* pištol, znači, ni pištol vov khačese, voj gnjavil le, i goda si, kana voj bijandel i bijanda i voj [Tr11/1].

an(d)(é), an(d)(ó) pred. sa čl. 'u'. Gothar kan-avas, pe tharin uštav *ande* pandž, *ande* pandž saata uštav, mekav muzika [Tr5]. Djelam *ande* Makedonija, radisardam, mučisaljam, érdam [Tr2]. I o Zorane sasa pe ga rato goda, *ando* ratno stanje [Tr11/2]. Balikano mas ni tho *ane* sarme negli telečo, junečo, aver ni [Tr11/3]. Pa, me mulem *ano* kupatilo, me sema čindji [Tr11/1]. Indjaren len ande khandjiri, džan len *an* goja vera, sine, poštujin čirven [Tr11/1].

andó pred. sa čl. v. **andé**.

andré¹ pred. sa čl. 'iz'. Kad dođemo iz crkvu. Kana avastar *andre* khandjiri [Tr2]. I ondak užarena,

[čorro?] i onda khuvena i džanatar *andre* gava, ta len arro, len xamasko so trubul i gja izdržina [Tr8]. Ni mothav me phrale te mudardol, te anel *andre* strane države, me ka gurvav le [Tr11/2].

andré² pril. 'unutra'. I ondak thav len *andre*, soven pese, dav len thud ande flašica i soven pese, mirno posle, i to je to [Tr2]. I ondak von thon pe *andre* thaj soven [Tr8]. Sasa-men jekh vangla, godoja vangla éceras marrno, godoja vangla šukljaras o marrno, posle inkalas o marrno, thas o xabe *andre* [Tr11/1].

andrí pril. 'unutra'. Posle le akaringate jekh arno, phadje arno, mutisare, tho zala šut *andri* i promeši gova i čhores ande goja čorba kaj érdan ciknidasa, eto to je, to smo jeli [Tr2].

ané, anó pred. sa čl. v. **andé**.

anél (pret. **andá**) gl. 'doneti', 'dovesti'. Jeli avri, jeli ando šporeti, uglavnom phabaras le, gova badnjako kaj *andol* [Tr2]. Mora te džal te *anel* arro lendje grastesi i von thon o va pe leste i pekle le [Tr8]. Samo za štetu, kana i me rromesko krovo pe ljmora pelo i gothe mora te lačharav i so *andem* ga robica eke, samo za šteta [Tr9]. Von aven okotar vencia, rromnja *anen* e vencia gja sasa redom [Tr17]. „Ano gav mekleme le, xav či khaj, akana ka džal či phej,“ phenav „*ka anav* le“ [Tr11/1].

Izr. **anél borá** 'dovesti mladu'. Posle, me kana érdem Tarzanesko abijav, me érdem tele ande Dubrava, ande bari sala, kana *andem bora* andar e Mitrovica, e Jasmina [Tr2].

anglál pril. 'ranije'. A saranda djive mora te thol pe ando djive, a opašo breš mora te thol pe *anglal*, neko kurko djive lel, neko duj, trin djive [Tr9]. Sredisaljam, i *anglal* sasa fino, ama naj sasa baš onako, sad je super [Tr17]. Eke *anglal* goda jekh, duj čhon dikhlem e suno me pheja e Milena [Tr11/1].

anglál kaj djivé pril. 'za neki dan'. Biljana mi phej sasa, kaja andar o Svrljig, voj javil mandje: „A bre,“ phenav *anglal kaj djive*, vačardem, tha te avav, vov phenda: „Ma te ave, dikh tha iri će lila inća“, kana xasardem e lila [Tr9].

anglé pred. sa čl. v. **angló**.

angló pred. sa čl. 'ispred'. Badnjako ačhel *anglo* vudar [Tr2]. Gola si go vrbe, džane, čeres o venco i anes čhere, thos pe čo čher go gola granjice na primer, thos o venco e bakrese, čhine čo bakrorro *anglo* vudar i eke aver naj [Tr11/3].

angrustí (mn. **angrustá**) im. ž. 'prsten'. Daruvin isto *angrusta*, čėja, lancura [Tr4]. Pa za veridba verin la, thon laće čėja, thon laće *angrusta*, kaj naruknice [Tr11/1].

antaráv(a) (mn. **antaráve**) im. ž. 'odelo', 'deo odeće'. Del svakakvo, lija jekh *antarav*, prahosarda, sar goda mulo manuš černol, černol manuš, thaj de khanika će svara [Tr11/1].

antaravíca, antaravíci (mn. **antaravíce**) im. ž. 'odelce', 'bluzica'. Memeli, piškiri, piškiri, djiv, djiv, kolakura, sarmave, mas, bonbone, a-a-a piškira, piškira, piškira, piškira, sapuja, sapuja, thaj ciknorre *antaravice* [Tr5]. Ako me džava, znači, si tu volja i tut te suve cikni bočavica, *antaravica*, thaj fustano cikno [Tr4].

aráchél gl. v. **(a)rakhél**.

(a)rakhádol (pret. **(a)rakhadó**) gl. 'naći se', 'pojavit se'. Me ni, nikad ni misliv me dadese, dejaće te phenav *arakhadol* mamijaće ka paj ili ka memeli, ne [Tr11/1]. Mada, goda si, sa kaj phenda o popo, suvišno, vov ni uštel, ali goda si jekh tradicija, jekh poštovanje, jel *arakhadol* lese [Tr11/1]. Pa te *rakhadol* lendje, te *rakhadol*, te xan, aver so ka vaćare i von ašudjaren i von raduin pe jedno, svako mulo raduil pe [Tr11/3]. I von *arakhadon* ande voša, ande plain i kaj račhen, von pazarin pe [Tr8].

(a)rakhél, (a)račél (pret. **arakhlá**) gl. **1.** 'naći', 'nalaziti', 'pronaći'. „Pa kas *k-arakhav* kate?“ phenav. A ov sas maj prvo, o Tomo maj prvo. Mo kas *k-arakhav*, misli-ma me, misli-ma, misli-ma, e Dragi [Tr5]. Turcura indjarena galbeja kaj god *aráchena* vo ande barra, so garuven, čeren, i posle o narodo *arakhla* [Tr8]. Kana čerena o drom akana, von *arakhle* galbeja, *arakhle* svašta o narodo [Tr8]. I von *arakhadon* ande voša, ande plain i kaj račhen, von pazarin pe [Tr8]. Pa trenutno našti *rakhav*, možda te si, našti *rakhav* [Tr6]. **2.** 'čuvati'. Naj

sema me ande škola, *arakhlem* me phralen, majka išla po selo, radeli smo, radisardam, me bešlem čhere, *arakhlem* me phralen [Tr2]. *Arakhava* balen, eto to smo radeli [Tr2]. *Arakhlem*, barardem, nek trail len o Del, ako mangle neka dičhen ma kana ka perav, ako ni, sar mandjen, dok šaj ka muči-ma [Tr9]. Jekh, akana *arakhav*, sas ma uvek po pandžšov, akana si ma samo jekh [Tr17]. Sema me babasa purani, voj *arakhla* ma [Tr6].

Izr. **arákh Dévla** 'saćuvaj Bože'. [D.I.] [Lj.R.S.].

arrnó (mn. **arrné**) im. m. 'jaje'. Ni pantiv, a man dija mae, Zorica, deš *arrne*, eto to je [Tr5]. Goda *arrno* thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe dži breše godova *arrno* prahol pe ande phuv za sastipe, a kova *arrno* ačhel isto breš djive ande vetrina [Tr11/1]. E goleso prvo *arrno* pazil pe [Tr11/1]. Da, savo, savo *arrno* čerel čerme andro, ando *arrno* goda si bebe baxtalo, savo najares le, phandel prvo [Tr11/3]. Katar sa indjares pe limora, našti dža samo e *arrnenca*, mora te spremu jekh torta, te spremu će plečinta [Tr11/3].

arró im. m. 'brašno'. Thos e kopriva, bari la, pa kale la, secko la, i tho la, pržo la, i onda tho laće zala *arro* [Tr2]. Beda sasa, čorre manuša sama, radi kila *arrese*, radi celo djive [Tr8]. Thol pe lese po šoro, koljardol, krmil pe go, gothar lilja *arro*, lon, sol, i vov malo krmil pe [Tr17]. Kaj xasal, kaj ašundol, po *arro* dikhlam lese naja, po šećeri, pe kafava [Tr11/1]. Ranije džasa, phirasa, anasa, te andam *arro*, ka xan e čhavre, te ni andam, ni xan [Tr11/3].

asál v. **(x)asál**.

astáli (mn. **astál(j)a**) im. m. 'sto', 'astal'. Duj saata čhinas o kolako i me postaiv mandje sa po *astali* so trubul, sa, sa terno [Tr5]. Prvo čhelaven e čurken po *astali*, kana čhine len, von čhelaven len [Tr2]. Dujto djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika, isto svako indjarəl po *astali* po xabe, torte, kolakura [Tr4]. E gasavi boja dobil sar ko vudar i gole rrajendar šaj čerav i stolice, i *astala*, i dvosedura, i trosedura, komplet nameštaj šaj te čerav [Tr6]. E golese roditelja trubul te na sovel goja rat, thol lese gothe po *astali* kaj guglipe, kaj šećeri, kaj kolakurica i von aven soltrin džejorra [Tr11/1].

astarél, rastarél (pret. **astardá**) gl. 'hvatati', 'uhvatiti'.

Da, znači, čhelava len po astali, čistos len, pa *astaras* len eke gija i ondak čhelavas len, ando sastipe me čhavengo, me unukurengo, eke gijate [Tr2]. Katər-o čher džiko čher džana narodo, amare Rroma, šatora sasa len, kaj *rastarel* len e rat, gothe soven [Tr8]. *Astarel* e rran gjate, sar kaja, i mečen la ande mašina i mašina pharravel, dal mandje pe trin, dal mandje pe štar, i odma rendišil la [Tr6]. „So si tu man *astardan* vasestar, el me tu dijem sastipe,“ sruštisaljo go, go brego, duj džakura, trin, čidijem satri, a naj za svo vreme ona [Tr11/1]. Vov parni avilo go manuš, von indjaren le posle ke vojno lekari, tačno ustanovisarde ke katar e bari dar *astarda* gada epilepsija [Tr11/2].

Izr. **astarél jakhéndar** 'biti urečen'. Kana *astarel jakhendar*? Staviš u jednu činiju, thos ande jekh taxtaj cikno, thos, pa kale žaro i spomeni akana: tutar ako *astarda jakhendar*, tu spomeni, lestar ako *astarda jakhendar*, tu spomeni, tho gothe, vov čerel žžžžž i ondak cedi i de le te pijel [Tr2]. **astarél pe čírvén** 'uzeti za kumove'. (A za krštenje sar čerdol pe?) Pa, *astarel pe čirven*, lel pe lendje poklono [Tr11/1].

ašól (mn. **ašolá**) im. m. 'konopac'. Go *ašola* – kanapo, okrećaju dvojica, mi skačemo [Tr2].

ašudjarél, ažucél (pret. **(a)šudjardá**) gl. 'čekati'. A jekhare djilo e krošnicenca te bićinol, te lel arro, jedno drugo, ke Rrom, ke gadže amare i von mothon e gadže kaj *ašudjaron* le, von thode o va pe le i pekle le džuvdeste [Tr8]. Sose mora manuš ta te džanel so *ka ašudjarel* le ando životu i sa pe goda te misliv [Tr9]. Čhere *šudjarda*, kana avilem, me tradijem la [Tr17]. Čhere *ašudjaras* muzika, kas sas pojačala, kas radio, bilo kako, ali akana većinom savorren si pojačalo [Tr17]. Pa te rakhadol lendje, te rakhadol, te xan, aver so ka vaćare i von *ašudjaren* i von raduin pe jedno, svako mulo raduil pe, gja phenen e purane, gja vaćarav tumindje i me ni džanav i me naj sam kaj purani but [Tr11/3]. Onda *ažuća* do ujesen, kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe [Tr6].

ašunél (pret. **ašundá**) gl. 'čuti'. Goda mothon purane ranije sasa, *ašunen* pe saranda dje sa, ali goda naj

fino, sine [Tr9]. Te dikhel, a vov ka pričol, džane so pričol, džanəl, ako ni džanəl, ali *ašunda* katar aver a pamtil [Tr17]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke nasvalipe thaj pravo te phenav tumindje, te *ašunel* savo narodo, amari opština si but slabo [Tr4]. Da i xamasko i pare i sa lasa, sine, ando gav, a akana ni *ašunel* tu khonik ane gava, akana so vredil te dža ando gav [Tr11/3]. Ranije, kozom me *ašundem* katar e purane, sasa gasavo zakono, sar te mothav će, kaj odredilas o Del upral [Tr16].

atóska pril. 'onda', 'tada'. Isto kao akana, isto i *atoska* sasa [Tr2]. Uglavno si *atoska* xal pe normalno živina za Bibijako djive [Tr17]. Sar te mothav će, kaj odredilas o Del upral – te čhinel mesto bakre čhinel čhavre i ondak goda ukinol pe, i sasa *atoska* kalo bakro si, kana čhinen pe bakro, kalo, po pravilu i ondak ukinosaljo goda, više ni džal te čhinen gjate pe khanč, čhinel ko e čhavre, bilo so [Tr16].

a(v)djivé pril. 'danas'. Saorrendje o Del te pomožil, jel *adjive* si o Djurdjevdan [Tr5]. I onda phenda: „Od *adjive* naj te čhinen tumare čhave, nego ka čhinen e bakre“ [Tr11/4]. Čoren i pare, čoren i zlato, phadjen i čhera, znači, svakakvo narodo si tu *avdjive* [Tr4].

avél (pret. **aviló**) gl. 1. 'doći', 'stići'. Me terno ni xas sa dži ka *n-avel* o Djurdjevdan [Tr5]. Istar ma tu thaj phabar memeli, thaj spremosar gaja slava, thaj ka dikhes tu sar *ka aven* tu čhave [Tr5]. Amen čhere sasa-men gothe preko drom jekh banderi, sijalica i gothe bešasa ando devet sati, čhela-mindje, posle *avastar* i više nema izlazak, andre ande soba, eto tako [Tr2]. I posle *avilo* gav tha mothoda kaj pekle lese čhave [Tr8]. Sas maj tehničari Safet, kola Bosanco, *avela* paša mende, čiravas kafave, rakija, pivo, salate [Tr6]. 2. 'biti', 'postati'. E sad, dal si gova golese kaj mudarda gole sape, dal *avilo* pese gija nešto, ni džanas ništa [Tr2]. Akana ko džanel so *ka avel* [Tr9]. Inače te na džan ando inostranstvo, katastrofa *bi avela* kate ande amari opština Knjaževac, but *bi avela* baro problem [Tr11/4]. Naj sasa bilače, akana so *ka avel* pe [Tr17]. Očekuiv te sem još džuvdo za duj, trin breš *ka avav* čunkunpapo [Tr6].

avér (mn. **avré**, **averá**) zam. 'drugi'. Anglal sesa *avera* doktora maj purane, von mule gola doktora [Tr5]. *Aver* ni pričosardem ništa, jel naj sama gasave čhave [Tr2]. Akana *aver* pare ikljile, nije goda samo evrura thaj marke sesa ranije [Tr8]. Si ma *aver* čhavo akana *aver* rromnjastar, kova [Tr17]. Mi unuka, si la *aver* čhavo, vov si isto ando Nemačka, leski rromni papiraška, e *aver* mo imenjako Ratko [Tr6]. Menjon e than, ka jekhare upral e khandjiri, kate kaj si e khandjiri kaja Miletasi, jekhare gothe, jekhare pe *aver* than, naredno odredime than i so [Tr6]. Nego, bax si bari kaj djele ande *avre* phuvja, ande Nemačka i so me džanav [Tr11/4].

avréčhande pril. 'drugačije'. Niti bezobrazno tromajam te pričos, ništa, to je drukčije bilo, *avréčhande* sasa o životo, a akana – raspustena banda [Tr2].

avrí pril. 'napolju'. Golese na pi svuda kafava, na, pazi savo, vodisar će račun, dosta si te čhinel tuće će balendar, te prahol e bala, dosta si te čhinel tar či majca, sose će svara ni meće preko rat *avri* [Tr11/1]. Pe sapa, kana si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe šole pe tute znači, ni radi uopšte khañči pe goda djive, phabare jag *avri*, kadi tu, te na diron tu e sapa [Tr11/3].

ažućél gl. v. **ašudjarél**.

B

bába (mn. **bábe**) im. ž. 'baba'. E gova šaj te phene mije, *babo*, kad muken breš so indjarol pe ljmora [Tr9]. Indjarela tu e *baba*, vodila tu vastesta [Tr9]. Me *babasa* purani, voj arakhla ma, bešlem e kačesa ande zajednica džike dešuduj breš, kana dikhla mo kak kaj naj mandar fajdava, naj katar mi *baba*, vov odelisarda-men [Tr6]. I naj gova samo e čhaven te makhen ili o gazda, e gazdarica, *baba* ili papo, sasto čher faktički makhel pe, tada ando gova momento [Tr11/4]. Ni tromasa svato *babači* eli kako si te iris, eli familjaće, nikako [Tr16].

bádnjako (mn. **bádnjakura**) im. m. 'badnjak'. Si amen *badnjako*, tu ane mandje *badnjako*? [Tr2]. *Badnjako* ačhel anglo vudar [Tr2]. Džane ande khandjiri kana phabaren o *badnjako*? [Tr2]. Kana

ikljias andre khandjiri isprati-, džas tele i tele thon jag, phabaren o *badnjako*, amen kana avastar čhere phabaras i amenda [Tr2]. Jeli avri, jeli ando šporeti, uglavnom phabaras le, gova *badnjako* kaj andol [Tr2].

bax im. ž. 'sreća'. I o rat thavdel gija e *bax*, o sastipe te džal [Tr5]. Nek i spasil len o Del te del len *bax*, sastipe [Tr5]. Baro *bax* sasa [Tr9]. Kana me sema ande vojska, tad sasa *bax* bari lači vreme, but pare sesa ando narodo, fabrike tad radina [Tr11/4]. Phabardol e memeli i onda manuš krstol pe, molil pe Djurdjevdanese, Devlese te avel *bax*, sastipe thaj sa so si familija te pomožil o Djurdjevdan, thaj o Del te del *bax*, sastipe [Tr11/4].

baxtaló, **baxtalí**, **baxtalé** prid. 'srećan'. Savi peraška čerel čerme, goda bebe si *baxtalo* [Tr11/3]. Savo arno čerel čerme andro, ando arno goda si bebe *baxtalo*, savo najares le, phandel prvo [Tr11/3].

baj (mn. **bajá**) im. ž. 'rukav'. Gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare *baja* džikate [Tr2].

bajíl (pret. **bajisardá**) gl. 'bajati', 'vraćati'. Indjardem e, e Sašo te *bajil* lese, jel darala i ondak voj *bajisarda* lese će, metlasa, dija le zala paj te pijel, ondak thoda lesko muj i andem le čhere i eto gova gijate sasa. A ja ni džanav te *bajiv* [Tr2]. Gija i sa, sine, sa djili go roba a *bajisarda* mandje po paj [Tr11/1].

bakrí (mn. **bakrá**) im. ž. 'ovca'. Isključivo lel pe jekh bakro te avel mruš, e baš akana ako naj baš mruš, šaj te avel i džuvlidžej *bakri* goda [Tr11/4].

bakró (mn. **bakré**) im. m. 'jagnje'. Kana čeras o Djurdjevdan, amen čhinas *bakro*, *bakro*, obavezno džal pe, pe reka te čeras venco e *bakrese* [Tr5]. Činas gola vencia, anas, kitosaras e ograda, thas e *bakrese* po šoro, čhinel le [Tr2]. Važno si *bakro*, kolako, memelji thaj mol [Tr9]. Djurdjevdan kana si, čhinas *bakren*, savorre, isto slavis amindje but šukar, muzikasa, gostura, svako slavil pese an piro čher [Tr4]. S tim, nekada davno, pre tranda, saranda breš Rroma purane amare, možda i pinda breš, kozom god mruša sesa ando čher, ande familija, gaći

mora sesa te aven *bakre*, inače mruša *bakre* i mora isključivo te avel parno *bakro*, a na kalo [Tr11/4].

bakrorró (mn. **bakrorré**) im. m. 'malo jagnje'. Thos o venco e bakrese, čine čo *bakrorro* anglo vudar [Tr11/3].

bal (mn. **balá**) im. m. 'kosa'. O ćirvo počinel e khandjiri, počinel e memelja kana lel ande *bala* e čhavrendje goda o ćirvo [Tr9].

balanó (mn. **balané**) im. m. 'mast'. Eli tho le ande kanta thaj ondak *balano* [Tr16].

balí (mn. **balá**) im. ž. 'svinja'. Za Petkovicu, pravilno, ko slavil Petkovic, mruš balo ni činol, nego džuvli *bali* čhinen [Tr6]. Dosta si te čhinel tuće će balendar, te prahol e *bala* [Tr11/1].

balikanó, balikaní, balikané prid. 'svinjski'. Kas si khanja, kas si ćurke, samo ni džal *balikano*, znači, džal sa godova, khanja isto, *balikano* mas ni tho ane sarme negli telečo, junečo [Tr11/3]. Te si posno, mačo, te si mrsno, *balikano*, bakro [Tr11/1]. Me arakhlem andar e gava, kava amare okolina, nekada, kana sema čhavro dešuoxtó, dešuefta breš, onda šišosa kože *balikane*, ćiradona curuvlja *balikane* [Tr6].

baló (mn. **balé**) im. m. 'prase'. Radisardem, džav ande kaš, anava kaš, spremov e *balendje*, ćiravav lendje pomije, čhorav lendje [Tr2]. Arakhava *balen*, eto to smo radeli [Tr2]. Božić kana si isto, ko khanji, ko *balo*, ko ćurka, ko sar mandjel, čhinel [Tr4]. Ande jekh galavo thoda e *bale*, ande jekh galavo thoda me phrale [Tr11/2]. Dosta si te čhinel tuće će *balendar*, te prahol e *bala* [Tr11/1].

bandjarél gl. v. **bandjerél**.

bandjerél, bandjarél (pret. **bandjerdá, bandjardá**) gl. 'saviti', 'savijati', 'iskriviti'. Vežu mu nogu ovako, istaren lesko prrno, *bandjeren*, i ondak mu stave potkovicu novu, thon lese nevi, a e purani čhuden [Tr2]. Kovisarada mae o majstori, šes i po iljade lija mae, ni čistosarda šukar. I akana *bandjarəl* mae, mora te raskovil [Tr17].

bandjéste pril. 'krivo'. Ko cenil khandjiri e ko poštuil e khandjiri, kana mandjen te xan sovli, znači, ko

si grešno, ni tromal ni te spomenil e khandjiri, a kamoli te xal sovli, ali si narodo kaj xan sovli *bandjeste* [Tr6]. Akana još jekh mi xanamik xala sovli pe rromesa ande Paraćina i gothe džanav kaj xala sovli *bandjeste* [Tr6].

baripé (mn. **barimáta**) im. m. 'veličina', 'ponos'. Ni amare Rroma kaj si, kaj ćeren svato, kaj džanen rromane, ćeren pe kaj naj rromane nego ćeren pe gadže, goda o *baripe* lengo [Tr6].

baró, barí, baré prid. **1.** 'velik'. Me ćhindem go ćurka *bari* sas kaj štar, pandž kile [Tr5]. Katar e Kanla uvek kaj džana Turcura, Bugarsko, von nakhaven galbeja, *bare*, cikne nakhavena i džan za Nemačko [Tr8]. Džas ande khandjiri, ćiraven rraćija, den pečenke, banane, rraćija ćiradi, kazano *baro* [Tr4]. Voj phirela pese ando gav, voj sasa cikni, a gasavi, naj sasa *bari* [Tr6]. Ali but sasa patnja, dara, potresura *bare*, sine, but [Tr11/2]. **2.** 'dugačak'. Gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugačke rukavi, *bare* baja džikate [Tr2].

baról (pret. **bariló, barardá**) gl. **1.** 'odrasti', 'porasti'. E, super bilo sve, niti on više, kava, niti rovda više, niti khanč, *barilo* pese-ke gija pandž, šov čhon, pherda posle efa, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le šel [Tr5]. Mi smo, ćerdam krštenje već kana *barile* me čhave. Ondak sam ja krstila moju decu, već, kana već *barile* [Tr2]. Bože, kaj te dikhava tu, lele, isto, vov isto, šaj pindžarav le, samo kaj but *barilo* [Tr9]. *Barilem* bi dadesko, bi dejako, čorro [Tr6]. Me *barilem*, katar e duj breš bi, bi dejako, maj, maćeho arakhla ma – mačke te xan laće jakha [Tr16]. I gjate, sine, posle zaposlislaljo kate, ane Leda, katar, e *barilam* amen, posle ko kaj dikhla, ženisarda-men, udomisarda-men, otkaćislalom lestar [Tr11/2]. **2.** 'odgajiti'. Arakhlem, *barardem*, nek trail len o Del, ako mangle, neka dićhen ma kana ka perav, ako ni, sar mandjen, dok šaj ka mućima [Tr9]. **3.** 'narasti (u vezi sa testom)'. [D.I.]

barvaló, barvalí, barvalé prid. 'bogati'. Ko sasa *barvalo*, ko lel go guruven, traden andar Bugarsko, traden direkt za Beograd [Tr8]. Maj *barvalo* manuš, te si, postojil mogućnos, ali goda savo džanel [Tr11/1].

barr (mn. **barrá**) im. m. 'kamen'. Sasa go čakalo kaj krenin pe, ondak sa go *barr* i onda gothe izdržina pe narodo [Tr8]. Turcura indjarena galbeja kaj god aračhena vo ande *barra*, so garuven, čeren, i posle o narodo arakhla [Tr8].

basmáva (mn. **basmáve**) im. ž. 'vrsta tkanine', 'cic', 'basma'. Čerdol pe stvara, katar e čisto kaj *basmava* kas si ili činel ande prodavnica, ranije sas goda [Tr11/4]. Lel pe go obično, rromane phendol pe *basmava*, ni džanav dal tumen razumin so si gova? [Tr11/4].

bašalél (pret. **bašaldá**) gl. 1. 'svirati'. E muzika *bašalel*, me phabarav e memeli, me jel mo rrom [Tr5]. Aee, po srpski se kaže: „Čel te na marav tu – igray da te ne bijem”. *Bašalel* laće ando goda, ande korpa, gija sita, džane so si „sita”? [Tr2]. 2. 'kukurikati' [D.I.].

bašnó (mn. **bašné**) im. m. 'petao'. Lači čhej i von aven: „Si li tu amen si *bašno* tut si, si ma *bašno*, tut si khanji“ [Tr11/1].

bébe (mn. **bébura**) im. m. 'beba'. Kana bijandol kaj *bebe*, so si povojnica gova, so indjarel pe, sa? [Tr9]. A kana bijandol, papo, cikne *bebura*, kova, jel džike saranda djive mora te rakas len? [Tr11/4]. E, gova uvek istarel džike saranda djive talo jastuko kaj sovel o *bebe* ande kolica, kolevka, bez obzira, znači, kaj si o *bebe*, e dej uvek paša leste, s tim i so si maj glavno, kana si e *bebesko* saranda djive [Tr11/4]. Pa naj lačhe, naj lačhe gole *bebese*, onda *bebe* merel, eto [Tr11/3]. A goda si amari doš, ke amen ni phandas amare *beburen* kana meren po maškar [Tr11/3].

bendjipé (mn. **bendjimáta**) im. m. 'zlo'. Pa dal si po katoličko, dal si po rromano, ni džanav. Uglavnom, čeren *bendjima* [Tr6].

beng (mn. **bengá**) im. m. 'đavo'. A sose si goda kalo bakro, narodo pričol, naj sem me but purano, ni džanav baš sa, ali kalo bakro i značil sa go kaj si o *beng* [Tr11/4]. Inače ando prevod djavol, gova si *beng* kao, navodno, gja pričol o narodo, purane manuša, ako me xoxavav [Tr11/4].

bešél (pret. **bešló**) gl. 1. 'sesti', 'sedeti'. Von, me ačhav ma gija, mi sasuj, mo sastro, mo rrom *bešas* gija.

Bešas, von lije le thaj indjarde le ande limora [Tr5]. *Bešas* čhere za Božić, ni džas khatinde, thara djive džas, čestitis o Božić, eto [Tr2]. *Bešas* gothe jekh sato vreme, avastar, čhinas o kolako, xas marrno i to je to [Tr2]. „Jel neće kuće?” – Neće. Neće kad sam ja u avliju, ne dira. *Beš*, mirno, Bela! [Tr9]. Ko si terne, von džilaben, ko si purane, von *bešen pese*, xan o djiv, rezo [Tr11/3]. 2. 'boraviti', 'živeti'. Tati pe but, ni sićilem pe kaja klima, biš thaj šov breš *bešlem* ande Nemačka, xasardem me papira kana desisaljo gada me čhaveše Bojanese [Tr9]. Azilantura *bešen* po nekoliko vreme, aventar, ko mangel venčol pe, počinel [Tr4]. Avilantar kate andar o Piro, k-amen ando Piro *bešasa*, sasa-men čer inča [Tr11/2].

bi¹ part. za potencijal 'bi'. A amare gadže sae si proslavne, von garuven len, ande bakre, ande pojate, garuven te na *bi* mudaren len, e narodo amare [Tr8]. Inače te na džan ando inostranstvo, katastrofa *bi* avela kate ande amari opština Knjaževac, but *bi* avela baro problem [Tr11/4]. Al me našti *bi* akana, dosadno [Tr17]. Bilo kaj *bi* džava, samo te na avav ando Minićevo [Tr4]. Pa *bi* t-avena lole [Tr11/1].

bi² pred. 'bez'. Naj lačhe korkorro manuš kana ačhel *bi* drugaresko [Tr9]. Ovaj, škola, jeste *bi* školako thaj *bi* znanje školako, mora te avel svako pismeno, ali najosnovnije makar osmogodišnja škola t-avel [Tr11/4]. Barilem *bi* dadesko, *bi* dejako, čorro [Tr6].

bibí (mn. **bibijá**) im. ž. 'tetka'. „Pa savi *bibi* san tu?” „Pa *Bibi*. Tu te slavi kaja slava, te slavi, tut“ [Tr5]. Katar e mami, katar e *bibi*? [Tr2]. Znači, samo ando sastipe *Bibijako* laće čhavengo, postojil goja *bibi*, verovatno [Tr11/4]. Pa, sar te mothol će či *bibi*, roditeljura ni dije ma [Tr11/2]. Me *bibija* Jela isto dikhlem suno [Tr11/1].

Bibí(ja) im. ž. 'Bibija'. „Pa savi *bibi* san tu?” „Pa *Bibi*. Tu te slavi kaja slava, te slavi, tut“ [Tr5]. Džas te ispratis e *Bibija* [Tr2]. I terne i purane, pratin e *Bibija*, jel goda nasvalipe indjarel za Bugarsko, za Nemačko [Tr8]. Džas ko krsto, indjaras poklono e *Bibijaće*, ando hoteli jel ande menava [Tr4]. Amen ikharas la, ikhara la *Bibi*, a e gadže, e purane gadže, ikharena la čuma, e [Tr6].

bibijáko, bibijáci, bibijáce prid. 'tetkin'. Sar sas, papo, anglala ga, ke inkljel pe ko *Bibijako* kaš, sose džas gothe, sose čeras goda, od kana si goda prazniko, kana istardam amen gova? [Tr8].

Izr. **Bibijáko djivé** 'Tetkin dan'. Šun mande, e *Bibijako djive* naj samo akana, ranije pisola i ande kalendara, i rromane pisola *Bibijako djive* thaj pisola gadžikane Tetkin dan, a goda si Užicaveružice [Tr6]. *Bibijako djive!* Slavis, si amen spomeniko, akate džal pe preko pruga za Trnovac [Tr17]. Uglavno si atoska xal pe normalno živina za *Bibijako djive* [Tr17]. Inače gova si *Bibijako djive*, Tetkin dan u prevodu gadžikane [Tr11/4]. *Bibijako djive* isto gjate spremos, isto spremos kolako, memeli, khanja [Tr11/3].

bičhalél (pret. **bičhaldá**) gl. 'poslati'. Ali goda si but baro žalost i narodo tad sasa možda dosta glupavo i međutim, verovatno o Del *bičhalda* e gaja, sar ikhardol, e vila, thaj fuljarda bakre [Tr11/4]. Kana trubul pare, *bičhalen*, kana ni trubul [Tr17]. Me gja *bičhaldem* le pala o Lune, žaliv, ali ni tromav te lav kalipe, desil pe me čhavendje posle [Tr11/1].

bićinél (pret. **bićindá**) gl. 'prodati', 'prodavati'. A jekhare djilo e krošnicenca te *bićinol*, te lel arro, jedno drugo, ke Rrom, ke gadže amare [Tr8]. Anav kaj roba okotar, *bićinav* kate pe pijacura [Tr9]. Dikh tu, ni prsko ni *ka bićina*, a me prskov *ka bićinav* [Tr11/1]. Me *bićindem* o sato, ko rube, thaj me čheja i djelem za Zaječar [Tr11/2]. *Bićinena*, sine, kas ko džanela te khuvel, von *bićinena*, ko džanela i košura i krošnice i džasa ande gava, amen *bićinasa* robica [Tr11/3].

bijanél (pret. **bijandá**) gl. 'roditi', 'rađati'. A akana samo so *bijandol*, vov nasvalo [Tr8]. Sudjenice mothon ranije goda sasa, kana *bijandol* čeljado i neko ašunel la pe saranda djive so sudil pe godole čeljadoso [Tr9]. Svako džuvlidžej, kana *bijanel* e bebe dal si mruš il džuvlidžej, mora te pazil katar o prvo djive so *bijandol* e beba [Tr11/4]. Lesko papu drum tar mulo, al vov džanəl još avre kad naj sa ni *bijando* kana, kana ašunda katar po dad [Tr17]. Jel čim čeljado andar jekhare pištol, znači, ni pištol vov

khančese, voj gnjavil le, i goda si, kana voj *bijandel* i *bijanda* i voj [Tr11/1].

bijáv im. v. (a)**bijáv**.

bíko (mn. **bíkura**) im. m. 'bik'. Pa buznjen, bakren, goda aračhena, purano narodo goda aračhena. Bakre, buznja, guruva, *bikura* [Tr8].

bílačhe pril. 'loše'. Naj sasa *bílačhe*, akana so ka avel pe [Tr17]. But e dženendje čerde nešto *bílačhe* a but e dženen i mekle [Tr11/1].

bílačhi im. ž. 'zlo'. Voj kozom živol godoja *bílačhi*, gaći živol i goda čeljado [Tr11/1].

bílačhipé (mn. **bílačhimáta**) im. m. 'zlo'. Metla, kangli thaj marrno, thol kaj paravica dinari, duj, ali goda mora da te bi indjarela lestar go *bílačhipe*, go rojipe, go beda sa [Tr11/1].

bílačho, bílačhi, bílačhe prid. 'loš'. Save si *bílačhe* onda čhinas len, po mas [Tr8]. I voj bešti nekoliko vreme, laći dej *bílačhi*, purani [Tr17]. But *bílačho* narodo, naj šukar, naj fino [Tr4]. Eke gava si mo unuko, vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, sikavel le, but lačhi učiteljica prema leste i prema amende, znači, naj, naj *bílačhi* učiteljica [Tr4].

bílo kaj pril. 'bilo gde'. *Bilo kaj* bi džava, samo te na avav ando Minićevo [Tr4]. Von čiden goda rigate i trito djive pe kaj čisto than, pe livadjina, šuma, *bilo kaj* [Tr6].

bílo ko zam. 'bilo ko'. A se mora te aven pobratimura gova, šaj *bilo ko* ili? [Tr11/1].

bílo savó, bílo saví, bílo savé zam. 'bilo koji'. *Bilo savo* djive te perel, vov mora mačhesa te slavil pe [Tr16]. Ali slično si gada prazniko kaj ni troma kale khanja te čhinen nego mora *bilo savi* samo te ni avel kali khanji [Tr11/4]. Gova ni džal gja pa *bilo savo* rato t-avel nedužne manuša [Tr11/4].

bílo so zam. 'bilo šta'. Znači, xoljavon, thos lendje obavezno dal tu gugliporre i barendje i ciknendje, meće po astali *bilo so* račasa [Tr11/1]. Kaj rođen tumendar nešto ili *bilo so*? [Tr11/1]. Niti šaj te čhine, na primer, *bilo so* aver nego isključivo mora te avel khanji ili čurka [Tr11/4]. Znači, sa so tumen

džanen ili nešto tar e ratura ili tar kaj praznikura, *bilo so* [Tr16]. Mas atoska da, o balo, bakro, ćurka, ćurani, *bilo so* [Tr17].

b(r)istrél (pret. **b(r)istardá**, **b(r)istáljo**) gl. 'zaboraviti'. Phenen kana diće pe pendžerava tu sa *bistre* [Tr9]. Me kana džanav nešto kaj dikhlem, ali *bristardem* kaj dikhav pe pendžerava, dikhav dal djivesaljo, eke [Tr9]. Jel voj dela amen rromaja i me goda *bistrav* la [Tr11/1].

biš br. 'dvadeset'. Me sema *biš* breš ande Nemačka, me čhavenca, rromnjasa, bori, akana si ma i paraunukura, sa si goda akana šukar [Tr17]. Tatipe but, ni sićilem pe kaja klima, *biš thaj šov* breš bešlem ande Nemačka [Tr9]. Ko si mogućno, vov šaj krstol odma posle saranda djive pe bebe, koj naj mogućno, i ande *biš* breš krston pe, tranda [Tr9]. Si ma *biš* unukura, thaj *biš tha(j) duj* paraunukura [Tr6]. Djurdjevdan slavis, možda de sar postojis amen Rroma pre milijono breš, na *biš*, tranda, pinda, šel, dujšela breš, nego od kad postojil Rrom [Tr11/4].

blážno, **blážne** prid. 'mrsan'. *Blažno* bilo za kaja Bibijako djive [Tr17]. Ako si *blažno* indjares khanja, kova, voće, ga ku-, kova, sa indjares tuće [Tr11/3].

bobáko im. m. 'bob'. Spremosaras pepera posne, *bobako*, džane so si *bobako*? [Tr2]. E, *bobako* spremsaras [Tr2].

bóbo (mn. **bóbura**) im. m. 'kukuruz'. Po deš, po dešupandž korpe *bobose* ćerava ando djive, završiva [Tr6]. Vov ikharda e direktore, a direktori diljaljo, sa da pe šoreste, [...] za pe berba *bobosi*, pe berba ande gradina kaj radisardan [Tr6]. Ondak narodo, sedenke, ko predol, ko khuvel, ko pećel *bobo*, bešas po paše raća, drustos [Tr16]. Atoska ćidela pe *bobo*, džalas, amen džasa te ćidesa *bobo*, naj sar akana kaj ćiden mašina [Tr16].

bočáva (mn. **bočáve**) im. ž. 'suknja', 'bošča'. Gova si nesavo, sar te objasniv tumije gadžikane, aa, platno, nesavo platno, ali gova si kaj ćerdol pe haljine, *bočave*, jel? [Tr11/4]. E, katar goda čisto, parće kaj ćines, ćerdol cikne *bočave*, ćerdol bluza, kaj peškiri ćindol pe [Tr11/4]. Suven maje andar e gova

e bočavica, te si slabo go kova von čhinen le, perel e *bočava* [Tr11/1].

bočavica (mn. **bočavíce**) im. ž. 'mala suknja'. Ako me džava, znači, si tu volja i tut te suve cikni *bočavica*, antaravica, thaj fustano cikno [Tr4]. Suven maje andar e gova e *bočavica*, te si slabo go kova von čhinen le, perel e bočava [Tr11/1].

bojáva (mn. **bojáve**) im. ž. 'boja', 'farba'. Pa *bojave*, ondak ga suvja, katancura, goda bićinena e narodose [Tr8].

bokolí, **bokoljí** (mn. **bokoljá**) im. ž. 'obredni hleb'. Kana perel saranda djive, goda saranda memelja, saranda *bokolja* kaj mora te thol pe za pe saranda djive [Tr9]. Pa, pećes, sine, *bokoli*, povojnica, ondak thos jekh purum, ćiral [Tr11/1]. Ko si terne, von džilaben, ko si purane, von bešen pese, xan o djiv, rezo, ko so indjarel, sine, goda xan, *bokolja*, pećes bokoljorru pe po šporeti, goda indjares [Tr11/3]. Znači, samo indjarel o djiv, rezo, *bokoli*, memelja, bosiljako, eke, aver ništa [Tr11/3].

bokoljorrí (mn. **bokoljorrá**) im. ž. 'mali obredni hleb'. Xan o djiv, rezo, ko so indjarel, sine, goda xan, bokolja, pećes *bokoljorru* pe po šporeti, goda indjares [Tr11/3].

bokh (mn. **bokhá**) im. ž. 'glad'. Naj samo Rroma, si gadže kaj meren *bokhatar* ande gava, purane manuša [Tr6].

borí (mn. **borá**) im. ž. **1.** 'snaja'. Me sema biš breš ande Nemačka, me čhavenca, rromnjasa, *bori*, akana si ma i paraunukura [Tr17]. Amen sama zajedno: čhavo, me, *bori*, štar džene [Tr17]. Znači, džal spremanje normalno, e kumese daro, čhavendje, *borandje*, so si le familija savorrendje [Tr17]. Pa sudime sasa laće gija, von zakovisarde o bunari, voj djeli po bunari, terni *bori* te lel te gothe pašljili i muli [Tr9]. Avile me čhave, me *bora*, me unukura, savorren dikhla, ali nikako naštisarda te merel dokle me ni avilem [Tr9]. **2.** 'mlada'. Ako naj, dogovorin pe ili džaltar e *bori* ili aćhel, sa zavisil džiko mladoženja, ako volil la o mladoženja, ako ni, onda rasturil pe [Tr4].

Izr. **anél borá** 'dovesti mladu'. v. **anél**.

Božić im. m. 'Božić'. Spremosaras čhere posno, džas ande khandjiri za *Božić* [Tr2]. Kolako ni čeras za *Božić* [Tr2]. Čeras amindje kolakura obično, posno, plečinta posno, akhorenca, šaj šečeresa samo, višnjenca, so si tu goda thos andre i čeres, za *Božić* [Tr2]. Bešas čhere za *Božić*, ni džas khatinde, thara djive džas, čestitis o *Božić*, eto [Tr2]. *Božić* kana si isto, ko khanji, ko balo, ko čurka, ko sar mandjel, čhinel [Tr4].

brčil (pret. **brčisardá**) gl. 1. 'džarati'. Bešel tele, *brčil* ande jag sa onu šumu [Tr2]. 2. 'mešati jelo' [D.I.].

breš (mn. **brešá**) im. m. 'godina'. Ooo, gaći *breš* me phirdem, čerdem, thaj naj ma [Tr5]. Me arakhlem mae kala akana deš *breš* po terni [Tr17]. Sema dugo vreme ando Knjaževco, dešuefta *breš*, avilemtar [Tr4]. Tad sasa an goja vreme, kana me sema an go, gola *brešendar* ande vojska, tad sasa duj milje marke, duj thaj paš milje marke plata mesečno ande firma, ande Srbija, ande opština Knjaževac [Tr11/4]. Thos le ande soba isto ande taxtaj te [niči?], i thos le ande phuv, ali dži *breše* mora te one te diče da li pharrlo, da li si sasto [Tr11/1].

brešesko, brešes(k)i, brešes(k)e prid. 'jednogodišnji'. Sema, sas ma čhavo *brešesko* [Tr17]. Ka jekh *brešesko*, ka jekh duj čhon, ka jekh trin, ka jekh i dujebrešengo [Tr11/1].

brník (mn. **brniká**) im. ž. 'šaka kao mera'. I ondak thas andre agijai *brnik*, kuva se, čírol e masesa, da bi avela sar kiselo, počem nema sirće [Tr2].

brok im. 'nedra'. Pe jekh livada pherdo čhavre čelen pese, sar čiden e luludja thon an po *brok*, von peren lendje, von prasten, čiden len [Tr11/3].

bršán(d) (mn. **bršán(d)á**) im. m. 'kiša'. Pa sar, nerviri ma, sine, čer go mulese kana sar si i gijate. O *bršán* godu djive so čhorda, xav čo kar me, savorrendje krošnje čindjile pale mri ni [Tr11/1].

buljarél (pret. **buljardá**) gl. 'širiti', 'raširiti', 'prostreti'. Indjaren godova, thaj *buljaren* aki gija akava čisto, thaj thon gothe [Tr5]. Xalavas e svara ande Timokura, ande čudura, te *buljarasa* pe phuvjatar, pačarasa le, nekad furade, nekad kova, muka sa bari [Tr11/1].

burbíja (mn. **burbíje**) im. ž. 'brada'. E goda sastimase, thon lese po čikat, kate pe *burbija*, pe falke i čeren krst [Tr6].

burdó im. m. 'zemunica', 'burdelj'. Sena burdime. *Burdo*, razumis ma? Sar te mothav a gijate. I ondak von thon pe andre thaj soven [Tr8].

bus (mn. **busá**) im. m. 'kolac', 'ražanj'. Mezdreja, tu su ga zatekli i kaže: „Mi, ašudjardam tu gothe i tu trubusa“ i von thode *bus* kumplet i džuvdeste pekle le, Bugara [Tr8]. Isto inča ande Nemačka, čhinas, pekas amindje pe *busa*, isto trin djive normalno slava [Tr9].

but pril. 'mnogo'. Ranije narodo naj sasa goda, ali *but* saste sesa thaj zurale [Tr8]. Međutim, akana si *but* narodo kaj mule, ali, ovaj, *but* si ando inostranstvo, *but* djeletar ando inostranstvo [Tr11/4]. E a djive dethara i mo čhavo potresil pe, vov tar e dar katre avionura, kaj *but* letina, but svirene [Tr11/2].

butívári pril. 'često'. *Butivari* katar o Timoko, sine, pherasa paj [Tr11/1].

buznjí (mn. **buznjá**) im. ž. 'koza'. Pa *buznjen*, bakren, goda aračhena, purano narodo goda aračhena [Tr8]. Bakre, *buznja*, guruva, bikura [Tr8].

C

čáre im. m. 'čerga'. Pa, dobro, ando Piroto amen ikharen amen Katunara, amen naj sam Katunara, Katunara si gola Rroma save phirena ka jekhare *carencia* [Tr6].

ceníl (pret. **cenisardá**) gl. 'ceniti', 'poštovati'. Tada sasa baš i fino vreme, kova an goja vojska, ando Sarajevo, but *cenina* e vojska an goja vreme [Tr11/4]. *Cenila* o narodo vojska, međutim, akana naj baš gova, ali dobro [Tr11/4]. Ko *cenil* khandjiri e ko poštuil e khandjiri, kana mandjen te xan sovli, znači, ko si grešno, ni tromal ni te spomenil e khandjiri, a kamoli te xal sovli [Tr6].

cepáči im. m. 'cepač'. Kava si *cepači* ikhardol, kaj pharravav pe trin jekh rrən [Tr6].

ciknída (mn. **cikníde**) im. ž. 'kopriva'. Le e *ciknida*. To kopriva se zove *ciknida* po romski, *ciknida* [Tr2]. Čide *ciknida* i ondak bari la ando paj ćirado [Tr2]. Mutisare, tho zala šut andri i promeši gova i čhores ande goja čorba kaj ćerdan *ciknidasa* [Tr2]. Ja, ali isto *ciknida* uštarel pe šukar i mećel pe ando bunari tele [Tr16].

ciknó, **cikní**, **cikné** prid. 1. 'mali'. Thos ande jekh taxtaj *cikno* [Tr2]. Djiv, las po jekh *cikno* rrojjorro, thaj xas e goda [Tr5]. Von nakhaven galbeja, bare, *cikne* nakhavena i džan za Nemačko [Tr8]. *Cikne* čhavre ćheras trka za Djurdjevdan, trkon pe [Tr4]. Ranije spremona, ćerena *cikni* trasta, suvena e rromnja *cikni* trasta, andre mora te avel ogledalo nevo [Tr6]. 2. 'kratak' [D.I.].

ciknorró, **ciknorrí**, **ciknorrré** prid. 'malen'. Piškira, piškira, piškira, sapuja, sapuja, thaj *ciknorre* antaravice [Tr5]. E sa, kana pantila tut, *ćaknorre*, *ćaknorre*, gasave [Tr5]. Sasa-men jekh *ciknorro* kasetofon, amen thava le kate ando kodniko i djlilabel celo djive [Tr2].

ćrdel (pret. **ćrdosardá**, **ćrdijá**) gl. 'vući'. Pa dikhav sar, ando suno dikhav le sar *ćrdel* e čhorra gola, kaj muli mae jekh čhororru [Tr11/3].

ćrépnja (mn. **ćrépnje**) im. ž. 'zemljani sud za pečenje', 'crepulja', 'crepnja'. Marno isto, sas *ćrepnje* thaj ondak umpral si go kapako kaj thol pe i šaj pekasa i mas gothe, šaj pekel pe i plečinta, šaj pećel pe, svašta [Tr16].

ćurúvlji (mn. **ćurúvlja**) im. ž. 'opanak'. Me arakhlem andar e gava, kava amare okolina, nekada, kana sema čhavro dešuoxtó, dešuefta breš, onda šišosa kože balikane, ćiradona *ćuruvlja* balikane [Tr6].

Ć

ćaćé pril. 'stvarno'. Kana postavisardam le – vov *ćaćé* gija sar vov opisardam mandje [Tr9]. Ašundam ke dije jag go vozo, kaj ćerde nešto, da l si gova *ćaćé* ili amarenca? [Tr11/4]. Ni ikljen, *ćaćé*, ni ikljen, a amare naj načnone, nek ikljen, bolje si [Tr11/1].

ćákalo (mn. **ćákala**) im. m. 'klin', 'ćakanac'. Sasa go *ćakalo* kaj krenin pe, ondak sa go barr i onda gothe izdržina pe narodo [Tr8].

ćakmára (mn. **ćakmáre**) im. ž. 'ćatmara', 'ćakmara'. Kopala se zemlja i ondak thon goja pleva, neka slama, slama i promešin gova i ondak zidaju, *ćakmaru* kuću prave. Znači, *ćakmara* ćher [Tr2]. *Ćakmare* phuvjatar ćerela o narodo [Tr8].

ćaladá gl. v. **ćalavél**.

ćalavél (pret. **ćaladá**) gl. 'udariti'. O socijali ni prihvatil, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo ke kate si le phanglipe i *ćalada* le infrakt, i ćerde lese kateter [Tr9].

Izr. **ćalavél páлма** 'udariti šamar', 'ošamariti'. „Pa so, bre san tu rrom el naj san?“ *ćaladem* le jekh *palma* [Tr11/1]. *Ćalada* la jekh *palma* i našli [Tr16]. **ćalavél te e ćúma** 'ćuma te udarila'. Možda ašunden, neko dela rromaja, šaj ašunda e Buba nekada, e purane amare ando Piroto: „*Ćalavel te e ćuma*“ a? [Tr6].

ćándija (mn. **ćándije**) im. ž. 'streha', 'ćandija'. Ali obavezno džike trin breš vov si tala piri *ćandija*, a čvrsto džike saranda djive inkljel svako mulo [Tr11/1]. Znači, džanel, von si trin breš tale e *ćandija*, svako mulo [Tr11/1]. Džik-efta breš si pese vov ando ćher, tale *ćandije*, so džanav me, mulo manuš [Tr9].

ćarr (mn. **ćarrá**) im. ž. 'trava'. Činen djiv, činen *ćarr*, naj kosa, naj khanč, naj sasa sar akana tehnika, nego srposa po celo djive žnjenjin, ćeren [Tr8]. Kalesa čhinena *ćarr*, djiv i ondak e grastenca thon thaj ando krugo [Tr8]. Naj tu, ande Karavula, ande Palilula bešen, pe phuv suti lesa, pe *ćarr* [Tr8]. Čerena vencia, onda si e *ćarr*, luludja djurdjevco ikhardol, žuto, kolestar ćeren vencia [Tr6]. Vov samo andar go *ćarra* djelo, a te na thava muj, vov ka ma aćhel džuvdo, ke džuvli phenda mandje [Tr11/1].

ćej (mn. **ćejá**) im. ž. 'minduša'. Daruin isto angrusta, *ćėja*, lancura [Tr4]. Pa za veridba verin la, thon laće *ćėja*, thon laće angrusta, kaj naruknice [Tr11/1].

ćéljado (mn. **ćéljada**) im. m. 'dete', 'ćeljade'. Thaj te pomozil o Del e Ljiljaće poštom naj la čhave, te del

la o Del kaj *čeljado* [Tr5]. Sudjenice mothon ranije goda sasa, kana bijandol *čeljado* i neko ašunel la pe saranda djive so sudil pe godole *čeljadose* [Tr9]. Merel goda *čeljado*, dur ka čhavrrendar kozom breš, but narodo si jel voj kozom živol godoja bilači gači živol i goda *čeljado* [Tr11/1]. E goda čidel pe, ali amen Rroma: „De ka čhudes e džučelese,“ ni thol pe džučelese, goda so xal pe goja večerica, prosti će *čeljaduren*, će čhaven [Tr11/1]. Jel čim *čeljado* andar jekhare pištol, znači, ni pištol vov khančese, voj gnjavil le [Tr11/1].

češmáva (mn. **češmáve**) im. ž. 'česma'. Eke upre pharrle cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje koštuil ma, cevura, *češmave*, čudura [Tr9].

čik (mn. **čiká**) im. ž. 'blato'. Ni tromasa te mangas, te rovas sar akana, neg lasa kaj, *čika* čerasa torte, kolakura go čumidine, eke goda samo čhelipe [Tr11/1]. Khore, xav či ke, katar e phuv, katar e *čik* [Tr11/1].

čikát (mn. **čikatá**) im. m. 'čelo'. E goda sastimase, thon lese po *čikat*, kate pe burbija, pe falke i čeren krst [Tr6]. A sose amen thas go rat po *čikat* i gova so značil? [Tr11/4]. A soste baš bakro čhinas za ko Djurdjevdan, sose thas amiye rat po *čikat*? [Tr16].

čiraplji (mn. **čirapljá?**) im. ž. 'zemljani sud za pečenje', 'crepulja', 'crepnja'. Akana si gala kaj si go kaj čerdon *čiraplji* ke kaj čerdon, pečon e marnje, e goda [Tr11/1].

čisto, **čiste** prid. 'čist'. Indjaren godova, thaj buljaren aki gija akava *čisto*, thaj thon gothe, thaj svako dženo phabarel memeli [Tr5]. Andre mora te avel ogledalo nevo, sapuj *čisto*, kangli *čisto*, i indjarel pe, odredime kaj si *čisto* than [Tr6]. Trito djive čidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj *čisto* than indjaren [Tr6]. Von čiden goda rigate i trito djive pe kaj *čisto* than, pe livadjina, šuma [Tr6]. Thol pe pe kaj *čisto* than te bi avela godova e Devlesko kaj manuš te čidel goda lendar, goda rromaja, goda proklestvo [Tr11/4].

čistól (pret. **čistosardá**) gl. 'čistiti'. *Čistov*, pariv, domaćica sam bila od trines godine [Tr2]. Da, znači, čhelava len po astali, *čistos* len, pa astaras len eke

gija i ondak čhelavas len, ando sastipe me čhavengo, me unukurengo, eke gijate [Tr2]. Kovisarada mae o majstori, šes i po iljade lija mae, ni *čistosarda* šukar [Tr17]. *Čiston* o djubre, al čiden pe jekh than i trin djive si prazniko [Tr6].

čitól (pret. **čitosardá**) gl. 'čitati'. Pravo te mothav tu mie kava si jekh važno stvari ko ka *čitól* gaja knjiga ili kava, priča so me pričo, gava si but interesantno [Tr11/4]. E akana savo but dibidus daral, vo džal ko popo, anel le po limori, *čitól* le duj, trin drom i vov gotovo više [Tr11/1]. Niti džanav te *čitov*, niti džanav te pisov [Tr11/2].

čoxanó (mn. **čoxané**) im. m. 'vampir'. A ane *čoxane* jel veruin tumen, el si khanč? [Tr11/1].

čokáno (mn. **čokánura**) im. m. 'čekić'. Si ma kava sastri kaj me nabi-, marav, onda si ma *čokano*, ake kala oštrilo [pe osnov?] e čhura [Tr6].

čorál pril. 'tajno', 'krišom'. Džasa, sine, *čoral*, dasa mrtika, čidas kaj perela, vo sa letnjo vreme [Tr11/2].

čorél (pret. **čordá**) gl. 'krasti', 'ukrasti'. Me ni *čorav* le, me mangav tutar, Zvonko, parendje [Tr5]. *Čoren* i pare, *čoren* i zlato, phadjen i čhera, znači, svakakvo narodo si tu avdjive [Tr4]. Kaš ni činasa, naj sasa šansa, naj sa pare, džasa ivende preko rat te *čoras* kate upre, sa djela amare kičme, amare [Tr11/1].

čorró (mn. **čorré**) im. m. 'siročé'. Barilem bi dadesko, bi dejako, *čorro* [Tr6].

čorró, **čorrí**, **čorré** prid. 'siromašan', 'jadan' 'bedan'. Beda sasa, *čorre* manuša sama, radi kila arrese, radi celo djive [Tr8]. Amaro narodo ande vlada si zala bezobrazno, dikhen samo pire narodose the pire foteljaće, a e *čorre* manuša, radnikura, seljakura ispoštui [Tr11/4].

čorropé im. m. 'siromaštvo'. *Čorrope* sasa, naj sar kaj akana [Tr8]. Ranije džasa, phirasa, anasa, te andam arro, ka xan e čhavre, te ni andam, ni xan, eke gja sasa *čorrope* [Tr11/3]. Vov jeste sasa atoska *čorrope*, ali aver *čorrope* sasa atoska, naj sasa-men tehnika, al pare sasa [Tr11/3]. *Čorrope* sasa atoska, me, pogotovo me [Tr16].

čúdo (mn. **čúdura**) im. m. 'čudo'. Kate dažbine bare, oxto milje struja počindem, eke upre pharrle cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje koštuil ma, cevura, češmave, *čudura* [Tr9]. Ranije dena pe jorgaja, posteljine, *čudura*, svašta [Tr9]. Pa, naj sasa *čudo* nego, eke, džan, khandjiri, naj le paše, khandjiri maj, maj uvažin kaja khandjiri nego koja kaj si ando foro [Tr6]. Paj pherasa preko djive, thaj thasa soda bikarbona ande leste te bi očisto le, jel sasa sa zagadime paja, *čudura* [Tr11/2]. Našti te dža, dža pe matika, te radi, te éere, eke goda, sine, višnje, *čudura*, ni, opšte ni dozvolisarda amindje voj [Tr11/2]. Xalavas e svara ande Timokura, ande *čudura*, te buljarasa pe phuvjatar, pačarasa le, nekad furade, nekad kova, muka sa bari [Tr11/1].

čúko (mn. **čúkura**) im. m. 'čekić'. To je, gova si kljašto, kava si *čuko*, kava si srpo kaj činena, ženina djiv [Tr8].

čukúnpápo (mn. **čukúnpápura**) im. m. 'čukundeda'. Očekuiv te sem još džuvdo za duj, trin breš ka avav *čukunpapo* [Tr6].

čukúnunúko (mn. **čukúnunúkura**) im. m. 'čukununuk'. „O Djurdjevdan nek spasil me čhaven, me unukuren, paraunukura,“ si maj, naj ma *čukununukura*, al paraunukura si ma [Tr5]. T-avəl sasto thaj džuvdo, t-avəl le unukura, paraunukura, *čukununukura*, t-avəl le, e Tomo [Tr5].

čúma (mn. **čúme**) im. ž. 'čuma'. Amen ikharas la, ikhara la Bibi, a e gadže, e purane gadže, ikharena la *čuma*, e [Tr6]. Gadže kontra mislin goda kaj si amen kaj éeras kontra nešto, kaj tradas e *čuma* [Tr11/4]. E gadže ikharena la *čuma*, a amen ikharasa la Bibi [Tr6].

Izr. **čalavél tu e čúma** 'čuma te udarila'. v. **čalavél**.

čumídel (pret. **čumidá**) gl. 'ljubiti', 'poljubiti'. Phabaras memelja, mekas pare ando kaš, *čumidas* o kaš, krsto-amen, za zdravlje, i ondak tu idemo [Tr2]. Svako džal, éeren pe plečinte, kova, kas so si, sine, te si khanika khanji kaj íce plečinta, ali *čumidel* lendje va i oprostil len [Tr11/1]. *Čumidav* len kaj te aven gola pare sar a kaj sesa blago amije bi avela [Tr11/3].

čumidinó (mn. **čumidiné**) im. m. 'ljubljeni?'. Čika éerasa torte, kolakura go *čumidine*, eke goda samo čelipe, džasa, radisa pe matika [Tr11/1].

ČH

čhavó (mn. **čhavé**) im. m. **1.** 'dete'. Devla, pomožisar sa e narodose thaj pomoži me *čhavendje*, me unukurendje [Tr5]. „O Djurdjevdan nek spasil me *čhaven*, me unukuren, paraunukura,“ si maj, naj ma čukununukura, al paraunukura si ma [Tr5]. Me sema biš breš ande Nemačka, me *čhavenca*, rromnjasa, bori, akana si ma i paraunukura, sa si goda akana šukar [Tr17]. Me *čhave* slavin Djurdjevdan, Sveti Randjel, Sveti Nikola, godola slave amen slavis [Tr9]. Znači, samo ando sastipe Bibijako laće *čhavengo*, postojil goja bibi [Tr11/4]. **2.** 'sin'. Uglavnom mulo lesko *čhavo*, gole rromesko kaj mudarda e sape [Tr2]. Dikhlem le suno, kaj me mangleme te éerav lesko spomeniko, a pošto desisaljo gada me *čhavesa*, e Bojanesa, tu džane, kana čhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Me duj *čhave* si ando Knjaževco, éerde pese čhara, si len lendje rromnja, lendje čhave, me kate ando Minićevo [Tr4].

Izr. **merél mi čhavé** 'da mi umre dete'. v. **merél**.

čhavrésko, čhavrési, čhavrése prid. 'dečakov'. Ako si je Savosko phral, ov phral, lesko dad go, go *čhavrasko* thaj kalesko dad phrala rođene [Tr5].

čhavrró (mn. **čhavrré**) im. m. 'dete', 'dečak'. Kana von avile, me putardem o vudar, vudar, o *čhavrró* sasa ande pelene, džane, cikno [Tr5]. O čirvo počinel e khandjiri, počinel e memelja kana lel ande bala e *čhavrrendje* goda o čirvo [Tr9]. Jekh *čhavrró* si kaj avel ando soipe, a nesavo *čhavrró* si kaj eke gija rovel, rovel [Tr4]. Amen me *čhavrré* školuisardem sa [Tr11/2]. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e sastra dur ka *čhavrrendar* pojavil pe kaj plavuši pe leste, modrol e vuš i džal pe [Tr11/1].

čhavrrorrró (mn. **čhavrrorrré**) im. m. 'detence'. Šatora, pe grastenca, pe *čha(v)rrorrenca* [Tr8]. I sose me moli-ma o rat, o djive moli-ma i lese i me phralese

te pomogil me *čhavrrorrendje* Safetese, Bojanese maj but [Tr9].

čhe reč. ženskoj osobi u obraćanju 'more', 'mori' (vokativ od **čhej**). Mek tu, *čhe*, bibije so prsko go paj e roba [Tr11/1]. Slabosalji, *čhe*, ćerdili za ništa! [Tr9].

čhej (mn. **čhejá**) im. ž. 'devojka', 'ćerka'. Momko thaj *čhej* te n-aven ženime, znači, te n-aven ženime uopšte [Tr5]. Ne daj Bože, eke jekh džuvli ando gav isto gija ašunda pe *čhejaće* thaj phenel: „Baš će da umbre na svadbu. Zakovajte bunar ona će da padne u bunar.“ [Tr9]. Ako ćerena zajedno, von zajedno ćiden e pare, ako ni, von počinen, ćerel pese o sastro korkorro, e *čheja* počinen, ko ləl eŧta milje, ko ləl oxto milje pe *čhejaće*, ko ləl deš milje, ko biš e milje evrura [Tr4]. Si ma duj *čheja*, e Ružica, e Suza, o Zoran, si ma još jekh čhavo ande Austrija, niti vov džanel man, niti me le [Tr6]. Me bićindem o sato, ko rube, thaj me *čheja* i djelem za Zaječar [Tr11/2]. Me me čhaven ni bićindem, me *čhejen* ni bićindem ni jekha, znači, abijava eke gja džan [Tr4].

čheladó, čheladí, čheladé prid. 'promiskuitetan?'. Mo dad sasa gasavo manuš, te mothav i goda, vov sasa but manuš *čhelado*. Pinda the štar rromnja sas le [Tr16].

čhib (mn. **čhibá**) im. ž. 'jezik'. Lejašenca, lejašiski, amare rromenca amari *čhib* [Tr6]. Pa nego, gadžikane, gova si gadžengo prazniko, ali osvojil pe i amendje rromendje, jel vov si isto životinja samo kaj naj le *čhib* [Tr11/1]. Sa džanel goda manuš samo naj muj, naj *čhib*, e rrəknil i marel i del andre i ako zaključis amen e vudara [Tr11/1].

čhinél (pret. **čhindá**) gl. 1. 'seći', 'iseći'. Činasa bakren, ondak džasa tele ko Timoko, muzika, džas, *čhinas* gola vrbe, vrbe *čhinas*, ćeras vencia, das ando paj džikate, ako si i dal je šəl, dal je ovo, džas ando paj džikate, gija džikate, ćinas gola vencia, anas, kitosaras e ograda, thas e bakrese po šoro, čhinel le, indjardol ande pekara, *čhinas* o kolako, posle igranka tele [Tr2]. Ali maj but so si bitno, narodo maj but izdržila pe katar e krošnice, košura, *čhinena* rraja i amare Rroma kate ande Timočko krajna, kate ande Srbija, inače golear živona [Tr11/4]. Džas

ande khandjiri, *čhinas* o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas [Tr4]. Pe rraja prvo trubul te *čhine* len, te ašućare len, te *čhine*, te užare, te ašućare, te done le [Tr6]. 2. 'klati'. I me phenav laće: „Pa sose *čhine* kaj ćurka kana *čhindan* i balo, balo“ [Tr5]. Isto inća ande Nemačka, *čhinas*, pekas amindje pe busa, isto trin djive normalno slava [Tr9]. Gova si Bibijako djive i amen *čhinas* goda djive khanjen [Tr11/4]. Djurdjevdan kana si, *čhinas* bakren, savorre, isto slavil amindje but šukar, muzikasa, gostura, svako slavil pese an piro ćher [Tr4]. Za Petkovicu, pravilno, ko slavil Petkovica, mruš balo ni *čhinol*, nego džuvli bali *čhinen* [Tr6].

čhon (mn. **čhoná**) im. m. 1. 'mesec'. Bijandem me čh-, e Tomo, me čhave, bijandem le, pa, sasa le trin *čhon* il štar *čhon* i vov rovel, rovel, rovel i raćasa i djivese rovel [Tr5]. O čhavro sasa ande pelene, džane, cikno, cikno, te istare *čhonengo* po kreveto [Tr5]. Kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe, i mećel pe rigate duj, trin *čhon*, štar [Tr6]. Xala sovli kaj naj sasa veza mancar nisavi, a duj *čhon* suti manca [Tr6]. I po duj *čhon*, po trin čhinav gola rraja i po tranda, po saranda prikolice petotonke e rraja [Tr6]. 2. 'Mesec' [D.I.].

čhorél (pret. **čhordá**) gl. 'sipati', 'naliti', 'prosuti'. Posle, ženisaljem, ande dešušov breš, ženisaljem, avilem kate, isto radisardem, džav ande kaš, anava kaš, spremov e balendje, ćiravav lendje pomije, *čhorav* lendje, eke goda radiv ćhere [Tr2]. Čide ciknida i ondak bari la, ando paj ćirado thos e kopriva, bari la, pa kale la, secko la, i tho la, pržo la, i onda tho laće zala arro, tho laće ivando peper i ondak *čhore* laće paj tato i promešisares i meće la ke strana [Tr2]. Posle le akaringate jekh arno, phadje arno, mutisare, tho zala šut andri i promeši gova i *čhores* ande goja čorba kaj ćerdan ciknidasa, eto to je, to smo jeli [Tr2]. *Čhorena* rraćija po gad te, te putaljo, čhej, te si kalo, gotovo, naj čhej [Tr11/1].

čhorrí (mn. **čhorrá**) im. ž. 'devojka', 'devojčica'. Pa dikhav sar, ando suno dikhav le sar crdel e *čhorra* gola, kaj muli mae jekh čhorrorru, rovel o bebe, mandjel thud lestar le naj le thuda te del i me onda pe tharin uštav, ćinav thuda, ćidav e čhavren thaj deliva zbog e thuda cucle, ga taxtajorra, goda

čerava, sine, a vov ni mangla mandar khanči samo e *čhorru* mangla mandje thud, grizo, kova, goda, aver ni [Tr11/3]. Eketale ando kombi andem te dikhel le e *čhorru*, lesi dej, po sasa šəl, a ivend i phenel mandje: „Phene, dukhal ma mo dand.“ [Tr11/1]. Si la čhavo katre deš breš, ake *čhorra* ando prvi, drugi razred džal, predjisarde solduj, me čhave školovane solduj [Tr4]. Ane *čhorraće*, daj za dete stolicu ovamo [Tr16].

čhorrorrí (mn. **čhorrorrá**) im. ž. 'devojčica', 'ćerkica'. Pa dikhav sar, ando suno dikhav le sar crdel e *čhorra* gola, kaj muli mae jekh *čhorrorru*, rovel o bebe, mandjel thud lestar le naj le thuda te del [Tr11/3]. Eke Božanaći *čhorrorru* isto sasa gada lestar, voj ni džangla i bistarda te thol po astali, desisaljo goda [Tr11/1].

čhúdel, **čhutél** (pret. **čhudá**) gl. '(iz)baciti', 'bacati'. Vežu mu nogu ovako, istaren lesko prrno, bandjeren, i ondak mu stave potkovicu novu, thon lese nevi, a e purani *čhuden* [Tr2]. Pijel pese kafava, *čhudav* lese pare i džaltar, eto to je to [Tr2]. I o šoro phadjol po pravilu sa e kokala, e bakrese mora te čiden pe ande jekh than čisto i pe livada trubul te *čhudel pe* e kokala, thaj o venco goda djive, trečo djive [Tr11/4]. Inače, socijalno ni primov khanči, *čhuten* ma zbog e čhave kaj si ande Nemačka [Tr6]. I e kokala so ačhel ni thol pe ande jag, ni *čhudel pe* ni katar e plečinta go kore neg bi čidel p-ande kesicica thaj thol pe pe kaj čisto than te bi avela godova e Devlesko kaj manuš te čidel goda lendar, goda rromaja, goda proklestvo eli si kaj jekh merel thaj dela rromaja i ni oprostil [Tr11/1].

čhuri (mn. **čhurá**) im. ž. 'nož'. Onda si ma čokano, ake kala oštrilo [pe osnov?] e *čhura*, eke goda [Tr6]. Ake si ma kala kat, rromane sar vačerav, si ma jekh *čhuri*, o meteri paša mande, eke goda [Tr6]. A, so bijandol o prvo djive, bitno si te thol metla, katar e metla go, cikno de lo katar o metla, *čhuri*, thaj valjda kangli [Tr11/4].

čhutél gl. v. **čhúdel**.

Ć

ćacípé im. m. 'istina'. (Šaj te objasni amije sar diklan suno.) Dal si gova *ćacipe*, dal? (Pa dikhav sar, ando suno dikhav le) [Tr11/3].

će¹ zam. v. **čo**, **ći**, **će**.

će² zam. v. **tu**.

ćebáva (mn. **ćebáve**) im. ž. 'ćebe'. Amen džanasa, našasa neko ande voša, neko thasa *ćebave*, thasa, phanda se pendžerave [Tr11/2]. Amendje dosadisaljo više kaj sa našas thaj ćeras thaj t-amen tele, ando podrumo, thas *ćebave* [Tr11/2].

ćerdól pe (pret. **ćerdá pe**) gl. 'postati', 'napraviti se', 'pretvoriti se'. Jel kana dičhel le thaj astare le čvrsto, a te pusardan le, vov *ćerdol pe* pextija [Tr11/1]. Sa džanel mulo manuš, sa so *ćerdol pe* pe kava sveto [Tr9].

ćerél (pret. **ćerdá**) gl. **1.** 'praviti', 'napraviti'. Prvo marrno *ćerena* katar o ržo [Tr8]. I me obečisardem lese kaj *ka ćerav* lese o spomeniko samo te pomožil me čhave te spasil pe [Tr9]. Nego *ćerde* pese čera te po kaj Rroma pojedine živon maj lače nego gadže [Tr11/4]. Pa gija purane najarən ako si šəl, šaj si purani, *ćerel* o venco sa i posle xutel ando paj [Tr17]. E trito djive, so si o djubre šəlaven, onda spremon, ranije spremona, *ćerena* cikni trasta, suvena e rromnja cikni trasta [Tr6]. **2.** 'raditi'. A džanel još neko te *ćerel* gova so tu džane te *ćeres*? [Tr8]. Nekada den arro, nekada naj len, ali većina den pare. I o narodo golese, von den len aver kava zamena, eke goda ranije *ćerena* [Tr8]. So te *ćeres*? [Tr9]. Nesave manušen pomožin, nesave ni kamen, jekh dženno primol pandž milje, so te *ćerel* ko pandž e miljenca [Tr4].

Izr. **ćerél ćermé** 'ucrvljati se'. Savi peraška *ćerel ćerme*, goda bebe si baxtalo [Tr11/3]. Savo arno *ćerel ćerme* andro, ando arno goda si bebe baxtalo, savo najares le, phandel prvo [Tr11/3]. **ćerél sváto** 'pričati', 'razgovarati'. Ali te na pričō, te na pričō će phejasa khanč, *svato* naj tu lasa te *ćere*, nego t-aven mutavski mande [Tr5]. *Ćer*, *ćer* rromane *svato*, bre [Tr2]. Samo tu *ćer svato*, amen sa snimos [Tr8]. Voj ni džanel, ni *svato* te *ćerel* [Tr4]. Ni amare Rroma

kaj si, kaj *čeren svato*, kaj džanen rromane, čeren pe kaj naj rromane nego čeren pe gadže [Tr6].

čermó (mn. **čermé**) im. m. 'crv'. Perel breš, na primer, go arno tu phadje le i diće dal si *čermo* ande leste dal naj [Tr11/3].

Izr. **čerél čermé** 'ucrvljati se'. v. **čerél**.

černól (pret. **černiló**) gl. 'truliti', 'istruliti'. Del svakakvo, lija jekh antarav, prahosarda, sar goda mulo manuš *černol*, *černol* manuš, thaj de khanika će svara, ko tar džane tu so ka čerel pe svara, eli slika, ande slika ando četeres, ande duj, dešuduj saata, vov thol la po paj, maj bare madjije si godola [Tr11/1].

či zam. v. **čo**, **či**, **će**.

čidel (pret. **čidijá**) gl. 'skupiti', 'skupljati', 'pokupiti'. Kana xas godova, *čidav*, *čidav* go kokala, thaj indjarav pe reka, pe reka [Tr5]. Thas e khanja te čiol, na sa, opaš, ondak naj sa-men šut, amen *čidas* nesave prune okrugle, i sad, i akana si gola prune [Tr2]. Pa kana si veselje i akana o kume zadužil si kola gostura, normalno, ali kume zadužil tu zavisil šta si u stanju, iljadu evra, petsto evra, zavisil, onda akana aver gostura sto-dvesta evra i vov *čidel* pe tranda, trijes iljade evra [Tr17]. Džas ko krsto, indjaras poklono e Bibijaće, ando hoteli jel ande menava, *čiden pe* pare, muzika, čhelen [Tr4]. Čiston o djubre, al *čiden* pe jekh than i trin djive si prazniko [Tr6].

čindjarél (pret. **čindjardá**) gl. 'nakvasiti', 'navlažiti'. *Čindjarasa*, al mora te *čindjare*, naj svetlo, ni tromas, svetlo, thuv ni troma [Tr11/2].

činél (pret. **čindá**) gl. 'kupiti', 'kupovati'. Tek thara o djive amen spremosardam xape, pipe, xale, pile, me *čindem* lendje daro [Tr5]. Da, *čindol* e čurka, čhindol, tho la po podvarako, po šax [Tr2]. Čerdol pe stvara, katar e čisto kaj basmava kas si ili *činel* ande prodavnica, ranije sas goda, ali možda si i akana, ni džanav, ali verovatno si ke Kinezura [Tr11/4]. Thaj primosa po trista evra po čoveka, znači, amen iljadu, iljadu i dvesta evra, i golestar *činas* amen hrana, nema struja, nema ništa, sar kate [Tr17]. Spremaju, xan marrno, xape spremon, kana *činen*, kana xan,

kaj perel lendje i čoren [Tr4]. Rovel o bebe, mandjel thud lestar le naj le thuda te del i me onda pe tharin uštav, *činav* thuda, čidav e čhavrren thaj deliva zbog e thuda cucle [Tr11/3].

čingó, **čindjí**, **čindjé** prid. 'mokar'. Me mulem ano kupatilo, me sema *čindji* [Tr11/1].

čirál (mn. **čiralá**) im. m. 'sir'. Ranije mol indjardola, akana indjaren borovnica soko za thud, *čiral*, purum, purum, lon [Tr9]. Pa, pećes, sine, bokoli, povojnica, ondak thos jekh purum, *čiral*, obavezno te naj tu borovnica čine laće mol eli [Tr11/1]. Voj phadjel godoja povojnica te del sa te xan i ko si čhavre i rroma te xan katar o *čiral*, thaj tar e pogača [Tr11/1].

čiravél (pret. **čiravdá**) gl. 'kuvati', 'skuvati'. A, romska hrana je, rromane, sve što, so *čiravas*, znači, sa xan gova, nema posebno ništa. *Čiravas* fusuj, sa kokala, pasulj, kokalenca *čiravas*, to smo jeli, xasa [Tr2]. Paj thaj *čiravena* go rraja. Kana načhel e sezona, von thon, čhinen, čhinen, čhinen thaj thon ando kazano thaj *čiraven* [Tr8]. Džas ande khandjiri, *čiraven* rračija, den pečenke, banane, rračija čiradi, kazano baro [Tr4]. Sas maj tehničari Safet, kola Bosanco, avela paša mende, *čiravas* kafave, rakija, pivo, salate [Tr6]. Džanav me ka tu aračhel le, ali te tho ando šoro te kana god ka tho le te seti tu pe či phej, thaj te *čirave* mae kafava, al ma but te kadila neg zalagica ta te bi šaj dovativ la, a paj ma te deli će phejaće [Tr11/1].

čiró, **čirí**, **čiré** zam. 'tvoj'. Šaj pričo mae jekh nesavo *čiro* suno kaj neko mangla tutar khanč il so dikhlan [Tr9]. Jel neko tar *čiri* familija ili tar či dej ili ko već, jer khuvena von krošnice, so von čerena? [Tr16]. Mećen jekh peškirici, inkal, lel andar go sastra, anel le, naj *čiro*, mrno, račhel le večito i gotovo [Tr11/1].

čirvipé (mn. **čirvimáta**) im. m. 'kumstvo'. Pobratimstvo jel mutavo dža, mutavo ave, goda si maj opasno, goda si, goda mora te poštuil pe, a *čirvipe* m-m, tu i tamo, poštuil pe [Tr11/3]. Mora te poštuji pobratimstvo negli *čirvipe* katar e volja, a pobratimstvo si katar e sila, sine, da mora [Tr11/1].

čirvó (mn. **čirvé**) im. m. 'kum'. Na primer me, te krstol neko me čhaven, me sem dužno maj but te činav e

ćirvendje [Tr9]. E, piškiri si glavno e *ćirvese*, gad [Tr9]. I na primer, goda *ćirvo* naj moguće i vov dogovoril pe pe *ćirvesa* i zajedno poćinen [Tr9]. Pa, astarel pe *ćirven*, lel pe lendje poklono kala, *ćirven* len kalendje, čhavrendje krston len, indjaren len ande khandjiri, džan len an goja vera, sine, poštujuj *ćirven*, posle baron e čhavre [Tr11/1]. Pobratimstvo maj teže si negli *ćirvo*, akana istardam kala ćirve, thara šaj istare kala, goda naj opasno, a pobratimstvo jel mutavo dža, mutavo ave, goda si maj opasno, goda si, goda mora te poštujuj pe, a ćirviipe m-m, tu i tamo, poštuil pe, mora te poštuji će *ćirve* ako poštuissarda tu, ako ni poštuissarda, tu okreni čo šoro i ništa [Tr11/3].

Izr. **istarél ćirvó** 'okumiti se'. v. **istarél**.

ćo, ći, će zam. 'tvoj'. Pe tharin ande pandž saata te ušte, *ći* phej isto ande pandž thaj te aven [Tr5]. A džanav bre, džanav, a dobro, amare san, pozdravi *ćo* kako, papo? [Tr17]. Krštenje, šaj krsto kana mandje *će* čhave, prema mogućnost [Tr9]. Pa, sar te mothol *će* *ći* bibi, roditeljura ni dije ma [Tr11/2]. Thaj te ćirave mae kafava, al ma but te kadila neg zalagica ta te bi šaj dovativ la, a paj ma te deli *će* phejaće. [Tr11/1].

ćurká (mn. **ćurké**) im. ž. 'ćurka'. E, seckos le, pa pržos le, pa onda thas te pećol ande relna i *ćurkenca* i ćeras gova slavaće [Tr2]. Prvo *ćhelaven* e *ćurken* po astali, kana čhine len, von *ćhelaven* len [Tr2]. Božić kana si isto, ko khanji, ko balo, ko *ćurka*, ko sar mandjel, čhinel [Tr4]. Isključivo mora te avel khanji ili *ćurka* [Tr11/4]. Bibijako djive isto gjate spremos, isto spremos kolako, memeli, khanja, kas si khanja, kas si *ćurke*, samo ni džal balikano [Tr11/3].

ČH

ćhelavél (pret. **ćhelav(d)á**) gl. 'razigrati', 'razigravati'.

Kana voj: „Na, me *ka ćhelavav* la.“ [Tr5]. Prvo *ćhelaven* e *ćurken* po astali, kana čhine len, von *ćhelaven* len, *ćhelaven* len, *ćhelaven* len, i ondak pekljen len, kova sa isto i to je bio i taj zakon, eto to je to [Tr2]. Da, znači, *ćhelava* len po astali, čistos len, pa astaras len eke gija i ondak *ćhelavas* len, ando sastipe me čhavengo, me unukurengo, eke

gijate [Tr2]. Ciganski, kana si o svet-o, četrestni januar rromani slava, las e *ćurken*, *ćhelavas* len, čhinas ko deš, ko biš, ko pandž [Tr4].

ćhelél (pret. **ćheldá**) gl. 1. 'igrati'. Go ašola – kanapo, okrećaju dvojica, mi skaćemo, pa ondak *ćheldam* amindje godova [Tr2]. Sasa-men jekh ciknorro kasetofon, amen thava le kate ando kodniko i djilabel celo djive, amen *ćhelas*, veseli-amen [Tr2]. Amen čhere sasa-men gothe preko drom jekh banderi, sijalica i gothe bešasa ando devet sati, *ćhela* amindje, posle avastar i više nema izlazak, andre ande soba, eto tako [Tr2]. 2. 'plesati'. Čhinas o kolako, posle igranka tele. Narodo but ikljel andar o foro, gradjanstvo, *ćhelasa*, ćerasa, to je, but šukar sasa [Tr2]. *Ćhel* te na marav tu – igray da te ne bijem [Tr2]. Ali si la gola zvonura tele i vov marel i voj *ćhelel*, vov kaštesa guril la gija i voj *ćhelel*, čhuden lese pare, vov ćidel i eto to je to [Tr2]. Džas ko krsto, indjaras poklono e Bibijaće, ando hoteli jel ande menava, ćiden pe pare, muzika, *ćhelen* [Tr4].

ćhelipé (mn. **ćhelimáta**) im. m. 'igra'. Čika ćerasa torte, kolakura go čumidine, eke goda samo *ćhelipe*, džasa, radisa pe matika [Tr11/1].

ćher (mn. **ćherá**) im. m. 'kuća'. Katər-o *ćher* džiko *ćher* džana narodo, amare Rroma, šatora sasa len, kaj rastarel len e rat, gothe soven [Tr8]. Možda kana te ćerda o čhavo krštenje gija ka džav, go krštenje me unukurengo, i posle ka avav mae pale *ćhere* [Tr17]. Me duj čhave si ando Knjaževco, ćerde pese *ćhera*, si len lendje rromnja, lendje čhave [Tr4]. Ko xoljarela la, ikljel avri andar e *ćhera* e gadžendje, samo gija ćerela vastesa, sa del pe jag, sa uništila [Tr6]. E pa naj laće, sasto breš dikhe sapen ako ni kadi tu, ako ni kadi o *ćher*, e sobe, svara palal isto mora te kadi sasto čo *ćher*, ako ni kadi tu, sasto breš dikhe len e sapen, a kana kadi, fino ni dićhon [Tr11/3].

ćherésko, ćherési, ćherése prid. 'kućni'. Zmija, sap. Kana si *ćheresko*, znači, ni troma te mudare le [Tr2].

ćherorró (mn. **ćherorré**) im. m. 'mala kuća'. Amen nikad goda ni ćerdam, goda ko putujil pe droma pe *ćherel* kas naj, na primer, *ćherorra* von thon pese godo šatora, go kola, bešena gala manuša [Tr11/3].

D

dad (mn. **dadá**) im. m. 'otac'. Amen ni tromasa te vačaras jekh svato, ni *dadese*, ni papose, ni mamijaće, ni khanikase [Tr2]. Avile laće manuša, pomirisaljem, mo *dad* sas džuvdo, mi dej, sve to lepo bilo [Tr17]. O *dad* ćerel kova, o sastro ćerel kaj o *dad* pe čhejaće ke ženisarda, a ćerel, o sastro e sasuj ćeren terne mladenčićura kaj terne ženisalje [Tr4]. Barilem bi *dadesko*, bi dejako, čorro [Tr6]. Thaj blago sas me *dadese*, te na zaposlila pe andre, još bi ačhela džuvdo [Tr11/2].

dadésko, dadési, dadése prid. 'očev'. Ande parne svara ikalel la katar e *dadesko* ćher [Tr4].

dand (mn. **dandá**) im. m. 'zub'. Preko šel breš živona thaj tek *danda* iklen lendje, savo ačhile [Tr8]. Evo tu baba bila jedna sto godine, šel breš, a tek *danda* ikljen laće [Tr8]. Eketale ando kombi andem te dikhel e čhorru, lesi dej, po sasa šel, a ivend i phenel mandje: „Phene, dukhal ma mo *dand*.“ [Tr11/1].

dar (mn. **dará**) im. ž. 'strah'. E a djive dethara i mo čhavo potresil pe, vov tar e *dar* katre avionura, kaj but letina, but svirene [Tr11/2]. Von indjaren le posle ke vojno lekari, tačno ustanovisarde ke katar e bari *dar* astarda gada epilepsija [Tr11/2]. Ali but sasa patnja, *dara*, potresura bare, sine, but [Tr11/2]. Jel, dikh tuće, senka, sine, sar čhinol tu ježa, čhinol tu kaj, sar te mothav će, sar šel, sar *dar*, te džane kaj si o mulo paša tute [Tr11/1].

darál (pret. **daráljo**) gl. 'uplašiti se'. I ondak mo dad ni tromaja te mudarel le, *daraljo* lestar i avel jekh rrom i mudarel le i možda nakhlo jedno četři-pet meseca, ne znam kolko je prošlo, ne dao Bog, u goru u vodu nek ide, mulo lesko čhavo [Tr2]. O socijali ni prihvatil, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov *daraljo* ke kate si le phanglipe i čalada le infrakt, i ćerde lese kateter [Tr9]. O, vikni Sandra, ano kombi, ni thol pe ano kombi, *daralo* [Tr11/1]. E akana savo but dibidus *daral*, vo džal ko popo, anel le po limori, čitol le duj, trin drom i vov gotovo više [Tr11/1].

dáro (mn. **dárura**) im. m. 'dar', 'poklon'. Tek thara o djive amen spremosardam xape, pipe, xale, pile,

me ćindem lendje *daró* [Tr5]. Znači, džal spremanje normalno, e kumese *daró*, čhavendje, borandje, so si le familija savorrendje [Tr17]. I vov isto gja, isto si *darura*, daruis amen, džane, posebno zaduženje, ovo ono, sa [Tr17]. Piškiri, pari pate, menija, čarape, katar o šoro džiko prmo *darura* [Tr9]. Aver ni indjare khanči, si ko indjarel *darura*, si ko indjarel sapuj, si ko indjarel kaj kangli, na primer, jeli ma khanči, indjarel *darura* si kaj jekh ko ni istarda ni indjarel, znači, samo indjarel o djiv, rezo, bokoli, memelja, bosiljako, eke, aver ništa, aver ni džanav so te vačarav tumije [Tr11/3].

daru(v)íl (pret. **daru(v)isardá**) gl. 'darovati'. I vov isto gja, isto si *darura*, *daruis* amen, džane, posebno zaduženje, ovo ono, sa [Tr17]. *Daruin* isto angrusta, čėja, lancura [Tr4].

de kaná pril. 'otkad'. Te na aven von duj čo kako *de kana* bi merel [Tr11/1].

de katé pril. 'odavde'. O thar-o djive ili des e mulendje ako dijan an goda djive e čhavren thaj te *de kate*, podeli e mulendje, naj šukar, vov si ando sastipe [Tr11/1].

de sar pril. 'otkako'. Slave isto slavís, slavís Sveti Randjel, slavís Sveti Nikola, u stvari, me akana ni slaviv *de sar* mulo mo rrom [Tr9]. Djurdjevdan slavís, možda *de sar* postojis amen Rroma pre milijono breš [Tr11/4].

dej (mn. **dejá**) im. ž. 'majka'. Barilem bi *dadesko*, bi *dejako*, čorro [Tr6]. Kaj si o bebe, e *dej* uvek paša leste, s tim i so si maj glavno, kana si e bebesko saranda djive [Tr11/4]. A mi *dej* sasa maj opasno, a mo dad na [Tr11/2]. Me barilem, katar e duj breš bi, bi *dejako*, ma, maćeho arakhla ma [Tr16]. Dodajis ano balono te te anas o paj ka mudaren amen amare *deja* sos pilam o paj [Tr11/1].

Del (mn. **Delá?**) im. m. 'Bog'. *Devla*, pomožisar sa e narodose thaj pomoži me čhavendje [Tr5]. Kozom žiške gaći pare, gaći sastipe, gaći kova, te del amen o *Del* sloga [Tr2]. Onda pal molil pe *Devlese* e Djurdjevdanese, phabarel memeli bakrese po šoro [Tr6]. Eke amen mislis Rroma dal sam glupave, el sam nepismeni, ipak amen poštujis e *Devle* i verujis

an gova [Tr11/4]. Čhine čo kolako, phabare či memeli, moli tu e *Devlese*, moli tu e Djurdjevdanese [Tr11/3].

Izr. **arákh Dévla** 'sačuvaj Bože' v. **arakhél**.

del (pret. **dijá**) gl. 'dati', 'davati'. Naj tu čhave, naj tu, a me *ka dav* tu čhave, mandar tut ka avel tut čhave [Tr5]. Znači, *das* le kurbano e Djurdjevdanese [Tr5]. Kozom žiške – gači pare, gači sastipe, gači kova, te *del* amen o Del sloga [Tr2]. Indjardem e, e Sašo te bajil lese, jel darala i ondak voj bajisarda lese će, metlasa, *dija* le zala paj te pijel, ondak thoda lesko muj i andem le čhere i eto, gova gijate sasa [Tr2]. Nekada *den* arro, nekada naj len, ali većina *den* pare [Tr8]. *Dijem* pan-šel evro kapara, a duj milje trubujem te *dav* [Tr9]. Ranije *dena* pe jorgaja, posteljine, čudura, svašta [Tr9]. Ipak amen, amare Rroma snalažljive djele incate i so čerde kaj parava von ande len ande Srbija, a ni djele ando socijalno te *den* len stanura [Tr11/4].

Izr. **del ándre** 'ući'. Vudara naj lese khanči, vov del pese ande kaj rupa, del pese, vov si vazduho, sine, sar god i ka tu džal gja vov *del andre* [Tr11/1]. **del pe godji** '(za)pamtiti', 'sećati (se)'. [K.I.]. **del mrti(ka)** 'zgrabiti'. *Del* ma *mrti* ko Živo, thol andre: „Boriye, tu te indjaras o bijav te bešlan, beš te na džaltar tuće posle.“ [Tr11/1]. I von *den* le *mrti* kaj kova [Tr11/1]. Džasa, sine, čoral, *dasa mrtika*, čidasa kaj perela vo sa letnjo vreme [Tr11/2]. Djivese i gja, i gja, a paša rat kana aven e svirene, avionura, [...] ko kaj dičhel, *del mrti* ke čhavren [Tr11/2]. **del pe jag** 'zapaliti'. Ko xoljarela la, ikljel avri andar e čhera e gadžendje, samo gija čerela vastesa, sa *del pe jag*, sa uništila [Tr6]. Ništa, samo kadi tu, krpa thaj tos tuće gja, džane, *de* le *jag* i to krsto [Tr11/3]. **del rromája** 'kleti'. Možda ašunden, neko *dela rromaja*, šaj ašunda e Buba nekada, e purane amare ando Piroto: „Čhalavel te e čuma“ a? [Tr6]. Phral thaj phej, phral thaj phej, jel von nikad naj te *den rromaja* niti ka omrazin pe, a abandžija gja našti [Tr11/1]. Šaj goda sekundo perel pe goda manuš e voj jadna ašunda kaj *dija rromaja* kole laće čheja, pe čheja e Božana, kaj god dija e Ljiljanaće rrome, von sa pheja [Tr11/1].

desil pe (pret. **desisardá pe, desisáljo**) gl. povr. 'desiti se'. Tatiye but, ni sićilem pe kaja klima, biš thaj šov breš bešlem ande Nemačka, xasardem me papira kana *desisaljo* gada me čhave Bojanese [Tr9]. Dikhlem le suno, kaj me manglem te čerav lesko spomeniko, a pošto *desisaljo* gada me čhave, e Bojanesa, tu džane, kana čhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Pa, ko džanel, ko džanel. Ka laći ni *desil pe* khanči [Tr6]. Mo dad phenda te rodav ande posteljina, pare ke mekla mandje za krštenje, ke amen truben te čerav krštenje, te krstov me čhave, ali pošto *desisaljo*, mulo mo dad, ma ni ma avilo ma te čerav krštenje [Tr11/1].

deš br. 'deset'. Vov si, častosarda e Savo, dal opaš e kila račija, ni pantiv. Ni pantiv, a man dija mae, Zorica, *deš* arne, eto to je [Tr5]. Pa, krošnica, to bićinena po pandž dinara, *deš* dinara [Tr8]. Me arakhlem mae kala akana *deš* breš po terni [Tr17]. Vov ni mulo dok me ni avilem, rodija ma džike go minuto, samo so me avilem, naj sasa *deš* minutura, vov mulo [Tr9]. E, u stvari akana amen *deš* džene slavis, i amen sa *deš* džene, trito djive čidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj čisto than indjaren [Tr6].

dešudúj br. 'dvanaest'. E me goda radiv od dvanest godine, katar e *dešuduj* breš primisardem i don-danas [Tr6]. Katar e socijalno ni koristin khanči i sa late naj sa *dešuduj* čhave late, oxto si lasa [Tr6]. Umesto te džav dešupandž čhon ande vojska, me djilem *dešuduj*, sar hranilac porodice [Tr11/4]. Džal pe, inkaldol pe talo kaš, posle inkaldol p-ande *dešuduj* saata tale verige [Tr11/1].

dešudújto br. 'dvanaesti'. Ake *dešudujto* baš te dičhen [Tr6]. Redjina, po amaro kraljica, akaja si *dešudujto* laći čhej [Tr6].

deš(u)eftá br. 'sedamnaest'. Me kate ando Minićevo, sema dugo vreme ando Knjaževco, *dešuefta* breš, avilemtar [Tr4]. Ali mora te ženil pe, kaj si mruša, gothe si čheja, *dešuduj*, *dešutrin* breš, *dešefta* [Tr11/1].

dešu(i)njá br. 'devetnest'. Dešoxto, *dešunja* breš. Pa za veridba verin la, thon laće čheja, thon laće angrusta, kaj naruknice [Tr11/1].

dešujékh br. 'jedanaest'. Ali bešava katar e štar saata, pandž pe tharin džike deš, *dešujekh* pe ko rat [Tr6].

deš(u)oxtó br. 'osamnaest'. *Dešoxto*, dešunja breš. Pa za veridba verin la, thon laće čėja, thon laće angrusta, kaj naruknice [Tr11/1].

dešupándž br. 'petnaest'. Saste sesa narodo i golese živona po šel breš, a akana tranda breš, biš breš, *dešupandž* – meren, jer sa otruvime e phuv [Tr8]. Djelo ande Nemačka te čeren lese gadija operacija, kuč, *dešupandž* milje evrura gadija operacija mangle [Tr9]. Po deš, po *dešupandž* korpe bobose čerava ando djive, završiva [Tr6]. Umesto te džav *dešupandž* čhon ande vojska, me djilem dešuduj, sar hranilac porodice [Tr11/4]. Al mora isključive lole t-aven, po kola šaj čere tuće razne boje, ali e lole deš, *dešupandž* kotora za sastipe [Tr11/1].

dešušov br. 'šesnaest'. Posle, ženisaljem, ande *dešušov* breš, ženisaljem [Tr2]. Man sas ma *dešušov* breš kana sas ma e Ružica [Tr6].

dešuštár br. 'četnaest'. Moralo sas mi baba te ženil ma ande *dešuštar* breš [Tr6]. Unukura si ma *dešuštar*, paraunukura si ma dešutrin [Tr16].

dešutrin br. 'trinaest'. *Dešutrin* breš sasa ma kana me radiv [Tr2]. Ali mora te ženil pe, kaj si mruša, gothe si čėja, dešuduj, *dešutrin* breš, dešefta [Tr11/1]. Unukura si ma dešuštar, paraunukura si ma *dešutrin* [Tr16].

dethára pril. 'sutra'. „Ajde, Božano, mek tu mandar”, phən mandje, „*dethara* ka mothav će”, vov mulo [Tr9]. E a djive *dethara* i mo čhavo potresil pe, vov tar e dar katre avionura, kaj but letina, but svirene [Tr11/2].

Dev- v. Del.

devlésko, devlési, devlése prid. 'božiji'. Thol pe pe kaj čisto than te bi avela godova e *devlesko* kaj manuš te čidel goda lendar, goda rromaja, goda proklestvo [Tr11/1].

dijá gl. v. **del.**

dičél gl. v. **dikhél.**

dikhél, dičél (pret. **dikhlá**) gl. 'videti', 'gledati'.

Istar ma tu thaj phabar memeli, thaj spremosar gaja slava, thaj *ka dikhes* tu sar ka aven tu čhave [Tr5]. Sa so *dikhav* me goda ispuniv, ako neko nešto mandar mandjel, me goda čerav [Tr9]. Amaro narodo ande vlada si zala bezobrazno, *dikhen* samo pire narodose the pire foteljaće, a e čorre manuša, radnikura, seljakura ispoštui [Tr11/4]. A bre, ni *dikhlan* e Milence? [Tr17]. Si kas si čhave ko *dikhel* le, a man naj niko, me sem korkorro, man naj ma phral, naj ma phej, sas ma phej, voj muli, me ačhilem korkorro [Tr4]. Ni merisardem nikad vreme jel sose, naj sema potrebe, to vremenski nikad ni *dikhlem*, a inače, kana bi baš mandjesa detaljno katar e rran, užaripe, šučaripe, sa goda, džike korpa dok završil la, trubul ma najmanje duj saata, trin [Tr6]. Arakhlem, barardem, nek trail len o Del, ako mangle neka *dičhen* ma kana ka perav, ako ni, sar mandjen, dok šaj ka muči-ma [Tr9].

Izr. **dikhél, dičél andé páлма, šólja** 'gledati u dlan, šolju'. *Dičhen ande palma, dičhen ande šolja*, vražon tu [Tr4]. **dikhél sunó** 'sanjati'. To je moja pokojna majka sanjala, mi dej *dikhla suno* i dija me čhave godija slava [Tr9]. Ja, *dikhlem suno* me me rrome. *Dikhlem* le *suno*, kaj me manglem te čerav lesko spomeniko [Tr9]. A najviše kana *dikhav suno*, me goda mo princip, odma te dikhav pe pendžerava [Tr9]. Pa *dikhav suno* često, sine, *dikhlem suno* kaj mangla mi mami memelja, mangla svetlo, mandjel po kaj xamasko kova: „Tu savorrendje deli, mandje ni deli.” [Tr11/1]. Me rrome samo *dikhlem suno*, sine [Tr11/3].

dikhló (mn. **dikhlé**) im. ž. 'marama'. Eke anglal goda jekh, duj čhon dikhlem e suno me pheja e Milena, voj dija ma *dikhlo* u životu, me unukura te meren [Tr11/1]. Arakhle go *dikhlo* ke dija tu či phej? [Tr11/1].

dikhlorró (mn. **dikhlorré**) im. m. 'mala marama'. Džasa ando Niš, činasa *dikhlorre* ga, pate ga kola džasa ane gava, anasa, phirasa pe gava, a naj sar akana [Tr11/3].

diló, dilí, dilé prid. 'lud'. Me džanglem thaj indjardem mae mrsno, von čerde ma kaj sem *dili* i thaj gja

ikharen ma [Tr11/1]. Voj paćaja lole i eke ačhili pese, dži akana avela bi laće papira. (Savi *dili*.) [Tr9].

diljarél (pret. **diljardá**) gl. 'izluđivati', 'izbezumiti'. Ovi za izbori samo dizaju galamu, pričaju svašta, ćeren svato pe mikrofona, xoxaven, *diljaren* e narodo [Tr6].

diljavól (pret. **diljaljó**) gl. 'pobesneti'. Vov ikharda e direktore, a direktori *diljaljo* [Tr6]. Odjedanput thaj sa pherdem nevo nameštaj, sasti malava *diljalji* [Tr6]. E te ponovisarde, postojil mogućnos kaj šaj manuš *diljavol* i te džal ande šteta, ande čudura [Tr11/1]. Go gadžo *diljaljo* lendar, ćerda lese lese rromni vlaške madjije, *diljaljo*, nema ništa [Tr11/1].

dinári (mn. **dinára**) im. m. 'dinar'. Džan za pandž *dinara*, deš *dinara*, gola sesa pare bare, ali džalatar o narodo, golestar počinen [Tr8]. Po pandž *dinara*, po deš *dinara*, ranije gija sasa [Tr8]. A ćerdesa kaja žalbe, kaja molbe i ćerde i den gada i počindesa ga tužba, i ni, ni [di?] len nisavo dinari [Tr11/2]. Metla, kangli thaj marrno, thol kaj paravica *dinari*, duj [Tr11/1]. Milja evrura sar go šel *dinara* kaj phadje, nema ništa od pare [Tr11/3].

dobí(saré)l (pret. **dobisardá**) gl. 'dobiti'. Onda me *dobisardem* gadaja zanato i ondak me kovi mandje grasten [Tr8]. O socijali ni prihvatil, e vov *dobisarda* abšigung te napustil, vov daraljo ke kate si le phanglipe i čalada le infrakt, i ćerde lese kateter [Tr9]. *Dobisaren* e cikne čhavre i pare [Tr4]. Onda lel pe, čhinel pe, i mećel pe rigate duj, trin čhon, štar, šučon šukar e napal kazano tho trin, štar, pandž saata ćirol i *dobil* e boja žuto, ake sar koja ko, ni dićhol [Tr6]. Vo *dobisarda* penzija, ali goda djive usvojil e penzija, odma paša rat mulo [Tr11/2].

dogovoríl pe (pret. **dogovorisardá pe, dogovorisáljo**) gl. povr. 'dogovoriti se'. I na primer, goda ćirvo naj mogućno i vov *dogovoril pe* pe ćirvesa i zajedno počinen [Tr9]. Uz dogovor, sar *dogovori tu* će ćirvesa [Tr9]. Jel te ćeren zajedno p-opaš ili te ćerel o sastro e sasuj, znači, zajedno *dogovorin pe* te ćeren, a si khatinde kaj ni zajedno *dogovorin pe* [Tr4]. E, primol o dad e zvanica, *dogovorin pe*, phućel e dade so mandjel laće kaj jekh mandjel pare, abijav, dal si

voj čhej, dal del garancija, dal ni del, ali većinom akana naj čheja, sine [Tr11/1]. A me čhaven si len but, von *dogovorisaljen* po ehta, tako [Tr16].

don-danas pril. 'dan-danas'. Ranije gija sasa, i akana si *don-danas* isto pese gova istardol [Tr8]. I gova sasto sveto džanel kaj maj zurali so postojil Jugoslavija sasa uvek i *don-danas* je Srbija si, sar te živol pe amende ande Srbija, ali but bare budale si amen [Tr11/4]. E me goda radiv od dvanest godine, katar e dešuduj breš primisardem i *don-danas* [Tr6]. Još *don-danas* si goda zakono amende [Tr16].

dororrí (mn. **dorrorá**) im. ž. 'končić'. Thaj thos lese po vastorro kaj *dororru* loli, indjare, mora te xal katar sa riga pe štar thana, pandž e dej, thaj voj phadjel godoja povojnica te del sa te xan [Tr11/1].

doš (mn. **došá**) im. ž. 'krivica', 'sramota'. Te ane, xoljalji pe mo phral, po Mile, but kao naj o čhavro lako ande *doš*, negli došalo o lako phral, o Mile [Tr11/1]. Goda si amari *doš*, ke amen ni phandas amare beburen kana meren po maškar [Tr11/3]. Gova si amari *doš* kaj ni phandas beburen, jel vov si bebe [Tr11/3].

došaló, došalí, došalé prid. 'kriv'. Te ane, xoljalji pe mo phral, po Mile, but kao naj o čhavro lako ande doš negli *došalo* o lako phral, o Mile [Tr11/1].

dozvolíl (pret. **dozvolisardá**) gl. 'dozvoliti'. Jer sudjenice ni *dozvolin* te-šunen gova [Tr11/4]. Našti te dža, dža pe matika, te radi, te ćere, eke goda, sine, višnjje, čudura, ni, opšte ni *dozvolisarda* amindje voj [Tr11/2].

drab (mn. **drabá**) im. m. 'lek'. A dukhala ma i o šoro i pijav i e *draba* pijav i e raćija i niš osetisardem [Tr2]. Phenel mandje: „Phene, dukhal ma mo dand.“ Phenav: „Pa, naj ma, xav ći ke, *drab* te dav tu.“ [Tr11/1]. Mangla *draba* šorese, a me ni džanglema kaj svadjisaljo o Miši thaj o Mile amaro [Tr11/1].

drabarél (pret. **drabardá**) gl. 'vraćati', 'gatati'. Oni su drugi neki Cigani, oni prave kotlovi, naši stari roditelji su pleli korpe, a naši sad, omladina, prodaju robu, stvari, idu po Nemačku, a ovi Kotlari oni su išli ranije po prošnju oni nosili, idu po sela, prosu, *drabaren*, da te to naučim, vraženje [Tr4].

drakh (mn. **drakhá**) im. ž. 'grožđe'. Sulum, džane kaj anas, thas talo astali, thas akhora, *drakh* šuci, ove pomarandže [Tr2]. E akhora, šuci *drakh*, gova xa, a e slama čhudes [Tr2]. Šukli *drakh*, gugli *drakh*, kali *drakh*, parni *drakh* [Tr2]. Pe njive, sine, džasa pe njive, radisa državno, čidas *drakha*, čidas *višnje*, čidas *phabaja* [Tr11/3].

drom (mn. **dromá**) im. m. 'put'. I von ikalen le po *drom* i mećen le po *drom*, čhuden le, i naidjil kaj jekh, garudol o dad ili dej, i naidjil khonika po *drom* [Tr4]. Kana čerena o *drom* akana, von arakhle galbeja, arakhle svašta o narodo [Tr8]. I ašundem trin *droma* ke xasal ando, ando, ano hodniko, al djive sesa [Tr11/1]. Amen nikad goda ni čerdam, goda ko putujil pe *droma* pe čherel kas naj [Tr11/3].

Izr. **džal pe dromá** 'putovati poslom vašardžije'. v. **džal**.

drum pril. 'kao'. Lesko papu *drum* tar mulo, al vov džanəl još avre kad naj sa ni bijando kana, kana ašunda katar po dad, ko sas kava [Tr17]. I von ikalen le po drom i mećen le po drom, čhuden le, i naidjil kaj jekh, garudol o dad ili dej, i naidjil khonika po drom, lel le i vov, kao, vov lel goda roipe, indjarəl pese, istaren [*drom?*] pobratimura, eke [Tr4].

duj br. 'dva'. Ande *duj* saata čhinas o kolako i me postaiv mandje sa po astali so trubul [Tr5]. E, posle, Duško djelo ande vojska, *duj* breš sasa ande vojska [Tr2]. Mo phral pokojno skoro *duj* breš sar mulo [Tr17]. A saranda djive mora te thol pe ando djive, a opašo breš mora te thol pe anglal, neko kurko djive lel, neko *duj*, trin djive [Tr9]. Me čhave ando Knjaževco, *duj* si ma mruša, jekh si ma čhej, me kate [Tr4].

dujébrešéngo im. m. 'dvogodišnjak'. Ka jekh brešesko, ka jekh *duj* čhon, ka jekh trin, ka jekh i *dujebrešengo* [Tr11/1].

dujšéla br. 'dvesta'. Te kamesa pe trišela dinara, pe *dujšela* fino, a pe trišela ni dav tu, Zvonko, ni kamav [Tr5]. Pašo podo gija, pe koja strana, so sasa ranije pre *dujšela* breš kaj sasa? [Tr8]. Djurdjevdan slavis, možda de sar postojis amen Rroma pre milijono breš, na biš, tranda, pinda, šel, *dujšela* breš, nego

od kad postojil Rrom, otkad postojil, znači, pe zemaljsko phuv [Tr11/4].

dújto, dujté br. 'drugi'. I prema godova, *dujto* djive kekljav pe limora te fulavav me mulendje [Tr5]. *Dujto* djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika [Tr4]. Sikljiljom kaj dikhlem ando Piroto, sas korpara purane majstora, djelem sar čhavro ko leste, posmatriv sar radil, ko le, ko *dujto*, ko trito, ko lese rumuv nešto [Tr6]. *Dujto* mandje rromni Ljiljana kaj sas pala o Zdravko [Tr6]. Prazniko, gova si *dujto* maj bitno prazniko, tradicionalno rromano prazniko Sveti Antanasije ikharen e gadže [Tr11/4].

dukhál (pret. **dukhajá**) gl. 'boleti'. Gova sasa but narodo, me pilem mandje, a *dukhala* ma i o šoro i pijav i e draba pijav i e račija i niš osetisardem, niš te *dukhala* ma o šoro [Tr2]. Mečka bari, rrome *dukhaje* e zeja i vov pašljilo i vov ondak, zgazil le mečka pe zeja, te na *dukhan* le zeja [Tr2]. Ta te na phirel ke, našti phirel, *dukhana* le prne [Tr11/2].

dumó (mn. **dumé**) im. m. 'rame'. A e kako e Zorane dikhlem le akate gjate, ane Zoricaće avlija, isto gja, sa, sasto lesko *dumo*, gothe ke mi kako, isto o Božo, kava amaro papo, isto ano kombi me sasuj, isto dikhlem le [Tr11/1].

dur pril. 'daleko'. Pa zavisil akana sar si, akana si sa narodo djelotar maj *dur* ande avre phuvja, kova i ondak naj gaći narodo kozom si, sar ranije kaj sasa [Tr16].

durál pril. 'daleko'. Neko thol pe limora, neko thol čhere, ali većinom amen i pe limora i čhere thas jel si kaj jekh ni [...] xala, ni čerda, ladžo, ka pən, avilo *dural*, ni xalem, ni pilem [Tr11/1].

DJ

djeló gl. v. **džal**.

džilábel (pret. **džilabdá**) gl. 'pevati'. Sasa-men jekh ciknorro kasetofon, amen thava le kate ando kodniko i *djilabel* celo djive, amen čhelas, veseli-amen [Tr2]. Pa sasa kaj ikljen o narodo te šeton pe ando korzo. Sa go bina sasa. Šetona pe sasto foro, šetona pe. *Djilabena* razne, narodo [Tr8]. Pa gija

purane najarən ako si šəl, šaj si purani, ćerel o venco sa i posle xutel ando paj, najol, najol pese i aventar okotar, *djilaben*, znači, radosno [Tr17]. Džas ande khandjiri, činas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, ćhelas, *djilabas*, furavas amen šukar [Tr4]. Ko si terne, von *djilaben*, ko si purane, von bešen pese, xan o djiv, rezo [Tr11/3].

djiló gl. v. **džal**.

djiraći pril. 'predveće'. I akana *djiraći* ćidas amen thaj činas o kolako, pašćate oko duj saata [Tr5].

djiv (mn. **djivá**) im. m. 'žito'. Thaj go memelja phabon i von len savorre katar o *djiv* prvo [Tr5]. Kalesa čhinena čarr, *djiv* i ondak e grastenca thon thaj ando krugo, ando krugo i von ačharen o *djiv* i von ćhiden goda thaj džan ande vodenice [Tr8]. Indjaren ako ćeren kaj torte, kolakura, sokura, ali si bitno k-indjaren i o *djiv*, thon po *djiv*, bombone, ovaj, memelja ando sastipe [Tr11/4]. Ko si terne, von *djilaben*, ko si purane, von bešen pese, xan o *djiv*, rezo, ko so indjarel, sine, goda xan, bokolja, pećes bokoljorru pe po šporeti, goda indjares [Tr11/3].

djivé (mn. **djivesá**) im. m. 'dan'. Šuće prune, akhora, pomarandže, banane, sa gova tho po astali thaj e slama thos ande jekh kova i tho talo astali, i gothe ačhel trin *djive* talo astali, posle trito *djive* le goda i čhude [Tr2]. Beda sasa, čorre manuša sama, radi kila arrese, radi celo *djive* [Tr8]. A saranda djive mora te thol pe ando *djive*, a opašo breš mora te thol pe anglal, neko kurko djive lel, neko duj, trin *djive* [Tr9]. Po deš, po dešupandž korpe bobose ćerava ando *djive*, završiva [Tr6]. A si po ka jekhara kaj pe prestupno breš, avel i posno još i Sveti Randjel kaj perel ande nesavi *djivesa* i Sveti Randjel perel posno isto [Tr16].

Izr. **Bibijáko djivé** 'Tetkin dan'. v. **Bibijáko. kurkó djivé** 'nedelju dana'. v. **kurkó. saránda djivé** 'četrdeset dana'. v. **saránda**.

djivesávol (pret. **djivesáljo**) gl. 'svanuti'. Me kana džanav nešto kaj dikhlem, ali bristardem kaj dikhav pe pendžerava, dikhav dal *djivesaljo*, eke [Tr9].

djivése pril. 'danju'. I vov rovel, rovel, rovel i raćasa i *djivese* rovel [Tr5]. I kana me phućav – naj lese

khanč, pa sar naj lese khanč kana rovel *djivese*, raćasa rovel, samo rovel? [Tr5]. *Djivese* ikljel vo [Tr11/1]. *Djivese* i gja, i gja, a paša rat kana aven e svirene, avionura, [...] ko kaj dićhel, del mrti ke čhavrren [Tr11/2].

djurdjévo im. m. 'đurđevak'. Ćerena vencia, onda si e čarr, luludja *djurdjevco* ikhardol, žuto, kolestar ćeren vencia [Tr6].

Djurdjevdan (mn. **Djurdjevdanura**) im. m. 'Đurđevdan'. Kana ćeras o *Djurdjevdan*, amen činas bakro, bakro, obavezno džal pe, pe reka te ćeras venco e bakrese [Tr5]. Kana sasa o *Djurdjevdan*, kova sasa but šukar [Tr2]. *Djurdjevdan*, goda si jekh slava, naj samo rromani nego slava si takoreći pravoslavno [Tr6]. Phabardol e memeli i onda manuš krstol pe, molil pe *Djurdjevdanese*, Devlese te avel bax, sastipe thaj sa so si familija te pomožil o *Djurdjevdan*, thaj o Del te del bax, sastipe i sa dalje thaj na dalje te slavin maj laće o *Djurdjevdan* [Tr11/4]. Čine ćo kolako, phabare ći memeli, moli tu e Devlese, moli tu e *Djurdjevdanese* [Tr11/3].

DŽ

džal (pret. **djeló, djiló**) gl. 'ići', 'otići'. *Džan* gothe, gola save slavin e slava, razumi ma? Phej thaj o phral, mekle le po kreveto, thaj *djeletar* [Tr5]. Ćeren pese so mandjen(a), *džan* ano foro, šeton pe, kaj god mandjen(a) *džan*, amen ni *djelam* khatinde [Tr2]. Vov *djilo* grastesa, kaj dićhel vov pekol [Tr8]. Kaj god *džav*, moli-ma, moli-ma i me phralese i me rromese, te pomožin me čhavendje [Tr9]. *Djelem* maj but ande Nemačka t-indjeram me čhave te lečil pe [Tr9]. Inaće amare Rroma maj but *djele* ando inostranstvo i pe gova načino but vazdie pe, inaće katastrofa bi avela maškar amende Rroma thaj gadže [Tr11/4]. Slavis, si amen spomeniko, akate *džal pe* preko pruga za Trnovac, si amen spomeniko i onda gothe *džal pe* [Tr17]. Me čhave školovane solduj, eke gava si mo unuko, vov *džal* ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, sikavel le, but laćhi učiteljica prema leste i prema amende [Tr4]. Putren la često, si upre služitelj kaj džuvli i šaj *džas* svako djive [Tr6].

Izr. **džal pe dromá** 'putovati poslom vašardžije'. Posle *djelam pe droma* [Tr2]. **džal pése avrí** 'vršiti nuždu'. I te izvini, vov [pistol?] pese po te avri, te *džal pese avri* i me phenav ka xoxadol te lel o radio andro vordon [Tr11/1].

džamutró (mn. **džamutré**) im. m. 'zet'. Ovaj, inače živov već tranda thaj pandž breš ande opština Knjaževac, me sem kate *džamutro* ke kava Rroma Pavlovičura [Tr11/4].

džanél (pret. **džanglá**) gl. 'znati'. *Džanes*, katanco thaj ključo, thaj phanden le gija [Tr5]. Amen ni *džanglam* gava životo sar akana, akana si životo tumendje, si tumen i telefonura, si tumen i televizije, sa si tumen, amen gova naj sasa [Tr2]. Pa eke jedino, amen kaj *džanas*, me *džanav* isto, vov *džanel* [Tr8]. Akana si ande Nemačka skupo, kate ni *džanav* sar si kana krston pe [Tr9]. Goda te *džanen* Rromalen thaj ko god interesuil pe za kava so me pričov gova si gova [Tr11/4].

džangljól (pret. **džanglá**) gl. 'poznavati'. Von si Jugoslovenura i gola Nemcura, ko si paša lende svadjin pe lenca, naj tumari phuv, so éeren tumen kate, normalno goda *džangljol pe* [Tr11/3].

džejorrí (mn. **džejorrá**) im. ž. 'mala žena'. Von aven soltrin *džejorra*, len pese po zala i ni diron e bebe i džantar [Tr11/1].

dženó (mn. **džené**) im. m. 'čovek', 'osoba'. Amen sama zajedno: čhavo, me, bori, štar *džene* [Tr17]. Gasave manušendje, nesave manušen pomožin, nesave ni kamen, jekh *dženo* primol pandž milje [Tr4]. Akana amen deš *džene* slavis, i amen sa deš *džene*, trito djive éidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj čisto than indjaren [Tr6]. Jel amen Rroma sam pobožne i verujis ande gola stvara, si but *džene* kaj ni verujin [Tr11/4]. But e *dženendje* éerde nešto bilače, a but e *dženen* i mekle [Tr11/1].

dži k(a) pril.'dok'. Me terno ni xas sa *dži ka* n-avel o Djurdjevdan [Tr5]. Aaaa, sasa-men životo *dži k* sasa o Tito, xav čo kar me [Tr11/3].

dži pred. 'do'. Kaj go račena Rromen ande plain upre, von sa mudarena, sa *dži* do ječe, nego e gadže mothon te garudon ande bakre, ande pojate thaj i

gija spasil pe [Tr8]. *Dži* kana te živil, sar te živil, sostar te merəl, dal te merəl, dal te ačhel [Tr9]. Goda arno thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe *dži* breše godova arno prahol pe ande phuv za sastipe, a kova arno ačhel isto breš djive ande vetrina [Tr11/1].

džikaté pril. 'dovde'. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni tromas katar mo sastro, ka marel amen, gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare baja *džikate* [Tr2]. Činas bakren, ondak džasa tele ko Timoko, muzika, džas, činas gola vrbe, vrbe činas, éeras vencia, das ando paj *džikate*, ako si i dal je šəl, dal je ovo, džas ando paj *džikate*, gija *džikate*, činas gola vencia, anas, kitosaras e ograda [Tr2].

džike, džiko pred. sa čl. 'do'. Pa do godinu – *džiko* breš džal pe, mora te džal pe *džiko* breš, neko i *džike* trin breš džal pe ljimora [Tr9]. *Džike* saranda djive strogo mora vodil računa katar gova bebe [Tr11/4]. I onda, goda breš vazdijem o čer od temelja *džiko* krovo, malterisanje, tišljera, sa, sa nevo [Tr6].

džiko pred. sa čl. v. **džike**.

džučél (mn. **džučelá**) im. m. 'pas'. E goda čidel pe, ali amen Rroma: „De ka čhudes e *džučelese*,“ ni thol pe *džučelese*, goda so xal pe goja večerica, prosti će čeljaduren, će čhaven [Tr11/1].

džuvdó, džuvdí, džuvdé prid. 'živ'. Von thode bus kumplet i *džuvdeste* pekle le, Bugara [Tr8]. Avile laće manuša, pomirisaljem, mo dad sas *džuvdo*, mi dej, sve to lepo bilo [Tr17]. Očekuiv te sem još *džuvdo* za duj, trin breš ka avav čunkunpapo [Tr6]. A vo mulo, a voj eke još uvek *džuvdi* [Tr11/2]. Thaj blago sas me dadese, te na zaposlila pe andre, još bi ačhela *džuvdo*, le xala o lepako [Tr11/2].

džuvlidžej (mn. **džuvlidžejá**) im. ž. 'žensko'. Isključivo lel pe jekh bakro te avel mruš, e baš akana ako naj baš mruš, šaj te avel i *džuvlidžej* bakri goda [Tr11/4]. Svako *džuvlidžej*, kana bijanel e bebe dal si mruš il *džuvlidžej* [Tr11/4].

džuvl(j)í (mn. **džuvljá**) im. ž. 1. 'žena ne-Romkinja'. Ne daj Bože, eke jekh *džuvli* ando gav isto gija ašunda pe čhejače thaj phenel: „Baš će da umbre na svadbu“ [Tr9]. Putren la često, si upre služitelj

kaj *džuvli* i šaj džas svako djive [Tr6]. I džas ke goja *džuvli* ke, kaj pričol lenca [Tr11/1]. Amen tar e *džuvli*, odma djelam ando regali, inkaldam e posteljina sa [Tr11/1]. Manglasa karte mandar te vražol kaj *džuvlja* [Tr11/1]. **2.** 'žensko'. Sose Rroma uvek borin pe, te lel mruš bakro, jel kurbano del pe mruš, a na *džuvli* [Tr6]. Za Petkovicu, pravilno, ko slavil Petkovicu, mruš balo ni čhinol, nego *džuvli* bali čhinen [Tr6].

E

e čl. **1.** ž. jd. nominativ. Mo rrom phabarel e memeli, thol e bakrese po šoro, e memeli phabol i me moli-ma e Devlese [Tr5]. *E* muzika bašalel, me phabarav e memeli [Tr5]. Sar džal *e* reka, o paj, gija te džal amari bax, amari bax, amaro sastipe, sa *e* reka te indjarel [Tr5]. Džav me lende, o Dragi, a ov si familija, i goda te mothav, von si phrala me rromesa, o Dragi, *e* Stana si phrala, phrala paše [Tr5]. **2.** m./ž. mn. nominativ. Dobisaren *e* cikne čhavre i pare [Tr4]. Akana kase te indjaren, *e* phure ačhile ande gava [Tr6]. Slamarica sasa purani, von thon *e* Rroma amare purane, i ondak onosarena pe phuv, naj sasa krevetura [Tr8]. Prazniko, gova si dujto maj bitno prazniko, tradicionalno rromano prazniko Sveti Antanasije ikharen *e* gadže [Tr11/4]. **3.** m./ž. jd./mn. kosi padež. Te del la o Del čeljado a kalen savorren si, lendje nek pomožil o Del ande Nemačka, me čhavendje Nadaće, Borkaće, *e* Ljiljaće, *e* Tomose, *e* Nadaće, *e* Zoka, *e* Džaklina, saorrendje o Del te pomožil [Tr5]. E muzika bašalel, me phabarav *e* memeli [Tr5]. Spremov *e* balendje, čiravav lendje pomije [Tr2]. Gova sasa but narodo, me pilem mandje, a dukhala ma i o šoro i pijav i *e* draba pijav i *e* raćija i niš osetisardem [Tr2]. *E* akhora, šući drakh, gova xa, a *e* slama čhudes [Tr2]. Prvo čhelaven *e* čurken po astali [Tr2].

eftá br. 'sedam'. Barilo pese-ke gija pandž, šov čhon, pherda posle *efta*, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le šel [Tr5]. El neko phenen, džik-*efta* breš si pese vov ando čher [Tr9]. Čerel pese o sastro korkorro, e čheja počinen, ko ləl *efta* milje, ko ləl oxto milje pe čhejaće, ko ləl deš milje, ko biš

e milje evrura [Tr4]. Thode le maškar e duj klupe, po *efta*, džane, *efta* katar, *efta* katar milicija maren le, te osvojin le, te peraven le [Tr11/2]. *Efta* djive von gja, maren mudaren, vov ni priznajil [Tr11/2].

eftávardeš br. 'sedamdeset'. Dikhlem ande Nemačka, jekh rromni indjarda, thaj thol, thoda, i man te indjarav, purani rromni me, ande *eftavardeš* breš ka indjarav [Tr5]. Me, si ma breša *eftavardeš* [Tr6]. Do šestog aprila *eftavardeš* breš, katar e šestog aprila akana naidjiv ande *eftavardeš* thaj jekhto breš [Tr6].

éke reč. 'eto', 'evo'. Kate dažbine bare, oxto milje struja počindem, *eke* upre pharrle cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje koštuil ma, cevura, češmave, čudura [Tr9]. Jel amen Rroma sam pobožne i verujis ande gola stvara, si but džene kaj ni verujin, ali *eke* amen mislis Rroma dal sam glupave, el sam nepismeni, ipak amen poštujis e Devle i verujis an gova [Tr11/4]. A vo mulo, a voj *eke* još uvek džuvdi [Tr11/2].

em vezn. 'em' (obično u paru *em... em*). Indjara amindje po jekh rroj i ko xal lubenice, amen las gola kore, *em* čistos gija, *em* xas [Tr2].

F

fajdáva (mn. **fajdáve**) im. ž. 'korist', 'vajda'. Bešlem e kačesa ande zajednica džike dešuduj breš kana dikhla mo kak kaj naj mandar *fajdava*, naj katar mi baba, vov odelisarda-men [Tr6].

fálka (mn. **fálke**) im. ž. 'obraz'. E goda sastimase, thon lese po čikat, kate pe burbija, pe *fálke* i čeren krst [Tr6].

famílija (mn. **famílije**) im. ž. 'familija', 'rodbina'. Džav me lende, o Dragi, a ov si *familija*, i goda te mothav, von si phrala me rromesa [Tr5]. Znači, džal spremanje normalno, e kumese daro, čhavendje, borandje, so si le *familija* savorrendje [Tr17]. Čelas, djilabas, furavas amen šukar, čidas amare *familija*, amare narodo [Tr4]. S tim, nekada davno, pre tranda, saranda breš Rroma purane amare, možda i pinda breš, kozom god mruša sesa ando čher, ande *familija*, gaći mora sesa te aven bakre

[Tr11/4]. Ni tromasa svato babači eli kako si te iris, eli *familijaće*, nikako [Tr16].

fíno prid. 'dobar', 'lep', 'fin'. But bilačo narodo, naj šukar, naj *fino* [Tr4]. Zorica si ekstra jekh manuš, but šukar manuš, but *fino* si, sikavel čavrrre but šukar [Tr4]. Tada sasa baš i *fino* vreme, kova an goja vojska, ando Sarajevo, but cenina e vojska an goja vreme [Tr11/4]. Goda mothon purane ranije sasa, ašunen pe saranda dje sa, ali goda naj *fino*, sine [Tr9].

fóndo (mn. **fóndura**) im. m. 'dno', 'osnova'. Džan, čhinen rraja, thaj posle užaren len thaj thon len ando paj te kovljon, thaj posle éren go *fondura*, so me džanav, krošnja posle khuven [Tr16].

fóro (mn. **fórura**) im. m. 'grad'. Narodo but ikljel andar o *foro*, gradjanstvo, čhelasa, érasa, to je, but šukar sasa [Tr2]. Čidas amare familija, amare narodo, so si amen veseli-amen maškar o *foro*, nakhas isto [Tr4]. Pa, naj sasa čudo nego, eke, džan, khandjiri, naj le paše, khandjiri maj, maj uvažin kaja khandjiri nego koja kaj si ando *foro* [Tr6]. I kana spremol pe, érdol pe, verovatno svude si goda, an svako *foro*, džan pe kaj livada kaj si rodno kaš [Tr11/4]. A akana džan ane *forura*, si len momkura [Tr11/1].

fulavél (pret. **fuladá**) gl. 1. 'deliti', 'podeliti'. I prema godova, dujto djive ke-kljav pe limora te *fulavav* me mulendje [Tr5]. 2. 'kaditi'. [K.I.]

fuljarél (pret. **fuljardá**) gl. 'skinuti'. Ali goda si but baro žalost i narodo tad sasa možda dosta glupavo i međutim, verovatno o Del bičhalda e gaja, sar ikhardol, e vila, thaj *fuljarda* bakre [Tr11/4]. Kora, kora *fuljardol* lendar, razumi? [Tr6].

furadó, furadí, furadé prid. 'obučen'. Xalavas e svara ande Timokura, ande čudura, te buljarasa pe phuvjatar, pačarasa le, nekad *furade*, nekad kova [Tr11/1]. Gova si amari doš kaj ni phandas beburen, jel vov si bebe, vov našti te, te čidel thaj te na perel lese, naj *furadi*, naj kova [Tr11/3].

furavél (pret. **fura(v)dá**) gl. 'obučiti', 'oblačiti'. Žega, ne žega, mora te *furaves* gova, disciplina sasa bari, naj sar akana, poštujisa purane manušen, ni akušasa, ni svadji-amen, ni tromas gova te éras, i gijate [Tr2].

Džas ande khandjiri, čhinas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čhelas, djilabas, *furavas* amen šukar [Tr4].

fustáno (mn. **fustája**) im. m. 'haljina', 'fustan'. Ako me džava, znači, si tu volja i tut te suve cikni bočavica, antaravica, thaj *fustano* cikno [Tr4].

fusúj (mn. **fusujá**) im. m. 'pasulj'. Čiravas *fusuj*, sa kokala, pasulj, kokalenca čiravas [Tr2]. Spremos riba, *fusuj* čiravas [Tr2]. *Fusuj*, mačo pržos i xas marrno i džas ande crkva [Tr2]. Ali gothar šaj te xasa but maj šukar *fusuj*, šax [Tr16].

G

ga zam. m./ž. jd./mn. 'ovaj'. Pa bojave, ondak *ga* suvja, katancura, goda bičinen e narodose [Tr8]. Kana i me rromesko krovo pe ljmora pelo i gothe mora te lačharav i so andem *ga* robica [Tr9]. Čiden pe pare, muzika, čhelen, odbiron pe gala save si *ga* pevačice maj šukar sar djilaben [Tr4]. Me phenav lese preko *ga* vojska te mothon lese kaj si o čavrrro but nasvalo [Tr11/2]. Džasa ando Niš, činasa dikhlorre *ga*, pate *ga* kola džasa ane gava, anasa, phirasa pe gava, a naj sar akana [Tr11/3].

gaćí pril. 'toliko (mnogo)'. „Kozom žiške *gaćí* pare, *gaćí* sastipe, *gaćí* kova, te del amen o Del sloga,“ dogovor d-imamo, pare mlogo, sreću, i bacamo gore [Tr2]. „Sose *gaćí* te opteretiv me me čirve?“, na primer, me sem mogućno, vov naj mogućno i zajedno počindol pe khandjiri, troškura, kova [Tr9]. Ovaj, škola, jeste bi školako thaj bi znanje školako, mora te avel svako pismeno, ali najosnovnije makar osmogodišnja škola t-avel, te n-avel niko baš *gaćí* glupav thaj nepismeno [Tr11/4].

gad (mn. **gadá**) im. m. 'košulja'. E, piškiri si glavno e čirvese, *gad* [Tr9]. Aver sa so mandje šaj čine: menija, pari pate, ali o *gad* thaj piškiri obavezno [Tr9]. Tarəl i djive ikaldol o kombinizo-, *gad*, ako si čhej [Tr4]. Phende mandje: „Sov, me zasutem gja,“ ni *gad*, ni khanč, ni džanav, te merel mi unuka [Tr11/1]. E gada mandjen o Kašini pokojno ikljel andro šifonjeri e *gada* mangle, sine, me va [Tr11/1].

gadá zam. m./ž. jd./mn. 'ovaj'. Ondak, fala lese kaj vov učinisarda *gada*, vov jes zadužisalo [Tr8]. Xasardem me papira kana desisalo *gada* me čhavesa Bojanese [Tr9]. Dikhlem le suno, kaj me mangleme te čerav lesko spomeniko, a pošto desisalo *gada* me čhavesa, e Bojanese, tu džane, kana čhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Pe *gada* prazniko ko slavil galama naj, muzika naj [Tr6]. Tačno ustanovisarde ke katar e bari dar astarda *gada* epilepsija [Tr11/2].

gadalésta(r) zam. v. **gadavá, gadajá, gadalá**.

gadavá, gadajá/gadijá, gadalá zam. 'ovaj'. *Gadava* e bakresko šoro, sar džal e reka, o paj, gija te džal amari bax, amari bax, amaro sastipe, sa e reka te indjarel [Tr5]. Onda me dobisardem *gadaja* zanato i ondak me kovi mandje grasten [Tr8]. Vov phenda ka spasil pe, ali te odbil pe *gadalesta* so vov čerela [Tr9]. *Gadija* khandjiri po priču, gothe khandjiri ni postojisarda, nego voj korkorro letisarda, thaj avili kate korkorro, godija e Miletasi khandjiri [Tr6]. Naj sa-men igračke, naj sa-men igračke, naj sa-men *gadala* sar akana kaj si kava mogućnos [Tr11/1].

gadorró (mn. **gadorrá**) im. m. 'odeća', 'košuljica'. Naj sasa ni ga pelene dovoljno, paravasa čaršafura, *gadorra*, kaj posteljina te si amen čisto, pačarasa sar avela samo [Tr11/1].

gadžikanó, gadžikaní, gadžikané prid. 'neromski'. *Gadžikane* Rromasa. Rromane, *gadžikane* Rroma [Tr2]. Pa ondak Lejaša, e, po *gadžikane*, po srpski se kažu Zavračije [Tr2]. Kana si prazniko amaro rromano, *gadžikano*, isto gija čeren [Tr8]. Rromane pisola Bibijako djive thaj pisola *gadžikane* Tetkin dan, a goda si Užicaveružice [Tr6]. Pa nego, *gadžikane*, gova si gadžengo prazniko, ali osvojil pe i amendje rromendje, jel vov si isto životinja samo kaj naj le čhib [Tr11/1].

gadžó (mn. **gadžé**) im. m. 'muškarac ne-Rom'. A jekhare djilo e krošnicenca te bićinol, te lel arro, jedno drugo, ke Rrom, ke *gadže* amare i von mothon e *gadže* kaj ašudjaron le, von thode o va pe le i pekle le džuvdeste [Tr8]. Isto pese razlika sar tumende ke *gadže* gja i amende ke Rroma [Tr4]. Ko xoljarela la, ikljel avri andar e čera e *gadžendje*, samo gija

čerela vastesa, sa del pe jag, sa uništila [Tr6]. Ali eke, na kraju krajeva, me mangav te phenav e *gadžendje*, pošto e *gadže* amen Rromen but mrzon, ali naj goda interesantno gja [Tr11/4]. E, sasa le grastorro, ko le grastorresa dija le *gadžo* balo [Tr11/2]. Pa nego, gadžikane, gova si *gadžengo* prazniko, ali osvojil pe i amendje rromendje, jel vov si isto životinja samo kaj naj le čhib [Tr11/1].

gajá zam. v. **gavá, gajá, galá**.

galá zam. v. **gavá, gajá, galá**.

galavó (mn. **galávura**) im. m. 'prtljag', 'torba'. Sasa le grastorro, ko le grastorresa dija le *gadžo* balo. Ande jekh *galavo* thoda e bale, ande jekh *galavo* thoda me phrale [Tr11/2].

gálbeno¹ (mn. **gálbeja**) im. m. 'dukat', 'zlatnik'. Turcura indjarena *galbeja* kaj god aračhena vo ande barra [Tr8]. Kana čerena o drom akana, von arakhle *galbeja*, arakhle svašta o narodo [Tr8]. Katar e Kanla uvek kaj džana Turcura, Bugarsko, von nakhaven *galbeja*, bare, cikne nakhavena [Tr8].

gálbeno², gálbeni, gálbene prid. 'žut'. Thode mandje jekh, sar te mothav tuće, sar go kaj naj ni *galbeno* nego kaj [benculi?], so li goda thode mae pe korr [Tr11/1].

garuvél, guruvél (pret. **garuvdá, guruvdá**) gl. 'kriti', 'sakriti'. Turcura indjarena *galbeja* kaj god aračhena vo ande barra, so *garuven*, čeren, i posle o narodo arakhla [Tr8]. Kaj go račhena Rromen ande plain upre, von sa mudarena, sa dži do ječe, nego e gadže mothon te *garudon* ande bakre, ande pojate thaj i gija spasil pe [Tr8]. I von ikalen le po drom i mećen le po drom, čhuden le, i naidjil kaj jekh, *garudol* o dad ili dej, i naidjil khonika po drom, lel le i vov kao lel goda roipe, indjarəl peste, istaren [drom?] pobratimura, eke [Tr4]. Mora te ave andre te *garudol* ando šifonjeri jel talo kreveti [Tr11/1]. Ni mothav me phrale te mudardol, te anel andre strane države, me *ka guruvav* le [Tr11/2].

gasavó, gasaví, gasavé zam. 'ovakav', 'takav', 'ovoliki', 'toliki'. Ranije, kozom me ašundem katar e purane, sasa *gasavo* zakono [Tr16]. *Gasave* manušendje, nesave manušen pomožin, nesave

ni kamen, jekh dženo primol pandž milje [Tr4]. E *gasavi* boja dobil sar ko vudar i gole rrajendar šaj ćerav i stolice, i astala [Tr6]. Voj phirela pese ando gav, voj sasa cikni, a *gasavi*, naj sasa bari [Tr6]. Ali gova našti svako dete ašunel ili ando inato, na inato nego dobro, možda neprilika si *gasavi* i ni dozvolin gala sudjenice te ašunel e dej [Tr11/4].

gav (mn. **gavá**) im. m. 'selo'. Pa prosina, džantar, vo, andar e *gava* vordonenca, prosin, ćeren [Tr8]. Eke jekh džuvli ando *gav* isto gija ašunda pe čhejaće thaj phenel: „Baš će da umbre na svadbu“ [Tr9]. Akana kase te indjaren, e phure ačhile ande *gava*, e *gava* pusto-, pustosalje, i naj prodaja [Tr6]. Inače me sem bijando ando *gav* Galibabinac, gova si inače Svrlijig, a Rroma phenen mahom kaj si gova Drventi [Tr11/4]. Džala, vov te kalaišil ande *gava* [Tr11/2].

gavá, gajá, galá zam. 'ovaj'. Kana avena *gala* Bugara thaj avena Turcura, von mudarena maj but e Rromen i čhuden len [Tr8]. Eke *gava* si mo unuko, vov džal ande škola [Tr4]. Si ando Kruševco, si kala kaj si e pletare bare, e državne, si len *gala* mašine pe struja [Tr6]. Ali jekh prijatelj ili komšija maj but pomognin e Rroma Rromen pe *gava* načino kana već si baš problem [Tr11/4]. Znači, sasto breš ašudjaras *gaja* slava i amen sa spremos katar sa, će salate, će kola [Tr11/3].

gavutnó, gavutní, gavutné prid. 'seljački'. I Lejaša si, si i Kovačke Rroma, *gavutne* [Tr6].

gazíl (pret. **gazisardá**) gl. 'gaziti'. Grastenca željnin, razumis ma, prnjenja *gazin* ando krugo, trađen e grasten i ondak ovo djiv sa ačharena i gijate narodo čidela i ondak meljila pe vodenice purane [Tr8].

g(i)já(te) pril. 'ovako', 'tako'. Možda kana te ćerda o čhavo krštenje *gija* ka džav, go krštenje me unukurengo, i posle ka avav mae pale čhere [Tr17]. Evo *gija* akana bijav ćerel mo phral [Tr4]. Neko ćerel le guglo, neko ćerel le *gijate*, zavisi koj kako [Tr2]. Samo ande kantica thasa zala jag, ta *gjate* t-avel e čhavrren kolko-tolko svetlo [Tr11/2]. Aver naj, Sveti Randjel isto, moli tu isto, gole slavaće isto *gja* ćere kolako, na primer, isto *gjate* sa spremu tuće phere pepera, sarme, sa sar džal za slava [Tr11/3].

Izr. **eke g(i)ja(te)** 'eto tako'. Mi dej sasa nasvali i *eke gijate*, mučisaljem [Tr2]. E, posle, Duško djelo ande vojska, duj breš sasa ande vojska, me bešlem, manglem te džav leste, djelem leste, posle avilotar vov i *eke gijate* živisardam [Tr2]. More i po pijaco i po vašari i *eke gija* [Tr6]. Niti džanav te čitov, niti džanav te pisov. *Eke gjate* [Tr11/2].

gijorráte pril. 'tako'. Amen tar e džuvli, odma djelam ando regali, inkaldam e posteljina sa, ka lija ma e ćirvendje, putras la, sine, te merel mi unuka, ande kesa phangle ake *gijorrate* i pisome artija „Od dedu za svoje unučiče.“ [Tr11/1].

glúpavo, glúpave prid. 'glupav'. Naj sar kaj sasa *glupavo* narodo [Tr8]. Ali goda si but baro žalost i narodo tad sasa možda dosta *glupavo* i međutim, verovatno o Del bičhalda e gaja, sar ikhardol e vila, thaj fuljarda bakre [Tr11/4]. Ali eke amen mislis Rroma dal sam *glupave*, el sam nepismeni, ipak amen poštujis e Devle [Tr11/4]. Naj sasa ma kaj drugara, kaj momkura, *glupave* sama [Tr11/1]. Dobro, so si ne mećela te džal, el voj si *glupavo* [Tr16].

go zam. m./ž. jd./mn. 'taj', 'onaj'. Las *go* djiv, xas savorre po zala [Tr5]. I kana čhinda *go* ćurka, sa čisto-me, fino, le-, šukar, samo te thol pe te pećol [Tr5]. Sasa *go* čakalo kaj krenin pe, ondak sa *go* barr i onda gothe izdržina pe narodo [Tr8]. A sose si goda kalo bakro, narodo pričol, naj sem me but purano, ni džanav baš sa, ali kalo bakro i značil sa *go* kaj si o beng [Tr11/4]. Vov parni avilo *go* manuš, von indjaren le posle ke vojno lekari [Tr11/2].

godá zam. m. jd. 'taj', 'to', 'onaj', 'ono'. Djiv, las po jekh cikno rrojjorro, thaj xas e *goda*, e kova, posle lel pese ko sar kamel [Tr5]. Me sema biš breš ande Nemačka, me čhavenca, romnjasa, bori, akana si ma i paraunukura, sa si *goda* akana šukar [Tr17]. *Goda* mothon purane ranije sasa, ašunen pe saranda dje sa, ali *goda* naj fino, sine [Tr9]. I naidjil khonika po drom, lel le i vov kao lel *goda* roipe, indjaral peste, istaren [drom?] pobratimura [Tr4]. Djurdjevdan, *goda* si jekh slava, naj samo rromani nego slava si takoreći pravoslavno [Tr6]. Samo naj

goda rado sar mo dad ke radil le, kava thol so avel, a mo dad čisto kalaj [Tr11/2].

god(i)já zam. ž. 'ta', 'ona'. Naj sema, sas džanav, sasa *godija* vreme akcije od Beograd, od ovo ono, al naj sema nigde [Tr17]. Mi dej dikhla suno i dija me čhave *godija* slava [Tr9]. Eke *godija* si mrni istorija kaj phene tu: radose, radose [Tr6]. E pa, ni džanav me goda, *godija* baš priča detaljno ni džanav [Tr6].

godó, godí, godé zam. 'onaj'. Čerena ande *godo*, šerpe, ande loncura, ande purane iže [Tr8]. Gova si amende Kurban Bajram sar *godí* ke Xoraxaja, ke Turčinura [Tr16]. Kaj si o paj *gode* si vodenice, čerena thaj ačhel o narodo [Tr8].

godová, godojá, godolá zam. 'taj', 'onaj'. Jer sa si otruvime, a ranije naj sasa e phuv *godoja* otruvime [Tr8]. Me čhave slavin Djurdjevdan, Sveti Randjel, Sveti Nikola, *godola* slave amen slavis [Tr9]. Kana bijandol čeljado i neko ašunel la pe saranda djive so sudil pe *godole* čeljadosi [Tr9]. Pa goda si, sine, saranda djive, golese pazil pe čeljado, kana pherel saranda djive *godola* si sudjenice [Tr11/1]. Naj lačhe *godova*, sine, gova mora te poštujil pe, mora te dža, na primer, naj lače ni tuće [Tr11/3]. Tanjira phuv, katre phuv *godoja* čerena ranije grnčara, gjate čeren [Tr8].

godjí (mn. **godjá**) im. ž. 'mozak', 'pamet'. Xoxaven, diljaren e narodo, len lendje narodosi *godji*, ta obećil lendje t-akava ka čeren, t-akava ka čeren lendje, t-akava ka pomožin, dok glason, čim glason – khatinde ni pojavin pe [Tr6].

golá zam. v. **gová, gojá, golá**.

golé zam. v. **gová, gojá, golá**.

golése pril. 'zato'. Breš djive, znači, me ni xav poštom avel o Djurdjevdan i *golese*: „O Djurdjevdan nek spasil me čhaven, me unukuren, paraunukura“ [Tr5]. A gova značil jel o bakro si terno, sasto thaj umiljato, a zbog goda rat, goja si jekh zurali tradicija i *golese* makhel pe o rat te avel sasto čer veselo thaj te avel sasto i uvek te napredujin [Tr11/4]. E *golese* roditelja trubul te na sovel goja rat, thol lese *gothe* po astali kaj guglipe, kaj šećeri, kaj kolakurica i von

aven soltrin džejorra, len pese po zala i ni diron e bebe i džantar [Tr11/1].

golésko zam. v. **gová, gojá, golá**.

golésta(r) zam. v. **gová, gojá, golá**.

goróža im. ž. 'rogoža'. (Pe soste sovena ranije?) Pe *goroža*, pe *goroža*, pe sulum [Tr8].

gósto (mn. **góstura**) im. m. 'gost'. Jel von phende gola ko slavil džal, a me djelem *gosti* [Tr5]. Voj phenel: „Pa mora kaj si amen but *gostura*. But *gostura*“ [Tr5]. Pa kana si veselje i akana o kume zadužil si kola *gostura*, normalno, ali kume zadužil tu zavisil šta si u stanju, iljadu evra, petsto evra, zavisil, onda akana aver *gostura* sto, dvesta evra i vov čidel pe tranda, trijes iljade evra [Tr17]. Džas ande khandjiri, činas o kolako, muzikasa, veselje, *gostura*, xas, pijas, čelas, djilabas [Tr4]. Kaj phendol pe čidas *gostura*, kova xan, pijen, veselin pe [Tr11/1].

gothár pril. 'odande', 'odadle'. Jel von phende gola ko slavil džal, a me djelem *gosti*, sar e Zorica k-anda tu tut, e gija i me isto i djelem i me djelem *gothar*, lijem, phabardem samo o memeli [Tr5]. Kana trubul te čindol o bakro, thol pe lese po šoro, thol pe lese po šoro, koljardol, krmil pe go, *gothar* lilja arro, lon, sol, i vov malo krmil pe i posle činel le [Tr17]. *Gothar* me džavtar za Pirot [Tr16].

gothé pril. 'ovde', 'tamo'. Slavis, si amen spomeniko, akate džal pe preko pruga za Trnovac, si amen spomeniko i onda *gothe* džal pe [Tr17]. Dujto djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika, isto svako indjarəl po astali po xabe, torte, kolakura, znači, svašta indjaras amindje, isto *gothe* xas, pijas, proslavlje [Tr4]. Gadija khandjiri po priču, *gothe* khandjiri ni postojisarda, nego voj korkorro letisarda, thaj avili kate korkorro, godija e Miletasi khandjiri [Tr6].

gová, gojá, golá zam. 'taj', 'onaj'. Ali si la *gola* zvonura tele i vov marel i voj čhelel [Tr2]. E gasavi boja dobil sar ko vudar i *gole* rrajendar šaj čerav i stolice, i astala [Tr6]. Dvajesdevetog slava slavil pe, kolako, memeli, djiv, bi *golesko* ni slavil pe, thaj mol [Tr6]. Inače, me sem bijando ando gav Galibabinac, *gová* si inače Svrljig, a Rroma phenen mahom kaj si *gová*

Drventi, bolje te objasnim te bi razumina, inače *gova* si Svrljig [Tr11/4]. Ali maj but so si bitno, narodo maj but izdržila pe katar e krošnice, košura, činena rraja i amare Rroma kate ande Timočko krajna, kate ande Srbija, inače *golestar* živona [Tr11/4]. Na primer, cere će kolakura, torte, kova sa goda spremu za *goja* slava, znači, sasto breš ašudjaras gaja slava i amen sa spremos katar sa [Tr11/3].

gra(st) (mn. **grastá**) im. m. 'konj'. Onda me dobisardem gadaja zanato i ondak me kovi mandje *grasten* [Tr8]. Sar kovin pe *gra*, gija kovin pe *guruvnja* i onda goda sasa ranije [Tr8]. *Grastenca* željnin, razumis ma, prnenca gazin ando krugo, traden e *grasten* i ondak ovo djiv sa ačarena [Tr8]. Kovisa, čerasa *grasten*, peravas len tele, save naj nemirne [Tr8]. Kalesa činena čarr, djiv i ondak e *grastenca* thon thaj ando krugo, ando krugo i von ačaren o djiv i von čiden goda thaj džan ande vodenice [Tr8].

grastorró (mn. **grastorré**) im. m. 'mali konj'. E, sasa le *grastorro*, ko le *grastorresa* dija le gadžo balo [Tr11/2].

guglipé (mn. **guglimáta**) im. m. 'slatko'. Thol lese gothe po astali kaj *guglipe*, kaj šećeri, kaj kolakurica [Tr11/1].

gugliporró (mn. **gugliporré**) im. m. 'slatkiš'. Znači, xoljavon, thos lendje obavezno dal tu *gugliporre* i barendje i ciknendje [Tr11/1].

gugló, guglí, guglé prid. 'sladak'. Ko xal kolako, ko lel pese mas, ali glavno si o djiv, o djiv. (*Guglo*?) *Guglo* [Tr5]. Neko čerel le *guglo*, neko čerel le gijate, zavisi koj kako. Znači, prav-, čeras amindje kolakura obično, posno [Tr2]. Šukli drakh, *gugli* drakh, kali drakh, parni drakh [Tr2].

gurúv (mn. **guruvá**) im. m. 'vo', 'bivo'. Pa buznen, bakren, goda aračena, purano narodo goda aračena. Bakre, buznya, *guruva*, bikura [Tr8]. *Guruven* sar kovin? [Tr8]. *Guruven* peravas tele i onda vazdas kaš maškar e prne i onda kovis len [Tr8].

guruvel gl. v. **garuvél**.

guruvnjí (mn. **guruvnjá**) im. ž. 'krava'. Sar kovin pe gra, gija kovin pe *guruvnja* i onda goda sasa ranije [Tr8].

H

hajíng (mn. **hajingá**) im. ž. 'izvor'. Džasa pe ane voša upre *hajinga* te pheras paj [Tr11/1].

X

xabé (mn. **xabimáta**) im. m. 'hrana'. Dujto djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika, isto svako indjarəl po astali po *xabe*, torte, kolakura [Tr4]. Sasa-men jekh vangla, godoja vangla čeras marno, godoja vangla šukljaras o marno, posle inkalas o marno, thas o *xabe* andre [Tr11/1]. Čiraven pese *xabimata* an go pesko pečen marno, ando praho goda von čeren [Tr11/3]. I ondak thos jag kate gijate, akaring e piri i čirave *xabe* i vov čiol pesa [Tr16]. Gothe čerela pe marno, gothe čiravel pe *xabe* [Tr16].

xal (pret. **xalá**) gl. 'jesti', 'pojesti'. Me terro ni *xas* sa dži ka n-avel o Djurdjevdan [Tr5]. Purum, platidžano, krastaveca, sa, sa so trubul terno me ni *xav* breš djive [Tr5]. A, romska hrana je, rromane, sve što, so čiravas, znači, sa *xan* gova, nema posebno ništa [Tr2]. Uglavno si atoska *xal* pe normalno živina za Bibijako djive [Tr17]. Džas ande khandjiri, činas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, *xas*, pijas, čelas, džilabas, furavas amen šukar [Tr4]. Akana von *xan*, pijen i po celo rat pijen, e kana ispratil le o lesko phral si, lesko komšija si, ispratil le čere [Tr16].

Izr. **xav čo, či, će, laće, lese / kar, ke, khaj, khul, khula, mindž, muj, rat** 'doslovno: izem ti...', 'u obraćanju bliskoj osobi od milja'. Bibijako djive isto spremos laće, *xav laće* [Tr11/1]. Ispratils la ko kaš, *xav laće khul* me, suvas laće svara [Tr11/1]. Ivendesko Sveti Randjel isto slavis, goda savorre, me, bogme, čhave goda, *xav lese khul* me, ke goda djive čerdesa sudari i goda sasto breš [Tr11/1]. A akana si sa moguće, i gijate, *xav čo rat* [Tr11/1]. Pa thasa cigle, *xav či ke*, thasa cigle thaj tar arakhlan

kaj pirosti, thas pirosti te na thas e šerpa pe trin cigle thaj ćerdol ando pleko, thasa [Tr11/1]. Phenav: „Ano gav mekleme le, *xav ći khaj*, akana ka džal ći phej,“ phenav [Tr11/1]. I mandje moram o pritisko dal barilo, dal, t-astarav, džane, phenav, sastri, kaj dikhlem le, *xav će khula* gasavo, udri e matikasa [Tr11/1]. Će o kako: „De te inklje“ go phenel „ka mudarav tu, ka *xav tu khaj* sap“ [Tr11/1]. Amen sićilam, indjaras goda djive po Veligdan kova, nego Del nek oprostil, *xav lese khul* me [Tr11/1]. E goda ni džanav, *xav ći mindž* [Tr11/1]. Dela ma jekh ćizma thaj papuća, thaj sar ka džav ande škola gja? *Xav ćo rat* [Tr11/2]. Aaaa, sasa-men životu dži k sasa o Tito, *xav ćo kar* me, pu [Tr11/3]. Aver ni džanav, *xav ći muj* [Tr11/3]. Pa o glavno si isto tuće kolako, *xav ći mindž*, goda [Tr11/3]. **xal marrnó** 'jesti'. E, bobako spremosaras. Fusuj, maćho pržos i *xas marrno* i džas ande crkva [Tr2]. Spremaju, *xan marrno*, xape spremon, kana ćinen, kana xan, kaj perel lendje i ćoren [Tr4]. **xal sovli** 'zakleti se'. Ko cenil khandjiri e ko poštuil e khandjiri, kana mandjen te *xan sovli*, znaći, ko si grešno, ni tromal ni te spomenil e khandjiri, a kamoli te *xal sovli*, ali si narodo kaj *xan sovli* bandjeste [Tr6]. Akana još jekh mi xanamik *xala sovli* pe rromesa ande Paraćina i gothe džanav kaj *xala sovli* bandjeste [Tr6]. **maćke te xan laće jakhá** 'maćke da joj pojedu oći'. Me barilem, katar e duj breš bi, bi dejako, maj, maćeho arakhla ma – *maćke te xan laće jakha* [Tr16].

xalavél (pret. **xalavdá**) gl. 'isprati', 'ispirati'. *Xalavas* e svara ande Timokura, ande ćudura, te buljarasa pe phuvjatar, paćarasa le, nekad furade, nekad kova, muka sa bari [Tr11/1]. Gola pate *xalavas* pe rat, pe tharin furavas amen [Tr11/1]. Tataras o ivo, so ka tatara, naj goda goda, *xalave*, najare lengo šororro, kolko-tolko kose le [Tr11/1].

xamásko im. m. 'jelo', 'hrana'. I džanatar andre gava, ta len arro, len *xamasko* so trubul i gija izdržina [Tr8]. Znaći, ni ćiston, ni ćeren trito djive so aćhel, na primer, *xamasko*, katar o, kaj izbacin, parćetura marrne, el kaj kokala [Tr6]. Dena le khandjen dela le kaj *xamasko*, kova, nikad ni mandjela mo dad te dól neke pare negde, samo *xamasko* te bi pravarel amen [Tr11/2]. Dikhlem suno kaj mangla mi mami

memelja, mangla svetlo, mandjel po kaj *xamasko* kova: „Tu savorrendje deli, mandje ni deli.“ [Tr11/1]. Ama kapka paj te ćindjola mrno *xamasko*, a lengo sa ćindjilo [Tr11/1].

xanamík (mn. **xanamiká**) im. m. 'tast', 'zet'. Akana još jekh mi *xanamik* xala sovli pe rromesa ande Paraćina i gothe džanav kaj xala sovli bandjeste [Tr6].

xapé im. m. 'jelo'. Tek thara o djive amen spremosardam *xape*, pipe, xale, pile, me ćindem lendje daro [Tr5]. Spremaju, xan marrno, *xape* spremon, kana ćinen, kana xan, kaj perel lendje i ćoren [Tr4]. Kate kote, prolazno, te izvinil mo ćhavo, i ćeren abijav, *xape*, pipe, džan ande menave [Tr11/1]. Pa džike god sasa *xape*, pipe, vov sasa i veselje [Tr16]. I gija po celo rat xan the pijen, džike god si *xape*, džike god si pipe, znaći, sasa [Tr16].

(x)**asál** (pret. **asajá**, **asadá**) gl. 'smejati se', 'nasmejati se'. Vov *asal*, *asal*, *asal* o Zvonko [Tr5]. Ali dok ave džike goda manuš nema ništa, mandar *asaje* po pijaco kana indjardem o paj e Juljana [Tr11/1]. I ašundem trin droma ke *xasal* ando, ando, ano hodniko, al djive sesa [Tr11/1].

xasarél (pret. **xasardá**) gl. 'izgubiti'. Tati pe but, ni sićilem pe kaja klima, biš thaj šov breš bešlem ande Nemaćka, *xasardem* me papira kana desisaljo gada me ćhaveše Bojanese [Tr9]. „Ma te ave, dikh ta, iri će lila inća“, kana *xasardem* e lila [Tr9].

xasavól (pret. **xasáljo**) gl. 'izgubiti se'. Vov *xasavol* a ni džaltar, a me kaj sema gothe aćhavel, i akana te džav pale ka aćhav, ali ni ka džav [Tr17].

xoxaipé (mn. **xoxaimáta**) im. m. 'laž', 'prevara'. Ka lal Zorane pokojno, džuvdo: „Naš, *xoxaipe*, bre.“ [Tr11/1]. Naj, *xoxaipe* mulo manuš, goda si taćno [Tr11/1]. Postojil mogućnos, sine, sa so si, naj *xoxaipe* [Tr11/1].

xoxavél (pret. **xoxa(v)dá**) gl. 'lagati'. I ondak me pričov lese gija nešto, *xoxavav* le, ćerav le, dok sovralljav le, eto to, drugo ništa [Tr2]. Ako man o narodo *xoxade*, me *xoxavav* akana o javnost e narodose, gova so me phenav akana [Tr11/4]. Drabaren, *xoxaven* narodo [Tr4]. Te indjen, inkljen, naj so te na *xoxavel* tuće

bibi, ka indjen, inkljen, amen akana, kana sam ano gav, te meren mi unukura, sudarisaljem, ali ni džanav savo mulo [Tr11/1]. Jel jekhar ando gav *xoxadan*, više na, a kava ćerela baš lačhe kazaja, baš lačno kalaj [Tr11/2].

xoljarél (pret. **xoljardá**) gl. 'ljutiti', 'naljutiti'. E ko dela la, ko ni *xoljarela* la, razumi, ništa. Ko *xoljarela* la, ikljel avri andar e ćhera e gadžendje, samo gija ćerela vastesa, sa del pe jag, sa uništila [Tr6]. Tačno si, znači, mora te na nerviri le, perel e rat, naj rojipe, naj pričope, e te *xoljarda* le kaj jekh ta te marel, a te ni bu-, dibidus te volisarda gole manuše pale pojavil pe [Tr11/1].

xoljavól (pret. **xoljaljó?**) gl. 'rasrditi (se)', 'naljutiti (se)'. A te *xoljalje*, opasno si, nervirin pe, a o bebe si maj slabačko [Tr11/1].

xútel (pret. **xutlá**) gl. 'skočiti'. Pa gija purane najarən ako si šəl, šaj si purani, ćerel o venco sa i posle *xutel* ando paj, najol, najol pese i aventar okotar, djilaben, znači, radosno [Tr17]. Dikhav e pendžarava kaj te *xutav* te našav [Tr11/1].

I

i vezn. 'i'. Kana avel e vreme te dobin doručko, gova ručko, užina, me džav, lav mandje mo lonče *i* lav mandje thud, lav mae rezo *i* xav *i* posle džav [Tr2]. Inače neko phenel vrba, žalosno vrba, gola grane obavezno ćerdol goda venco *i* kana te čhindol o bakro, mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe lon, mardo peperu, thaj te čhindol o bakro [Tr11/4]. Vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, sikavel le, but lačni učiteljica prema leste *i* prema amende [Tr4].

ikliló gl. v. **i(n)kljél**.

íkona (mn. **íkone**) im. ž. 'íkona'. Ali skoro svako djive trišel thaj šovardeš thaj pan-djive ando breš uvek postojil kaj *íkona*, kaj sveco, i mahom izgleda kaj svako djive postojil kaj prazniko, ali si ogromne praznikura kaj si lolo slovo, a negde kalo slovo [Tr11/4].

ikharél (pret. **ikhardá**) gl. 'zvati', 'zvati se'. Dobro, me *ikharda* Ametović Dragiša [Tr8]. Ali goda si but baro žalost i narodo tad sasa možda dosta glupavo i međutim, verovatno o Del bičhalda e gaja sar *ikhardol*, e vila, thaj fuljarda bakre [Tr11/4]. Prazniko, gova si dujto maj bitno prazniko, tradicionalno rromano prazniko Sveti Antanasije *ikharen* e gadže [Tr11/4]. Struja, struja o telefono si ma, si ma i mobilni, ali čhudem kova telefono zbog o čhave te *ikharen* ma te šaj [Tr17]. Mrno alav si Radoslav, a *ikharen* ma Ratko [Tr6]. „*Ka ikharav* tumendje policija.“ Voj ni *ikharda* policija maje, nego *ikharda* policija pe rromese [Tr16].

ili vezn. 'ili'. I naj gova samo e čhaven te makhen *ili* o gazda, e gazdarica, baba *ili* papo, sasto ćher faktički makhel pe tada, ando gova momento kana čhindol o bakro [Tr11/4]. Džanav kaj uvek spremosaljo, svako spremol pese, *ili* ake kova gostura aven mande, kola ko leste, kova a posebno ande sala savorra avas [Tr17]. Ako naj, dogovorin pe *ili* džaltar e bori *ili* ačhel, sa zavisil džiko mladoženja, ako volil la o mladoženja, ako ni, onda rasturil pe [Tr4].

iló (mn. **ilá**) im. m. 'srce'. Kətr-e asma, kətr-o *ilo*, ukršteni ga živco si ma ande kičma [Tr4]. Pharrlo *ilo*, izliv krv u mozak, sasa [Tr11/2].

inćá(te) pril. 'tamo'. Me, za nigde nesam, nit za kate, ni za *inća*, *inća* e čhave, kate me, i za nigde nesam [Tr9]. Avilantar kate andar o Pirot, k-amen ando Pirot bešasa, sasa-men ćher *inća* [Tr11/2]. Ipak amen, amare Rroma snalažljive djele *inćate* i so ćerde kaj parava von ande len ande Srbija [Tr11/4]. Sar sasa tuće ande vojska, kad sana so ćerena *inćate*? [Tr11/4].

indjarél (pret. **indjardá**) gl. 'nositi', 'odneti'. Kana xas godova, ćidav, ćidav go kokala, thaj *indjarav* pe reka, pe reka [Tr5]. Turcura *indjarena* galbeja kaj god aračhena vo ande barra, so garuven, ćeren, i posle o narodo arakhla [Tr8]. Anel pe povojnica: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebesa, ranije mol *indjardola*, akana *indjaren* borovnica soko za thud, ćiral, purum, purum, lon, zalagica lon, goda *indjardol* pe bebesa za thud [Tr9]. Kad si maj šukar vreme, jekh breš sasa iv gja, al djelam, *indjardam*

pe sa so spremol *pe* čhere, mukel *pe* gothe, vruća rakija, pivo, ko šta voli da pije [Tr17]. Andre mora te avel ogledalo nevo, sapuj čisto, kangli čisto, i *indjarel pe*, odredime kaj si čisto than, ke kaj kaš goda obesin, gothe phanden go trastisa [Tr6].

i(n)kalél (pret. **i(n)kaldá**) gl. 'izvaditi', 'izneti'. Pa te *inkales* e Tomo *pe* andar e sastra, tu thaj e Stana, poštom tu momko, voj naj vadže ženime [Tr5]. Čide ciknida i ondak bari la, ando paj čirado thos e kopriva, bari la, pa *kale* la, secko la, i tho la, pržo la, i onda tho laće zala arro, tho laće ivando peperu i ondak chore laće paj tato i promešisares i meće la ke strana [Tr2]. I von *ikalen* le po drom i mećen le po drom, čhuden le, i naidjil kaj jekh, garudol o dad ili dej, i naidjil khonika po drom [Tr4]. Jel mora te *ikalav* t-avel sane rraja te bi šaj savijov len sar me mangav, e [Tr6]. Ake kozom breš o Bucko, kava e Bankosko pobratimosko, me thaj o Zorano pokojno, mo phral, *inkaldam* andar e sastra kozom breš, nek trajil o Del [Tr11/1].

i(n)klistó gl. v. **i(n)kljél**.

i(n)kljél (pret. **ikliló**, **i(n)klistó**) gl. 'izaći', 'izlaziti'. Thodam le *pe* vaga, *iklilo* saranda thaj šov kile, saranda thaj šov kile [Tr5]. Narodo but *ikljel* andar o foro, gradjanstvo, čhelasa, čerasa, to je, but šukar sasa [Tr2]. Pa sasa kaj *ikljen* o narodo te šeton *pe* ando korzo [Tr8]. *Iklyas* *pe* praznikura *pe* ljimora, ni radis *pe* praznikura [Tr9]. Al inča kana *iklyav* andar o stano džike bolnica, e prodavnica [Tr17]. „Sose ni radis?“ Sar te radis kana *ikliste* gala tehnike, sar ka radi, ajde? [Tr16].

interesuíl (pret. **interesuisardá**) gl. 'interesovati', 'zanimati'. So *interesuil* tumen aver? [Tr9]. Pison nešto, intervju, *interesuil* len rromano tradicija, rromani tradicija [Tr9]. Aver ni džanav so *interesuil* tumen [Tr6].

injá br. 'devet'. Bijando sem osmog juna milja thaj *inja* šel thaj šovardešto thaj štarto breš, sem bijando [Tr11/4].

injávardeš br. 'devedeset'. Ili te živol džike saranda breš, il džike pinda il džik-*injavardeš* [Tr11/4].

injávar(de)štó br. 'devedeseti'. Vov ande avijacija sasa za vreme bombardovanja, *injavaršto* breš kana sas o bombardovanje, sasa jekh manuš amendar baš andar e opština Knjaževac [Tr11/4].

iríl (**pe**) (pret. **irisardá** (**pe**), **irisáljo**) gl. **1.** 'vratiti'. Te si dogovor von *ka irin* e pare, te na, propade sve, ali mora te ženil *pe*, kaj si mruša gothe si čheja, dešuduj, dešutrin breš, dešefta [Tr11/1]. Ma te ave, dikh tha *iri* će lila inča [Tr9]. Kana von čeren gadala [pivka?] čeren, tu dža i *iri* lese [Tr17]. Kana resen čhere kova ispratil le le, akana ke *iril* le pal ko le le i gija po celo rat xan the pijen, džike god si xape, džike god si pipe, znači, sasa [Tr16]. **2.** povr. 'vraćati se'. Akana *irisaljem* kate ke mulo mo dad, ali but kaji ma kaj *irisaljem* kate, but kaji ma, a kaji ma i kaj si ma čhave [Tr4].

ispratíl (pret. **ispratisardá**) gl. 'ispratiti'. Džas te *ispratis* e Bibija, idemo da ispratimo Tetku, a po rromane – džas te *ispratis* e Bibija [Tr2]. Muzika ovo ono, savorre bešas i gja dočekis goda, *ispratis*, u stvari *ispratis* la inča i posle džas ande sala [Tr17]. *Ispratis* la, xas, pijas, veseli amen, pale gjate, dži breše pale [Tr11/1]. Akana von xan, pijen i po celo rat pijen, e kana *ispratil* le o lesko phral si, lesko komšija si, *ispratil* le čhere [Tr16].

istarél (pret. **istardá**) gl. **1.** 'uhvatiti'. Vežu mu nogu ovako, *istaren* lesko prmo, bandjeren, i ondak mu stave potkovicu novu, thon lese nevi, a e purani čhuden [Tr2]. I me pačav, *istarav* la, indjarav la ande soba [Tr16]. **2.** 'držati [praznik, slavu]'. *Istar* ma tu thaj phabar memeli, thaj spremosar gaja slava, thaj ka dikhes tu sar ka aven tu čhave [Tr5]. Ranije gija sasa, i akana si don-danas isto pese gova *istardol* [Tr8]. Sar sas, papo, anglala ga, ke inkljel *pe* ko Bibijako kaš, sose džas gothe, sose čeras goda, od kana si goda prazniko, kana *istardam* amen gova? [Tr8]. Ko sar *istamol* ali, eke, me pandž breš sar mulo mo rrom me džava akana samo *pe* praznikura, me phralese kana mulo, Rade, džike trin breš, ka džas non stop okola djes, sema po Petrovdan [Tr9]. E, gova uvek *istarel* džike saranda djive talo jastuko kaj sovel o bebe ande kolica, kolevka, bez obzira, znači, kaj si o bebe, e dej uvek paša leste, s tim i

so si maj glavno, kana si e bebesko saranda djive [Tr11/4].

Izr. **istarél čirvó** 'okumiti se'. Mora te *istare čirvo*, na primer, pobratimstvo maj teže si negli čirvo, akana *istardam* kala *čirve*, thara šaj *istare* kala [Tr11/3]. **istarél pobrátimura** '(po)bratimiti se'. E amen, Miro, t-*istaras* lese *pobratimura* [Tr5]. I naidjil khonika po drom, lel le i vov kao lel goda roipe, indjarəl peste, *istaren* [drom?] *pobratimura*, eke [Tr4]. Kana si šape po bebe, znači, goda si mečkatar, mora te indjare le ko kaš, *istare* duj *pobratimura*, indjaren le tala o kaš, tho thaj vačaren: „Vadim roba iz groba, vadim roba iz groba“ trin drom, eke, aver ni džanav, sine [Tr11/3].

isto pril. 'isto'. Ondak vordona *isto* kovin amen, čerdam [Tr8]. Vov si *isto* ando Nemačka, leski rromni papiraška, e aver mo imenjako Ratko i vov papiraši si le rromni, si le čhej [Tr6]. Bibijako djive *isto* spremos laće, xav laće [Tr11/1].

iv (mn. **ivá**) im. m. 'sneg'. Čavrre, xav í ke, vozi-amen ande šerpe kana sasa-men, te na najlonura pe *iva* [Tr11/1]. Neg te arakhlam kaj najlono, kaj si maj baro *iv* klizomen, kaj užaro-men kaj mudaro-men [Tr11/1]. Naj sa paj i kana avastar amen ačas kaj si baro *iv* i dodajis ano balono [Tr11/1]. Tataras o *ivo*, so ka tataré, naj goda goda, xalave, najare lengo šororro, kolko-tolko kose le [Tr11/1]. Kad si maj šukar vreme, jekh breš sasa *iv* gja, al djelam, indjardam pe sa so spremol pe čhere [Tr17].

ivénd (mn. **ivendá**) im. m. 'zima'. Eketale ando kombi, andem te dikhel le e čhorru, lesi dej, po sasa šəl, a *ivend* i phenel mandje: „Phene, dukhal ma mo dand.“ [Tr11/1].

ivendé pril. 'zimi'. Čidas po trin, štar bale indjarasa, parisa milaj, a *ivende* patisa [Tr11/1].

ivendésko, ivendési, ivendése prid. 'zimski'. *Ivendesko* Sveti Randjel isto slavís [Tr11/1]. Djurdjevdan bakre, činen bakre, anglal jekh djive, jekh, duj, onda paša račate *ivandese* terne čhorra, čavrre [Tr6].

izdržil (pe) (pret. **izdržisardá (pe)**) gl. 1. 'izdržati'. E onda mora te trudil pe e dej te *izdržil* te na sovel,

jer tada aven e sudjenice, i te mothon doživljaj bebesko, sar ka živol za piro životo [Tr11/4]. **2.** povr. 'izdržavati se'. Tovarín kaš kova, bičinen. Eke goda, golestar *izdržina pe* narodo [Tr8]. I ondak von golestar *izdržina pe* purano manuš [Tr8]. Ali maj but so si bitno, narodo maj but *izdržila pe* katar e krošnice, košura, čhinena rraja i amare Rroma kate ande Timočko krajna, kate ande Srbija, inače golestar živona [Tr11/4]. Kana dža te mandjen ni den tu khanč kaj trenutno kaj kova ni den, so primos ga materijalno ke goda *izdrži amen*, aver khanči [Tr11/3].

iža (mn. **iže**) im. ž. 'deo kuće sa ognjištem', 'kuhinja', 'iža'. Čerena ande goda, šerpe, ande loncura, ande purane, *iža* sasa-men purani, *iža* i von čeren pese, čiraven [Tr8].

J

jag (mn. **jagá**) im. ž. 1. 'vatra'. Bešel tele, brčil ande *jag* sa onu šumu [Tr2]. A šaj thol pe ando tato paj, al ni tromal te prilil pe pe *jag* [Tr11/4]. I e kokala so ačhel ni thol pe ande *jag*, ni čhudel pe ni katar e plečinta go kore neg bi čidel p-ande kesicica [Tr11/1]. Ni radi uopšte khanči pe goda djive, phabare *jag* avri, kadi tu te na diron tu e sapa [Tr11/3]. **2.** 'temperatura', 'groznica' [D.I.].

Izr. **thol jag** 'zapaliti vatru'. v. **thol. del pe jag** 'zapaliti vatru'. v. **del**.

jakh (mn. **jakhá**) im. ž. 'oko'. Dotično šaj dokaživ mrni rromni xala sovli bandjeste, anglal mrne lične *jakha* [Tr6]. Akana inkljen, šeton, čeren, a ranije naj sasa, gothe thaj gothe mora te lel, cikno li si, baro li si, korro li si, si le *jakh*, naj le *jakh* [Tr11/1].

Izr. **astarél jakhéendar** 'biti urečen'. v. **astarél. máčke te xan láće jakhá** 'mačke da joj pojedu oči'. v. **xal**.

jaló, jálí, jalé prid. 'svež', 'živ'. *Jalo, jalo, Zorane, mas* [Tr16].

jekh 1. br. 'jedan'. Thaj xas, thaj pharavav le me p-opaš, thaj xas savorre po *jekh* parče [Tr5]. Indjara amindje po *jekh* rroj i ko xal lubenice, amen las

gola kore, em čistos gija, em xas [Tr2]. Amen ni tromasa te vaćaras *jekh* svato, ni dadese, ni papose, ni mamijaće, ni khanikase [Tr2]. Dela ma *jekh* čizma thaj papuča, thaj sar ka džav ande škola gja? [Tr11/2]. *Jekh*asa si le andar o Svrljig [Tr16]. **2.** zam. 'neki'. Dikhlem ande Nemačka, *jekh* rromni indjarda, thaj thol, thoda, i man te indjarav [Tr5]. Kana zidosarde o čher, gothe sasa *jekh* sap [Tr2]. I ondak mo dad ni tromaja te mudarel le, daraljo lestar i avel *jekh* rrom i mudarel le [Tr2]. Ne daj Bože, eke *jekh* džuvli ando gav isto gija ašunda pe čhejaće thaj phenel: „Baš će da umbre na svadbu“ [Tr9]. Ali goda prokleta lengo šoro nek avel, sine, goda me arakhlem i šošoja užarde and avlija i šimijakura zakačime pe kaš i sa, ali fala e Devlese, arakhlem *ječe* gadže, *ječe* džuvlja, von spasina-men [Tr11/1]. **3.** pril. 'jedno', 'oko'. Bešas gothe *jekh* sato vreme, avastar [Tr2]. Ka jekh brešesko, ka *jekh* duj čhon, ka *jekh* trin, ka *jekh* i dujebrešengo [Tr11/1]. Me andar o Piroto tradijem *jekh* pinda, šovardeš kotora krošnice [Tr6].

Izr. **jekh avré** 'jedno drugo'. A do negde mahom Rroma *jekh avre* pomognin i na kraju krajeva kana si baš ande maj bare problemura iznenada neko pomožil [Tr11/4]. Ranije, ranije e purane ispratila *jekh avre*, katar e slava džike slava [Tr16].

jékhar(e) pril. 'jednom'. A *jekh*are djilo e krošnicenca te bićinol, te lel arro, jedno drugo, ke Rrom, ke gadže amare i von mothon e gadže kaj ašudjaron le, von thode o va pe le i pekle le džuvdeste [Tr8]. Pa kate ando Knjaževco, menjon e than, ka *jekh*are upral e khandjiri, kate kaj si e khandjiri kaja Miletasi, *jekh*are gothe, *jekh*are pe aver than, naredno odredime than i so [Tr6]. Jel *jekhar* ando gav xoxadan, više na, a kava čerela baš lače kazaja, baš lačo kalaj [Tr11/2].

jékhto br. 'prvi'. Do šestog aprila eftavardeš breš katar e šestog aprila akana naidjiv ande eftavardeš thaj *jekhto* breš [Tr6]. Bibijako djive slavil pe trideset i prvog januvara, ili tranda *jekhto* djive januar svako breš [Tr11/4].

jél(i) vezn. 'ili'. E muzika bašalel, me phabarav e memeli, me *jel* mo rrom [Tr5]. Džas ko krsto,

indjaras poklono e Bibijaće, ando hoteli *jel* ande menava [Tr4]. Znači, diće dal modro vas e kava kate, *jeli* kate, si le belega po va, po prrno, pištol andar jekhar, goda obavezno te džan [Tr11/1].

jorgáni (mn. **jorgája**) im. m. 'jorgan'. Pe phuv suti lesa, pe čarr. Avel mande, lel dušekura, lel *jorgaja* i lel jastukura [Tr9]. Ranije dena pe *jorgaja*, posteljine, čudura, svašta [Tr9].

još pril. 'još'. Retki slučaj sasa-men Rroma ako sesa zaposlime ande Leda, sesa ande Branka Dinić, sesa *još* nesave fabrike [Tr11/4]. E so mange *još* te mothav će [Tr4]. Thaj blago sas me dadese, te na zaposlila pe andre, *još* bi ačhela džuvdo, le xala o lepako, le smetola but o lepako ke lepila menija [Tr11/2].

K

ka¹ part. za futur 'će'. Sose mora manuš ta te džanel so *ka* ašudjarel le ando životo i sa pe goda te misliv [Tr9]. I onda phenda: „Od adjive naj te čininen tumare čhave, nego *ka* čininen e bakre“ [Tr11/4]. Si ma kasete, si ma slike, te avenasa čhere *ka* dikhen so si [Tr17]. Te si dogovor von *ka* irin e pare te na, propade sve, ali mora te ženil pe, kaj si mruša, gothe si čheja, dešuduj, dešutrin breš, dešefta [Tr11/1].

ka² m./ž., jd./mn. zam. 'ovaj'. Pa si *ka* rraja, ako džane so si goda i onda čhindol, pa užavol, akana već kana Sveti Ilija si trubul te užavol [Tr17]. Me ni, nikad ni misliv me dadese, dejaće te phenav arakhadol mamijaće *ka* paj ili *ka* memeli [Tr11/1]. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e sastra dur *ka* čhavrendar pojavil pe kaj plavuši pe leste [Tr11/1]. *Ka* jekh brešesko, *ka* jekh, duj čhon, *ka* jekh trin, *ka* jekh i dujebrešengo [Tr11/1].

kadíl (pret. **kadisardá**, **kadisáljo**) gl. 'kaditi'. Lel pe kotor, *kadil* pe manuš, pe te prrne, o telo, šoro, sa mora te *kadi* tu, da te ni *kadisaljan* pe svako sekundo ka dićhel len, mora te mudare len [Tr11/1]. E pa naj lače sasto breš dikhe sopen ako ni *kadi* tu, ako ni *kadi* o čher, e sobe, svara palal isto mora te *kadi* sasto čo čher, ako ni *kadi* tu sasto breš dikhe len e sopen, a kana *kadi* fino, ni dićhon, sine [Tr11/3].

kafáva (mn. **kafáve**) im. ž. 'kafa'. Duki avel, bešel tele, čiravav lese *kafava*, tatarav račija [Tr2]. Pijel pese *kafáva*, čhudav lese pare i džaltar [Tr2]. Sas maj tehničari Safet, kola Bosanco, avela paša mende, čiravas *kafave*, rakija, pivo, salate [Tr6]. Thaj te čirave mae *kafava*, al ma but te kadila neg zalagica ta te bi šaj dovativ la [Tr11/1]. Kaj xasal, kaj ašundol, po arro dikhlam lese naja, po šečeri, pe *kafava*, isto [Tr11/1].

kaj¹ zam. 'koji', 'neki'. Uglavnom mulo lesko čhavo, gole rromesko *kaj* mudarda e sape [Tr2]. Kana perel saranda djive, goda saranda memelja, saranda bokolja *kaj* mora te thol pe za pe saranda djive [Tr9]. A si neko *kaj* pusaven pe va i pijen po rat t-aven rodjene pobratimura [Tr4]. Samo *kaj* naj ma materijali, naj ma rraja gasave, ali kala *kaj* si po Timoko von za krparenje lače, al za vezivne stvara trubul ma rran sadime *kaj* si kult-, kultura [Tr6]. Si mulo *kaj* pomožil, si mulo *kaj* i odmognil [Tr11/1].

kaj² pril. 'gde'. I von arakhadon ande voša, ande plain i *kaj* račén, von pazarin pe [Tr8]. I kana spremol pe, čerdol pe, verovatno svude si goda, an svako foro, džan pe *kaj* livada *kaj* si rodno kaš i čidel pe sasti familija, narodo, komšije, prijateljura, sasti rromani malava kompletno [Tr11/4]. Znači, si negde *kaj* dogovorin pe zajedno te čeren, a si negde *kaj* ni, *kaj* ni dogovorin pe te čeren [Tr4].

kaj³ vezn. **1.** 'da'. Xala sovli *kaj* naj sasa veza mancar nisavi, a duj čhon suti manca, a napal xal sovli ke po rrom thaj sema lasa ande Nemačka, i ande Nemačka sema lasa. Ke mo čhavo sutem lasa i voj xala sovli *kaj* ni suti manca, *kaj* na sasa manca uopšte [Tr6]. I posle avilo gav tha mothoda *kaj* pekle lese čhave [Tr8]. I me obečisardem lese *kaj* ka čerav lese o spomeniko samo te pomožil me čhave te spasil pe [Tr9]. **2.** 'jer'. I me phenav lače: „Pa sose čhine *kaj* čurka kana čhingan i balo, balo“. Voj phenel: „Pa mora *kaj* si amen but gostura. But gostura“ [Tr5]. Dikhlem le suno, *kaj* me mangleme te čerav lesko spomeniko, a pošto desisaljo gada me čhavesa, e Bojanesa, tu džane, kana čhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Jel sose, amende si gada tradicija, *kaj* amen amare mulendje nikas ekseras sar e gadže [Tr11/1]. **3.** 'što'. „But,“ phən „svidjol

pe mandje *kaj* thodan godola slike *kaj* sem me thaj tut saste“ [Tr9]. Nego, bax si bari *kaj* djele ande avre phuvja, ande Nemačka i so me džanav [Tr11/4].

kaj god pril. 'gde god'. *Kaj god* džav moli-ma, moli-ma i me phralese i me rromese, te pomožin me čhavendje [Tr9]. Međutim, Djurdjevdan si rromano maj zuralo prazniko so postojis amen Rroma, jedino Djurdjevdan amen obeležuis le *kaj god* te avas ando parno sveto [Tr11/4]. Šaj goda sekundo perel pe goda manuš e voj jedna ašunda *kaj* dija rromaja kole lače čheja, pe čheja e Božana, *kaj god* dija e Ljiljanaće rrome, von sa pheja [Tr11/1].

kajá zam. v. **kavá, kajá, kalá.**

káko (mn. **kaká, kákura**) im. m. 'stric'. Me *kaće* pekle le ande, katre Bugarsko upre, katar e Kalna [Tr8]. A džanav bre, džanav, a dobro, amare san, pozdravi čo *kako*, papo? [Tr17]. Bešlem e *kačesa* ande zajednica džike dešuduj breš kana dikhla mo *kak* *kaj* naj mandar fajdava [Tr6]. Če o *kako*: „De te inklje“ go phenel „ka mudarav tu“ [Tr11/1]. Ane Zoricaće avlija, isto gja, sa, sasto lesko dumo, gothe ke mi *kako*, isto o Božo, kava amaro papo [Tr11/1].

kalá zam. v. **kavá, kajá, kalá.**

kala(iš)il (pret. **kalaisardá**) gl. 'kalaisati'. Džala, vov te *kalaišil* ande gava [Tr11/2]. Vov *kalail*, vov akana lestar, goda džanel [Tr11/2].

kaláj im. m. 'kalaj'. Jel jekhar ando gav xoxadan, više na, a kava čerela baš lače kazaja, baš lačo *kalaj* [Tr11/2].

kalén zam. v. **kavá, kajá, kalá.**

kalésko zam. v. **kavá, kajá, kalá.**

kalésta(r) zam. v. **kavá, kajá, kalá.**

kalipé (mn. **kalimáta**) im. m. **1.** 'crnilo', 'čađ'. Kana si šukar čeljado, čere lese krsto, katar o kava, katar o šporeti kalo go *kalipe* ili le o tamjano, kadil le i von džantar, sine [Tr11/1]. **2.** 'crnina'. Me gja bičhaldem le pala o Lune, žaliv, ali ni tromav te lav *kalipe*, desil pe me čhavendje posle [Tr11/1].

kaló, kalí, kalé prid. 'crn'. Šukli drakh, gugli drakh, *kali* drakh, parni drakh [Tr2]. Sarmave čeras posne,

samo praziluk, crni luk, e šore purum *kali* [Tr2]. Kola duj ande riga, go *kalo* krstičo kaj si po spomeniko [Tr9]. Mora isključivo te avel parno bakro, a na *kalo* [Tr11/4].

Izr. **kalí mol** 'crno vino'. v. **mol. kaló slóvo** 'crno slovo'. v. **slóvo**.

kamél (pret. **kamlá**) gl. 'hteti', 'želeti'. Te *kamesa* pe tri šela dinara, pe duj šela fino, a pe tri šela ni dav tu, Zvonko, ni *kamav* [Tr5]. Djiv, las po jekh cikno rrojo, thaj xas e goda, e kova, posle lel pese ko sar *kamel* [Tr5]. Jeste, bombarduisuarde, ali bax bari kaj kava foro amaro Knjaževac poznato ando sveto, i ni *kamen* te bombarduin le [Tr11/4]. Škola ko ka avel učil, ko ni *kamel*, ni *kamel*, me sem nepismeno, goja vreme naj sasa mi roditelji mogućnosti te školuin ma i gja mrne unukura džan ande škola [Tr4]. Voj, kao, ni *kamel*, kava si, kova si [Tr16].

kamní prid. 'trudna'. Po azili budala sasa, sasa-men prilika te čeras laće papira, dok sasa *kamni* te priznail o bebe, e o Švabo e bebe [Tr9].

kaná pril. 'kada'. *Kana* von avile, me putardem o vudar, vudar, o čavro sasa ande pelene, džane, cikno [Tr5]. Čere šudjarda, *kana* avilem, me tradijem la [Tr17]. Pe sapa, *kana* si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe šole pe tute, znači, ni radi uopšte khanči pe goda djive, phabare jag avri, kadi tu te na diron tu e sapa [Tr11/3].

kándel (pret. **kandijá**) gl. 'slušati', 'poslušati', 'poštovati'. Pa slabo, ni *kandes* ma [Tr16].

kanglí (mn. **kangljá**) im. ž. 'češalj'. Plantiko, *kangli*, gledalo, pomada, rezo, čirave indjare, meke, tho gothe, meke, djilaben, čhelen [Tr4]. Andre mora te avel ogledalo nevo, sapuj čisto, *kangli* čisto, i indjarel pe, odredime kaj si čisto than [Tr6]. E, katar goda čisto, parče kaj čines, čerdol cikne bočave, čerdol bluza, kaj peškiri čindol pe, ogledalo, *kangli*, pomada, thol pe pare an kaj torbica [Tr11/4]. Metla, *kangli* thaj marrno, thol kaj paravica dinari, duj, ali goda mora da te bi indjarela lestar go bilačipe [Tr11/1]. Aver ni indjare khanči, si ko indjarel darura, si ko indjarel sapuj, si ko indjarel kaj *kangli*, na primer [Tr11/3].

kar (mn. **kará**) im. m. 'penis'.

Izr. **xav čo kar** 'izem ti penis'. v. **xal**.

karíng pril. 'ovamo'. O gothar lija thaj letisarda, skrenisarda *karing*, prema Žalnako ando voš [Tr8].

karpín (mn. **karpiná**) im. ž. 'ekser', 'trn', 'drveni klin'. A gadžo thol les ekseri i vov od odma načnol le, amende goda pazis te na džal i pe kova sveto unakazime. A gadžo ne, les mertečko *karpin*, thol les ano prno [Tr11/1].

Izr. **mertéčko karpín** 'mertečki ekser'.

karrnó (mn. **karrné**) im. m. 'trn'. Pusarda pe an go *karrno* indjel o rat, ni tromal vov te pusal pe [Tr11/1].

kas zam. v. **ko**.

kasavó, **kasaví**, **kasavé** zam. 'ovakav', 'takav', 'ovoliki', 'toliki'. Deš jekh dešupandž paša mende, dikhel vov *kasavo* lače razumiv me the mo kako Dušane, džane li? [Tr6].

kásko zam. v. **ko**.

kástar zam. v. **ko**.

káste zam. v. **ko**.

kaš (mn. **kaštá**) im. m. 'drvo'. Ali si la gola zvonura tele i vov marel i voj čhelel, vov *kaštesa* guril la gija i voj čhelel, čhuden lese pare, vov čidel i eto to je to [Tr2]. Guruven peravas tele i onda vazdas *kaš* maškar e prne i onda kovis len [Tr8]. Indjarel pe, odredime kaj si čisto than, ke kaj *kaš* goda obesin, gothe phanden go trastisa [Tr6]. Thaj džas ko *kaš*, čeras laće samo khanja [Tr11/1]. Kana si šape po bebe, znači, goda si mečkatar, mora te indjare le ko *kaš*, istare duj pobratimura [Tr11/3].

kaštunó, **kaštuní**, **kaštuné** prid. 'drven'. Rroja *kaštune*, kolesas xasa ranije, naj sar akana, kaj sasamen, razumis ma, sastrune, no *kaštune* sa katro kaš [Tr8]. Pa me misliv katar go stepenice, go *kaštune* [Tr11/1]. Me ni džangle, e metle, sine, kaj našlo na tele, pele metle, me čhave te meren, go *kaštune* [Tr11/1].

kat (mn. **katá**) im. ž. 'makaze'. To je sve od zanata, ake si ma kala *kat*, rromane sar vačerav, si ma jekh čhuri, o meteri paša mande, eke goda [Tr6].

katár, katór, katré, kətré, katró pred. 'od'. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni tromas *katar* mo sastro, ka marel amen, gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare baja džikate [Tr2]. *Katər* o Leko, *katər* o Leko, da, ima sto pedeset godine, možda i dvesta [Tr8]. Rroja kaštune, kolesas xasa ranije, naj sar akana, kaj sasamen, razumis ma, sastrune, no kaštune sa *katro* kaš. Prvo marrno čerena *katar* o ržo [Tr8]. *Katre* asma, *katro* ilo, ukršteni ga živco si ma ande kičma [Tr4]. Si la čhavo *katre* deš breš, ake čhorra ando prvi, drugi razred džal [Tr4]. E a djive dethara i mo čhavo potresil pe, vov tar e dar *katre* avionura, kaj but letina, but svirene [Tr11/2]. *Katre* duj breš ačhilem ondak, te n-avela mi baba te arakhel ma, ko džanel so bi avela manca [Tr16].

katé pril. 'ovde'. Me, za nigde nesam, nit za *kate*, ni za inča, inča e čhave, *kate* me, i za nigde nesam [Tr9]. *Kate* akana mora te počinav deset iljade e struja, o paj, o telefono *kate* akana [Tr17]. Kaj dičhena e Rromen kaj phirena, amen e gadže *kate* amare phenen čerga, a e Bugara phenen katun [Tr6].

katré, katró pred. sa čl. v. **katár**.

kavá, kajá, kalá 1. zam. 'ovaj'. Devla, pomožisar sa e narodose thaj pomoži me čhavendje, me unukurendje, saorrendje pomožisar ande *kava* djive [Tr5]. Me sem *kate* džamutro *ke kava* Rroma Pavlovičura, si ma, gate ženisaljem, si ma mi rromni [Tr11/4]. Kana si slava, amari *kaja* Vasilica, ondak čhinas čurke, čeras podvarako *katar* o šaxo, džanes so si o šax? [Tr2]. Te del la o Del čeljado a *kalen* savorren si, lendje nek pomožil o Del ande Nemačka [Tr5]. Ako si je Savosko phral, ov phral, lesko dad go, go čhavreško thaj *kalesko* dad phrala rođene [Tr5]. Venco čhudel pe po čher, okola pručice, *kala* rraja zakačil pe pe ograda [Tr17]. Von činen *kale* čirvendje, ali maj but trubul da te čindol pe [Tr9]. Naj sa le dej, naj sa le dad, phenav ka bešav gači si dija ma mo dad mi dej, ranije sasa opasno ako del tu o dad gothe na tu te biro sar akana, voliv *kale*, voliv

kole [Tr11/1]. *Kalesa* čhinena čarr, djiv i ondak e grastenca thon thaj ando krugo [Tr8]. Maj terno mandar, ama ni, ali ašunda *kalesta*, kolesta [Tr17]. 2. reč. 'ovaj'. E, super bilo sve, niti on više, *kava*, niti rovda više, niti khanč, barilo pese-ke gija pandž, šov čhon, pherda posle ehta, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le šel [Tr5].

kazáno (mn. **kazája**) im. m. 'kazan'. Thoda vegeta, mardo peper, zejtino thaj thoda ando *kazano*, te pečol [Tr5]. Kana načhel e sezona von thon, čhinen, čhinen, čhinen thaj thon ando *kazano* thaj čiraven [Tr8]. Džas ande khandjiri, čiraven rračija, den pečenke, banane, rračija čiradi, *kazano* baro [Tr4]. Kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe, i mečel pe rigate duj, trin čhon, štar, šučon šukar e napal *kazano* tho trin, štar, pandž saata čiol [Tr6]. Jel jekhar ando gav xoxadan, više na, a *kava* čerela baš lačhe *kazaja*, baš lačho kalaj [Tr11/2].

ke¹, ko pred. sa čl. 'kod'. Vov džal ande škola, *ke* Zorica, *ke* učiteljica, but šukar, sikavel le, but lači učiteljica prema leste i prema amende [Tr4]. Kaj dikhlem ando Piroto, sas korpara purane majstora, djelem sar čhavro *ko* leste, posmatriv sar radil, *ko* le, *ko* dujto, *ko* trito, *ko* lese rumuv nešto, *ko* lese nešto i gija sičilem [Tr6]. E akana savo but dibidus daral, vo džal *ko* popo, anel le po limori, čitol le duj, trin drom i vov gotovo više [Tr11/1].

ke² vezn. 1. 'da'. O socijali ni prihvatil, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo *ke* *kate* si le phanglipe i čalada le infrakt, i čerde lese kateter [Tr9]. Vov parni avilo go manuš, von indjaren le posle *ke* vojno lekari, tačno ustanovisarde *ke* *katar* e bari dar astarda gada epilepsija [Tr11/2]. 2. 'jer'. Ivendesko Sveti Randjel isto slavis, goda savorre, me, bogme, čhave goda, xav lese khul me, *ke* goda djive čerdesa sudari i goda sasto breš [Tr11/1]. E akana želja mandje, *ke* vo mangla nešto te mothol mandje [Tr9]. Akana irisaljem *kate ke* mulo mo dad, ali but kaji ma kaj irisaljem *kate*, but kaji ma, a kaji ma i kaj si ma čhave [Tr4]. 3. 'što'. Arakhle go dikhlo *ke* dija tu či phej? [Tr11/1]. Mo dad phenda te rodav ande posteljina, pare *ke* mekla mandje za krštenje, *ke* amen truben te čerav krštenje, te krstov

me čhave [Tr11/1]. Dobro, amie si dovoljno, te umoriv tu. I to je to. Fala *ke* pričos amenca [Tr9].

kətré, kətró pred. sa čl. v. **katár**.

kíla (mn. **kíle**) im. ž. 'kilogram'. „A kozom koštil?“ „Pa, trišela dinara *kila*, trišela dinara.“ [Tr5]. Thodam le pe vaga, ikילו saranda thaj šov *kile* [Tr5]. Vov si, častosarda e Savo, dal opaš e *kila* račija, ni pantiv [Tr5]. Kana djelam, voj thoda ma, mi dej, te čhinav e čurka, i me čhindem go čurka bari sas kaj štar, pandž *kile* [Tr5]. Beda sasa, čorre manuša sama, radi *kila* arrese, radi celo djive, ranije gija sasa narodo, ali sasa sastipe, sasa kova, naj sar akana sa, si tu sa, ali naj tu sastipe [Tr8].

kitó(saré)l (pret. **kitosardá**) gl. 'kititi'. Činasa bakren, ondak džasa tele ko Timoko, muzika, džas, činas gola vrbe, vrbe činas, čeras vencura, das ando paj džikate, ako si i dal je šel, dal je ovo, džas ando paj džikate, gija džikate, činas gola vencura, anas, *kitosaras* e ograda, thas e bakrese po šoro, činel le, indjardol ande pekara, činas o kolako, posle igranka tele [Tr2]. Čerena vencura, onda si e čarr, luludja djurdjevco ikhardol, žuto, kolestar čeren vencura, thaj anena katar e salčin e rraja, *kiton* o čher, pendžerave, pe vudara [Tr6].

kljášto (mn. **kljáštura**) im. m. 'klješta'. To je, gova si *kljašto*, kava si čuko, kava si srpo kaj čhinena, ženina djiv [Tr8].

ko¹ pred. sa čl. v. **ke**.

ko² zam. 'ko'. *Kas* sasa le pare, von slavina, *kas* naj sasa, ni slavina [Tr2]. *Ko* sasa barvalo, *ko* lel go guruven traden andar Bugarsko, traden direkt za Beograd [Tr8]. Bićinela pe ke Turcura, *kaste* bićinela pe, so čerdola pe? [Tr8]. Čhere ašudjaras muzika, *kas* sas pojačala, *kas* radio, bilo kako, ali akana većinom savorren si pojačalo, onda sas radio kotar [Tr17]. *Kastar* nasledisarden goja slava? [Tr16]. Pa *kasko* san tu? [Tr16].

kojá zam. v. **ková, kojá, kolá**.

kókaló (mn. **kokalá**) im. m. 'kost'. Kana xas godova, čidav, čidav go *kokala*, thaj indjarav pe reka [Tr5]. Čiravas fusuj, sa *kokala*, pasulj, *kokalenca* čiravas, to smo jeli, xasa [Tr2]. Na primer, xamasko, katar

o, kaj izbacin, parčetura marnne, el kaj *kokala*, ni džanav so, von čiden goda rigate i trito djive pe kaj čisto than [Tr6]. I o šoro phadjol po pravilu sa e *kokala*, e bakrese mora te čiden pe ande jekh than čisto i pe livada trubul te čhudel pe e *kokala*, thaj o venco goda djive, trečo djive [Tr11/4]. I e *kokala* so ačhel ni thol pe ande jag [Tr11/1].

kolá zam. v. **ková, kojá, kolá**.

kolačár(i) im. m. 'kolačar'. Si ando Boljevco, Paraćin, von čeren gova, spremon ande kafana, *kolačar* ko si i to je to, ništa drugo naročito [Tr2].

koláko (mn. **kolákura**) im. m. **1.** 'kolač'. Memeli, piškiri, piškiri, djiv, djiv, *kolakura*, sarmave, mas, bonbone [Tr5]. Čeras amindje *kolakura* obično, posno [Tr2]. Svako indjarəl po astali po xabe, torte, *kolakura*, znači, svašta indjaras amindje [Tr4]. Indjaren ako čeren kaj torte, *kolakura*, sokura, ali si bitno k-indjaren i o djiv [Tr11/4]. **2.** 'obredni hleb'. I akana djirači čidas amen thaj činas o *kolako*, paščate oko duj saata [Tr5]. *Kolako* ni čeras za Božić [Tr2]. Važno si bakro, *kolako*, memelji thaj mol [Tr9]. Džas ande khandjiri, činas o *kolako*, muzikasa, veselje, gostura [Tr4]. Dvajesdevetog slava slavil pe, *kolako*, memeli, djiv, bi golesko ni slavil pe, thaj mol [Tr6].

kolakurica im. ž. 'kolačići'. Thol lese gothe po astali kaj guglipe, kaj šećeri, kaj *kolakurica* i von aven soltrin džejorra, len pese po zala i ni diron e bebe [Tr11/1].

kolása zam. v. **ková, kojá, kolá**.

koléncar zam. v. **ková, kojá, kolá**.

kolésta(r) zam. v. **ková, kojá, kolá**.

koléste zam. v. **ková, kojá, kolá**.

kórkorro prid. 'sam'. I me akana gathe sem *korkorro*, me čhavenca [Tr17]. *Korkorro* manuš kana živil, naj sa-men, čhave, mruša si ma svako pese, si man lendje porodica [Tr9]. Gadija khandjiri po priču, gothe khandjiri ni postojisarda, nego voj *korkorro* letisarda, thaj avili kate *korkorro*, godija e Miletasi khandjiri [Tr6]. Slava, but slave postojil verovatno, našti ni me *korkorro* te objasniv [Tr11/4]. Me

korkorro sem mandje, vov činol pese bakre, memeli, me činav mae bakre, memeli [Tr11/3].

korr (mn. **korrá**) im. m. 'vrat'. Man ni dije ma khanč, sine, naj sama sasuj, thode mandje jekh, sar te mothav tuće, sar go kaj, naj ni galbeno nego kaj [benculi?], so li goda thode mae pe *korr*, mo me trin drom čhudav le mandar te na lav e Zorane, mo štarto thode le pale pe man ka mudaren ma [Tr11/1].

Izr. **phag íi korr** 'vrat slomio', 'nek slomi vrat'. v. **phadjél**.

korró, korrí, korré prid. 'slep'. Ranije naj sasa, gothe thaj gothe mora te lel, cikno li si, baro li si, *korro* li si, si le jakh, naj le jakh [Tr11/1].

košo (mn. **kóšura**) im. m. 'koš'. Ali maj but so si bitno, narodo maj but izdržila pe katar e krošnice, *košura*, činena rraja [Tr11/4]. Krošnice, *košura*, golesta živona narodo [Tr8]. Krošnice isto, *košura* khuvela, isto [Tr11/2]. Bićinena, sine, kas ko džanela te khuvel, von bićinena, ko džanela i *košura* i krošnice i džasa ande gava [Tr11/3]. Jel vov ando gav trubul len i *košura* i krošnice, za sa trubulas [Tr16].

košt(u)íl (pret. **koštisardá**) gl. 'koštati'. „A kozom *koštil*?“ „Pa, tri šela dinara kila, tri šela dinara“ [Tr5]. I kozom *koštila* jekh krošnica? [Tr8]. Kate dažbine bare, oxto milje struja počindem, eke upre pharrle cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje *koštuil* ma, cevura, češmave, čudura [Tr9].

kotór (mn. **kotorá**) im. m. **1.** 'komad', 'parče'. Me andar o Piroto tradijem jekh pinda, šovardeš *kotora* krošnice [Tr6]. Al mora isključive lole t-aven, po kola šaj čere tuće razne boje, ali e lole deš, dešupandž *kotora* za sastipe [Tr11/1]. **2.** 'krpa'. Lel pe *kotor*, kadil pe manuš, pe te prne, o telo, šoro, sa mora te kadi tu [Tr11/1]. Naj tak maramice sar akana, go *kotoresa* i kose le i paćare le i sa [Tr11/1].

ková, kojá, kolá 1. zam. 'taj', 'onaj'. Naj sa-men gola šminke te makhav men, nego lasa *koja* papiri, artija so čerdon e vencura, pa lasa šminko-amen zalagica [Tr2]. Kana sasa o Djurdjevdan, *kova* sasa but šukar [Tr2]. Sedmo si voj, *kolencar* naj ma čhave, *kolasa* si ma zadnjo thaj *kola* prvo i to je to [Tr17]. Džanav kaj uvek spremosaljo, svako spremol pese,

ili ake *kova* gostura aven mande, *kola koleste, kova*, a posebno ande sala savorra avas [Tr17]. Čerena vencura, onda si e čarr, luludja djurdjevco ikhardol, žuto, *kolestar* čeren vencura, thaj anena katar e salčin e rraja, kitor o čher, pendžerave, pe vudara [Tr6]. Maj terno mandar, ama ni ali ašunda kalesta, *kolesta* [Tr17]. Šaj goda sekundo perel pe goda manuš e voj jedna ašunda kaj dija rromaja *kole* laće čheja, pe čheja e Božana [Tr11/1]. **2.** reč. 'onaj'. Me lav mandje aver so mandje, na primer, šaj ni lel, ni xav svašta, Zoro, naj *kova*, samo lav maj zala djiv [Tr5]. Pa džal pe pe tharina, džan dokle sasa mi dej maj, maj terni, maj *kova*, džala *kova*, džala te čininel venco [Tr17]. Dena le khanjen, dela le kaj xamasko, *kova*, nikad ni mandjela mo dad te dāl neke pare negde [Tr11/2].

kovíl (pret. **kovisardá**) gl. 'kovati'. Pa, sar *kovin* pe? [Tr2]. Isto, isto *kovil*. Guruvn peravas tele i onda vazdas kaš maškar e prne i onda *kovis* len. Sar *kovin* pe gra, gija *kovin* pe guruvnja i onda goda sasa ranije [Tr8]. *Kovisarada* mae o majstori, šes i po iljade lija mae, ni čistosarda šukar [Tr17].

kovljól (pret. **kovljardá**) gl. 'smekšati', 'omekšati'. Džan, činen rraja, thaj posle užaren len thaj thon len ando paj te *kovljon*, thaj posle čeren go fondura, so me džanav, krošnja posle khuven [Tr16].

kozóm pril. 'koliko'. „Kozom žiške gaći pare, gaći sastipe, gaći kova, te del amen o Del sloga,“ dogovor d-imamo, pare mlogo, sreću, i bacamo gore [Tr2]. *Kozom* me džanav kaja istorija so mothol, so me ašundem kroz narodo kaj si zala maj pismeni purane manuša, nekada davno pre milja breš, narodo kana si len maj but čhave arakhljena naročito Rroma but čhave si len i akana obavezno za Djurdjevdan mora te čininel pe čhave [Tr11/4]. Bakro, sine, činas bakro, memelja phabares *kozom* džene si tu ano čher [Tr11/3].

kozóm god pril. 'koliko god'. Radisardam, kaj sasa e Ljiljana pala mande, rromni pokojno, *kozom god* me radiva, voj gaći mancar barabar [Tr6].

krastavéco (mn. **krastavécura**) im. m. 'krastavac'. Purum, platidžano, *krastaveca*, sa, sa so trubul terno me ni xav breš djive [Tr5].

krmíl (pret. **krmisardá**) gl. 'krmiti'. Kana trubul te čhindol o bakro, thol pe lese po šoro, thol pe lese po šoro, koljardol, *krmil pe* go, gothar lilja arro, lon, sol, i vov malo *krmil pe* i posle čhinel le [Tr17]. Lel e bakre, memeli, *krmil* e bakre zalo lonesa, onda pal molil pe Devlese e Djurdjevdanese, phabarel memeli bakrese po šoro, i tek onda čhinel le, znači, goda del kurbano [Tr6].

króšnica (mn. **króšnice**) im. ž. 'korpa od pruća', 'kotarica', 'krošnja'. Jekhare djilo e *krošnicenca* te bićinol, te lel arro, jedno, drugo [Tr8]. Ko ka lel *krošnica*, ko ka indjarel la, nego kotrljiv akaring okoring [Tr6]. Vov kalail, vov akana lestar, goda džanel. *Krošnice* isto, košura khuvela, isto [Tr11/2]. Ko džanela i košura i *krošnice* i džasa ande gava [Tr11/3]. Džasa, sasa ande rraja, činena rraja, khuvena e *krošnice* i ondak [Tr16].

křsto (mn. **křstura**) im. m. 'krst'. *Křsto* kate amaro sasa, kava kaj si akana ko servis [Tr8]. Kaj si o *křsto*, gothe upre isto prahona, e Turcura [Tr8]. Džas ko *křsto*, indjaras poklono e Bibijaće [Tr4]. Kana si šukar čeljado, čere lese *křsto*, katar o kava, katar o šporeti kalo go kalipe ili le o tamjano [Tr11/1].

křstól (pret. **křstosardá**) gl. 'krstiti'. Phabaras memelja, mekas pare ando kaš, čumidas o kaš, *křsto*-amen, za zdravlje, i ondak tu idemo [Tr2]. Ko si moguće, vov šaj *křstol* odma posle saranda djive pe bebe, koj naj moguće i ande biš breš *křston pe*, tranda [Tr9]. Phabardol e memeli i onda manuš *křstol pe*, molil pe Djurdjevdanese, Devlese te avel bax, sastipe thaj sa so si familija te pomožil o Djurdjevdan [Tr11/4]. Te *křstol* len, trin si le. I gothe *ka křstol* len, pošto si gothe o kume i kristisavon savorre [Tr17]. Mo dad phenda te rodav ande posteljina, pare ke mekla mandje za krštenje, ke amen truben te čerav krštenje, te *křstov* me čhave, ali pošto desisaljo, mulo mo dad, ma ni ma avilo ma te čerav krštenje [Tr11/1].

křstomé prid. 'kršten', 'prekršten'. Vov pa sa dija o Del sa go pendžarave sastrune sa gija *křstome*, kaj ka inkljav [Tr11/1].

křštenje (mn. **křštenja**, **křštenjura**) im. m. 'krštenje'. Možda kana te čerda o čhavo *křštenje* gija ka džav, go *křštenje* me unukurengo, i posle ka avav mae

pale čhere [Tr17]. O *křštenje*, kana křstol pe o bebe? [Tr9]. *Křštenje*, šaj křsto kana mandje će čhave, prema mogućnost [Tr9]. Mo dad phenda te rodav ande posteljina, pare ke mekla mandje za krštenje, ke amen truben te čerav *křštenje*, te křstov me čhave, ali pošto desisaljo, mulo mo dad, ma ni ma avilo ma te čerav *křštenje* [Tr11/1]. *Křštenje* neki pravi, neki ne pravi, ali većinom. Mi smo, čerdam *křštenje* već kana barile me čhave [Tr2].

kurbáno (mn. **kurbánura**) im. m. 'žrtva', 'krvna žrtva', 'kurban'. Poštom čhinas e bakre, das le *kurbano* e Djurdjevdanese [Tr5]. Djurdjevdan čhindon pe bakre, goda bakro kaj čhinen pe goda sasa nekada dena *kurbano* [Tr6]. *Kurbano* del za sasto čher, za gada se, za čhavendje [Tr6]. Sose Rroma uvek borin pe, te lel mruš bakro, jel *kurbano* del pe mruš, a na džuvli [Tr6]. Gova del pe *kurbano* [Tr16].

kurkó im. m. 'nedelja', 'sedmica'.

Izr. **kurkó djivé** 'nedelju dana'. A saranda djive mora te thol pe ando djive, a opašo breš mora te thol pe anglal, neko *kurko djive* lel, neko duj, trin djive [Tr9]. Vov phenəl: „Ni mothav me phrale te mudardol, te anel andre strane države, me ka guruvav le“, jel milicija marde le, *kurko djive*, non stop [Tr9].

KH

khaj (mn. **khajá**) im. ž. 'prdež', 'flatulencija'.

Izr. **xav či khaj** 'izem ti prdež'. v. **xal**.

kham (mn. **khamá**) im. m. 'sunce'. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o *kham*, o gazda savo si thol po muj, lel lon an po va [Tr6].

khánč(i) zam. 1. 'ništa'. I kana me phučav, naj lese *khanč*, pa sar naj lese *khanč* kana rovel djivese, račasa rovel, samo rovel? Ma jok, naj *khanč* [Tr5]. Čhinen djiv, čhinen čarr, naj kosa, naj *khanč*, naj sasa sar akana tehnika, nego srposa po celo djive žnjenjin [Tr8]. Šturo, kova, naj ande radnje *khanč*, naj so te čine, naj tu pare, ga čudura [Tr11/2]. Kana bijadnol jekh von phučen e čirve sar te thon lese

lav, jel bi lesko našti éeren *khanč* [Tr11/1]. Jel čim čeljado andar jekhare pištol, znači, ni pištol vov *khančese*, voj gnjavil le, i goda si, kana voj bijandel i bijanda i voj [Tr11/1]. Pe sapa, kana si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe šole pe tute znači, ni radi uopšte *khanči* pe goda djive [Tr11/3]. **2.** 'nešto'. Babo, džane tu te pričo mae tar go sudjenice, ako tu nekad ašundan *khanč* ili sar džal gova? [Tr9]. Šaj pričo mae jekh nesavo čiro suno kaj neko mangla tutar *khanč* il so dikhlan [Tr9]. Znači, džanav sa nesave problemura sar si životo te živol pe, kana si te xal pe i te pijel pe, mora *khanči*, nešto nestanil, ali baš trubul t-avas jednomerna na t-avas, jekh gja, jekh gja [Tr4]. Kaj veruis an gova verovatno postojil *khanči* i me sem lično uver-, uverime an gova kaj postojil nešto [Tr11/4]. Ali vov mora te pokazil *khanči* po muj, pe prne, pe pašavre, kaj šapa, kaj kova [Tr11/1].

khančese zam. v. **khánč(i)**.

khandjirí (mn. **khandjirá**) im. ž. 'crkva'. Spremosaras éhere posno, džas ande *khandjiri* za Božić [Tr2]. I me sose džav i ande *khandjira* i pe ljimora? [Tr9]. Džas ande *khandjiri*, činas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čelas, djilabas [Tr4]. Ko cenil *khandjiri* e ko pošuil e *khandjiri*, kana mandjen te xan sovli, znači, ko si grešno, ni tromal ni te spomenil e *khandjiri*, a kamoli te xal sovli, ali si narodo kaj xan sovli bandjeste [Tr6]. Indjaren len ande *khandjiri*, džan len an goja vera, sine, pošujin čirven, posle baron e čhavre [Tr11/1].

khánika zam. **1.** 'niko'. Naj sas man nisasavi podrška *khanikastar* [Tr6]. Nikad našti zabrani *khanika* ko so mislil, al eke amen Rroma sam gasave [Tr11/4]. Te avel stvarno čhej, te na brukol ni e dade ni e deja, ni e baba ni e papo, te na brukol *khanika* [Tr16]. **2.** 'neko'. Akana kaj si e prazniko, si prazniko, thaj šaj dikhe *khanika*, kana naj prazniko, ma nema živa duša! [Tr17]. Svako džal, éeren pe plečinte, kova, kas so si, sine, te si *khanika* khanji kaj íce plečinta, ali čumidel lendje va i oprostil len [Tr11/1]. Del khonika rromaja, tu otkaći tu lendar, jel naj lače manuš o pravdo so ašunel kaj rromaja *khanikase* [Tr11/1]. Del svakakvo, lija jekh antarav, prahosarda, sar goda mulo manuš černol, černol

manuš, thaj de *khanika* će svara, ko tar džane tu so ka érel pe svara, eli slika [Tr11/1].

khanikáse zam. v. **khánika**.

khanikástar zam. v. **khánika**.

khanjí (mn. **khanjá**) im. ž. 'kokoška'. Thas e *khanja* te čírol, na sa, opaš, ondak naj sa-men šut, amen čidasa nesave prune okrugle [Tr2]. Božić kana si isto, ko *khanji*, ko balo, ko čurka, ko sar mandjel, činel [Tr4]. Ali slično si gada prazniko kaj ni troma kale *khanja* te čhinen nego mora bilo savi samo te ni avel kali *khanji* [Tr11/4]. Dena le *khanjen*, dela le kaj xamasko, kova, nikad ni mandjela mo dad te døl neke pare negde [Tr11/2]. Thaj džas ko kaš, éeras laće samo *khanja*, ni tromas bakren, balen, samo *khanja* [Tr11/1].

khas im. m. 'seno'. Tradena kaš, tradena suluma, tradena *khas*, golestar živona o narodo [Tr8].

khatinde pril. **1.** 'nigde'. Bešas éhere za Božić, ni džas *khatinde*, thara djive džas, čestitis o Božić, eto [Tr2]. Cigare naj *khatinde*, tutunu, pokojno Mile Dronjak [dijasa-men?], tha gjate, pušisa po kaj cigarica [Tr11/2]. Indjarav le ko doktor, von e doktora khonika *khatinde* nae, phanden po hitno [Tr11/2]. **2.** 'negde'. Jel te éeren zajedno p-opaš ili te érel o sastro e sasuj, znači, zajedno dogovorin pe te éeren, a si *khatinde* kaj ni zajedno dogovorin pe [Tr4]. Sas tu mogućnost i te radi *khatinde* i te zaradi, i sa [Tr16].

khónik(a) zam. **1.** 'niko'. Ni dela tu *khonika* pare [Tr2]. Naj sasa, naj sasa *khonik* [Tr17]. Ne, ne goda naj, sine, na te xoxavel tu *khonika*, goda naj, ni tho *khanči*, goda samo kana indjare bebe ko kaš čhude pare, aver *khanč* [Tr11/3]. A pobratimstvo si maj teže, sine, jel goda ni troma te jeli akana phuč la tu *khonika*, bre [Tr11/3]. Da i xamasko i pare i sa lasa, sine, ando gav, a akana ni ašunel tu *khonik* ande gava [Tr11/3]. **2.** 'neko'. I naidjil *khonika* po drom, lel le i vov kao lel goda roiipe, indjarəl peste, istaren [drom?] pobratimura [Tr4]. Del *khonika* rromaja tu otkaći tu lendar, jel naj lače manuš o pravdo so ašunel kaj rromaja *khanikase* [Tr11/1].

khoro (mn. **khore**) im. m. 'lonac', 'krčag', 'ćup', 'testija'. A t-avena balonura neg sesa *khore* thaj go *khore* te klizosaljam, pele, phadjile [Tr11/1]. Ama perel će andar o va phadjol, naj sa plastika, naj sa balonura, neg *khore* [Tr11/1].

khul (mn. **khulá**) im. m. 'govno'.

Izr. **xav čo khul** 'izem ti govno'. v. **xal**.

khuvél (pret. **khuvdá**) gl. 'plesti'. Kana načhel e sezona von thon, čhinen, čhinen, čhinen thaj thon ando kazano thaj ćiraven. I ondak užarena, [ćorro?] i onda *khuvena* i džanatar andre gava, ta len arro, len xamasko so trubul i gija izdržina [Tr8]. Vov, vov *khuvél* [Tr17]. I po đuj čhon, po trin čhinav gola rraja i po tranda, po saranda prikolice petotonke e rraja, i thav len ande snopura te sa [den len?] sa go ande kupa i posle bešav te *khuvav* [Tr6]. Krošnice isto, košura *khuvela*, isto [Tr11/2]. Bićinena, sine, kas ko džanela te *khuvél*, von bićinena, ko džanela i košura i krošnice i džasa ande gava, amen bićinasa robica [Tr11/3]. Vov *khuvelas*, pa mo kak *khuvelas*. Thaj vadže kaj rroma *khuvenas* [Tr16].

L

la zam. v. **voj**.

lačharél (pret. **lačhardá**) gl. 'popraviti'. Samo za štetu, kana i me rromesko krovo pe ljmora pelo i gothe mora te *lačharav* i so andem ga robica eke, samo za šteta [Tr9].

lačhé pril. 'dobro'. Naj *lačhe* te mudardol [Tr2]. Trubul sa golear te misliv, ceo život, naj *lačhe* [Tr9]. Nego ćerde pese ćera te po kaj Rroma pojedine živon maj *lačhe* nego gadže [Tr11/4].

lačhó, lačhí, lačhé prid. 'dobar'. Eke gava si mo unuko, vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, sikavel le, but *lačhi* učiteljica prema leste i prema amende [Tr4]. Samo kaj naj ma materijali, naj ma rraja gasave, ali kala kaj si po Timoko von za krporenje *lačhe*, al za vezivne stvara trubul ma rran sadime kaj si kult-, kultura [Tr6]. Kana me sema ande vojska, tad sasa bax bari *lačhi* vreme, but pare sesa ando narodo, fabrike tad radina [Tr11/4].

A kava ćerela baš *lačhe* kazaja, baš *lačho* kalaj [Tr11/2]. Nije dobar, naj *lačho* životu, sine [Tr9].

láće¹ zam. v. **voj**.

láće² zam. v. **láko, láći, láće**.

ladžál (pret. **ladžaljó**) gl. 'stideti se'. Talo šifonjeri me mulem e daratar, *ladžaljem*, našti talo anglo Kašini [Tr11/1].

ladžó im. m. 'sramota', 'stid'. Našel katar pi nacija, znači, andar pi koža našel. Pa naj li goda *ladžo*? [Tr6]. Lele, *ladžo* mae te dav e rrome kafava, gija sasa, ali stroga sasa, sine, bari [Tr11/1].

láko, láći, láće zam. 'njen'. *Laći* phej, phen *laći* i voj bešti zala, ali voj, pale još jekh akaja štarto [Tr17]. Pa vov ni mekla la goda *lako* rrom go, vov phən: „Prvo mandje čhavo te na vodil pe pe mande.“ [Tr9]. Znači, samo ando sastipe Bibijako *laće* čhavengo, postojil goja bibi, verovatno [Tr11/4]. Thol pe pare an kaj torbica i gova sa ando sastipe Bibijaće *laće* čhavendje, thol pe ko kaš, thol pe pare [Tr11/4]. Te ane xoljalji pe mo phral, po Mile, but kao naj o čhavro *lako* ande doš negli došalo o *lako* phral, o Mile [Tr11/1].

lása zam v. **voj**.

látar zam v. **voj**.

láte zam v. **voj**.

lav (mn. **lavá**) im. m. 'ime'. Thaj phendem gija: „Ando sastipe me čhavengo, me unukurengo,“ dijem sa, pomenisardem me čhaven po *lav* [Tr5]. Babo, phen mae čo *lav* i godina rodjenja i prezime [Tr9]. Možda si poreklo amaro muslimansko, prema e purane manušendje *lava*, razumis, prezimura [Tr6]. Kana bijadnol jekh von phučen e ćirve sar te thon lese *lav*, jel bi lesko našti ćeren khanč [Tr11/1]. Mrno pravo *lav* si Zorane [Tr16].

le zam. v. **vov**.

lečil pe (pret. **lečisardá pe, lečisáljo**) gl. povr. 'lečiti se'. Djelem maj but ande Nemačka t-indjeram me čhave te *lečil pe* [Tr9]. Me sema za Nemačko, ali sema za lečenje, te *leči ma*, moliv [Tr4].

lel (pret. **lijá**) gl. 1. 'uzeti', 'uzimati'. Thaj go memelja phabon i von *len* savorre katar o djiv prvo [Tr5]. O čirvo počinel e khandjiri, počinel e memelja kana *lel* ande bala e čhavrendje goda o čirvo, a šaj i uz dogovor [Tr9]. Aha, kana čhindol o bakro, samo so čhinel le, na primer, o gazda ili kasapino, bez obzira, *lel* te ande tacna zala rat i goda obeležil pe jekh, jekh običaj, verovatno te aven sasti familija [Tr11/4]. Čhere šudjarda, kana avilem me, tradijem la. *Lijem* aver, au [Tr17]. Ciganski, kana si o svet- o, četnesti januar rromani slava, *las* e čurken, čhelavas len, čhinas ko deš, ko biš, ko pandž [Tr4]. **2. lel pe** povr. 'uzeti se [venčati se]'. O dad čerel kova, o sastro čerel kaj o dad pe čhejaće ke ženisarda, a čerel, o sastro e sasuj čeren terne mladenčičura kaj terne ženisalje, *lije pe* i čeren pese da, bude obavezno [Tr4].

Izr. **lel lačhimása** 'uzeti za dobro/ biti dobro sa nekim'. [K.I.]. **lel maj anglál** 'preduhitriti'. [K.I.]

len zam. v. **von**.

lénca(r) zam. v. **von**.

lénce zam. v. **von**.

lendar zam. v. **von**.

lénde zam. v. **von**.

léndje¹ zam. v. **von**.

léndje² zam. v. **lengo, léndji, lendjé**.

lengo, léndji, léndje zam. 'njihov'. Korkorro manuš kana živil, naj sa-men, čhave, mruša si ma svako pese, si man *lendje* porodica, *lendje* rromnja, *lendje* rromnja, *lendje* čhave, *lendje* čhera [Tr9]. Me duj čhave si ando Knjaževco, čerde pese čhera, si len *lendje* rromnja, *lendje* čhave [Tr4]. Naj len papira, ali si len *lengo* stano [Tr6]. A kana kadi tu, thaj ni radi pe *lengo* djive, mare go kantenca [Tr11/1]. Pa te na mučen len inča ande averesi phuv, naj *lendji* phuv, maren len o narodo inča pa ja, jurin len, a *lendji* phuv goja, a kaja si phuv amari, jel naj von Nemcura [Tr11/3].

lésa zam. v. **vov**.

lése¹ zam. v. **vov**.

lése² zam. v. **lésko, lés(k)i, lés(k)e**.

lésko, lés(k)i, lés(k)e zam. 'njegov'. Kana mi sasuj phenel, mi sasuj, purani, phenel gija: „De amen, Miro, t-istaras *lese* pobratimura“ [Tr5]. Dija le zala paj te pijel, ondak thoda *lesko* muj i andem le čhere [Tr2]. *Lesi* čhej sasa ande Nemačka, e Olivera, džane la? [Tr9]. Mi unuka, si la aver čhavo, vov si isto ando Nemačka, *leski* rromni papiraška, e aver mo imenjako Ratko i vov papiraši si le rromni, si le čhej [Tr6]. Akana von xan, pijen i po celo rat pijen, e kana ispratil le o *lesko* phral si, *lesko* komšija si, ispratil le čhere [Tr16].

léstar zam. v. **vov**.

léste zam. v. **vov**.

letíl (pret. **letisardá**) gl. 'leteti'. Sasa gothe po brego. Sasa pe, kaj džal pe za Glogovco. O gothar lija thaj *letisarda*, skrenisarda karing, prema Želnako ando voš [Tr8]. Gadija khandjiri po priču, gothe khandjiri ni postojisarda, nego voj korkorro *letisarda*, thaj avili kate korkorro, godija e Miletasi khandjiri [Tr6]. E a djive dethara i mo čhavo potresil pe, vov tar e dar katre avionura, kaj but *letina*, but svirene [Tr11/2].

lijá gl. v. **lel**.

lil (mn. **lilá**) im. m. 'dokument'. Vov phenda: „Ma te ave, dikh tha iri će *lila* inča“, kana xasardem e *lila* [Tr9].

limóra, ljimóra im. mn. 'groblje'. Dujto djive ke-kljav pe *limora* te fulavav me mulendje [Tr5]. Kana indjarde le pe *limora*, me dijem le varse, goda sasa ranije, to je, si l-akana pinda thaj trin breš, me čhave, džanes, katanco thaj ključo [Tr5]. Ikljas pe praznikura pe *ljimora*, ni radis pe praznikura [Tr9]. Gova ni džal gja pa bilo savo rato t-avel nedužne manuša thaj, te gadjin ande autobusura, thaj ande *limora* [Tr11/4]. Amen sičilam gja Rroma ka džas odma pe *limora* t-indjaras amare mulendje prvo arno gova [Tr11/1].

limóri (mn. **limóra**) im. m. 'grob'. Ikalav e robo andro *limori* [Tr9]. E akana savo but dibidus daral, vo džal ko popo, anel le po *limori*, čitol le duj, trin drom [Tr11/1].

livadjín (mn. **livadjiná**) im. ž. 'livada'. Znači, ni čiston, ni éren trito djive so ačhel, na primer, xamasko, katar o, kaj izbacin, parčetura marrne, el kaj kokala, ni džanav so, von éiden goda rigate i trito djive pe kaj čisto than, pe *livadjina*, šuma, bilo kaj [Tr6].

loló, lolí, lolé prid. 'crven'. Jekh *loli* goja kaj sasa, kaj si gra pe late [Tr8]. Thaj thos lese po vastorro kaj dororru *loli*, indjare, mora te xal katar sa riga pe štar thana, pandž [Tr11/1]. Al mora isključive *lole* t-aven, po kola šaj éere tuće razne boje, ali e *lole* deš, dešupandž kotora za sastipe [Tr11/1]. Pa kaj ačhel sasto breš go *lolo* arno [Tr11/3]. Pa t-avel o radosno, o *lolo* t-avel, t-avel šukar [Tr17].

Izr. **lolí mol** 'crveno vino'. v. **mol. loló slóvo** 'crveno slovo'. v. **slóvo**.

lon (mn. **loná**) im. m. 'so'. Thol pe lese po šoro, koljardol, krmil pe go, gothar lilja arro, *lon*, sol, i vov malo krmil pe i posle čhinel le [Tr17]. Anel pe povojnica: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebesse, ranije mol indjardola, akana indjaren borovnica soko za thud, éiral, purum, purum, *lon*, zalagica *lon* [Tr9]. O gazda savo si thol po muj, lel *lon* an po va, lel e bakre, memeli, krmil e bakre zalo *lonesa*, onda pal molil pe Devlese e Djurdjevdanese [Tr6]. Mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe *lon*, mardo peperu [Tr11/4]. Pa *lon*, *lon*, ane le éhere, des le *lon*, thos lese o venco, moli tu e Devlese [Tr11/3].

luludjí (mn. **luludjá**) im. ž. 'cvet'. Érena vencia, onda si e čarr, *luludja* djurdjevco ikhardol, žuto, kolestar éren vencia [Tr6]. Pe jekh livada pherdo čhavre élen pese sar éiden e *luludja* thon an po brok, von peren lendje, von prasten, éiden len, von peren len lendje go luludjorra, von roven pala pe *luludja*, a jekh livada bari te na dikhav suno sa *luludja* gja i von prasten te éiden, ali peravən len [Tr11/3].

luludjorri (mn. **luludjorrá**) im. ž. 'mali cvet'. Von peren, len lendje go *luludjorra*, von roven pala pe luludja, a jekh livada bari te na dikhav suno sa luludja gja [Tr11/3].

M

ma¹ zam. v. **me**.

ma² part. za negaciju 'ne', 'nemoj'. Kana god ka tho le te seti tu pe éi phej, thaj te éirave mae kafava, al *ma* but te kadila, neg zalagica ta te bi šaj dovativ la, a paj *ma* te deli ée phejaće [Tr11/1]. Znači, tačno si goda sa so mandjel, *ma* te misli ka ni mandjel [Tr11/1]. „*Ma* te ave, dikh tha iri ée lila inča“, kana xasardem e lila, „*Ma* te ave,“ phenel [Tr9].

mačhó (mn. **mačhé**) im. m. 'riba'. Fusuj, *mačho* pržos i xas marrno i džas ande crkva [Tr2]. E voj la dela la rromaja te perel ande paja, te xan la e *mačhe*, čudura, vov čaće xale le e *mačhe* [Tr11/1]. Pa, sine, te si posno, *mačho*, te si mrsno, balikano, bakro so si [Tr11/1]. Ako si blažno indjares khanja, kova, voće, ga ku-, kova, sa indjares tuće, ako si posno isto *mačho*, kova plečinte éeres [Tr11/3]. Sveti Nikola si posno, znači, to mora da se ispoštuje *mačhesa*, ispoštuj *mačhesa* [Tr16].

madjija (mn. **madjije**) im. ž. 'magija'. Vov sa t-avel, sine, *madjije* vov ka čhudel tutar [Tr11/1]. Go gadžo diljaljo lendar, éerda lese lese rromni vlaške *madjije*, diljaljo, nema ništa [Tr11/1].

máe zam. v. **me**.

maj part. za komparaciju 'naj', 'više'. *Maj* bari slava si o Djurdjevdan [Tr5]. A akana si sa, so go mandjes, a nasvalipe *maj* but thaj i terno manuš merel i purane, *maj* but e terne nego purane [Tr8]. Međutim, Djurdjevdan si rromano *maj* zuralo prazniko so postojis amen Rroma, jedino Djurdjevdan amen obeležuis le kaj god te avas ando parno sveto [Tr11/4]. Si ando Knjaževco radil jekh isto *maj* purano manuš [Tr17].

májstori (mn. **májstora**) im. m. 'majstor'. Indjarel len ko gadžo, gova *majstori* bili, sasa i ondak izvadu ovu potkovicu, ikhalen goja potkovica e purani, thon lese nevi potkovica [Tr2]. Kovisarada mae o *majstori*, šes i po iljade lija mae, ni čistosarda šukar [Tr17]. Vov si andar o Piroto, al akana bešəl ando Knjaževco, o Ratko, kova mustakenca, vov, vov stvarno *majstori*, éerdo [Tr17]. Sikljiljom kaj dikhlem ando Piroto, sas korpara purane *majstora*,

djelem sar čhavrru ko leste, posmatriv sar radil, ko le, ko dujto, ko trito, ko lese rumuv nešto, ko lese nešto i gija sićilem [Tr6]. Radiv od detinstva korparstvo, maj zuralo *majstori* mandar ni postojil kate ande amari okolina [Tr6].

makhél (pret. **makhlá**) gl. 'bojiti', 'farbati', 'mazati'.

Naj sa-men gola šminke te *makhav* men, nego lasa koja papiri, artija so ćerdon e vencura, pa lasa šminko-amen zalagica, eke gijate [Tr2]. A gova značil, jel o bakro si terno, sasto thaj umiljato, a zbog goda rat, goja si jekh zurali tradicija i golese *makhel pe* o rat te avel sasto ćher veselo thaj te avel sasto i uvek te napredujin [Tr11/4]. I naj gova samo e ćhaven te *makhen* ili o gazda, e gazdarica, baba ili papo, sasto ćher fakićki *makhel pe* tada, ando gova momento kana ćhindol o bakro [Tr11/4].

maláva (mn. **maláve**) im. ž. 'mahala'. A džanel još neko te ćerel gova so tu džane te ćeres ake, gra, katar andre *malava*? [Tr8]. Odjedanput thaj sa pherdem nevo nameštaj, sasti *malava* diljalji [Tr6]. I kana spremol pe, ćerdol pe, verovatno svude si goda, an svako foro, džan pe kaj livada kaj si rodno kaš i ćidel pe sasti familija, narodo, komšije, prijateljura, sasti rromani *malava* kompletno [Tr11/4].

mamí (mn. **mamijá**) im. ž. 'baba'. Amen ni tromasa te vaćaras jekh svato, ni dadese, ni papose, ni *mamijaće*, ni khanikase [Tr2]. Katar e *mami*, katar e bibi? [Tr2]. Pa dikhav suno često, sine, dikhlem suno kaj mangla mi *mami* memelja, mangla svetlo [Tr11/1]. Me ni, nikad ni misliv me dadese, dejaće te phenav arakhadol *mamijaće* ka paj ili ka memeli [Tr11/1].

man zam. v. **me**.

mánca(r) zam. v. **me**.

mándar zam. v. **me**.

mánde zam. v. **me**.

mándje zam. v. **me**.

mangél, mandjél (pret. **manglá**) gl. 'hteti', 'želeti'. A akana si sa, so go *mandjes*, a nasvalipe maj but thaj i terno manuš merel i purane, maj but e terne nego purane [Tr8]. Dikhlem le suno, kaj me *manglem*

te ćerav lesko spomeniko, a pošto desisaljo gada me ćhavesa, e Bojanesa, tu džane, kana ćhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Ali eke, na kraju krajeva, me *mangav* te phenav e gadžendje, pošto e gadže amen Rromen but mrzon, ali naj goda interesantno gja [Tr11/4]. A inća si šukar, ali ni *manglem* te bešav, e purani nasvali, pritisak, ovo ono, ma, džastar mae ćhere, pa šta bude neka bude [Tr17]. A si neko kaj pusaven pe va i pijen po rat t-aven rodjene pobratimura, eto koj nema brata, sestru von *mangen* t-aven pobratimura [Tr4]. Astarrel e rran gjate, sar kaja, i mećen la ande mašina i mašina pharravel, dal *mandje* pe trin, dal *mandje* pe štar, i odma rendišil la, ali ja, man goda mogućstvo naj ma, e eto to je to [Tr6]. Dena le kханjen, dela le kaj xamasko, kova, nikad ni *mandjela* mo dad te dəl neke pare negde, samo xamasko te bi pravarel amen, to bi anel amen po, po manuš [Tr11/2].

manuš (mn. **manušá**) im. m. 'ćovek'. Disciplina sasa bari, naj sar akana, pošujisa purane *manušen*, ni akušasa, ni svadji-amen [Tr2]. Možda si poreklo amaro muslimansko, prema e purane *manušendje* lava, razumis, prezimura [Tr6]. Inaće ando prevod đjaval, gova si beng kao, navodno, gja pričol o narodo, purane *manuša*, ako me xoxavav [Tr11/4]. Nikad ni mandjela mo dad te dəl neke pare negde, samo xamasko te bi pravarel amen, to bi anel amen po, po *manuš* [Tr11/2]. Jel von sa džanen, ali samo, sa svako mulo si paša *manušeste* [Tr11/1].

mardó, mardí, mardé prid. 1. 'tucan', 'istucan', 'usitnjen'. Thoda vegeta, *mardo* peper, zejtino thaj thoda ando kazano [Tr5]. Mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe lon, *mardo* peper, thaj te ćhindol o bakro [Tr11/4]. 2. 'tućen', 'pretućen' [D.I.].

marél (pret. **mardá**) gl. 'udariti', 'udarati', 'tući'. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni tromas katar mo sastro, *ka marel* amen, gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugaćke rukavi, bare baja džikate [Tr2]. Pa gothe si ma štrafcigera, si ma kava šilo, si ma kava sastri kaj me nabi-, *marav*, onda si ma ćokano, ake kala oštrilo [pe osnov?] e ćhura, eke goda [Tr6]. E, goda ni tromal pe te radil pe, sine, mora te *mardol pe* pala svako ćher e kante thaj

goda djive ni pomenin pe von [Tr11/1]. A kana kadi tu, thaj ni radi pe lengo djive, *mare* go kantenca: „Eremija, mija, mija u polje, zmija u more,“ i vov džaltar pese, goda isto [Tr11/1]. E *marde* le milicija, e čhute le kaj sasa go bresto [Tr11/2].

márto im. m. 'mart'. Ande *marta* počnis, činas bakro, pala e pužura džas, čidas za bakro [Tr11/3].

marrnó (mn. **marrné**) im. m. 'hleb'. Kolako ni éeras za Božić. Obično *marrno* [Tr2]. Prvo *marrno* éerena katar o ržo [Tr8]. Kova maj but akana korpice za *marrnese*, za, za voće, za kolači, za te stvari, eto to [Tr6]. Znači, ni čiston, ni éeren trito djive so ačhel, na primer, xamasko, katar o, kaj izbacin, parčetura *marrne*, el kaj kokala, ni džanav so, von čiden goda rigate i trito djive pe kaj čisto than, pe livadjina, šuma, bilo kaj [Tr6]. Me džava leste, vov čidel katar e vodnjikura go *marrno* so ačhela, thaj dela ma t-anav, te xav će phrala [Tr11/2]. Metla, kangli thaj *marrno*, thol kaj paravica dinari, duj, ali goda mora da te bi indjarela lestar go bilačhipe, go rojipe, go beda sa [Tr11/1]. Tataras o pleko, thas pe phuv, thas patra, thaj thas o *marrno*, thaj thas patra upral, thaj thas pe kaj pleko o žaro i pećol [Tr11/1].

Izr. **xal marrnó** 'jesti'. v. **xal**.

mas (mn. **masá**) im. m. 'meso'. Ko xal kolako, ko lel pese *mas*, ali glavno si o djiv, o djiv [Tr5]. Ondak krompira paprikaš, isto sa meso, pa može i bez meso, šaj i bi *masesko* te éeres [Tr2]. Ondak pheras pepera *masesa*, isto to slavaće [Tr2]. Save si bilačhe onda čhinas len, po *mas* [Tr8]. Kaj o *mas* thola pe ando bunari, ranije [Tr16].

maškár pred. **1.** 'kroz'. Džas ande khandjiri, čhinas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čhelas, djilabas, furavas amen šukar, čidas amare familija, amare narodo, so si amen veseli-amen *maškar* o foro, nakhas isto [Tr4]. **2.** 'između'. Thode le *maškar* e duj klupe, po eŧta, džane, eŧta katar, eŧta katar milicija maren le, te osvojin le, te peraven le [Tr11/2].

matika (mn. **matike**) im. ž. 'motika'. Amen ni školuisarda voj, samo e *matika*, tha o rado, te radis, te grabos amen [Tr11/2]. Našti te dža, dža pe *matika*, te

radi, te éere, eke goda, sine, višnje, čudura [Tr11/2]. Pe njive, sine, džasa pe njive, radisa državno, čidas drakha, čidas višnje, čidas phabaja, svašta radisa, unasa *matikenca*, ali lačhe pare sesa [Tr11/3]. I mandje moram o pritisko dal barilo, dal, t-astarav, džane, phenav, sastri, kaj dikhlem le, xav će khula gasavo, udri e *matikasa* [Tr11/3].

matól (pret. **matardá?**) gl. 'napiti se'. Te na slučajno xoxado te *mato*, te meće muzika ili k-avel amen mudaripe, rasturancija [Tr11/1].

me¹ zam. 'ja'. Ali te na pričo, te na pričo će phejasa khanč, svato naj tu lasa te éere, nego t-aven mutavski *mande* [Tr5]. Kana avel e vreme te dobin doručko, gova ručko, užina, *me* džav, lav *mandje* mo lonče i lav *mandje* thud, lav *mae* rezo i xav i posle džav, lav *mandje* još, anav *mandje* čhere [Tr2]. Den *ma*, *me* anav *mandje* čhere, xav *mandje* [Tr2]. Me arakhlem *mae* kala akana deš breš po terni [Tr17]. Von tradena *man* te džav andi škola normalno [Tr17]. Sa so dikhav me goda ispuniv, ako neko nešto *mandar* mandjel, *me* goda éerav [Tr9]. Xala sovli kaj naj sasa veza *mancar* nisavi, a duj čhon suti *manca* [Tr6]. Mrni rromni éerda *mandje* poziv te venčo ma, umesto te džav dešupandž čhon ande vojska, *me* djilem dešuduj, sar hranilac porodice [Tr11/4]. *Me* slaviv zasebno, mo čhavo zasebno, vov naj *manca* ande zajednica, *me* sem lendar delime sudski, niti me lencar pričov niti von pričon *manca* [Tr11/3].

me² zam. v. **mo, mi, me**.

méčka (mn. **méčke**) im. ž. 'mečka'. Eke Rroma aven e *mečkenca* te čhelavən po panadjuri [Tr2]. „Igraj Božano, čel Božano *mečko*,“ hahaha, „suv“ [Tr2]. *Mečka* bari, rrome dukhaje e zeja i vov pašljilo i vov ondak, zgazil le *mečka* pe zeja, te na dukhan le zeja [Tr2]. Isto i katar e *mečka*, isto i goda mora te pazi, si šape, si kova po bebe, kana si šape po bebe, znači, goda si *mečkatar*, mora te indjare le ko kaš, istare duj pobratimura [Tr11/3].

mećél gl. v. **mekél**.

médo¹ im. m. 'medved'. (Kako se kaže na romski med?) Medo. (Medved?) *Medo* [Tr2].

médo² im. m. 'med'. (Kako se kaže na romski med?)
Medo [Tr2].

mekél, mekhél, mecéél (pret. **meklá**) gl. 1. 'pustiti', 'puštati'. Gothar kan-avas, pe tharin uštav ande pandž, ande pandž saata uštav, *mekav* muzika [Tr5]. Znači, naj, naj bilači učiteljica, ako bi avela te pita amen, nikad ne bi *mekava* te menjiv ko Zorica [Tr4]. Pharradire kesa i djele knjige sa, i ni *mekel* ma te školui [Tr11/2]. Mulo mo dad, terno, ačhi-, mi dej ženisalji, manglal socijalno te školuil amen, voj, mi mami ni dija. Ni *mečela* ma, me sema čhavro, me paća e mamija [Tr16]. 2. 'ostaviti'. Me čhave slavin Djurdjevdan, Sveti Randjel, Sveti Nikola, godola slave amen slavis, me čhave takoreći, me *meklem* akana sa sar mulo mo rrom, samo živiv samo od danas za sutra [Tr9]. A sa *mekla*, i imanje i čhera i sa, kate radil, ando Elektrotimok [Tr11/1]. 3. 'staviti'. I putarde le, ande le, gja, pa džane, thaj goda thoda ande kesa, ande le, dije andre isto mutavske, phej thaj o phral, *mekle* le po kreveto [Tr5]. Phabaras memelja, *mekhas* pare ando kaš, čumidas o kaš, krsto-amen, za zdravlje, i ondak tu idemo [Tr2]. Ni troma džike saranda djive muzika but te *meće* lese jel von veselin pe, aven [Tr11/1]. I von ikalen le po drom i *mečen* le po drom, čhuden le, i naidžil kaj jekh, garudol o dad ili dej, i naidžil khonika po drom, lel le [Tr4]. Onda ažuća do ujesen, kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe, i *mečel* pe rigate duj, trin čhon [Tr6].

mekhél gl. v. **mekél**.

memelí (mn. **memeljá**) im. ž. 'sveća'. Mo rrom phabarel e *memeli*, thol e bakrese po šoro, e *memeli* phabol i me moli-ma e Devlese [Tr5]. Phabaras *memelja*, *mekhas* pare ando kaš, čumidas o kaš, krsto-amen, za zdravlje [Tr2]. Kana perel saranda djive, goda saranda *memelja*, saranda bokolja kaj mora te thol pe za pe saranda djive [Tr9]. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o kham, o gazda savo si thol po muj, lel lon an po va, lel e bakre, *memeli*, krmil e bakre zalo lonesa, onda pal molil pe Devlese e Djurdjevdanese, phabarel *memeli* bakrese po šoro, i tek onda čhinel le, znači, goda del kurbanu [Tr6]. Mora te avel e *memeli* thaj goja

tacna kaj thol pe lon, mardo peperi, thaj te čhindol o bakro [Tr11/4].

menáva (mn. **menáve**) im. ž. 'kafana', 'mehana'. Neki put se išlo, ande *menava* kana čerena, gova – biranje lepotice [Tr2]. Džas ko krsto, indjaras poklono e Bibijaće, ando hoteli jel ande *menava*, čiden pe pare, muzika, čhelen [Tr4]. Kate kote, prolazno, te izvinil mo čhavo, i čeren abijav, xape, pipe, džan ande *menave* [Tr11/1]. Thaj naj sas ga *menave*, naj sas sale, nego sa ke čhera, lepota, lepota sas [Tr16].

meníjo (mn. **meníja**) im. m. 'cipele'. Piškiri, pari pate, *menija*, čarape, katar o šoro džiko prrno darura [Tr9]. Aver sa so mandje šaj čine: *menija*, pari pate, ali o gad thaj piškiri obavezno [Tr9]. A džike saranda djive phabare lese, *menijo*, o kotor te kadi le te na bi avela, te naidžil khanč pe leste [Tr11/1]. Te na zaposlila pe andre, još bi ačhela džuvdo, le xala o lepako, le smetola but o lepako ke lepila *menija* [Tr11/2].

merél (pret. **muló**) gl. 'umreti'. Anglal sesa avera doktora maj purane, von *mule* gola doktora [Tr5]. Biš breš, dešupandž, samo so bijandol, *merel* [Tr8]. Međutim, akana si but narodo kaj *mule*, ali, ovaj, but si ando inostranstvo, but djeletar ando inostranstvo [Tr11/4]. Mo phral pokojno skoro duj breš sar *mulo*, sedamdeset i četiri, pet godine, i me akana gathe sem korkorro, me čhavenca [Tr17]. „Pa, me *mulem* ano kupatilo, me sema čindji“ [Tr11/1].

Izr. **merél mi čhavé/ unúka** 'da mi umre...'. *Te merel mi unuka* [Tr11/1]. *Te merel mi čhave* [Tr11/1]. „Sov, me zasutem gja,“ ni gad, ni khanč, ni džanav, *te merel mi unuka*, phučel ma e Mira: „Sutan?“ [Tr11/1]. **merén me/ mi unúkura/ čhavé** 'da mi umru...'. Eke anglal goda jekh, duj čhon dikhlem e suno me pheja e Milena, voj dija ma dikhlo u životu, *me unukura te meren*, eketale ando kombi, andem te dikhel e čhorru [Tr11/1]. Ni džanglem, *me čhave te meren* [Tr11/1]. Te indjen, inkljen, naj so te na xoxavel tuće bibi, ka indjen, inkljen, amen akana, kana sam ano gav, te *meren mi unukura*, sudarisaljem, ali ni džanav savo mulo [Tr11/1]. Me okola e djive djelem po djubre, arakhlem le ando džako, ni džanglem, phenav te istresiv, te čidav

sastri, *mi unukura te meren* [Tr11/1]. Ane biš breš lijem će kako, *te meren me unukura* [Tr11/1].

meril (pret. **merisardá**) gl. 'meriti', 'izmeriti'. Pa, *ka meris le?* „*Meris le*, obavezno [Tr5]. I *merisardam*, inkaldam, počindam lese [Tr5]. Ni *merisardem* nikad vreme jel sose, naj sema potrebe, to vremenski nikad ni dikhlem, a inače, kana bi baš mandjesa detaljno katar e rran, užaripe, šučaripe, sa goda, džike korpa dok završil la, trubul ma najmanje duj saata, trin [Tr6].

mi zam. v. **mo**, **mi**, **me**.

miláj (mn. **amilajá**) im. m. 'leto'. Ako je zima ondak ima zimsku, si len zimsko potkovica, ako si *milaj* si len letnjo pokovica [Tr2]. Znači, sose si goda gija gova pazniko, gova prazniko najavil kaj već uskoro te, trubul te das ando *milaj* [Tr11/4]. Savo pomenil len, te džane kaj svako *milaj* dikhel len non stop indjen anglal leste [Tr11/1]. Čidasa, čidasa, čidasa, po trin štar bale indjarasa, parisa *milaj*, a ivende patisa [Tr11/1].

milióno (mn. **miliónura**) br. 'milion'. Djurdjevdan slavis, možda de sar postojis amen Rroma pre *milijono* breš, na biš, tranda, pinda, šel, dujšela breš, nego od kad postojil Rrom [Tr11/4]. Ali me misliv kaj *miliono* drom maj šukar sasa atoska neg akana [Tr16].

mílja (mn. **mílje**) br. 'hiljadu'. Dijem pan-šel evro kapara, a duj *milje* trubujem te dav [Tr9]. Gasave manušendje, nesave manušen pomožin, nesave ni kamen, jekh dženo primol pandž *milje*, so te ćerel ko pandže *miljenca* [Tr4]. Ako ni von počinen, ćerel pese o sastro korkorro, e ćheja počinen, ko ləl efa *milje*, ko ləl oxto *milje* pe ćhejaće, ko ləl deš *milje*, ko biš e *milje* evrura [Tr4]. Bijando sem osmog juna *milja* thajinja šel thaj šovardešto thaj štarto breš, sem bijando [Tr11/4]. *Milja* evrura sar go šel dinara kaj phadje, nema ništa od pare, a ranije gola pare sesa, eee! [Tr11/3].

mindž (mn. **mindžá**) im. ž. 'vagina'.

Izr. **xav** ći **mindž** 'izem ti vaginu'. v. **xal**.

minúto (mn. **minútura**) im. m. 'minut'. Vov ni mulo dok me ni avilem, rodiđa ma džike go *minuto*, samo

so me avilem, naj sasa deš *minutura*, vov mulo [Tr9]. Ali goda *minuto* kana te merel našti merel dok ne dićhel ma [Tr9]. Naj, naj dešupandž *minuturi* perel o ćhavo, naj, naj, te perel [Tr11/2].

misli (**pe**) (pret. **mislisardá** (**pe**)) gl. 1. 'misliti'. Sose mora manuš ta te džanel so ka ašudjarel le ando životu i sa pe goda te *misliv* [Tr9]. Jel amen Rroma sam pobožne i verujis ande gola stvara, si but džene kaj ni verujin, ali eke amen *misli* Rroma dal sam glupave, el sam nepismeni, ipak amen poštujis e Devle i verujis an gova [Tr11/4]. Von *mislin*, preslavin trijes prvog, a trijes prvog si ispraćaj, a džane so si ispraćaj gova? [Tr6]. Me ni, nikad ni *misliv* me dadese, dejaće te phenav arakhadol mamijaće ka paj ili ka memeli, ne [Tr11/1]. 2. povr. 'misliti se', 'razmišljati'. Mo kas k-arakhav, *misli-ma* me, *misli-ma*, *misli-ma*, e Dragi [Tr5].

mladenćićura im. m. mn. 'mladenci'. O sastro ćerel kaj o dad pe ćhejaće ke ženisarda, a ćerel, o sastro e sasuj ćeren terne *mladenćićura* kaj terne ženisalje, lije pe i ćeren pese [Tr4].

mladoženja (mn. **mladoženje**) im. m. 'mladoženja'. Ako naj, dogovorin pe ili džaltar e bori ili aćhel, sa zavisil džiko *mladoženja*, ako volil la o *mladoženja*, ako ni, onda rasturil pe [Tr4].

mo, **mi**, **me** zam. 'moj'. Dujto djive ke-kljav pe limora te fulavav *me* mulendje [Tr5]. *Mi* dej sasa nasvali i eke gijate, mućisaljem [Tr2]. Sema prvo pe *mo* phralesko ljmori, napal djilem pe *mo* rromesko [Tr9]. Eke bešas me the *mo* rrom, *me* duj ćhave si ando Knjaževco [Tr4]. *Mo* dad ćerela kazaja [Tr11/2].

mol (mn. **moljá**) im. ž. 'vino'. Važno si bakro, kolako, memelji thaj *mol* [Tr9]. Anel pe povojnica: pogaća, peći khanji, jekh kompletići e bebese, ranije *mol* indjardola, akana indjaren borovnica soko za thud [Tr9]. Dvajesdevetog slava slavil pe, kolako, memeli, djiv, bi golesko ni slavil pe, thaj *mol* [Tr6]. Pa, pećes, sine, bokoli, povojnica, ondak thos jekh purum, ćiral, obavezno te naj tu borovnica ćine laće *mol* eli [Tr11/1]. Maj bitno si ćo kolako thaj ći memeli thaj e *mol*, sine [Tr11/3].

Izr. **kali mol** 'crno vino'. Sose baš *kali mol* thon? [Tr11/3]. **loli mol** 'crveno vino'. (*Loli mol* ili parni?) *Loli*, jel zbog o thud [Tr11/1]. **parni mol** 'belo vino'. (*Loli mol* ili *parni*?) *Loli*, jel zbog o thud [Tr11/1].

molil (pe) (pret. **molisardá (pe)**) gl. 1. 'moliti'. Me sema za Nemačko, ali sema za lečenje, te leči ma, *moliv* [Tr4]. Phabare či memeli, *moli* tu e Devlese, *moli* tu e Djurdjevdanese [Tr11/3]. 2. povr. 'moliti se'. Mo rrom phabarel e memeli, thol e bakrese po šoro, e memeli phabol i me *moli-ma* e Devlese [Tr5]. Kaj god džav, *moli-ma*, *moli-ma* i me phralese i me rromese, te pomožin me čhavendje [Tr9]. Phabardol e memeli i onda manuš krstol pe, *molil pe* Djurdjevdanese, Devlese te avel bax [Tr11/4]. Lel e bakre, memeli, krmil e bakre zalo lonesa, onda pal *molil pe* Devlese e Djurdjevdanese, phabarel memeli bakrese po šoro, i tek onda čhinel le, znači, goda del kurbano [Tr6].

mómko (mn. **mómkura**) im. m. 'momak'. *Momko* thaj čhej te n-aven ženime, znači, te n-aven ženime uopšte [Tr5]. Pa ajd, i pa, so, sar gova pobratim? Phej thaj phral, ali t-aven *momkura* [Tr5]. Sa o roditelja vaćarela gija, stroga sasa bari, ni džanglam amen akana šetnje ta te džas, te skitos te, t-avel amen *momkura*, ale ljubav [Tr11/1]. Naj sasa ma kaj drugara, kaj *momkura*, glupave sama [Tr11/1]. A akana džan ane forura, si len *momkura* [Tr11/1].

móra (pret. **moráljo**) gl. 'morati'. Voj phenel: „Pa *mora* kaj si amen but gostura“ [Tr5]. Ne, od, svako džuvlidžej, kana bijanel e bebe dal si mruš il džuvlidžej, *mora* te pazil katar o prvo djive so bijandol e beba [Tr11/4]. Kate akana *mora* te počinav deset iljade e struja, o paj, o telefono kate akana [Tr17]. I eke nesavo životo, živosaras, da *mora* te živos le, dok šaj, radis amen, mučis amen, sar džanas [Tr4]. Jel *mora* te ikalav t-avel sane rraja te bi šaj savijov len sar me mangav, e [Tr6].

mothól (pret. **mothodá**) gl. 'reći', 'kazati', 'govoriti'. Džav me lende, o Dragi, a ov si familija, i goda te *mothav*, von si phrala me rromesa [Tr5]. I posle *mothode* – amaro gav, kaj pekle lese čhave [Tr8]. I *mothol* mandje, opisol mandje sarsavo si, a me ni

dikhlem opšte o spomeniko [Tr9]. E onda mora te trudil pe e dej te izdržil te na sovel, jer tada aven e sudjenice, i te *mothon* doživljaj bebesko, sar ka živol za piro životo [Tr11/4]. Pa sar te *mothav* će [Tr17].

m්රno, m්රni, m්රne zam. 'moj'. *Mrno*, *mrno* zanati si korparstvo [Tr6]. Eke godija si *mrni* istorija kaj phene tu: radose, radose [Tr6]. *Mrni* rromni čerda mandje poziv te venčo ma [Tr11/4]. Ama kapka paj te čindjola *mrno* xamasko, a lengo sa čindjilo [Tr11/1]. Na ni pamtiv ni *mrne* purane, ali sasa but šukar [Tr16].

m්රsno, m්රsne prid. 'mrsan'. Normalno, si mule manušese duj posne, duj *mrsne* sinije [Tr9]. Te si posno, mačo, te si *mrsno*, balikano, bakro so si [Tr11/1]. Po breš, breš sasto šoro ga balesko jer vov mora te avel duj posne, duj *mrsne* [Tr11/1]. Sa me va phagle, kana si posno, posno, kana si *mrsno*, *mrsno* [Tr11/1].

mruš (mn. **mrušá**) im. m. 'muško'. Korkorro manuš kana živil, naj sa-men, čhave, *mruša* si ma svako pese, si man lendje porodica [Tr9]. Me čhave ando Knjaževco, duj si ma *mruša*, jekh si ma čhej, me kate [Tr4]. Sose Rroma uvek borin pe, te lel *mruš* bakro, jel kurbano del pe *mruš*, a na džuvli [Tr6]. Kozom god *mruša* sesa ando čher, ande familija, gači mora sesa te aven bakre, inače *mruša* bakre [Tr11/4]. Mora te ženil pe kaj si *mruša*, gothe si čheja, dešuduj, dešutrin breš [Tr11/1].

mučil pe (pret. **mučisardá pe, mučisáljo**) gl. povr. 'mučiti se'. Mi dej sasa nasvali i eke gijate, *mučisaljem* [Tr2]. Djelam ande Makedonija, radisardam, *mučisalj*, čerdam [Tr2]. Kana *muči-ma*, pati-ma korkorro, so te čeres [Tr9]. I eke nesavo životo, živosaras, da mora te živos le, dok šaj, radis amen, *mučis amen*, sar džanas [Tr4]. E akana naj amen sastipe, pa naj, kaj anasa, *mučisa-men* but [Tr11/1]. *Mučil pe* voj, ali so te čerav lače [Tr11/2].

mudarél (pret. **mudardá**) gl. 'ubiti', 'ubijati'. E sad, dal si gova golese kaj *mudarda* gole sape, dal avilo pese gija nešto, ni džanas ništa, uglavnom mulo lesko čhavo, gole rromesko kaj *mudarda* e sape [Tr2]. Naj lače te *mudardol*. *Mudarda* le jekh

manuš, posle nekoliko vreme mulo lesko čhavo [Tr2]. Znači, tu žali man, me tut i tu mothe el rodel tu gova Bugarino jeli Nemco te pe, *mudardo* [Tr8]. Lel pe kotor, kadil pe manuš, pe te prrne, o telo, šoro, sa mora te kadi tu, da te ni kadisaljan pe svako sekundo ka dičhel len, mora te *mudare* len [Tr11/1]. Ni mothav me phrale te *mudardol*, te anel andre strane države, me ka guruvav le [Tr11/2].

mudaripé (mn. **mudarimáta**) im. m. 'ubistvo'. Te na slučajno xoxado te mato, te meće muzika ili k-avel amen *mudaripe*, rasturancija [Tr11/1].

muj (mn. **mujá**) im. m. **1.** 'lice'. Samo lav maj zala djiv, jekh bonbona thodem ando *muj*, sastimase i goda [Tr5]. Ali vov mora te pokažil khanči po *muj*, pe prrne, pe pašavre, kaj šapa, kaj kova [Tr11/1]. **2.** 'usta' [D.I.].

Izr. **thol** (**piro**) **muj** 'umiti'. v. **thol**.

mukél, mućél (pret. **muklá**) gl. 'staviti', 'ostaviti', 'spustiti'. E gova šaj te phene mije, babo, kad *muken* breš so indjarol pe ljimora onda, na primer, breš, pa akana trin breš, sar džal gova četeres dana amende ke Rroma [Tr9]. Kad si maj šukar vreme, jekh breš sasa iv gja, al djelam, indjardam pe sa so spremol pe čhere, *mukel* pe gothe, vruća rakija, pivo, ko šta voli da pije [Tr17]. Pa te na *mućen* len inća ande averesi phuv, naj lendji phuv [Tr11/3].

muló¹ gl. v. **merél**.

muló², mulí, mulé prid. 'mrtav'. Svako *mulo* manuš si paša piri porodica i pomožil, so šaj pomožil će *mulo* manuš, niko našti [Tr9]. Ali so šaj mothol tuće ando suno *mulo* manuš, goda niko našti [Tr9]. *Mulo* manuš sa džanel so čerdol pe kate [Tr9]. Verujis, sine, ikljen, postojil mogućnos, jel svako *mulo* manuš, dikh tuće tu pe televizija, mani aver, jel vov inkljel, svako manuš džike trin breš [Tr11/1].

muló³ (mn. **mulé**) im. m. 'pokojnik', 'mrtvac'. Dujto djive ke-kljav pe limora te fulavav me *mulendje* [Tr5]. Indjaren ako čeren kaj torte, kolakura, sokura, ali si bitno k-indjaren i o djiv, thon po djiv bombone, ovaj, memelja ando sastipe, inače *mulendje* ni troman te phabaren ke goda kaš [Tr11/4]. Jel, dikh tuće, senka, sine, sar činol tu ježa, činol tu kaj, sar

te mothav će, sar šəl, sar dar, te džane kaj si o *mulo* paša tute [Tr11/1]. O thar-o djive ili des e *mulendje* ako dijan an goda djive e čhavren thaj te de kate, podeli e *mulendje*, naj šukar, vov si ando sastipe, al amen sičilam gja Rroma ka džas odma pe limora t-indjaras amare *mulendje* prvo arno gova [Tr11/1]. Marr laći bax, laći nika voli goda, pa sar, nerviri ma, sine, čer go *mulese* kana sar si i gijate [Tr11/1].

múzika (mn. **múzike**) im. ž. 'muzika'. Gothar kan-avas, pe tharin uštav ande pandž, ande pandž saata uštav, mekav *muzika* [Tr5]. E *muzika* bašalel, me phabarav e memeli [Tr5]. Činasa bakren, ondak džasa tele ko Timoko, *muzika* [Tr2]. Džas ande khandjiri, činas o kolako, *muzikasa*, veselje, gostura, xas, pijas, čelas, djilabas [Tr4]. Pe gada prazniko ko slavil galama naj, *muzika* naj [Tr6].

N

na part. za negaciju 'ne'. Ali te *na* pričo, te *na* pričo će phejasa khanč [Tr5]. Pe rromane, ka avel e veštica, ajde sov, brzo te soves te *na* marav tu [Tr2]. Inače te *na* džan ando inostranstvo, katastrofa bi avela kate ande amari opština Knjaževac, but bi avela baro problem [Tr11/4]. *Na*, *na* i ni tromav i ni tromav, a me phenav, ma ne interesil ma, me me pare mangav [Tr6]. Boriye, tu te indjaras o bijav te bešlan, beš te *na* džaltar tuće posle [Tr11/1]. A mi dej sasa maj opasno, a mo dad *na* [Tr11/2].

načhél gl. v. **nakhél**.

naj¹ part. za negaciju kopule i glagola *imati* 'ne'. Purani rromni me, ande eftavardeš breš ka indjarav, *naj sem* me terni sar e Ljilja, sar e Zorica, sar rakhli kaja, o Tomo, Nata, e Nada [Tr5]. *Naj sema* me ande škola, arakhlem me phralen [Tr2]. Činen djiv, činen čarr, *naj kosa*, *naj khanč*, *naj sasa* sar akana tehnika, nego srposa po celo djive žnjenjin, čeren [Tr8]. Ali saste sesa, *naj sesa* nasvale sar akana [Tr8]. *Naj ma* pojma so džanel, al džanel lesko papu pa avre kaj naj si lese khanč [Tr17]. Tu te slavi kaja slava, te slavi, tut, izvini, Zorice, što kažem: „*naj tu* čhave, *naj tu*, a me ka dav tu čhave, mandar tut ka avel tut čhave.“ [Tr5]. A maj but *naj sasa-men*

čhera, nego sam ande voša [Tr8]. *Naj len* nisasavo pravo, ni džanen, nisavo pravo, nisavo karakteri, ako nema škola [Tr4]. Akana inkljen, šeton, čeren, a ranije *naj sasa*, gothe thaj gothe mora te lel, cikno li si, baro li si, korro li si, si le jakh, *naj le* jakh, le le, izvini, xav či khaj [Tr11/1].

naj² (mn. **najá**) im. m. 'prst'. Kaj xasal, kaj ašundol, po arro dikhlam lese *naja*, po šećeri, pe kafava, isto [Tr11/1].

najarél (pret. **najardá**) gl. 'kupati', 'okupati'. Pa gija purane *najarən* ako si šəl, šaj si purani, čerel o venco sa i posle xutel ando paj, najol, najol pese i aventar okotar, djilaben, znači, radosno [Tr17]. *Najardol pe* i bare čavrre, sine, i savorre za sastipe, za, baš po Djurdjevdan, šestog maja *najare* len [Tr11/1]. A ka *najaren* e beburengo, da [Tr11/3].

najól (pret. **najló**) gl. 'kupati'. Pa gija purane *najarən* ako si šəl, šaj si purani, čerel o venco sa i posle xutel ando paj, *najol*, *najol* pese i aventar okotar, djilaben, znači, radosno [Tr17].

nakhavél (pret. **nakhavdá**) gl. 'preneti', 'prebaciti'. Katar e Kanla uvek kaj džana Turcura, Bugarsko, von *nakhaven* galbeja, bare, cikne *nakhavena* i džan za Nemačko [Tr8].

nakhél, načél (pret. **nakhló, nakhlá**) gl. 'proći'. I ondak mo dad ni tromaja te mudarel le, daraljo lestar i avel jekh rrom i mudarel le i možda *nakhlo* jedno četri-pet meseca, ne znam kolko je prošlo, ne dao Bog u goru u vodu nek ide, mulo lesko čhavo [Tr2]. Kana *načel* e sezona, von thon, čhinen, čhinen, čhinen thaj thon ando kazano thaj čiraven [Tr8]. Džas ande khandjiri, čhinas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čhelas, djilabas, furavas amen šukar, čidas amare familija, amare narodo, so si amen veseli-amen maškar o foro, *nakhas* isto [Tr4]. Ali obavezno mothon lese sudjenice kozom vov ka živol the sar *ka načel* [Tr11/1].

nangó, nandjí, nandjé prid. 'golišav'. Gija ni tromajem te džas *nandje*, sasa dugačke rukavi, bare baja džikate [Tr2].

napál pril. 'onda', 'posle'. Sema prvo pe mo phralesko ljimori, *napal* djilem pe mo rromesko. Svako

prazniko ikljas [Tr9]. Xala sovli kaj naj sasa veza mancar nisavi, a duj čhon suti manca, a *napal* xal sovli ke po rrom thaj sema lasa ande Nemačka, i ande Nemačka sema lasa [Tr6]. Jel von čeren, i gothe čeren politike, džane sa, xan sovli te pa *napal* džan te oprostín pe, korkorro [Tr6].

národo (mn. **národura**) im. m. 'narod', 'ljudi'. Devla, pomožisar sa e *narodose* thaj pomoži me čhavendje, me unukurendje, saorrendje pomožisar ande kava djive [Tr5]. Pa bojave, ondak ga suvja, katancura, goda bićinena e *narodose* [Tr8]. Sa dobi, veš mašina, soba, dve, zavisi kolko si tu *narodo*, al amen sama zajedno: čhavo, me, bori, štar džene [Tr17]. Čidas amare familija, amare *narodo*, so si amen veseli-amen maškar o foro, *nakhas* isto [Tr4]. Pre tranda-saranda breš ande opština Knjaževac radila dosta, but fabrike, ovaj, i radina o *narodo* but ande Timoflora, fabrika Džervin, gothe radina sezonske radura, ali maj but so si bitno, *narodo* maj but izdržila pe katar e krošnice, košura, čhinenen rraja [Tr11/4].

nasvalipé (mn. **nasvalimáta**) im. m. 'bolest'. I terne i purane, pratin e Bibija, jel goda *nasvalipe* indjarel za Bugarsko, za Nemačko [Tr8]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke *nasvalipe* thaj pravo te phenav tumindje, te ašunel savo narodo [Tr4]. Te si sasto, sastipe k-avəl sasto breš, te pharrlo, znači, sa *nasvalipe*, e golese si goda te bi dićhena so značil goda breš [Tr11/1].

nasvaló, nasvalí, nasvalé prid. 'bolestan'. Mi dej sasa *nasvali* i eke gijate, mućisaljem [Tr2]. A inća si šukar, ali ni mangleme te bešav, e purani *nasvali*, pritisak, ovo ono [Tr17]. Me phenav lese preko ga vojska te mothon lese kaj si o čhavro but *nasvalo* [Tr11/2]. Ali saste sesa, naj sesa *nasvale* sar akana [Tr2].

nasvavól (pret. **nasváljo**) gl. 'razboleti se'. Dok šaj me pomožisardem, kana i me, sine, *nasvaljem* našti pomoži ni korkorro man, a kamoli čhaven the unukuren [Tr9]. A eke vov kak *nasvaljo* i nema ništa [Tr11/2].

našalél (pret. **našaldá**) gl. 'oteti'. A la, *našaldem* la, sas la sedamnes godine [Tr17]. Kana dijem andre,

vojska, voj devojka, me momak i ženisaljam, *našaldem* la katar o vašari [Tr17].

našél (pret. **našlô**) gl. 'bežati'. Vov *našlo* lendje, ali poslem deš djive, dešupan(dž) pale djilo [Tr8]. *Našel* katar pi nacija, znači, andar pi koža *našel* [Tr6]. Dikhav e pendžarava kaj te xutav te *našav* [Tr11/1]. Amendje dosadisaljo više kaj sa *našas* thaj čeras thaj t-amen tele, ando podrumo, thas čebave [Tr11/2]. Čalada la jekh palma i *našli* [Tr16].

našti (pret. **naštisardá**) gl. 'ne moći'. Avile me čhave, me bora, me unukura, savorren dikhla, ali nikako *naštisarda* te merel dokle me ni avilem [Tr9]. Inače, amen Rroma *našti* te avas gaći but previše pismene naj amen, amen gova uslovura i ni žalis amen [Tr11/4]. Al me *našti* bi akana, dosadno [Tr17]. Thaj cikni trasta, phiravela, džala pese ando gav, prosila, laći trasta *našti* vazdena trin džene, ako sas gaći cikni [Tr6]. *Našti* te dža, dža pe matika, te radi, te čere, eke goda, sine, višnje, čudura, ni, opšte ni dozvolisarda amindje voj [Tr11/2].

nég(o) vezn. 'nego'. Ali te na pričo, te na pričo će phejasa khanč, svato naj tu lasa te čere, *nego* t-aven mutavski mande [Tr5]. A akana si sa, so go mandjes, a nasvalipe maj but thaj i terno manuš merel i purane, maj but e terne *nego* purane [Tr8]. Akana si većina maj but ačhen *nego* te n-ačhen [Tr4]. Ali mora goda te pratil pe sa gadava, el te na balen, bakren, *neg* samo khanjen [Tr11/1].

négli vezn. 'nego'. Ali maj šukar sasa ranije *negli* akana [Tr16]. Mora te istare čirvo, na primer, pobratimstvo maj teže si *negli* čirvo [Tr11/3]. Al t-avela kaj vangla, *negli* šerpe kaj parade, kaj kova, sar avela [Tr11/1]

nékas zam. v. **néko**.

néko zam. 'neko'. Obično marrno. *Neko* čerel le guglo, *neko* čerel le gijate [Tr2]. Von činen kale čirvendje, ali maj but trubul da te čindol pe, na primer me, te krstol *neko* me čhaven, me sem dužno maj but te činav e čirvendje [Tr9]. Akana si tu baš nesi želja *nekas*, onda našti diče suno [Tr9]. A si *neko* kaj pusaven pe va i pijen po rat t-aven rodjene

pobratimura [Tr4]. A dikhlan tu nekad *nekas*? [Tr11/1].

népismo prid. 'nepismen'. *Nepismo* sem, samo džanav te potpiso moje ime i prezime [Tr11/2]. El voj ni džanel, voj si *nepismo*, a te svadjin tu e manca džanel [Tr16]. Škola ko ka-avel učil, ko ni kamel ni kamel, me sem *nepismo*, goja vreme naj sasa mi roditelji mogućnosti te školuin ma [Tr4]. Jeste, bi školako thaj bi znanje školako, mora te avel svako pismo, ali najosnovnije makar osmogodišnja škola t-avel, te n-avel niko baš gaći glupav thaj *nepismo* [Tr11/4].

nésavo, nésavi, nésave zam. 'nekakav'. Ondak naj sa-men šut, amen čidasa *nesave* prune okrugle [Tr2]. Jekh čavrrro si kaj avel ando soipe, a *nesavo* čavrrro si kaj eke gija rovel, rovel [Tr4]. Dakle, Djurdjevdan ako trubul po pravilu te obeležil pe, sar pravo Rroma kaj čeren, si *nesave* stvara bitne thaj važne za Djurdjevdan [Tr11/4]. Gova si *nesavo*, sar te objasniv tumije gadžikane, aa, platno, *nesavo* platno, ali gova si kaj čerdol pe haljine, bočave, jel? [Tr11/4]. A si po ka jekhare kaj pe prestupno breš, avel i posno još i Sveti Randjel kaj perel ande *nesavi* djivesa i Sveti Randjel perel posno isto [Tr16].

néso, nési, nése zam. 'nekakav'. Akana si tu baš *nesi* želja *nekas*, onda našti diče suno [Tr9]. Zorica si ekstra jekh manuš, but šukar manuš, but fino si, sikavel čavrrre but šukar, pa i prihvatil i roditelji za *nese* problemura, but prihvatisarda [Tr4].

néšto zam. 'nešto'. Dal si gova golese kaj mudarda gole sape, dal avilo pese gija *nešto*, ni džanas ništa, uglavnom mulo lesko čhavo, gole rromesko kaj mudarda e sape [Tr2]. Man naj man ke bare škole, ali si ma ando šoro *nešto*, pa ozbiljno [Tr6]. Ko lese rumuv *nešto*, ko lese *nešto* i gija sićilem [Tr6]. I ondak me pričov lese gija *nešto*, xoxavav le, čerav le, dok sovraljav le [Tr2]. Babo, kana dikhes suno mulen, gja khanč kaj mangel *nešto* tutar ili kana dikhe len *nešto* suno, dal verui tu ande gova? [Tr6].

nevó, neví, nevé prid. 'nov'. Ikhalen goja potkovica e purani, thon lese *nevi* potkovica [Tr2]. Andre mora te avel ogledalo *nevo*, sapuj čisto, kangli čisto, i indjarel pe, odredime kaj si čisto than [Tr6].

Goda breš vazdijem o čher od temelja džiko krovo, malterisanje, tišljera, sa, sa *nevo* [Tr6]. Odjedanput thaj sa pherdem *nevo* nameštaj, sasti malava diljalji [Tr6]. Sveti Ilija, sa o narodo *neve* svara, a amen naj amen [Tr11/1].

ni¹ part. za negaciju 'ne'. I onda *ni* trubula te džal pe ando inostranstvo [Tr11/4]. Sa o roditelja vačarela gija, stroga sasa bari, *ni* džanglam amen akana šetnje ta te džas, te skitos te, t-avel amen momkura, ale ljubav [Tr11/1]. Sa sa, o socijalno ka ma dena, ma dena o socijalno i knjige i pomoćura i sa, al o roditelja *ni* mekla te džas [Tr11/2].

ni² vezn. 'ni'. Amen ni tromasa te vačaras jekh svato, *ni* dadese, *ni* papose, *ni* mamijaće, *ni* khanikase [Tr2]. Me, za nigde nesam, nit za kate, *ni* za inča, inča e čhave, kate me, i za nigde nesam [Tr9]. Ando socijalno denas amen i kaš ako ni dena kaš, von dena pare, akana ni den amen *ni* pare, *ni* kaš, *ni* namirnice, *ni* khanč [Tr11/3].

nिकास zam. v. **niko**.

niko zam. 'niko'. Pa nema *nikas* te bićinel ni kova [Tr17]. Ali so šaj mothol tuće ando suno mulo manuš, goda *niko* našti [Tr9]. So šaj pomožil će mulo manuš *niko* našti [Tr9]. Jel sose, amende si gada tradicija, kaj amen amare mulendje *nikas* ekseras sar e gadže [Tr11/1].

nísasavo, nísasavi, nísasave zam. 'nikakav'. Naj sas man *nisasavo* problem [Tr17]. Naj len *nisasavo* pravo, ni džanen, *nisavo* pravo, *nisavo* karakteri, ako nema škola [Tr4]. Naj sas man *nisasavi* podrška khanikastar [Tr6]. A prodaja *nisasavi* [Tr6].

nísavo, nísavi, nísave zam. 'nikakav'. Naj len *nisasavo* pravo, ni džanen, *nisavo* pravo, *nisavo* karakteri, ako nema škola, ali but *nisavo* pravo, džanav, me sem pedes osme bijandi, znači, džanav sa nesave problemura sar si životo te živol pe [Tr4]. Xala sovli kaj naj sasa veza mancar *nisavi*, a duj čhon suti manca [Tr6].

ništa zam. 'ništa'. Dal si gova golese kaj mudarda gole sape, dal avilo pese gija nešto, ni džanas *ništa*, uglavnom mulo lesko čhavo [Tr2]. Aver ni pričosardem *ništa*, jel naj sama gasave čhave [Tr2].

I goda te dikhla pe vreme manuš spasil pe čeljado, te na, *ništa* [Tr11/1]. Pe sapa, kana si Mladenci, ni radil pe *ništa* [Tr11/3]. Samo indjarel o djiv, rezo, bokoli, memelja, bosiljako, eke, aver *ništa* [Tr11/3].

níti vezn. 'niti'. Ni maj više rovja, ni maj khanč. E, super bilo sve, *niti* on više, kava, *niti* rovda više, *niti* khanč, barilo pese-ke gija pandž, šov čhon, pherda posle ehta, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le šel [Tr5]. Si ma duj čheja, e Ružica, e Suza, o Zoran, si ma još jekh čhavo ande Austrija, *niti* vov džanel man, *niti* me le [Tr6]. *Niti* džanav te čitov, *niti* čanav te pisov [Tr11/2].

O

o čl. m. jd. I mothol mandje, opisol mandje sarsavo si, a me ni dikhlem opšte *o* spomeniko [Tr9]. Ranije sasa opasno ako del tu *o* dad gothe na tu te biro sar akana, voliv kale, voliv kole [Tr11/1]. Thaj te pomožil *o* Del e Ljiljaće poštom naj la čhave, te del la *o* Del kaj čeljado [Tr5]. *O* Zvonko Nišlija i vo phenel mae gija, me tha *o* Savo samo [Tr5]. Mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe lon, mardo peperu, thaj te čhindol *o* bakro [Tr11/4]. Kana zidosarde *o* čher, gothe sasa jekh sap [Tr2].

óbavežno pril. 'obavezno'. Aver sa so mandje šaj čine: menija, pari pate, ali o gad thaj piškiri *obavezno* [Tr9]. Inače neko phenel vrba, žalosno vrba, gola grane *obavezno* čerdol goda venco i kana te čhindol o bakro, mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe lon [Tr11/4]. Džas tu *obavezno*, goda ni propustis! [Tr17].

óbičaj (mn. **óbičajura**) im. m. 'običaj'. E sad, to naj gova *običaj* više, djeletar savorre, nema niko, sad to ne radu i ondak to je tako bilo [Tr2]. Aha, kana čhindol o bakro, samo so čhinel le, na primer, o gazda ili kasapino, bez obzira, lel te ande tacna zala rat i goda obeležil pe jekh, jekh *običaj*, verovatno te aven sasti familija [Tr11/4].

objasníl (pret. **objasnisardá**) gl. 'objasniti'. Ovaj, što se tiče e Rroma ako si u pitanju te *objasniv* i gova sar snalazin pe kroz piro životo, sar živon [Tr11/4]. Gova si nesavo, sar te *objasniv* tumije gadžikane,

aa, platno, nesavo platno, ali gova si kaj ćerdol pe haljine, boćave, jel? [Tr11/4]. E, prema goda, nadimko ando Piroto, a inaće amen sam Rroma, sar te *objasniv* tuće, amen sam pravoslavne Rroma, naj sam muslimaja [Tr6].

oxtó br. 'osam'. Kate dažbine bare, *oxto* milje struja poćindem, eke upre pharrle cevura ando kupatilo [Tr9]. Ćerel pese o sastro korkorro, e ćheja poćinen, ko ləl ehta milje, ko ləl *oxto* milje pe ćhejaće, ko ləl deš milje, ko biš e milje evrura [Tr4]. Katar e socijalno ni koristin khanći i sa late naj sa dešuduj ćhave late, *oxto* si lasa [Tr6]. *Oxto* milionura primola mesećno pe mande, goda si but ogromne pare [Tr11/4].

oxtóto br. 'osmi'. I posle jekh djive ili duj, a verovatno trećo djive gova si Markov dan, osmi, *oxtoto* maj, osmi maj [Tr11/4].

oxtóvardeš br. 'osamdeset'. Semas ande vojska, *oxtovardeš* thaj štarto breš, tad semas ande vojska ando Sarajevo [Tr11/4]. Pa pravo te phenav tuće gola breša osamdeset ćetvrte godine, *oxtovardeš* thaj štarto breš, na, kana me sema ande vojska [Tr11/4].

okoríng pril. 'na tamo'. Ko ka lel krošnica, ko ka indjarel la, nego kotrljiv akaring *okoring* [Tr6].

okotár pril. 'odande'. Anav kaj roba *okotar*, bićinav kate pe pijacura [Tr9].

oková, okojá, okolá zam. 'taj', 'onaj'. Dobro sasa preko *okova*, ali inća zala kaj si o mosto, so sasa gothe? [Tr8]. Radisardem sa trgovinu, gra, *okova* roba, jedno, drugo i tako, a posle ženisaljem [Tr17]. Venco ćhudel pe po ćher, *okola* prućice, kala rraja zakaćil pe pe ograda [Tr17]. Me *okola* e djive djelem po djabre, arakhlem le ando džako [Tr11/1]. Ni me ćhave te meren, me goda ni paćav, svako phenel *okova* pən ćerel madjije *okova* gja, me gova ni paćav [Tr11/3].

ónda(k) pril. 'onda'. Pržosaljo o šax, pa *ondak* tho e ćurka i pećol ande relna [Tr2]. Guruven peravas tele i *onda* vazdas kaš maškar e prrne i *onda* kovis len [Tr8]. Lel lon an po va, lel e bakre, memeli, krmil e bakre zalo lonesa, *onda* pal molil pe Devlese e

Djurdjevdanese, phabarel memeli bakrese po šoro, i tek *onda* ćhinel le, znaći, goda del kurbano [Tr6].

on(osar)él (pret. **onosardá**) gl. 'kopati', 'okopavati'. Pe goroža, pe goroža, pe sulum. Slamarica sasa purani, von thon e Rroma amare purane, i ondak *onosarena* pe phuv, naj sasa krevetura [Tr8]. Thar-o djive goda sasa, phenav: „Ka ćidav kate sastri,“ kote sastri naj, i me *onav* i vov vastestar astarda ma, agija [Tr11/1]. A akana bobo ni *onel pe*, sar thone la pe ranije [Tr16]. Thos le ande soba isto ande taxtaj te [nići?], i thos le ande phuv, ali dži breše mora te *one* te diće da li pharrlo, da li si sasto [Tr11/1].

(o)páš(o) br. 'pola', 'polovina'. A saranda djive mora te thol pe ando djive, a *opašo* breš mora te thol pe anglal, neko kurko djive lel, neko duj, trin djive [Tr9]. Vov si, ćastosarda e Savo, dal *opáš* e kila raćija, ni pantiv [Tr5]. Thas e khanja te ćirol, na sa, *opáš* [Tr2]. Sesa još nesave fabrike, ali goda si jedno pet do deset posto Rroma so si kate gjate, kozom me džanav barem, duj thaj *paš* milje Rroma ande opština Knjaževac živona [Tr11/4]. Vov mudardem le, sine, me ćhave te meren, ake gaći si *opašo* meteri [Tr11/1].

oštrílo (mn. **oštríla**) im. m. 'oštrilo', 'oštrilica'. Pa gothe si ma štrafcigera, si ma kava šilo, si ma kava sastri kaj me nabi-, marav, onda si ma ćokano, ake kala *oštrilo* [pe osnov?] e ćhura, eke goda [Tr6].

otruvimé prid. 'otrovan'. Jer sa si *otruvime*, a ranije naj sasa e phuv godoja *otruvime* [Tr8]. Samo grastengo đubre ćhudena i saste sesa narodo i golese živona po šel breš, a akana tranda breš, biš breš, dešupandž – meren, jer sa *otruvime* e phuv [Tr8].

ov zam. v. **vov**.

P

pa vezn. 'pa'. E šore purum kali, *pa* prazo, *pa* rezo i sa gova promešil pe i ondak ćeras sarme posne za Sveti Nikolu, jer Sveti Nikola si amari slava, eto tako [Tr2]. Pa si ka rraja, ako džane so si goda i onda ćhindol, *pa* užavol, akana već kana Sveti Ilija si trubul te užavol, i šućol i onda ćerdol pe kova dno, *pa* onda upre, *pa* ćerdo [Tr17]. Pa prvo ide

otac, prvo džal o dad, putarel laće o drom, *pa* posle džal o sastro, e sasuj thaj e bori [Tr4].

pačál (pret. **pačajá**) gl. 'verovati'. *Pačav*, naj te na *pačav*, svatil tu či bibi, samo kaj goda sa izdržil pe, zadržil pe džike saranda djive godova [Tr11/1]. Ni me čhave te meren, me goda ni *pačav*, svako phenel okova pæn écerel madjije okova gja, me gova ni *pačav* [Tr11/3]. Mulo mo dad, terno, ači-, mi dej ženisalji, manglal socijalno te školuil amen, voj, mi mami ni dija. Ni mećela ma, me sema čhavro, me *pača* e mamija [Tr16].

pačarél (pret. **pačardá**) gl. 'uviti', 'umotati'. Neg akana si sa, sine, hemikalije, sipen pastura, čudura, ranije naj sa gada, xav čo rat, naj sasa ni ga pelene dovoljno, pharavasa čaršafura, gadorra, kaj posteljina te si amen čisto, *pačarasa* sar avela samo [Tr11/1]. Xalavas e svara ande Timokura, ande čudura, te buljarasa pe phuvjatar, *pačarasa* le, nekad furade, nekad kova, muka sa bari [Tr11/1]. Naj tak maramice sar akana, go kotoresa i kose le i *pačare* le i sa [Tr11/1].

paj (mn. **pajá**) im. m. 'voda'. Gadava e bakresko šoro, sar džal e reka, o *paj*, gija te džal amari bax, amari bax, amaro sastipe, sa e reka te indjarel [Tr5]. Džas, čhinas gola vrbe, vrbe čhinas, éceras vencura, das ando *paj* džikate [Tr2]. Mora te čupil pe khanji, a šaj thol pe ando tato *paj*, al ni tromal te prlil pe pe jag [Tr11/4]. *Paj* pherasa preko djive, thaj thasa soda bikarbona ande leste te bi očisto le, jel sasa sa zagadime *paja*, čudura [Tr11/4]. Posle so ačhel zala mora te tho lese talo šoro džike četeres dana i goda čhudel posle po *paj* [Tr11/1].

pála pred. 'za'. Radisardam, kaj sasa e Ljiljana *pala* mande, rromni pokojno, kozom god me radiva, voj gači mancar barabar [Tr6]. E, goda ni tromal pe te radil pe, sine, mora te mardol pe *pala* svako čher e kante thaj goda djive ni pomenin pe von [Tr11/1]. Džas *pala* venco ane dešuduj saata preko rat, goda obavezno [Tr11/3]. Mangla te lel la *pala* piro čhavo, lako očuhu [Tr16].

palál pril. 'iza'. E gothe džasa, čidasa kaš, šeto-amen, posle džas kaj si purani Leda kaj sasa, gothe džasa, pijaco sasa *palal*, indjara amindje po jekh rroj i ko

xal lubenice, amen las gola kore, em čistos gija, em xas [Tr2]. E pa naj lačhe sasto breš dikhe sapen ako ni kadi tu, ako ni kadi o čher, e sobe, svara, *palal* isto mora te kadi sasto čo čher [Tr11/3].

pál(e) pril. 'opet', 'ponovo'. O, pa sa od osamdesdevete, avilemtar, pa posle *pale* djilem, pa sa do dveiljade druge [Tr17]. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o kham, o gazda savo si thol po muj, lel lon an po va, lel e bakre, memeli, krmil e bakre zalo lonesa, onda *pal* molil pe Devlese e Djurdjevdanese, phabarel memeli bakrese po šoro, i tek onda čhinel le, znači, goda del kurbano [Tr6]. „Ma ni džanav, čhe“ *pale* me phenav, „ni džanav, ama sar tumen mandjen“ kana phende mandje von gijate te sove [Tr11/1].

pálma (mn. **pálme**) im. ž. 'dlan'.

Izr. **čalavél** **pálma** 'udariti šamar', 'ošamariti'. v. **čalavél**. **dikhél**, **dičhél** **andé** **pálma** 'gledati u dlan'. v. **dikhél**.

panadjóri (mn. **panadjúra**) im. m. 'vašar'. Eke Rroma aven e mečkenca te čhelavæn po *panadjuri* [Tr2].

pandž br. 'pet'. Te ušte rano ande *pandž* saata, *pandž*, pe tharin, pe tharin ande *pandž* saata te ušte, či phej isto ande *pandž* thaj te aven [Tr5]. Jekh, akana arakhav, sas ma uvek po *pandž*, šov, akana si ma samo jekh [Tr17]. Ko sar istarol ali, eke, me *pandž* breš sar mulo mo rrom me džava akana samo pe praznikura [Tr9]. Šucon šukar e napal kazano tho trin, štar, *pandž* saata círol i dobil e boja žuto [Tr6]. Thaj thos lese po vastorro kaj dororru loli, indjare, mora te xal katar sa riga pe štar thana, *pandž* [Tr11/1].

pándžebrešéngo im. m. 'petogodišnjak'. Bucko sasa *pándžebrešéngo*, jedva vazdijam le, baš preko rat sa goda ko Novu godinu [Tr11/1].

pantíl (pret. **pantisardá**) gl. 'pamtiti', 'zapamtiti'. Vov si, častosarda e Savo, dal opaš e kila račija, ni *pantiv* [Tr5]. Me našti te *pantiv* [Tr8]. But džanəl te pričol goda akana i so džanəl, i so *pantil* [Tr17].

papíri (mn. **papíra**) im. m. 'papir'. Naj sa-men gola šminke te makhav men, nego lasa koja *papiri*, artija so érdon e vencura, pa lasa šminko-amen zalagica,

eke gijate [Tr2]. Tatipe but, ni sičilem pe kaja klima, biš thaj šov breš bešlem ande Nemačka, xasardem me *papira* kana desisaljo gada me čhaveše Bojanese [Tr9]. Po azili budala sasa, sasa-men prilika te čeras laće *papira*, dok sasa kamni te priznail o bebe, e o Švabo e bebe [Tr9]. Naj len *papira*, ali si len lengo stano [Tr6].

pápo (mn. **pápura**) im. m. 'deda'. Amen ni tromasa te vačaras jekh svato, ni dadese, ni *papose*, ni mamijaće, ni khanikase [Tr2]. Sar sas, *papo*, anglala ga, ke inkljel pe ko Bibijako kaš, sose džas gothe? [Tr8]. A džanav bre, džanav, a dobro, amare san, pozdravi čo kako, *papo*? [Tr17]. I naj gova samo e čhaven te makhen ili o gazda, e gazdarica, baba ili *papo*, sasto čher faktički makhel pe tada, ando gova momento kana čhindol o bakro [Tr11/4]. Te avel stvarno čhej, te na brukol ni e dade ni e deja, ni e baba ni e *papo*, te na brukol khanika [Tr16].

paramiča (mn. **paramiče**) im. ž. 'priča'. (Ako znate neku staru romsku priču da im ispričate, paramiča.) *Paramiča*? [Tr2]. Sasti *paramiča* pričo amije [Tr16].

paráunúko (mn. **paráunúkura**) im. m. 'praunuk'. „O Djurdjevdan nek spasil me čhaven, me unukuren, *paraunukura*,“ si maj, naj ma čukununukura, al *paraunukura* si ma [Tr5]. Me sema biš breš ande Nemačka, me čhavenca, rromnjasa, bori, akana si ma i *paraunukura*, sa si goda akana šukar [Tr17]. Pa, akana pale si gola *paraunukura*, katar mo unuko [Tr17]. Si ma biš unukura, thaj biš tha(j) duj *paraunukura* [Tr6]. Si ma mi rromni, si ma dešupandž unukura, si ma i *paraunuko* ande pinda thaj duj breš [Tr11/4].

paráva (mn. **paráve**) im. ž. 'para'. Bićinav akana, ćindem, posle ćidav maj više, ikharav otpad, ka lav jekha *parava* maj but i eto, naj aver [Tr17]. Ipak amen, amare Rroma snalažljive djele incate i so ćerde kaj *parava* von ande len ande Srbija, a ni djele ando socijalno te den len stanura [Tr11/4]. Ja, vredno *parava* sas [Tr16]. Goja vreme sas, *parava* stvarno vredno [Tr16].

paravica (mn. **paravicé**) im. ž. 'parica'. Metla, kangli thaj marnno, thol kaj *paravica* dinari, duj, ali goda mora da te bi indjarela lestar go bilačhipe [Tr11/1].

páre im. ž. mn. 'pare', 'novac'. Me ni čorav le, me mangav tutar, Zvonko, *parendje* [Tr5]. Kozom žiške gaći *pare*, gaći sasti [Tr2]. Sesa marke kana premenisalj kala *pare* purane [Tr8]. Pe berba ande gradina kaj radisardan, ma čher sar ko džanesa me *pare* mangav [Tr6]. Mora te džas za Zaječar, a naj *pare* ando vas, sosa ka dža [Tr11/2]. Čelas amindje *parenca* i xamasa i pimasa i sa sasa, zadovoljstvo sasa sa [Tr11/3].

pári im. m. 'par'. Piškiri, *pari* pate, menija, čarape, katar o šoro džiko prrno darura [Tr9]. Aver sa so mandje šaj čine: menija, *pari* pate, ali o gad thaj piškiri obavezno [Tr9].

paríl (pret. **parisardá**) gl. 'prati'. Čistov, *pariv*, domaćica sam bila od trines godine [Tr2].

parnó, **parní**, **parné** prid. 'beo'. Šukli drakh, gugli drakh, kali drakh, *parni* drakh [Tr2]. Mo dad ćerela krošnice, ćerela go *parne* krošnice, thona, thaj thon [Tr8]. Ande *parne* svara ikalel la katar e dadesko čher [Tr4]. Inače mruša bakre i mora isključivo te avel *parno* bakro, a na kalo [Tr11/4]. Inače, znači, mora te avel *parno* bakro i ni zala šare te avel, ali našti t-avel baš sa kalo [Tr11/4].

Izr. **parní mol** 'belo vino'. v. **mol. parnó svéto** 'beli svet'. v. **svéto**.

paš br. v. **(o)páš(o)**.

páša pred. 'pored', 'uz'. Sas maj tehničari Safet, kola Bosanco, avela *páša* mende, ćiravas kafave, rakija, pivo, salate [Tr6]. Jel, dikh tuće, senka, sine, sar čhinol tu ježa, čhinol tu kaj, sar te mothav će, sar šəl, sar dar, te džane kaj si o mulo *páša* tute [Tr11/1]. Ni mekla ma e baba tumen te bešav *páša* late [Tr16].

páša rat pril. 'uveče'. Djivese i gja, i gja, a *páša rat* kana aven e svirene, avionura, [...] ko kaj dičhel, del mrti ke čhavren [Tr11/2]. Vo dobisarda penzija, ali goda djive usvojil e penzija, odma *páša rat* mulo [Tr11/2].

pašavró (mn. **pašavré**) im. m. 'rebro'. Ali vov mora te pokažil khañči po muj, pe prrne, pe *pašavre*, kaj šapa, kaj kova, i goda te dikhla pe vreme manuš spasil pe čeljado, te na, ništa [Tr11/1].

paščáte pril. 'predveče'. I akana djirači čidas amen thaj činas o kolako, *paščáte* oko duj saata [Tr5].

pašé¹, pašó pred. sa čl. 'blizu', 'pored', 'uz'. Ni troman pošto si kate stvarno *paše* bugarsko granica verovatno, thaj e Rumunija [Tr11/4]. Dobro kaj jekhare me, kana sema ando sremsko Boljevci, *pašo* Surčin, len sas len saranda hektara sadime rran kultura [Tr6]. Saranda djive, me te Živka [kaj an?] bibi ačhilam čhere i von kana trubul sa te šelave, pala gova te čisto, i me te la e metla te šelavav i *pašo* vudar te čidav o djubre ane lopata [Tr11/1].

pašé² pril. 'blizu'. Džav me lende, o Dragi, a ov si familija, i goda te mothav, von si phrala me rromesa, o Dragi, e Stana si phrala, phrala *paše* [Tr5]. Pa, naj sasa čudo nego, eke, džan, khandjiri, naj le *paše*, khandjiri maj, maj uvažin kaja khandjiri nego koja kaj si ando foro [Tr6].

pašljól (pret. **pašljiló**) gl. 'leći', 'ležati'. Mečka bari, rrome dukhaje e zeja i vov *pašljilo* i vov ondak, zgazil le mečka pe zeja, te na dukhan le zeja [Tr2]. Pa sudime sasa laće gija, von zakovisarde o bunari voj djeli po bunari, terni bori te lel te gothe *pašljili* i muli [Tr9].

pašó pred. sa čl. v. **pašé**.

paté im. mn. 'odelo'. Piškiri, pari *pate*, menija, čarape, katar o šoro džiko prno darura [Tr9]. Aver sa so mandje šaj čine: menija, pari *pate*, ali o gad thaj piškiri obavezno [Tr9]. Gola *pate* xalavas pe rat, pe tharin furavas amen [Tr11/1]. Džasa ando Niš, činasa dikhlorre ga, *pate* ga kola džasa ane gava [Tr11/3].

patíl (pe) (pret. **parisardá (pe)**, **patisáljo**) gl. 1. 'patiti'. Me kana seti ma goda sa la ma an godji, man odma posle lel muka, te meren me unukura, but *patisardam*, but [Tr11/1]. 2. povr. 'patiti se'. *Patila pe* narodo ranije, *patina pe* [Tr8]. Kana muči-ma, *pati-ma* korkorro, so te čeres [Tr9].

patlidžáno, platidžáno (mn. **patlidžánura**) im. m. 1. 'paradajz'. Purum, *platidžano*, krastaveca, sa, sa so trubul terno me ni xav breš djive [Tr5]. 2. 'patlidžan' [D.I.]

patrín (mn. **patrá**) im. ž. 'list'. Kana sazrejol šukar e rran, pere le *patrin* latar, onda lel pe, činel pe, i mečel pe rigate duj, trin čhon, štar [Tr6]. Tataras o pleko, thas pe phuv, thas *patra*, thaj thas o marnno, thaj thas *patra* upral, thaj thas pe kaj pleko o žaro i pečol [Tr11/1].

pazaríl (pret. **pazarisardá**) gl. 1. 'trampiti se', 'razmenjivati robu'. I von arakhadon ande voša, ande plain i kaj račhen, von *pazarin pe*. Nekada den arro, nekada naj len, ali većina den pare [Tr8]. 2. 'pazariti', 'kupovati' [K.I.].

pazil (pret. **pazisardá**) gl. 'paziti'. Ne, od, svako džuvlidžej, kana bijanel e bebe dal si mruš il džuvlidžej, mora te *pazil* katar o prvo djive so bijandol e beba [Tr11/4]. Sa mora *pazi* t-avela kaj kanta, perela, *pazi*, ni pere [Tr11/1].

pe, po pred. sa čl. 1. 'na'. Kana čeras o Djurdjevdan, amen činas bakro, bakro, obavezno džal pe, *pe* reka te čeras venco e bakrese [Tr5]. Eke Rroma aven e mečkenca te čhelavøn *po* panadjuri [Tr2]. Ikljas *pe* praznikura *pe* ljimora, ni radis *pe* praznikura [Tr9]. Kana trubul te čhindol o bakro, thol pe lese *po* šoro, thol pe lese *po* šoro [Tr17]. 2. 'po'. „Ando sastipe me čhavengo, me unukurengo,“ dijem sa, pomenisardem me čhaven *po* lav, džane [Tr5]. Činen djiv, činen čarr, naj kosa, naj khanč, naj sasa sar akana tehnika, nego srposa *po* celo djive žnjenjin, čeren [Tr8]. Me jekh, duj, trin, štar breš, ke primosardem *po* deš milja, me thaj Silvana, to je bilo sve [Tr6].

pe tharín pril. 'ujutro, ujutru'. Te ušte rano ande pandž saata, pandž, *pe tharin*, *pe tharin* ande pandž saata te ušte [Tr5]. Ujutru uštel, džaltar *pe tharin* direkt za Piroto peške [Tr8]. Kava trubuja t-avel, ašunel *pe tharin*, ali ni naj laće fino [Tr9]. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, *pe tharin* sabalje, rano uštena [Tr6].

pečól (pret. **peklá**) gl. 'peći'. I kana čhinda go čurka, sa čisto-me, fino, le-, šukar, samo te thol pe te *pečol* [Tr5]. Pržosaljo o šax, pa ondak tho e čurka i *pečol* ande relna [Tr2]. Pa, *pečes*, sine, bokoli, povojnica, ondak thos jekh purum, čiral, obavezno te naj tu borovnica čine laće mol eli [Tr11/1]. Akana si gala

kaj si go kaj ćerdon ćiraplji ke kaj ćerdon, *pećon* e marrne, e goda [Tr11/1]. Marrno isto, sas crepnje thaj ondak umpral si go kapako kaj thol pe i šaj pekasa i mas gothe, šaj pekel pe i plećinta, šaj *pećel pe*, svašta [Tr16].

pextíja (mn. **pextíje**) im. ž. 'pihtija'. Jel kana dićhel le thaj astare le ćvrsto, a te pusardan le, vov ćerdol pe *pextija* [Tr11/1].

pekél, **pekól** (pret. **pekl(j)á**) gl. 'peći'. Prvo ćhelaven e ćurken po astali, kana ćhine len, von ćhelaven len, ćhelaven len, ćhelaven len, i ondak *pekljen* len, kova sa isto i to je bio i taj zakon, eto to je to [Tr2]. Ćeras o kolako ćhere, spremosaras, obavezno khanji, *pekas*, spremos pepera pherde, bilo šta spremamo [Tr2]. Vov djilo grastesa, kaj dićhel, vov *pekol* [Tr8]. I posle avilo gav tha mothoda kaj *pekle* lese ćhave [Tr8]. Marrno isto, sas crepnje thaj ondak umpral si go kapako kaj thol pe i šaj *pekasa* i mas gothe, šaj *pekel pe* i plećinta, šaj *pećel pe*, svašta [Tr16].

pekó, **pećí**, **peće** prid. 'pećen'. Anel pe povojnica: pogaća, *peći* khanji, jekh komplećići e bebese, ranije mol indjardola [Tr9].

pekól gl. v. **pekél**.

peló gl. v. **perél**.

pendžeráva (mn. **pendžeráve**) im. ž. 'prozor'. A najviše kana dićhav suno, me goda mo princip, odma te dićhav pe *pendžerava* [Tr9]. Phenen kana dićhe pe *pendžerava* tu sa bistre [Tr9]. Slabo dićhav sune gadalese kaj dićhav pe *pendžerava* te bristav [Tr9]. Amen džanasa, našasa neko ande voša, neko thasa ćebave, thasa, phanda se *pendžerave*, ćindjeras e *pendžerave* ta te bi pharrola, te na mudardivas [Tr11/2]. Phag íi korr, me ni avav više samo ka dićhav tumen paša *pendžerava*, ao goda si [Tr11/1].

pepéri (mn. **peperá**) im. m. 'paprika'. Thoda vegeta, mardo *peperi*, zejtinu thaj thoda ando kazano, te pećol [Tr5]. Thos e kopriva, bari la, pa kale la, secko la, i tho la, pržo la, i onda tho laće zala arro, tho laće ivando *peperi* i ondak ćhore laće paj tato i promešisares i meće la ke strana [Tr2]. Spremosaras *pepera* posne, bobako, džane so si bobako? [Tr2]. Mora te avel e memeli thaj goja tacna kaj thol pe

lon, mardo *peperi*, thaj te ćhindol o bakro [Tr11/4]. Našti dža samo e armenca, mora te spremu jekh torta, te spremu će plećinta, *pepera*, sarme so si tu, spremu [Tr11/3].

peráška (mn. **peráške**) im. ž. 'uskršnje jaje', 'peraška'. Pa goda te najaren e beburen te ta aven lole sar e *peraška*, eke goda [Tr11/3]. I voj goda aćhel džiko breš, savi *peraška* ćerel ćerme, goda bebe si baxtalo [Tr11/3].

peravél (pret. **peravdá**) gl. 'oboriti', 'obarati'. Guruvén *peravas* tele i onda vazdas kaš maškar e prrne i onda kovis len [Tr8]. Von peren len lendje go luludjorra, von roven pala pe luludja, a jekh livada bari te na dićhav suno sa luludja gja i von prasten te ćiden ali *peravén* len, a goda si amari doš, ke amen ni phandas amare beburen kana meren po maškar [Tr11/3]. Thode le maškar e duj klupe, po efa, džane, efa katar, efa katar milicija maren le, te osvojin le, te *peraven* le [Tr11/2].

perél (pret. **peló**) gl. 1. 'pasti', 'padati'. Za breš isto gija, saranda djive ando djive mora te thol pe, kana *perel* saranda djive, goda saranda memelja, saranda bokolja kaj mora te thol pe za pe saranda djive. Normalno, si mule manuše duj posne, duj mrsne sinije, znaći, ako *perel* petak, sreda, mora te izaberis savo djive *perel*, mora te thol posno [Tr9]. Arakhlem, barardem, nek trail len o Del, ako mangle neka dićhen ma kana *ka perav*, ako ni, sar mandjen, dok šaj ka mući-ma [Tr9]. Onda ažuća do ujesen, kana sazrejol šukar e rran, *pere* le patrin latar, onda lel pe, ćhinel pe [Tr6]. Gova si amari doš kaj ni phandas beburen, jel vov si bebe, vov našti te, te ćidel thaj te na *perel* lese, naj furadi, naj kova, vov mora [Tr11/3]. Bilo savo djive te *perel*, vov mora maćhesa te slavil pe [Tr16]. 2. 'upasti', 'provaliti'. Spremaju, xan marrno, xape spremon, kana ćinen, kana xan, kaj *perel* lendje i ćoren [Tr4]. Kaj *peren* von i ćoren [Tr4].

pé(se) zam. 'sebi/si', 'sebe/se'. I ondak thav len andre, soven *pese*, dav len thud ande flašica i soven *pese*, mirno posle [Tr2]. Korkorro manuš kana živil, naj sa-men, ćhave, mruša si ma svako *pese*, si man lendje porodica, lendje rromnja, lendje rromnja,

lendje čhave, lendje čhera [Tr9]. I naidjil khonika po drom, lel le i vov, kao vov lel goda roipe, indjarəl *peste*, istaren [drom?] pobratimura [Tr4]. Nego čerde *pese* čhera te po kaj Rroma pojedine živon maj lačhe nego gadže [Tr11/4]. Vov akharel amen *peste*, amindje lam leste [Tr11/2].

péste zam. v. **pé(se)**.

peškiríca im. m. 'peškir'. Mečen jekh *peškirici*, inkal, lel andar go sastra, anel le, naj čiro, mrno račhel le večito i gotovo [Tr11/1].

píjaco (mn. **píjacura**) im. m. 'pijaca'. E gothe džasa, čidasa kaš, šeto-amen, posle džas kaj si purani Leda kaj sasa, gothe džasa, *píjaco* sasa palal, indjara amindje po jekh rroj i ko xal lubenice, amen las gola kore, em čistos gija, em xas [Tr2]. A, inča naj sama zaposlime, ama radijam mae pe *píjacura*, špermil, ovo, ono [Tr17]. Me čindem po *píjaco* thaj dijem eće džuvlja, phenav: „Uzmi ovo nek se nadje pred nju.“ [Tr11/1].

píjél (pret. **pilá, piló**) gl. 'piti'. Gova sasa but narodo, me *pílem* mandje, a dukhala ma i o šoro i *píjav* i e draba *píjav* i e račija i niš osetisardem, niš te dukhala ma o šoro [Tr2]. Duki avel, bešel tele, čiravav lese kafava, tatarav račija, *píjel pese* jekh čaša račija tati. *Píjel pese* kafava, čhudav lese pare i džaltar, eto to je to [Tr2]. Dujto djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika, isto svako indjarəl po astali po xabe, torte, kolakura, znači, svašta indjaras amindje, isto gothe xas, *píjas*, proslavlje [Tr4]. A si neko kaj pusaven pe va i *píjen* po rat t-aven rodjene pobratimura [Tr4]. Ispratis la, xas, *píjas*, veseli amen, pale gjate, dži breše pale [Tr11/1].

pilá, piló gl. v. **píjél**.

pínda br. 'pedeset'. Kana indjarde le pe limora, me dijem le varse, goda sasa ranije, to je, si l-akana *pínda thaj trin* breš, me čhave [Tr5]. Inča si skupo, šel thaj *pínda* evrura pe čhavro [Tr9]. Me andar o Piroto tradijem jekh *pínda*, šovardeš kotora krošnice [Tr6]. Si ma mi rromni, si ma dešupandž unukura, si ma i paraunuko ande *pínda thaj duj* breš [Tr11/4]. Djurdjevdan slavis, možda de sar postojis amen

Rroma pre milijono breš, na biš, tranda, *pínda*, šel, dujšela breš, nego od kad postojil Rrom [Tr11/4].

pindžarél (pret. **pindžardá**) gl. '(pre)poznati'. Bože, kaj te dikhava tu, lele, isto, vov isto, šaj *pindžarav* le, samo kaj but barilo [Tr9]. A tut, ni *pindžardem*, Ružice, sine, tu sana slabo, sana cikni [Tr9]. Džangle, ni šaj, ni *pindžarde* ma, me sema maj terno, maj šukar [Tr17].

pipé (mn. **pimáta**) im. m. 'piće'. Tek thara o djive amen spremosardam xape, *pipe*, xale, pile, me čindem lendje daro [Tr5]. I čeren abijav, xape, *pipe*, džan ande menave [Tr11/1]. I gija po celo rat xan the pijen, džike god si xape, džike god si *pipe*, znači, sasa [Tr16].

pipól (pret. **piposardá**) gl. 'pipati', 'pipnuti'. I onda baš naročito verovatno golese ni manglja te bombarduin kana sasa o ratno stanje devedeset osme godine bombardovanje ande Srbija, o Knjaževac ni *piposarde* le, verovatno si razlog gova [Tr11/4]. „Sa me va phagle, kana si posno, posno, kana si mrsno, mrsno“, a phagle lese va, ni mečen le te *pipol* khanč [Tr11/1]. Ne, ni *pipol pe* khanči [Tr11/3].

pirí (mn. **pirá**) im. ž. 'lonac', 'posuda'. Ranije sesa kala *píra*, gala, katar e phuvja [Tr16]. I ondak thos jag kate gijate, akaring e *píri* i čirave xabe i vov čírol pese [Tr16].

piró, pirí, piré zam. 'svoj'. Svako mulo manuš si paša *píri* porodica i pomožil [Tr9]. Djurdjevdan kana si, činas bakren, savorre, isto slavis amindje but šukar, muzikasa, gostura, svako slavil pese an *píro* čher [Tr4]. Što se tiče e Rroma ako si u pitanju te objasniv i gova sar snalazin pe kroz *píro* životo [Tr11/4]. Amaro narodo ande vlada si zala bezobrazno, dikhén samo *píre* narodose the *píre* foteljaće, a e čorre manuša, radnikura, seljakura ispoštui [Tr11/4]. Ali obavezno džike trin breš vov si tala *píri* čandija, a čvrsto džike saranda djive inkljel svako mulo [Tr11/1].

pirostí(ja) (mn. **pirostíje**) im. ž. 'tronožac', 'pirostija'. Thasa cigle thaj tar arakhlan kaj *pirosti*, thas *pirosti* te na thas e šerpa pe trin cigle thaj čerdol ando pleko, thasa [Tr11/1].

pisól (pret. **pisosardá**) gl. 'pisati'. Šun mande, e Bibijako djive naj samo akana, ranije *pisola* i ande kalendara, i rromane *pisola* Bibijako djive thaj *pisola* gadžikane Tetkin dan, a goda si Užicaveružice [Tr6]. Ma jok, sine, okrenisarda [...] pe i djelotar, a te prihvativa gola artije, možda vov man *pisosarda* [Tr11/1]. Xav, ni džanav te *pisov* [Tr11/2].

piškíri (mn. **piškíra**) im. m. 'peškir'. Memeli, *piškiri*, *piškiri*, djiv, djiv, kolakura, sarmave, mas, bonbone, a-a-a *piškira*, *piškira*, *piškira*, *piškira*, sapuja, sapuja, thaj ciknorre antaravice [Tr5]. Aver sa so mandje šaj čine: menija, pari pate, ali o gad thaj *piškiri* obavezno [Tr9]. E, *piškiri* si glavno e čirvese, gad [Tr9].

plain (mn. **plainá**) im. ž. 'planina'. I von arakhadon ande voša, ande *plain* i kaj račnen, von pazarin pe [Tr8]. Kaj god račnena Rromen ande *plain* upre, von sa mudarena, sa dži do ječe [Tr8]. Po hajm me sema između Štutgart thaj Nirnberg, ande gav, ande jekh *plain* čhute ma kaj phenda o Del „Doviđenja!“ [Tr6].

platidžáno im. v. **patlidžáno**.

plečínta (mn. **plečínte**) im. ž. 'vrsta pite'. Čeras amindje kolakura obično, posno, *plečínta* posno, akhorencia, šaj šečeresa samo, višnjenca [Tr2]. Svako džal, čeren pe *plečínte*, kova, kas so si, sine, te si khanika khanji kaj íce *plečínta*, ali čumidel lendje va i oprostil len [Tr11/1]. I e kokala so ačhel ni thol pe ande jag, ni čhudel pe ni katar e *plečínta* go kore neg bi čidel p-ande kesicica thaj thol pe pe kaj čisto than [Tr11/1]. Našti dža samo e arnenca, mora te spremo jekh torta, te spremo će *plečínta*, pepera, sarme so si tu [Tr11/3]. Marrno isto, sas crepnje thaj ondak umpral si go kapako kaj thol pe i šaj pekasa i mas gothe, šaj pekel pe i *plečínta*, šaj pečel pe [Tr16].

po¹ pred. sa čl. v. **pe**.

po², **pi**, **pe** zam. 'svoj'. Ne mora te džanel manuš *pi* sudbina [Tr9]. Dujto djive čidas amen, džas ande sala, isto muzika, isto svako indjarəl po astali *po* xabe, torte, kolakura [Tr4]. A si neko kaj pusaven pe va i pijen *po* rat t-aven rodjene pobratimura [Tr4].

Našel katar *pi* nacija, znači, andar *pi* koža našel [Tr6]. I džas, bićinel pese *pe* korpe [Tr6].

po zála pril. 'pomalo'. Las go djiv, xas savorre *po zala* [Tr5]. E golese roditelja trubul te na sovel goja rat, thol lese gothe po astali kaj guglipe, kaj šećeri, kaj kolakurica i von aven soltrin džejorra, len pese *po zala* i ni diron e bebe i džantar [Tr11/1].

póbratimo (mn. **pobrátimura**) im. m. 'pobratim'. Pa ajd, i pa, so, sar gova *pobratim*? [Tr5]. Kana mi sasuj phenel, mi sasuj, purani, phenel gija: „De amen, Miro, t-istaras lese *pobratimura*“ [Tr5]. I dan-danas von si amare *pobratimura* [Tr5]. A si neko kaj pusaven pe va i pijen po rat t-aven rodjene *pobratimura*, eto koj nema brata, sestru von mangel t-aven *pobratimura* [Tr4].

Izr. **istarél pobrátimura** 'pobratimiti se'. v. **istarél**.

pobratimósko, **pobratimósi**, **pobratimóse** prid. 'pobratimov'. Ake kozom breš o Bucko, kava e Bankosko *pobratimosko*, me thaj o Zorano pokojno, mo phral, inkaldam andar e sastra kozom breš [Tr11/1].

počníl (pret. **počnisardá**) gl. 'početi', 'počinjati'. E posle, naj više to, sasa Kanla amari phuv, razumis ma, dok upoznaisaljo goda o Tito ondak amen *počnisardam* te vazdas amen [Tr8]. Ande marta *počnis*, činas bakro, pala e pužura džas, čidas za bakro, ali zaradisa, a akana našti te zaradi jekh dinari [Tr11/3].

počinél (pret. **počíndá**) gl. 'platiti', 'plaćati'. I merisardam, inkaldam, *počíndam* lese [Tr5]. I ondak peški, purane manuša naj kaj te radin, naj kova, džan za pandž dinara, deš dinara, gola sesa pare bare, ali džalatar o narodo, golestar *počinen* [Tr8]. O čirvo *počinel* e khandjiri, *počinel* e memelja kana lel ande bala e čhavrendje goda o čirvo, a šaj i uz dogovor [Tr9]. Kate akana mora te *počinav* deset iljade e struja, o paj, o telefono kate akana [Tr17]. Azilantura bešen po nekolko vreme, aventar, ko mangel venčol pe, *počinel* [Tr4].

pódo (mn. **pódura**) im. m. 'most'. Pašo *podo* gija, pe koja strana, so sasa ranije pre dujšela breš kaj sasa?

[Tr8]. Gava upral, poljsko državno, de katar o *podo* železničko thaj na upre skroz džiko Sukovo [Tr6].

pojavił pe (pret. **pojavisardá pe, pojavisáljo**) gl. 'pojavit se'. Ali mahom sa ga la so sudjenice kana *pojavin pe*, von sovljaren e deja [Tr11/4]. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e sastra dur ka čhavrrendar *pojavił pe* kaj plavuši pe leste, modrol e vuš i džal pe, inkaldol pe talo kaš, posle inkaldol p-ande dešuduj saata tale verige [Tr11/1].

pokažıl (pret. **pokažísáljo**) gl. 'pokazati'. Pa samo goda, mangla o spomeniko, možda *pokažísáljo* lese ke me dijem kapara. I mothol mandje, opisol mandje sarsavo si, a me ni dikhlem opšte o spomeniko [Tr9]. Eke *ka pokaživ* će slika od pre, kana skoro bičhalde mandje i lijem [Tr9]. Ali vov mora te *pokažıl* khanči po muj, pe prrne, pe pašavre, kaj šapa, kaj kova, i goda te dikhla pe vreme manuš spasil pe čeljado, te na, ništa [Tr11/1].

pokójno, pokójne prid. 'pokojni'. Mo phral *pokojno* skoro duj breš sar mulo, sedamdeset i četiri, pet godine [Tr17]. Radisardam, kaj sasa e Ljiljana pala mande, rromni *pokojno*, kozom god me radiva, voj gaći mancar barabar [Tr6]. Ka lal Zorane *pokojno*, džuvdo: „Naš, xoxaipe, bre.“ [Tr11/1]. E Ljiljana mi bibi po oprošćenje muli jel laći dej *pokojno* kaj sasa voj dija la rromaja [Tr11/1]. E gada mandjen o Kašini *pokojno* ikljel andro šifonjeri e gada manglem, sine, me va [Tr11/1].

pólazniko (mn. **pólaznikura**) im. m. 'polaznik'. Avel o *polazniko* [Tr2]. A ne pustamo nikoga da uđe dokle god ni del o *polazniko*. E mrno *polazniko* si o Duki. Duki avel, bešel tele, čiravav lese kafava, tatarav raćija, pijel pese jekh čaša raćija tati [Tr2].

pomoži(sare)l (pret. **pomožisardá**) gl. 'pomoći', 'pomagati'. Phenav gija: „Devla, *pomožisar* sa e narodose thaj *pomoži* me čhavendje, me unukurendje, saorrendje *pomožisar* ande kava djive“ [Tr5]. Dok šaj me *pomožisardem*, kana i me, sine, nasvaljem našti pomoži ni korkorro man, a kamoli čhaven the unukuren [Tr9]. A do negde mahom Rroma jekh avre pomognin i na kraju krajeva kana si baš ande maj bare problemura iznenada neko *pomožil*, ne

mora te avel familija, ali jekh prijatelj ili komšija, maj but pomognin e Rroma Rromen pe gava načino kana već si baš problem [Tr11/4]. Nesave manušen *pomožin*, nesave ni kamen, jekh dženo primol pandž milje, so te čerel ko pandž e miljenca [Tr4]. So god trubul te *pomožis*, *pomožisa* [Tr6].

pópo (mn. **pópura**) im. m. 'sveštenik', 'pop'. Kana neko merel isto indjaren le, prahon le, *popo* avel [Tr2]. Džabe phenas amen i *popura* ka oprostin [Tr11/1]. E akana savo but dibidus daral, vo džal ko *popo*, anel le po limori [Tr11/1]. Jel što merel manuš, vov prvo e muzika t-ašunel, a na prvone *popo* posle muzika [Tr11/1].

pósle pril. 'posle'. Radisardem sa trgovinu, gra, okova roba, jedno, drugo i tako, a *posle* ženisaljem, si ma aver čhavo akana aver rromnjastar, kova [Tr17]. Pa prvo ide otac, prvo džal o dad, putarel laće o drom, pa *posle* džal o sastro, e sasuj thaj e bori [Tr4]. I gjate, sine, *posle* zaposlisaljo kate, ane Leda, katar, e barilam amen, *posle* ko kaj dikhla, ženisarda-men, udomisarda-men, otkaćisaljom lestar [Tr11/2].

pósno, pósne prid. 'postan'. Čeras amindje kolakura obično, *posno*, plečinta *posno*, akhorencu, šaj šećeresa samo, višnjenuca [Tr2]. Sveti Nikola kana si, vov si *posno*, spremos riba, fusuj čiravas, sarmave čeras *posne*, samo praziluk, crni luk [Tr2]. Normalno, si mule manušese duj *posne*, duj mrsne sinije, znači, ako perel petak, sreda, mora te izaberis savo djive perel, mora te thol *posno* [Tr9]. Pa, sine, te si *posno*, mačo, te si mrsno, balikano, bakro so si [Tr11/1]. Ako si blažno indjares khanja, kova, voće, ga ku-, kova, sa indjares tuće, ako si *posno* isto mačo kova plečinte čeres [Tr11/3].

posta(v)ıl (pret. **postavisardá**) gl. 'postaviti'. Ande duj saata čhinas o kolako i me *postaiv* mandje sa po astali so trubul, sa, sa terno [Tr5]. Kana *postavisardam* le – vov čače gija sar vov opisosarda mandje [Tr9]. Trin djive ni šelavel pe kaj *postavil pe* [Tr6]. Men kana djelam ke džuvli te phučas me dade kaj thodam lese duj post-, trin postura, jekh mrsno, phenel: „Me ni, na astardem te pipov, džabe tumen *postavisarden*, sose?“ [Tr11/1]. Znači, sasto breš ašudjaras gaja slava i amen sa spremos katar

sa, će salate, će kola, sa goda mora te *postavi* tuće, sine, čine čo kolako, phabare či memeli, moli tu e Devlese, moli tu e Djurdjevdanese [Tr11/3].

postojíl (pret. **postojisardá**) gl. 'postojati'. Pa, ake te mothav tumije, na primer, slava, but slave *postojil* verovatno, našti ni me korkorro te objasniv, ali skoro svako djive trišel thaj šovardeš thaj pandjive ando breš uvek *postojil* kaj ikona, kaj sveco, i mahom izgleda kaj svako djive *postojil* kaj prazniko [Tr11/4]. Blažno bilo za kaja Bibijako djive, nego ne sećam se, ni džanav pale, ni džanav šukar dal, dal opšte *postojil* post, naj sem sigurno [Tr17]. Gadija khandjiri po priču, gothe khandjiri ni *postojisarda*, nego voj korkorro letisarda, thaj avili kate korkorro, godija e Miletasi khandjiri [Tr6].

poštu(v)(j)íl (pret. **poštujisardá**) gl. 'poštovati'. Žega, ne žega, mora te furaves gova, disciplina sasa bari, naj sar akana, *poštujisa* purane manušen, ni akušasa, ni svadji-amen, ni tromas gova te čeras, i gijate [Tr2]. Izdržina pe, čerena pese, svako prazniko *poštuvina* e Rroma [Tr8]. Tumen Rroma *poštujin* but e Devle, ake kava ka značil tumije od adjive te slavin Djurdjevdan, ali bakresa na tumare čhave te čhinen [Tr11/4]. Slavis amindje normalno amare slave, *poštuis* amare praznikura [Tr4]. Ko cenil khandjiri e ko *poštuil* e khandjiri, kana mandjen te xan sovli, znači, ko si grešno ni tromal ni te spomenil e khandjiri, a kamoli te xal sovli [Tr6]. Goda mora te *poštujil* pe, a čirvipe m-m, tu i tamo, *poštuil* pe, mora te *poštují* će čirve ako *poštuisarda* tu, ako ni *poštuisarda*, tu okreni čo šoro i ništa [Tr11/3].

pótkovica (mn. **pótkovice**) im. ž. 'potkovica'. Indjarel len ko gadžo, gova majstori bili, sasa i ondak izvadu ovu *potkovicu*, ikhalen goja *potkovica* e purani, thon lese nevi *potkovica* [Tr2]. Vežu mu nogu ovako, istaren lesko prno bandjeren, i ondak mu stave *potkovicu* novu, thon lese nevi, a e purani čhuden [Tr2]. Si zimsko *potkovica*, si letnjo *potkovica*, zavisi kakvo vreme [Tr2]. Ako je zima, ondak ima zimsku, si len zimsko *potkovica*, ako si milaj, si len letnjo *pokovica*, eto tako [Tr2].

povójnica (mn. **povójnice**) im. ž. 'povojnica'. Kana bijandol kaj bebe, so si *povojnica* gova, so indjarel

pe, sa? [Tr9]. Anel pe *povojnica*: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebese [Tr9]. Pa, pećes, sine, bokoli, *povojnica*, ondak thos jekh purum, čiral, obavezno te naj tu borovnica čine laće mol [Tr11/1]. Thaj voj phadjel godoja *povojnica* te del sa te xan i ko si čhavre i rroma te xan katar o čiral, thaj tar e pogača [Tr11/1].

prahól (pret. **prahosardá**) gl. 1. 'sahraniti'. Kana neko merel isto indjaren le, *prahon* le, popo avel, i isto, to je sve isto, normalno kao i pre što je bilo isto si i sad, isto i sad, to je tako [Tr2]. Del svakakvo, lija jekh antarav, *prahosarda*, sar goda mulo manuš černol, černol manuš, thaj de khanika će svara, ko tar džane tu so ka čerel pe svara, eli slika, ande slika ando četeres, ande duj, dešuduj saata, vov thol la po paj, maj bare madjije si godola [Tr11/1]. 2. 'zakopati', 'zakopavati'. Grastenca phandena po deš gra, po biš, zavisil, gala Turcura i preko voša, preko kova, kaj zateknina von gothe i *prahona*. Kaj si o krsto gothe upre isto *prahona*, e Turcura [Tr8]. Goda arno thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe dži breše godova arno *prahol* pe ande phuv za sastipe, a kova arno ačhel isto breš djive ande vetrina [Tr11/1].

prástel (pret. **prastijá**) gl. 'trčati'. Jao *prastel*, *prastel*, ko štackenca: „Mi bibi, mi bibi, mi bibi.“ *Prastijem*, dijem le pandž, šel dinarica [Tr9]. Pe jekh livada pherdo čhavre, čelen pese, sar čiden e luludja thon an po bro, von peren lendje, von *prasten*, čiden len, von peren len lendje go luludjorra, von roven pala pe luludja, a jekh livada bari te na dikhav suno sa luludja gja i von *prasten* te čiden, ali peravøn len [Tr11/3].

pratíl (pret. **pratisardá**) gl. 'pratiti'. Džana ko kaš, *pratin* e Bibija. Sa ikljen andar e čera e Rroma. I terne i purane, *pratin* e Bibija, jel goda nasvalipe indjarel za Bugarsko, za Nemačko [Tr8]. Goja tradicija gjate si, amende goda *pratis*, brešes tar jekhare, sine, i slavis la, čid-amen e Rroma, čhinas e bakre, memeli phabaras [Tr11/1].

pravaréł (pret. **pravarisardá**) gl. 'hraniti'. On ide, razumeš, sa korpe u selo, pa kod ljudi, na primer, ti de arro duj, trin kile, kova del pandž, kova deš i gijate vov is-, *pravarela* pe narodo, pe dade, pe deja,

ali thode o va e Bugara, e Nemcura, pekle le [Tr8]. Dena le khanjen, dela le kaj xamasko, kova, nikad ni mandjela mo dad te dël neke pare negde, samo xamasko te bi *pravarel* amen, to bi anel amen po, po manuš [Tr11/2].

právoslavno, právoslavne prid. 'pravoslavni'. Amen sam Rroma, sar te objasniv tuće, amen sam *pravoslavne* Rroma, naj sam muslimaja [Tr6]. Znači, Redžo, Redžo našti *pravoslavno*, mora te avel muslimano [Tr6]. Djurdjevdan, goda si jekh slava, naj samo rromani nego slava si takoreći *pravoslavno* [Tr6].

prázniko (mn. **práznikura**) im. m. 'praznik'. Izdržina pe, čerena pese, svako *prazniko* poštuvina e Rroma [Tr8]. Ikljas pe *praznikura* pe ljmora, ni radis pe *praznikura* [Tr9]. Pe gada *prazniko* ko slavil galama naj, muzika naj [Tr6]. I mahom izgleda kaj svako djive postojil kaj *prazniko*, ali si ogromne *praznikura* kaj si lolo slovo, a negde kalo slovo [Tr11/4]. Pa amen zanimu amen sa so šaj motho amije, znači, sa so tumen džanen ili nešto tar e ratura ili tar kaj *praznikura* [Tr16].

prázo (mn. **prázura**) im. m. 'praziluk'. Sarmave čeras posne, samo praziluk, crni luk, e šore purum kali, pa *prazo*, pa rezo i sa gova promešil pe [Tr2].

prebacíl (pe) (pret. **prebacisáljo**) gl. 1. 'prebaciti'. Ando Ratingen, sa ande jekh than, misliv, ni promena, ništa, te *prebacil* man [Tr17]. 2. povr. 'prebaciti se'. Pa posle kate *prebacisalji* isto [Tr8].

préko drom pril. 'preko puta'. Amen čhere sasa-men gothe *preko drom* jekh banderi, sijalica i gothe bešasa ando devet sati, čhela-mindje, posle avastar i više nema izlazak, andre ande soba, eto tako [Tr2].

prézime (mn. **prézimura**) im. m. 'prezime'. Možda si poreklo amaro muslimansko, prema e purane manušendje lava, razumis, *prezimura* [Tr6]. I o *prezime* dokažil kaj si nesavi veza, ake Azirović, znači, goda sasa Aziri, našti t-avel aver [Tr6]. Si but, eke, Redžić, savo *prezime* si goda [Tr6].

pričó(sare)l (pret. **pričosardá**) gl. 'pričati'. Pa *pričosaras*: „Sastimasa“, čhelavas len „ando sastipe me čhavengo, me unukurengo, ande savorrengo

sastipe.“ [Tr2]. A da pričaju ciganski ono bi trebalo: „Ikalav e robo andro limori“, ali nije, amen gadžikane *pričos*: „Vadim roba iz groba“ [Tr9]. Ali gova našti svako dete ašunel ili ando inato, na inato nego dobro, možda nepritika si gasavi i ni dozvolin gala sudjenice te ašunel e dej i von *pričon* so *pričon*, i to je to [Tr11/4]. But džanël te *pričol* goda akana i so džanël, i so pantil [Tr17]. Kana *pričosardem* lenca ande Negotina voj phenda: „Ja sam, sine, karte dobila.“ [Tr11/1].

prihvatíl (pret. **prihvatísardá**) gl. 'prihvatiti'. O socijali ni *prihvatil*, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo ke kate si le phanglipe i čalada le infrakt, i čerde lese kateter [Tr9]. Zorica si ekstra jekh manuš, but šukar manuš, but fino si, sikavel čhavre but šukar, pa i *prihvatil* i roditelji za nese problemura, but *prihvatísarda* [Tr4]. Ma jok, sine, [okrenisarda?] pe i djelotar, a te *prihvativa* gola artije, možda vov man pisosarda [Tr11/1].

primíl gl. v. **primól**.

primól, primíl (pret. **primosardá, primisardá**) gl. 'primiti'. Ako *primosardem* gaći go socijalno kate taman ka površil, i nema da ostaje ništa, ako ostaje za jedno pivo [Tr17]. Nesave manušen pomožin, nesave ni kamen, jekh dženo *primol* pandž milje, so te čerël ko pandž e miljenca [Tr4]. E me goda radiv od dvanest godine, katar e dešuduj breš *primisardem* i don-danas [Tr6]. Znači, goda *ka primon* len, goda sa ranije, si akana ali negde negde [Tr11/1]. Voj ke Silvana, *primon* lesi penzija [Tr11/2]. Kana dža te mandjen ni den tu khanč kaj trenutno kaj kova ni den, so *primos* ga materijalno ke goda izdrži amen, aver khanči [Tr11/3].

problémo (mn. **problémura**) im. m. 'problem'. Zorica si ekstra jekh manuš, but šukar manuš, but fino si, sikavel čhavre but šukar, pa i *prihvatil* i roditelji za nese *problemura*, but *prihvatísarda* [Tr4]. Ipak amen nesar Rroma sam but staložime i strpljive i džanas uvek muka thaj *problemura*, podnosis uvek muka thaj *problemura* [Tr11/4]. A do negde mahom Rroma jekh avre pomognin i na kraju krajeva kana si baš ande maj bare *problemura* iznenada neko pomožil, ne mora te avel familija, ali jekh prijatelj

ili komšija, maj but pomognin e Rroma Rromen pe gava načino kana već si baš problem [Tr11/4]. Te ane, xoljalji pe mo phral, po Mile, but kao naj o čavrrro lako ande doš negli došalo o lako phral, o Mile, i phenel: „Ni, ni ćerda mo čhavo *problemo*,“ vov ćerda but *problemura* i me ni voliv me phrale više [Tr11/1]. Goda si lesko *problemo*, a tu mora te, mora te reši te t-ave [Tr11/3].

prosíl (pret. **prosisardá**) gl. 'prošiti'. Sar *prosila* o narodo? [Tr8]. Pa *prosina*, džantar, vo, andar e gava vordonenca, *prosin*, ćeren [Tr8]. Thaj cikni trasta, phiravela, džala pese ando gav, *prosila*, laći trasta našti vazdena trin džene, ako sas gaći cikni [Tr6].

prúna (mn. **prúne**) im. ž. 'šljive'. Ondak naj sa-men šut, amen ćidasa nesave *prune* okrugle, i sad, i akana si gola *prune* [Tr2]. Akhoro, ondak thos *prune* šuće, džane *prune* so si? [Tr2]. Šuće *prune*, akhoro, pomarandže, banane, sa gova tho po astali [Tr2].

prvo, prve 1. br. 'prvi'. A ov sas maj *prvo*, o Tomo maj *prvo* [Tr5]. Dujto djive Djurdjevdan, o šoro e bakresko, o šoro ačhel, amen o *prvo* djive ni xas le [Tr5]. *Prvo* marrno ćerena katar o ržo [Tr8]. A *prvo* arno, sine, farbo i thos le rigate [Tr11/1]. Mora te pazil katar o *prvo* djive so bijandol e beba [Tr11/4]. *Prvo* mandje rromni andar o Balta Berilovac [Tr6]. 2. pril. 'prvo'. Thaj go memelja phabon i von len savorre katar o djiv *prvo* [Tr5]. A gothe kaj sasa, kaj sasa e Pošta, so sasa gothe *prvo*? [Tr8]. Sema *prvo* pe mo phralesko ljimori, napal djilem pe mo rromesko [Tr9]. *Prvo* ćhelaven e ćurken po astali, kana čhine len, von ćhelaven len [Tr2].

prnró (mn. **prnré**) im. m. 'noga'. Vežu mu nogu ovako, istaren lesko *prnrno* bandjeren, i ondak mu stave potkovicu novu [Tr2]. Grastenca željin, razumis ma, *prnrnenca* gazin ando krugo, traden e grasten [Tr8]. Ali vov mora te pokažil khanči po muj, pe *prnrne*, pe pašavre, kaj šapa, kaj kova [Tr11/1]. Znači, diće dal modro vas e kava kate, jeli kate, si le belega po va, po *prnrno*, pištol andar jekhar, goda obavezno te džan [Tr11/1]. Lel pe kotor, kadil pe manuš, pe te *prnrne*, o telo, šoro, sa mora te kađi tu [Tr11/1].

Izr. **katár o šoró džíko prnró** 'od glave do pete'. v. **šoró**.

puranó, puraní, purané prid. 'star'. Naj sar akana, poštujisa *purane* manušen, ni akušasa, ni svadjiamen [Tr2]. Slamarica sasa *purani*, von thon e Rroma amare *purane*, i ondak onosarena pe phuv, naj sasa krevetura [Tr8]. Gala slave ke Sveti Randjel terno, slavís isto, *purano* Sveti Randjel zimsko isto slavís, čhinas amije bale, ko khanjen, ko bakre [Tr4]. Naj sem me but *purano*, ni džanav baš sa, ali kalo bakro i značil sa go kaj si o beng [Tr11/4]. Ko si terne, von djilaben, ko si *purane*, von bešen pese, xan o djiv, rezo [Tr11/3].

purúm (mn. **purumá**) im. ž. 'crni luk'. *Purum*, platidžano, krastaveca, sa, sa so trubul terno me ni xav breš djive [Tr5]. Sarmave ćeras posne, samo praziluk, crni luk, e šore *purum* kali, pa prazo, pa rezo i sa gova promešil pe [Tr2]. Anel pe povojnica: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebese, ranije mol indjardola, akana indjaren borovnica soko za thud, ćiral, *purum*, *purum*, lon, zalagica lon [Tr9]. Pa, pećes, sine, bokoli, povojnica, ondak thos jekh *purum*, ćiral, obavezno te naj tu borovnica čine laće mol [Tr11/1].

pusá(vé)l (pret. **pusa(r)dá**) gl. 'bosti', 'ubosti', 'probosti'. A si neko kaj *pusaven* pe va i pijen po rat t-aven rodjene pobratimura, eto koj nema brata, sestru, von mangel t-aven pobratimura [Tr4]. „Nisi smela, ja sam si nogu“, phenel, *pusarda* pe an go karrno indjel o rat, ni tromal vov te *pusal* pe [Tr11/1].

put(a)rél (pret. **putardá, putáljo?**) gl. 'otvoriti', 'otvarati'. Kana von avile, me *putardem* o vudar, vudar, o čavrrro sasa ande pelene, džane, cikno [Tr5]. Me phandav, a tu te *putre* le, me phandav le, tu te *putrel* le [Tr5]. Pa *prvo* ide otac, *prvo* džal o dad, *putarel* laće o drom, pa posle džal o sastro, e sasuj thaj e bori [Tr4]. *Putren* la često, si upre služitelj kaj džuvli i šaj džas svako djive [Tr6]. Amen tar e džuvli, odma djelam ando regali, inkaldam e posteljina sa, ka lija ma e ćirvendje, *putras* la, sine, te merel mi unuka, ande kesa phangle ake gijorrate i pisome artija „Od dedu za svoje unučice.“ [Tr11/1].

Čhorena rraćija po gad te, te *putaljo*, čhej, te si kalo, gotovo, naj čhej [Tr11/1].

PH

phabáj (mn. **phabajá**) im. ž. 'jabuka'. Džasa pe njive, radisa državno, čidas drakha, čidas višnje, čidas *phabaja*, svašta radisa [Tr11/3].

phabarél, (pret. **phabardá**) gl. 'paliti', 'zapaliti'. Taj svako dženo *phabarel* memeli, džane, phabar-, i me *phabardem*, ali me ni indjardem khanč, poštom ni slaviv la [Tr5]. Ali si bitno k-indjaren i o djiv, thon po djiv bombone, ovaj, memelja ando sastipe, inače mulendje ni troman te *phabaren* ke goda kaš [Tr11/4]. Za po Djurdjevdan, džas t-anas vencia, te *phabaras* ga memelja, te slaviv sastimasa [Tr11/1]. Ratno stanje, i ni troma te *phabare* o svetlo, ni troma te tho jag, a zalagica svirena prvo, dujto, amen džanasa, našasa neko ande voša, neko thasa čebave [Tr11/2]. Bakro, sine, čhinas bakro, memelja *phabares* kozom džene si tu ano čher [Tr11/3].

phaból (pret. **phabiló**) gl. 'goreti'. Mo rrom phabarel e memeli, thol e bakrese po šoro, e memeli *phabol* i me moli-ma e Devlese [Tr5]. Taj go memelja *phabon* i von len savorre katar o djiv prvo [Tr5]. Ma ni džal fino neg džal ando pakao, *phabol* [Tr11/1].

phadjél (pret. **phandá**) gl. 1. 'slomiti', 'lomiti'. Posle le akaringate jekh arno, *phadje* arno, mutisare, tho zala šut andri i promeši gova i čhores ande goja čorba kaj čerdan ciknidasa, eto to je, to smo jeli [Tr2]. Trito djive *phadjol* o šoro za zdravlje [Tr9]. I o šoro *phadjol* po pravilu sa e kokala, e bakrese mora te čiden pe ande jekh than čisto i pe livada trubul te čhudel pe e kokala, taj o venco goda djive, trećo djive [Tr11/4]. Taj thos lese po vastorro kaj dororru loli, indjare, mora te xal katar sa riga pe štar thana, pandž e dej, taj voj *phadjel* godoja povojnica te del sa te xan i ko si čhavre i rroma te xan katar o čiral [Tr11/1]. Ratno stanje, i ni troma te phabare o svetlo, ni troma te tho jag, a zalagica svirena prvo, dujto, amen džanasa, našasa neko ande voša, neko thasa čebave, thasa, *phanda* se pendžerave. Čindjeras e pendžerave ta te bi

pharrola, te na mudardivas [Tr11/2]. 2. 'provaliti [u kuću]'. Čoren i pare, čoren i zlato, *phadjen* i čhera, znači, svakakvo narodo si tu avdjive [Tr4].

Izr. **phag íi korr** 'vrat slomio', 'nek slomi vrat'. *Phag íi korr*, me ni avav više samo ka dikhav tumen paša pendžerava, ao goda si [Tr11/1].

phandá gl. v. **phadjél**.

phándel (pret. **phanglá**) gl. 'zaključati', 'zatvoriti'.

Džanes, katanco taj ključo, taj *phanden* le gija: vo *phandel* le, a voj putrel le, vov *phandel*, a voj putrel i pričol gija, tek pe limora pričosarde: „Me putrav, me *phandav*, a tu te putre le, me *phandav* le, tu te putrel le“ [Tr5]. E, u stvari akana amen deš džene slaviv, i amen sa deš džene, trito djive čidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj čisto than indjaren, mothav ée, suven trastice, éeren, *phanden* gothe i eke gja [Tr6]. Gova si amari doš kaj ni *phandas* beburen, jel vov si bebe, vov našti te, te čidel taj te na perel lese, naj furadi, naj kova, vov mora [Tr11/3].

phanglá gl. v. **phándel**.

phanglipé (mn. **phanglimáta**) im. m. 'zatvor'. O socijali ni prihvatil, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo ke kate si le *phanglipe* i čalada le infrakt [Tr9].

phangló, phanglí, phanglé prid. 'zatvoren'. Putras la, sine, te merel mi unuka, ande kesa *phangle* ake giorate [Tr11/1].

pharravél (pret. **pharra(v)dá**) gl. 'cepati', 'pocepati', 'iscepati', 'iskidati'. Uopšte ni xas le, o dujto djive me thav l-ando frižid-, odnosno smrzivači, u frižideri, t-inkalav le po astali, taj čidas amen savorre, taj xas, taj *pharravav* le me p-opaš, taj xas savorre po jekh parče [Tr5]. Kava si kaj isto cepači kaj *pharravav* pe štar, katar jekh rran érav štar, katar jekh rran érav trin [Tr6]. Astar el e rran gjate, sar kaja, i mećen la ande mašina i mašina *pharravel*, dal mandje pe trin, dal mandje pe štar, i odma rendišil la [Tr6]. Neg akana si sa, sine, hemikalije, sipen pastura, čudura, ranije naj sa gada, xav čo rat, naj sasa ni ga pelene dovoljno, *pharavasa* čaršafura,

gadorra, kaj posteljina te si amen čisto, paćarasa sar avela samo [Tr11/1].

pharrló, pharrlí, pharrlé prid. 'razbijen', 'polomljen', 'pukao'. Ali dži breše mora te one te diče da li *pharrlo*, da li si sasto [Tr11/1]. Te si sasto – sastipe ka avəl sasto breš, te *pharrlo*, znači, sa nasvalipe [Tr11/1].

pharról (pret. **pharrló**) gl. 'pući', 'pucati'. Kate dažbine bare, oxto milje struja počindem, eke upre *pharrle* cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje koštuil ma, cevura, češmave, čudura [Tr9]. Ćindjeras e pendžerave ta te bi *pharrola*, te na mudardivas [Tr11/2].

phej (mn. **phejá**) im. ž. 'sestra'. Pa ajd, i pa, so, sar gova pobratim? *Phej* thaj phral, ali t-aven momkura [Tr5]. Ali te na pričo, te na pričo će *phejasa* khanč, svato naj tu lasa te ćere, nego t-aven mutavski mande [Tr5]. Si kas si čhave ko dikhel le, a man naj niko, me sem korkorro, man naj ma phral, naj ma *phej*, sas ma *phej*, voj muli [Tr4]. Phral thaj *phej*, phral thaj *phej*, jel von nikad naj te den rromaja niti ka omrazin pe, a abandžija gja našti [Tr11/1]. Thaj te ćirave mae kafava, al ma but te kadila neg zalagica ta te bi šaj dovativ la, a paj ma te deli će *phejaće*.“ [Tr11/1]. Lele majko! Jakha, dikh, so ćerdile, lele Ruške! Ka džavtar mandje, *phene*, ka džavtar mandje, *phene*, pa ni mećel la laći unuka [Tr9].

phenél (pret. **phendá**) gl. 'reći', 'kazati'. Dobro, gova si amie dovoljno, i gova sə *phenden* [Tr8]. Vov *phenda* ka spasil pe, ali te odbil pe gadalesta so vov ćerela [Tr9]. I onda *phenda*: „Od adjive naj te čhinen tumare čhave, nego ka čhinen e bakre“ [Tr11/4]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke nasvalipe thaj pravo te *phenav* tumindje, te ašunel savo narodo, amari opština si but slabo [Tr4]. Pa te rakhadol lendje, te rakhadol, te xan, aver so ka vaćare i von ašudjaren i von raduin pe jedno, svako mulo raduil pe, gja *phenen* e purane, gja vaćarav tumindje i me ni džanav i me naj sam kaj purani but [Tr11/3].

pherdó, pherdí, pherdé prid. 1. 'pun'. Pe jekh livada *pherdo* čhavrre ćelen pese sar ćiden e luludja thon

an po bro [Tr11/3]. Avastar, nekad anas opaš, nekad anas po *pherde* balonura [Tr11/1]. 2. 'punjen'. Spremos pepera *pherde* [Tr2]. Isto giate sa spremu tuće *phere* pepera, sarme, sa sar džal za slava [Tr11/3].

pherél (pret. **pherdá**) gl. 'puniti'. Ćere pepera *pheres* masesa, nije to posno, a ima ovi, obićaji, aver si [Tr2]. Odjedanput thaj sa *pherdem* nevo nameštaj, sasti malava diljalji [Tr6]. Paj *pherasa* preko djive, thaj thasa soda bikarbona ande leste te bi očisto le, jel sasa sa zagadime paja, čudura [Tr11/2].

phiravél (pret. **phiradá**) gl. 'nositi'. Thaj cikni trasta, *phiravela*, džala pese ando gav, prosila, laći trasta našti vazdena trin džene, ako sas gaći cikni [Tr6].

phirél (pret. **phirdá**) gl. 'hodati', 'lutati'. Ooo, gaći breš me *phirdem*, ćerdem, thaj naj ma, akana tu man ka de-m [Tr5]. Pa džal pe pe tharina, džan dokle sasa mi dej maj, maj terni, maj kova, džala kova, džala te čhinel venco, a opletil venco, pa aver purane *phira* ako si šəl ando paj naj, ako si [Tr17]. Ando Piroto amen ikharen amen Katunara, amen naj sam Katunara, Katunara si gola Rroma save *phirena* ka jekhare carenca [Tr6]. Ta te na *phirel* ke, našti *phirel*, dukhana le prne [Tr11/2]. A ranije džasa, *phirasa*, anasa, te andam arro, ka xan e čhavrre, te ni andam, ni xan, eke gja sasa čorrupe [Tr11/3].

phral (mn. **phralá**) im. m. 'brat'. Von si *phrala* me rromesa, o Dragi, e Stana si *phrala*, *phrala* paše [Tr5]. Naj sema me ande škola, arakhlem me *phralen*, majka išla po selo, radeli smo, radisardam, me bešlem ćhere, arakhlem me *phralen* [Tr2]. I sose me moli-ma o rat, o djive moli-ma i lese i me *phralese* te pomožil me čhavrrendje Safetese, Bojanese maj but [Tr9]. Evo gija akana bijav ćerəl mo *phral* [Tr4]. Ande jekh galavo thoda e bale, ande jekh galavo thoda me *phrale* [Tr11/2]. Tačno lija le, sine, ka pomirolo pe pe *phralesa*, thaj ko omrazil pe, tačno goda sasa [Tr11/1].

phralésko, phralési, phralése prid. 'bratov'. Sema prvo pe mo *phralesko* ljimori, napal djilem pe mo rromesko ono [Tr9].

phučél (pret. **phučlá**) gl. 'pitati'. I kana me *phučav*, naj lese khanč, pa sar naj lese khanč kana rovel djivese, račasa rovel, samo rovel? [Tr5]. Pa so ka *phučen*, mogu da ga pričam, sine [Tr9]. *Phučen* slobodno, so džanav ka mothav tuće [Tr6]. Kana bijadnol jekh von *phučen* e ćirve sar te thon lese lav, jel bi lesko našti ćeren khanč [Tr11/1]. Ako ni kadi tu sasto breš dikhe len e sapen, a kana kadi fino, ni dićhon, sine, aver, so mandjen aver te *phučen* [Tr11/3].

phurí (mn. **phurá**) im. ž. 'starica'. Aaaa djelam ke *phuri* [Tr2]. Akana kase te indjaren, e *phure* ačhile ande gava, e gava pusto-, pustosalje, i naj prodaja [Tr6].

phuv (mn. **phuvjá**) im. ž. **1.** 'zemlja'. Čakmare *phuvjatar* ćerela o narodo [Tr8]. Otkad postojil, znači, pe zemaljsko *phuv*, e Rroma Djurdjevdan slavin isključivo goda si jekh baro prazniko sose slavil o Djurdjevdan [Tr11/4]. Goda arno thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe dži breše godova arno prahol pe ande *phuv* za sastipe [Tr11/1]. **2.** 'država'. Nego, bax si bari kaj djele ande avre *phuvja*, ande Nemačka i so me džanav [Tr11/4]. A sose, babo, kana merel, na primer, kaj amaro manuš e gova, nikad ni phučlam, ande Nemačka kana meren, ande strane *phuvja*? [Tr11/3].

R

račása pril. 'noću'. I vov rovel, rovel, rovel i *račasa* i djivese rovel [Tr5]. Meće po astali bilo so *račasa* [Tr11/1]. Sose mora *račasa*, ni troma te mećel e cigarasa te inkljel, el te del ka jekh cigarasa andre [Tr11/1].

račáte pril. 'uveče'. Djurdjevdan bakre, čhinen bakre, anglal jekh djive, jekh, duj, onda paša *račate* ivandese terne čhorra, čhavrre, goda ćerdan [Tr6].

r(r)aćija (mn. **r(r)aćije**) im. ž. 'rakija'. Vov si, častosarda e Savo, dal opaš e kila *raćija*, ni pantiv [Tr5]. Gova sasa but narodo, me pilem mandje, a dukhala ma i o šoro i pijav i e draba pijav i e *raćija* i niš osetisardem [Tr2]. Duki avel, bešel tele, ćiravav lese kafava, tatarav *raćija*, pijel pese jekh čaša *raćija* tati [Tr2]. Džas ande khandjiri, ćiraven *rraćija*, den

pečenke, banane, *rraćija* ćiradi, kazano baro [Tr4]. Čhorena *rraćija* po gad te te putaljo čhej, te si kalo, gotovo, naj čhej [Tr11/1].

radíl (pret. **radisardá**) gl. 'raditi'. Naj sema me ande škola, arakhlem me phralen, majka išla po selo, radeli smo, *radisardam*, me bešlem ćhere, arakhlem me phralen [Tr2]. I ondak peški, purane manuša naj kaj te *radin*, naj kova, džan za pandž dinara, deš dinara, gola sesa pare bare, ali džalatar o narodo, golestar počinen [Tr8]. Dakle, ranije pre tranda, saranda breš ande opština Knjaževac *radila* dosta, but fabrike, ovaj, i *radina* o narodo but ande Timoflora, fabrika Džervin, gothe *radina* sezonske radura [Tr11/4]. *Radisardem* sa trgovinu, gra, okova roba, jedno, drugo i tako, a posle ženisaljem, si ma aver čhavo akana aver rromnjastar, kova [Tr17]. Amen ni školuisarda voj, samo e matika, tha o rado, te *radis*, te grabos amen [Tr11/2].

rakhl(j)í (mn. **rakhljá**) im. ž. 'devojka ne-Romkinja', 'devojčica ne-Romkinja'. Dikhlem ande Nemačka, jekh rromni indjarda, thaj thol, thoda, i man te indjarav, purani rromni me, ande eftavardeš breš ka indjarav, naj sem me terni sar e Ljilja, sar e Zorica, sar *rakhli* kaja, o Tomo, Nata, e Nada [Tr5].

rakhádol v. (a)**rakhádol**.

rakhél v. (a)**rakhél**.

rakhló (mn. **rakhlé**) im. m. 'mladić ne-Rom', 'dečak ne-Rom'. Posle den margarin, isto džav, za vreme kana inkljen po raspust, lav mae tar e *rakhle*, tar e servirka [Tr2].

ranije pril. 'ranije'. Dakle, *ranije* pre tranda, saranda breš ande opština Knjaževac *radila* dosta, but fabrike [Tr11/4]. Šun mande, e Bibijako djive naj samo akana, *ranije* pisola i ande kalendara, i rromane pisola Bibijako djive thaj pisola gadžikane Tetkin dan, a goda si Užicaveružice [Tr6]. Akana so vredil te dža ando gav, a *ranije* džasa, phirasa, anasa, te andam arro ka xan e čhavrre [Tr11/3].

ráno pril. 'rano'. Te ušte *rano* ande pandž saata, pandž, pe tharin, pe tharin ande pandž saata te ušte, ći phej isto ande pandž thaj te aven [Tr5]. O venco e

bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o kham [Tr6].

raskovíl (pret. **raskovisardá**) gl. 'raskovati'. Kovisarada mae o majstori, šes i po iljade lija mae, ni čistosarda šukar. I akana bandjarəl mae, mora te *raskovil* [Tr17].

rastarél v. **astarél**.

rat¹ (mn. **ratá**) im. m. 'krv'. I o *rat* thavdel gija e bax, o sastipe te džal [Tr5]. A si neko kaj pusaven pe va i pijen po *rat* t-aven rodjene pobratimura [Tr4]. Aha, kana čindol o bakro, samo so činel le, na primer, o gazda ili kasapino, bez obzira, lel te ande tacna zala *rat* i goda obeležil pe jekh, jekh običaj [Tr11/4]. A gova značil jel o bakro si terno, sasto thaj umiljato, a zbog goda *rat*, goja si jekh zurali tradicija i golese makhel pe o *rat* te avel sasto čer veselo [Tr11/4].

rat² (mn. **raća**) im. ž. 'noć'. Katər-o čer džiko čer džana narodo, amare Rroma, šatora sasa len, kaj rastarel len e *rat*, gothe soven [Tr8]. I sose me moli-ma o *rat*, o djive moli-ma i lese i me phralese te pomožil me čavrrorendje Safetese, Bojanese maj but [Tr9]. E golese roditelja trubul te na sovel goja *rat*, thol lese gothe po astali kaj guglipe [Tr11/1]. Mora te na nerviri le, perel e *rat*, naj rojipe, naj pričope [Tr11/1]. Gola pate xalavas pe *rat*, pe tharin furavas amen [Tr11/1].

razumíl (pret. **razumisardá**) gl. 'razumeti'. Džan gothe, gola save slavin e slava, *razumi* ma? [Tr5]. Rroja kaštune, kolesas xasa ranije, naj sar akana, kaj sasa-men, *razumis* ma, sastrune, no kaštune sa katro kaš [Tr8]. Lel pe go obično, rromane phendol pe basmava, ni džanav dal tumen *razumin* so si gova [Tr11/4]. Znači, Redžo, Redžo našti pravoslavno, mora te avel muslimano. Goda si dokaz. Ko *razumil*, a ko ni *razumil* [Tr6].

rendišil (pret. **rendišisardá**) gl. 'rendati'. Pa kava si jekh priručno mašina kaj *rendišila* rrāja lasa, ake akana ka dikhen praktično [Tr6]. Astarel e rran gjate, sar kaja, i mečen la ande mašina i mašina pharravel, dal mandje pe trin, dal mandje pe štar, i odma *rendišil* la [Tr6].

resél (pret. **resló**) gl. 'stići'. I eke me *reslem*, samo so *reslem* vov mulo [Tr9]. Kana *resen* čhere kova ispratil le le, akana iril le pal le le i gija po celo rat xan the pijen, džike god si xape, džike god si pipe, znači, sasa [Tr16].

rézo (mn. **rézura**) im. m. 'pirinač'. Me džav, lav mandje mo lonče i lav mandje thud, lav mae *rezo* i xav i posle džav [Tr2]. Čiravas djiv, *rezo*, pa tu džanes, sana [Tr2]. Plantiko, kangli, gledalo, pomada, *rezo*, čirave indjare, meke [Tr4]. Ko si terne, von džilaben, ko si purane, von bešen pese, xan o djiv, *rezo*, ko so indjarel, sine, goda xan, bokolja [Tr11/3]. Samo indjarel o djiv, *rezo*, bokoli, memelja, bosiljako, eke, aver ništa, aver ni džanav so te vačarav tumije [Tr11/3].

rig (mn. **rigá**) im. ž. 'strana'. Kola duj ande *riga*, go kalo krstičo kaj si po spomeniko, a me niti ni dikhlem le [Tr9]. Thaj thos lese po vastorro kaj dororru loli, indjare, mora te xal katar sa *riga* pe štar thana, pandž [Tr11/1].

rigáte pril. 'sa strane'. Kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, činel pe, i mečel pe *rigate* duj, trin, čhon, štar, šucon šukar e napal kazano tho trin, štar, pandž saata čiol i dobil e boja žuto [Tr6]. Von čiden goda *rigate* i trito djive pe kaj čisto than, pe livadjina, šuma, bilo kaj [Tr6]. A prvo arno, sine, farbo i thos le *rigate* [Tr11/1].

robíca (mn. **robíce**) im. ž. 'roba'. Samo za štetu, kana i me rromesko krovo pe ljimora pelo i gothe mora te lačharav i so andem ga *robica* [Tr9]. Ko džanela i košura i krošnice i džasa ande gava, amen bićinasa *robica* [Tr11/3].

rodél (pret. **rodijá**) gl. 'tražiti'. Znači, tu žali man, me tut i tu mothe el *rodel* tu gova Bugarino jeli Nemco te pe, mudardo [Tr8]. Vov ni *rodel* pe čheja, *rodel* man [Tr9]. Vov ni mulo dok me ni avilem, *rodija* ma džike go minuto, samo so me avilem, naj sasa deš minutura, vov mulo [Tr9]. Mo dad phenda te *rodav* ande posteljina, pare ke mekla mandje za krštenje [Tr11/1]. El *rodijan* t-ando regali, si tu ande posteljina. Bare pare mekla će dad ka te čere krštenje [Tr11/1].

rojipé im. v. **ro(v)ipé**.

rovél (pret. **rovjá**, **rovdá**) gl. 'plakati'. Sasa le trin čhon il štar čhon i vov *rovel*, *rovel*, *rovel* i račasa i djivese *rovel* [Tr5]. Ni maj više *rovja*, ni maj khanč [Tr5]. E, super bilo sve, niti on više, kava, niti *rovda* više, niti khanč [Tr5]. Ačhilo tegoba, si le sikiracija, samo *rovel*, tačno, Nebojša samo *rovel* [Tr11/1]. Maj but *rovasa* neg so sasa-men, sine, naj sa-men gova akana sar mogućnos [Tr11/1]. Pa dikhav sar, ando suno dikhav le sar crdel e čhorra gola, kaj muli mae jekh čhororru, *rovel* o bebe, mandjel thud lestar [Tr11/3].

ro(v)ipé, **rojipé** (mn. **ro(v)imáta**) im. m. 'plač'. I naidjil khonika po drom, lel le i vov kao lel goda *roipe*, indjarəl peste, istaren [drom?] pobratimura [Tr4]. Mora te na nerviri le, perel e rat, naj *rojipe*, naj pričope [Tr11/1]. Thol kaj paravica dinari, duj, ali goda mora da te bi indjarela lestar go bilačipe, go *rojipe*, go beda sa [Tr11/1].

rub im. m. 'srebro'. Mora te džas za Zaječar, a naj pare ando vas, sosa ka dža. Me bičindem o sato, ko *rube*, thaj me čheja i djelem za Zaječar [Tr11/2].

rumúl (pret. **rumusardá**) gl. 'pokvariti'. Djelem sar čhavro ko leste, posmatriv sar radil, ko le, ko dujto, ko trito, ko lese *rumuv* nešto, ko lese nešto i gija sićilem [Tr6].

ržo im. m. 'raž'. Prvo marrno čerena katar o *ržo* [Tr8].

RR

rran (mn. **rrajá**) im. ž. 'prut'. Venco čhudel pe po čer, okola pručice, kala *rraja* zakačil pe pe ograda, ka si ograda, gja ukrasil pe [Tr17]. Pa si ka *rraja*, ako džane so si goda i onda čhindol, pa užavol [Tr17]. Samo kaj naj ma materijali, naj ma *rraja* gasave, ali kala kaj si po Timoko von za krparenje lačhe, al za vezivne stvara trubul ma *rran* sadime kaj si kult-, kultura [Tr6]. E gasavi boja dobil sar ko vudar i gole *rrajendar* šaj čerav i stolice, i astala [Tr6]. Astarel e *rran* gjate, sar kaja, i mećen la ande mašina i mašina pharravel, dal mandje pe trin, dal mandje pe štar [Tr6]. Džasa, sasa ande *rraja*, činena *rraja*, khuvena e krošnice i ondak [Tr16].

rrəkníl (pret. **rrəknisardá**) gl. 'galamiti'. Sa džanel goda manuš samo naj muj, naj čhib, e *rrəknil* i marel i del andre i ako zaključis amen e vudara [Tr11/1].

rroj (mn. **rrojá**) im. ž. 'kašika'. Indjara amindje po jekh *rroj* i ko xal lubenice, amen las gola kore, em čistos gija, em xas [Tr2]. *Rroja* kaštune, kolesas xasa ranije, naj sar akana [Tr8].

rrojorró (mn. **rrojorrá**) im. m. 'kašičica'. Djiv, las po jekh cikno *rrojorro*, thaj xas e goda, e kova, posle lel pese ko sar kamel [Tr5].

rrom (mn. **rromá**) im. m. **1.** 'čovek, Rom'. Uglavnom mulo lesko čhavo, gole *rromesko* kaj mudarda e sape [Tr2]. Mečka bari, *rrome* dukhaje e zeja i vov pašljilo [Tr2]. Lejašenca, lejašiski, amare *rromenca* amari čhib [Tr6]. Ondak, fala lese kaj vov učinisarda gada, vov jes zadužisaljo, ali zadužisaljo amendje *Rromendje* [Tr8]. Isto pese razlika, sar tumende ke gadže gja i amende ke *Rroma* [Tr4]. Ali jekh prijatelj ili komšija, maj but pomognin e *Rroma Rromen* pe gava načino kana već si baš problem [Tr11/4]. **2.** 'suprug'. Mo *rrom* phabarel e memeli, thol e bakrese po šoro [Tr5]. Von si phrala me *rromesa*, o Dragi, e Stana si phrala, phrala paše [Tr5]. Me meklem akana sa sar mulo mo *rrom* [Tr9]. Ja, dikhlem suno me me *rrome* [Tr9]. Akana momentalno, eke bešas me the mo *rrom*, me duj čhave si ando Knjaževco [Tr4].

rromája im. ž. mn. 'kletva'. Thaj thol pe pe kaj čisto than te bi avela godova e Devlesko kaj manuš te čidel goda lendar, goda *rromaja*, goda prokletstvo eli si kaj jekh merel thaj dela *rromaja* i ni oprostil [Tr11/1].

Izr. **del rromája** 'kleti'. v. **del**.

rromanó, **rromaní**, **rromané** prid. 'romski'. Čer, čer *rromane* svato, bre [Tr2]. Idemo da ispratimo Tetku, a po *rromane* – džas te ispratis e Bibija [Tr2]. Kana si prazniko amaro *rromano*, gadžikano, isto gija čeren [Tr8]. Pison nešto, intervju, interesuil len *rromano* tradicija, *rromani* tradicija [Tr9]. Ni amare Rroma kaj si, kaj čeren svato, kaj džanen *rromane*, čeren pe kaj naj *rromane* nego čeren pe gadže, goda o baripe lengo [Tr6]. Prazniko, gova si dujto maj

bitno prazniko, tradicionalno *rromano* prazniko Sveti Antanasije ikharen e gadže [Tr11/4].

rromésko, rromési, rromése prid. 'muževlj'ev'. Sema prvo pe mo phralesko ljmori, napal djilem pe mo *rromesko* [Tr9]. Samo za štetu, kana i me *rromesko* krovo pe ljmora pelo i gothe mora te lačharav i so andem ga robica eke, samo za šteta [Tr9].

rromn(j)í (mn. **rromnjá**) im. ž. 1. 'žena, Romkinja'. Dikhlem ande Nemačka, jekh *rromni* indjarda, thaj thol, thoda, i man te indjarav, purani *rromni* me, ande eftavardeš breš ka indjarav [Tr5]. Čerena cikni trasta, suvena e *rromnja* cikni trasta [Tr6]. 2. 'supruga'. A posle ženisaljem, si ma aver čhavo akana aver *rromnjastar* [Tr17]. Me sema biš breš ande Nemačka, me čhavenca, *rromnjasa*, bori, akana si ma i paraunukura [Tr17]. Me duj čhave si ando Knjaževco, čerde pese čhera, si len lendje *rromnja*, lendje čhave [Tr4]. Si ma, gate ženisaljem, si ma mi *rromni*, si ma dešupandž unukura [Tr11/4].

S

sa¹ zam. 'sve'. Šuće prune, akhoro, pomarandže, banane, *sa* gova tho po astali thaj e slama thos [Tr2]. Ranije gija sasa narodo, ali sasa sastipe, sasa kova, naj sar akana *sa*, si tu *sa*, ali naj tu sastipe [Tr8]. Aver *sa* so mandje šaj čine: menija, pari pate, ali o gad thaj piškiri obavezno [Tr9]. I onda, goda breš vazdijem o čher od temelja džiko krovo, malterisanje, tišljeraj, *sa, sa* nevo [Tr6]. A sose si goda kalo bakro, narodo pričol, naj sem me but purano, ni džanav baš *sa*, ali kalo bakro i značil *sa* go kaj si o beng [Tr11/4].

sa² pred. 'sa'. Čiravas fusuj, *sa* kokala, pasulj, kokalenca čiravas [Tr2]. Anel pe go rračija, thon, okiton la *sa* ga ruže, te si sveže, sveže, te naj, plastične [Tr11/1]. I o šoro phadjol po pravilu *sa* e kokala, e bakrese mora te čiden pe ande jekh than čisto [Tr11/4]. Radisardem *sa* trgovinu, gra, okova roba, jedno, drugo [Tr17]. Sasa go čakalo kaj krenin pe, ondak *sa* go barr i onda gothe izdržina pe narodo [Tr8].

sáe zam. v. **savó, saví, savé**.

salčín (mn. **salčijá**) im. ž. 'vrba'. *Salčín. Salčín*. Rraja katar e *salčín* [Tr6]. Luludja djurdjevco ikhardol,

žuto, kolestar éeren vencura, thaj anena katar e *salčín* e rraja, kiton o čher, pendžerave, pe vudara [Tr6]. (Sostar sastavil pe go venco, sostar érel pe?) Katar e *salčija*, sine [Tr11/3].

sam (pret. **sáma(s)**) kop. 1. mn. prez. '(mi) smo'. Beda sasa, čorre manuša *sama*, radi kila arrese, radi celo djive, ranije gija sasa narodo, ali sasa sastipe, sasa kova, naj sar akana *sa*, si tu *sa*, ali naj tu sastipe [Tr8]. Da li *sama* amen ande Srbija, da li *sam* ande Italija, ande Nemačka, bez obzira ando sasto sveto amen gova Djurdjevdan mora te slavis [Tr11/4]. Sa dobi, veš mašina, soba, dve, zavisi kolko si tu narodo, al amen *sama* zajedno: čhavo, me, bori, štar džene [Tr17].

sáma(s) kop. v. **sam**.

sámo pril. 'samo'. *Samo* grastengo đubre čhudena i saste sesa narodo i golese živona po šel breš, a akana tranda breš, biš breš, dešupandž – meren, jer sa otruvime e phuv [Tr8]. Ko sar istarol ali, eke, me pandž breš sar mulo mo rrom me džava akana *samo* pe praznikura [Tr9]. Jekh, akana arakhav, sas ma uvek po pandž, šov, akana si ma *samo* jekh [Tr17].

sámo so pril. 'samo što'. A akana *samo so* bijandol, vov nasvalo [Tr8]. Vov ni mulo dok me ni avilem, rodija ma džike go minuto, *samo so* me avilem, naj sasa deš minutura, vov mulo [Tr9]. Aha, kana čhindol o bakro, *samo so* čhinel le, na primer, o gazda ili kasapino, bez obzira, lel te ande tacna zala rat i goda obeležil pe jekh, jekh običaj, verovatno te aven sasti familija [Tr11/4].

san (pret. **sána**) kop. 2. jd. prez. '(ti) si'. I to sve postavimo na sto i idemo ko kaš, džas gothe, čiravas djiv, rezo, pa tu džanes, *sana* [Tr2]. A tut, ni pindžardem, Ružice, sine, tu *sana* slabo, *sana* cikni [Tr9]. Sose, papo, amen Rroma slavis Djurdjevdan, ako šaj goda te objasnisares amendje zalagica tu, tu *san* zala maj svesno, maj kova, amare rromane običajura, ako šaj te pričo amije golestar [Tr11/4].

sána kop. v. **san**.

sanó, saní, sané prid. 'tanak'. Jel mora te ikalav t-avel *sane* rraja te bi šaj savijov len sar me mangav [Tr6].

sap (mn. **sapá**) im. m. **1.** 'zmija'. Zmija, *sap*. Kana si čheresko, znači, ni troma te mudare le, jer on je čuvar [Tr2]. Kana zidosarde o čher, gothe sasa jekh *sap* [Tr2]. Dal si gova golese kaj mudarda gole *sape*, dal avilo pese gija nešto, ni džanas ništa, uglavnom mulo lesko čhavo, gole rromesko kaj mudarda e *sape* [Tr2]. Pe *sapa* kana si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe šole pe tute, znači, ni radi uopšte khanči pe goda djive, phabare jag avri, kadi tu te na diron tu e *sapa* [Tr11/3]. E pa naj lače sasto breš dikhe *sapen* ako ni kadi tu, ako ni kadi o čher, e sobe, svara palal isto mora te kadi sasto čo čher, ako ni kadi tu sasto breš dikhe len e *sapen*, a kana kadi fino, ni dičhon, sine, aver, so mandjen aver te phučen [Tr11/3]. **2.** 'zla osoba' [D.I.]

sapúj (mn. **sapujá**) im. ž. 'sapun'. Piškira, piškira, piškira, piškira, *sapuja*, *sapuja*, thaj ciknorre antaravice [Tr5]. Suvena e rromnja cikni trasta, andre mora te avel ogledalo nevo, *sapuj* čisto, kangli čisto, i indjarel pe [Tr6].

sar pril. **1.** 'kako'. E onda mora te trudil pe e dej te izdržil te na sovel, jer tada aven e sudjenice, i te mothon doživljaj bebesko, *sar* ka živol za piro životo [Tr11/4]. Mo phral pokojno skoro duj breš *sar* mulo, sedamdeset i četri, pet godine, i me akana gathe sem korkorro, me čhavenca [Tr17]. Po priču, po legendu, *sar* pričol pe katar e purane, *sar* me ašundem, voj sasa, voj phirela pese ando gav, voj sasa cikni, a gasavi, naj sasa bari [Tr6]. **2.** 'kao'. Dikhlem ande Nemačka, jekh rromni indjarda, thaj thol, thoda, i man te indjarav, purani rromni me, ande eftavardeš breš ka indjarav, naj sem me terni *sar* e Ljilja, *sar* e Zorica, *sar* rakhli kaja, o Tomo, Nata, e Nada [Tr5]. I ondak thas andre agiai brnik, kuva se, čiol e masesa, da bi avela *sar* kiselo, počem nema sirće [Tr2]. Thaj primosa po trista evra po čoveka, znači, amen iljadu, iljadu i dvesta evra, i golestar činas amen hrana, nema struja, nema ništa, *sar* kate [Tr17].

sar kaj pril. 'kao što'. E, i golese, znači, amen slavisi goda Djurdjevdan, ali akana više ni slavil pe *sar kaj* malopre phendem, kozom mruša gaći bakre, ne [Tr11/4]. Patila pe narodo ranije, patina pe. Naj *sar*

kaj sasa glupavo narodo [Tr8]. Pa zavisil akana *sar* si, akana si sa narodo djelotar isto maj dur ande avre phuvja, kova i ondak naj gaći narodo kozom si, *sar* ranije *kaj* sasa [Tr16].

saránda br. 'četrdeset'. Thodam le pe vaga, ikילו *saranda thaj šov* kile, *saranda thaj šov* kile [Tr5]. Za breš isto gija, *saranda* djive ando djive mora te thol pe, kana perel *saranda* djive, goda *saranda* memelja, *saranda* bokolja kaj mora te thol pe za pe *saranda* djive [Tr9]. Dobro kaj jekhare me, kana sema ando sremsko Boljevci, pašo Surčin, len sas len *saranda* hektara sadime rran kultura [Tr6].

Izr. **saránda djivé** 'četrdeset dana'. Džike *saranda djive* strogo mora vodil računa katar gova bebe [Tr11/4]. Za breš isto gija, *saranda* djive ando djive mora te thol pe, kana perel *saranda* djive goda *saranda* memelja, *saranda* bokolja kaj mora te thol pe za pe *saranda* djive [Tr9]. A *saranda* djive mora te thol pe ando djive, a opašo breš mora te thol pe anglal, neko kurko djive lel, neko duj, trin djive [Tr9].

sarandáto br. 'četrdeseti'. Goda si svako čeljadosi si pisome i gja von ikljen *sarandato* djive, von aven ko roditelja [Tr11/1].

sarmáva (mn. **sarmáve**) im. ž. 'sarma'. Memeli, piškiri, piškiri, djiv, djiv, kolakura, *sarmave*, mas, bonbone [Tr5]. *Sarmave* čeras posne, samo praziluk, crni luk, e šore purum kali, pa prazo, pa rezo i sa gova promešil pe [Tr2].

sársavo, sársavi, sársave zam. 'nekakav'. I mothol mandje, opisol mandje *sarsavo* si, a me ni dikhlem opšte o spomeniko [Tr9].

sás(a) amén gl. v. **si amén**.

sás(a) kop. v. **si**.

sás(a) la gl. v. **si la**.

sás(a) le gl. v. **si le**.

sás(a) len gl. v. **si len**.

sás(a) ma gl. v. **si ma**.

sás(a) tu gl. v. **si tu**.

sás(a) tumén gl. v. **si tumén**.

sastipé (mn. **sastimáta**) im. m. 'zdravlje'. Čhelavas len, ando *sastipe* me čhavengo, me unukurengo [Tr2]. Beda sasa, čorre manuša sama, radi kila arrese, radi celo djive, ranije gija sasa narodo, ali sasa *sastipe*, sasa kova, naj sar akana sa, si tu sa ali naj tu *sastipe* [Tr8]. Goda arno thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe dži breše godova arno prahol pe ande phuv za *sastipe* [Tr11/1]. Ali avel goda manuš te oduzmi pe *sastimasa* i indjarel sa godola tegobe [Tr11/1]. E pa mora goda, *sastimase*, goda džal *sastimase*, sine, goda čhine ando *sastipe*, des će čhavendje, će unukurendje, ko lence goda si *sastimase*, maj lače goda, aver naj [Tr11/3].

Izr. **Sastimása!** 'u zdravlje'. Pa pričosaras: „*Sastimasa*“, čhelavas len „ando *sastipe* me čhavengo, me unukurengo, ande savorrengo *sastipe*.“ [Tr2].

sastó, sastí, sasté prid. 1. 'zdrav'. Amaro *sastipe*, sa e reka te indjarel, amen t-avas *saste* thaj džuvde cela porodica i ceo, *sasto* sveto [Tr5]. Lel te ande tacna zala rat i goda obeležil pe jekh, jekh običaj, verovatno te aven *sasti* familija [Tr11/4]. A gova značil jel o bakro si terno, *sasto* thaj umiljato, a zbog goda rat, goja si jekh zurali tradicija i golese makhel pe o rat te avel *sasto* čer veselo thaj te avel *sasto* i uvek te napredujin [Tr11/4]. 2. 'ceo'. Amaro *sastipe*, sa e reka te indjarel, amen t-avas *saste* thaj džuvde cela porodica i ceo, *sasto* sveto, *sasto* sveto po narodo [Tr5]. Odjedanput thaj sa pherdem nevo nameštaj, *sasti* malava diljalji [Tr6]. Goja si jekh zurali tradicija i golese makhel pe o rat te avel *sasto* čer veselo thaj te avel *sasto* i uvek te napredujin [Tr11/4]. Ivendesko Sveti Randjel isto slavis, goda savorre, me, bogme, čhave goda, xav lese khul me, ke goda djive čerdesa sudari i goda *sasto* breš [Tr11/1]. Thos le ande soba isto ande taxtaj te [niči?], posle thos le ande phuv, ali dži breše mora te one te diče da li pharrlo, da li si *sasto* [Tr11/1].

sástra im. ž. mn. 'lanci', 'verige'. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e *sastra* dur ka čhavrendar pojavil pe kaj plavuši pe leste, modrol e vuš i džal pe, inkaldol pe talo kaš, posle inkaldol

p-ande dešuduj saata tale verige [Tr11/1]. Pa te inkales e Tomo pe andar e *sastra*, tu thaj e Stana, poštom tu momko, voj naj vadže ženime [Tr5].

sástri (mn. **sastrá**) im. m. 'gvožđe'. Pa gothe si ma štrafcigera, si ma kava šilo, si ma kava *sastri* kaj me nabi-, marav, onda si ma čokano [Tr6]. Arakhlem le ando džako, ni džangle, phenav te istresiv, te čidav *sastri* [Tr11/1]. I mandje moram o pritisko dal barilo, dal, t-astarav, džane, phenav, *sastri*, kaj dikhlem le, xav će khula gasavo, udri e matikasa [Tr11/1]. Thar-o djive goda sasa, phenav: „Ka čidav kate *sastri*“, kote *sastri* naj, i me onav i vov vastestar astarda ma agija [Tr11/1].

sastró (mn. **sastré**) im. m. 'svekar'. Von, me ačhav ma gija, mi sasuj, mo *sastro*, mo rrom bešas gija [Tr5]. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni tromas katar mo *sastro*, ka marel amen, gija ni tromajem te džas nandje [Tr2]. Ako čerena zajedno, von zajedno čiden e pare, ako ni von počinen, čerel pese o *sastro* korkorro, e čheja počinen, ko ləl efa milje, ko ləl oxto milje pe čhejaće [Tr4]. O dad čerel kova, o *sastro* čerel kaj o dad pe čhejaće ke ženisarda, a čerel, o *sastro* e sasuj čeren terne mladenčičura kaj terne ženisalje [Tr4].

sastrunó, sastruní, sastruné prid. 'gvozden'. Rroja kaštune, kolesas xasa ranije, naj sar akana, kaj sasamen, razumis ma, *sastrune*, no kaštune sa katro kaš [Tr8]. Vov pa sa dija o Del sa go pendžarave *sastrune* sa gija krstome, kaj ka inkļav [Tr11/1].

sasúj (mn. **sasujá**) im. ž. 'svekrva'. Kana mi *sasuj* phenel, mi *sasuj*, purani, phenel gija: „De amen, Miro, t-istaras lese pobratimura“ [Tr5]. Von, me ačhav ma gija, mi *sasuj*, mo *sastro*, mo rrom bešas gija [Tr5]. A čerel, o *sastro* e *sasuj* čeren terne mladenčičura kaj terne ženisalje [Tr4]. Isto o Božo, kava amaro papo, isto ano kombi me *sasuj*, isto dikhlem le [Tr11/1].

sáto (mn. **sátura**) im. m. 'sat'. Bešas gothe jekh *sato* vreme, avastar [Tr2]. Šucon šukar e napal kazano tho trin, štar, pandž *saata* čiol i dobil e boja žuto [Tr6]. Za trin *saata* me jekh korpa naj sasa ma, po duj, po trin sose [Tr6]. Ali bešava katar e štar *saata*, pandž pe tharin džike deš, dešujekh pe ko rat [Tr6].

Posle inkaldol p-ande dešuduj *saata* tale verige [Tr11/1].

sávato (mn. **sávatura**?) im. m. 'subota'. Thas pomane laće ga kova saranda djive thol pe ando čer, *savato* thol pe ano čer [Tr11/3].

savé zam. v. **savó, saví, savé**.

saví zam. v. **savó, saví, savé**.

savó, saví, savé zam. 'koji'. *Save* si bilače onda činas len, po mas [Tr8]. A amare gadže *sae* si proslavne, von garuven len ande bakre, ande pojate, garuven te na bi mudaren len, e narodo amare [Tr8]. Normalno, si mule manušese duj posne, duj mrsne sinije, znači, ako perel petak, sreda, mora te izaberis *savo* djive perel, mora te thol posno [Tr9]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke nasvalipe thaj pravo te phenav tumindje, te ašunel *savo* narodo, amari opština si but slabo [Tr4]. Ali mahom gjate, retki slučaj *savi* dej ašunel doživljaj sar ka avel laće bebesko [Tr11/4].

sá(v)orre zam. mn. 'svi'. Thaj xas, thaj pharavav le me p-opaš, thaj xas *savorre* po jekh parče [Tr5]. Te del la o Del čeljado a kalen *savorren* si, lendje nek pomožil o Del ande Nemačka, me čhavendje Nadaće, Borkaće, e Ljiljaće, e Tomose, e Nadaće, e Zoka, e Džaklina *saorrendje* o Del te pomožil [Tr5]. Pa pričosaras: „Sastimasa“, čhelavas len „ando sastipe me čhavengo, me unukurengo, ande *savorrengo* sastipe.“ [Tr2]. Čhere ašudjaras muzika, kas sas pojačala, kas radio, bilo kako, ali akana većinom *savorren* si pojačalo, onda sas radio kotar [Tr17]. Mislim, *savorrenca* sema fino gothe ande zgrada, sa šukar [Tr17]. Kana sasa o Tito, sasa *savorrendje* and sasti bivšo Jugoslavija maj laće, amen živosa maj laće nego Amerikancura [Tr11/4].

sa(v)orrén zam. v. **sá(v)orre**.

sa(v)orrénca zam. v. **sá(v)orre**.

sa(v)orréndje zam. v. **sá(v)orre**.

sa(v)orréngo zam. v. **sá(v)orre**.

sekiríl pe gl. v. **sikiríl** pe.

sekúndo (mn. **sekúndura**) im. m. 'sekund'. Da te ni kadisaljan pe svako *sekundo* ka dičhel len, mora

te mudare len [Tr11/1]. Šaj goda *sekundo* perel pe goda manuš e voj jedna ašunda kaj dija rromaja kole laće čheja [Tr11/1].

sem (pret. **séma(s)**) kop. 1. jd. prez. '(ja) sam'. *Semas* ande vojska, oxtovardeš thaj štarto breš, tad *semas* ande vojska ando Sarajevo [Tr11/4]. Šezdes četvrte, onda sam bio u vojsku, bio, *sema* ande vojska, ja [Tr17]. Škola ko ka avel učil, ko ni kamel, ni kamel, me *sem* nepismeno [Tr4].

séma kop. v. **sem**.

sen (pret. **séna(s)**) kop. 2. mn. prez. '(vi) ste'.

séna (pret. **sésa**) kop. 3. mn. prez. '(oni) su'. Anglal *sesa* avera doktora maj purane, von mule gola doktora [Tr5]. Kana me sema ande vojska, tad sasa bax bari lački vreme, but pare *sesa* ando narodo, fabrike tad radina [Tr11/4]. „Zdravo, zdravo, sine“ sa e Srbura, gja i gja, ali i kala sa Kosovo *sesa, sesa* Makedonca i Rroma i gadže misliv, savorrenca sama šukar [Tr17].

séna(s) kop. v. **sen**.

sésa kop. v. **séna**.

si (pret. **sás(a)**) kop. 1. 3. jd. prez. '(on, ona) je'. Kana von avile, me putardem o vudar, vudar, o čavrro *sasa* ande pelene, džane, cikno [Tr5]. To je, gova *si* kljašto, kava *si* čuko, kava *si* srpo kaj činena, ženina djiv [Tr8]. A dokle *sasa* čhave čhere ake duj breš, trin sar *si* inača, me činav po duj bakre [Tr17]. 2. bezl. 'ima'. *Si* zimsko potkovica, *si* letnjo potkovica, zavisi kakvo vreme [Tr2]. *Si* ando Knjaževco radil jekh isto maj purano manuš [Tr17]. Znači, *si* negde kaj dogovorin pe zajedno te čeren, a *si* negde kaj ni, kaj ni dogovorin pe te čeren [Tr4].

si amén (pret. **sás(a) amén**) gl. 1. mn. prez. '(mi) imamo'. Voj phenel: „Pa mora kaj *si amen* but gostura. But gostura“ [Tr5]. *Sasa-men* purani iža i von čeren pese, čiraven [Tr8]. *Sasa-men* duj sobe, kupatilo, hodniko, kujna [Tr17].

si la (pret. **sás(a) la**) gl. 3. jd. prez. '(ona) ima'. Ali *si la* gola zvonura tele i vov marel i voj čhelel [Tr2]. Ja, ženisalji si *si la* laće čhave posebno, i akana muli,

Bog da joj dušu prosti [Tr17]. Mi čhej školuil pe čhave, *si la* čhavo katre deš breš [Tr4].

si le (pret. **sás(a) le**) gl. 3. jd. prez. ' (on) ima '. Bijandem me čh-, e Tomo, me čhave, bijandem le, pa, *sasa le* trin čhon il štar čhon i vov rovel, rovel, rovel i raćasa i djivese rovel [Tr5]. O socijali ni prihvati, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo ke kate *si le* phanglipe i čalada le infrakt, i čerde lese kateter [Tr9]. *Si le* čhej ande Belgija ženime [Tr6].

si len (pret. **sás(a) len**) gl. 3. mn. prez. ' (oni) imaju '. Katəro čher džiko čher džana narodo, amare Rroma, šatora *sasa len*, kaj rastarel len e rat, gothe soven [Tr8]. Nekada davno pre milja breš, narodo kana *si len* maj but čhave arakhlena naročito Rroma but čhave *si len* i akana obavezno za Djurdjevdan mora te čhinel pe čhave [Tr11/4]. Naj len papira, ali *si len* lengo stano [Tr6].

si ma (pret. **sás(a) ma**) gl. 1. jd. prez. ' (ja) imam '. Dešutrin breš *sasa ma* kana me radiv [Tr2]. Ovaj, inače živov već tranda thaj pandž breš ande opština Knjaževac, me sem kate džamutro ke kava Rroma Pavlovićura, *si ma*, gate ženisaljem, *si ma* mi rromni, *si ma* dešupandž unukura, *si ma* i paraunuko ande pinda thaj duj breš [Tr11/4]. Drukše, me sema biš breš ande Nemačka, me čhavenca, rromnjasa, bori, akana *si ma* i paraunukura, sa si goda akana šukar [Tr17].

si tu (pret. **sás(a) tu**) gl. 2. jd. prez. ' (ti) imaš '. Beda sasa, čorre manuša sama, radi kila arrese, radi celo djive, ranije gija sasa narodo, ali sasa sastipe, sasa kova, naj sar akana sa, *si tu* sa, ali naj tu sastipe [Tr8]. Akana *si tu* baš nesi želja nekas, onda našti diće suno [Tr9]. Ako me džava, znači, *si tu* volja i tut te suve cikni bočavica, antaravica, thaj fustano cikno [Tr4].

si tumén (pret. **sás(a) tumén**) gl. 2. mn. prez. ' (vi) imate '. Akana si životu tumendje, *si tumen* i telefonura, *si tumen* i televizije, sa *si tumen*, amen gova naj sasa [Tr2].

sićól (pret. **sićiló**) gl. 'učiti '. Šel the pinda breš, sar me *sićilem* lende, ko Leko [Tr8]. I onda gola *sićile* narodo isto katəro gola narodo [Tr8]. Tatipe but, ni

sićilem pe kaja klima, biš thaj šov breš bešlem ande Nemačka, xasardem me papira kana desisaljo gada me čhave Bojanese [Tr9]. A kaj *sićilem* te khuvav pe korparstvo goda tradija ma, zori baro sas mandje [Tr6].

sikavél (pret. **sikadá**) gl. 'pokazati', 'učiti '. *Sikada* la, indjarda la, i akana me posle la mae aver isto tar o Piroto [Tr17]. Vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but šukar, *sikavel* le, but lački učiteljica prema leste i prema amende [Tr4]. Zorica si ekstra jekh manuš, but šukar manuš, but fino si, *sikavel* čhavre but šukar [Tr4].

sikiríl pe, sekiríl pe (pret. **sikirisardá pe, sikirisáljo, sekirisardá pe, sekirisáljo**) gl. povr. 'sekirati se '. I akana *sikiri ma*, sine [Tr9]. Nego voj *sikiril pe* me babaće, pe, samo falil mae voj te merel i onda [Tr9]. Ni mandjen te na bi *sikirina pe*, te n-avel džike kaj problem, verovatno si gova [Tr11/4]. I golese me gada phenav e Zoranese te mulen, ma te *sikiri amen*, ma te daraljan [Tr11/1]. „Pa, me mulem ano kupatilo, me sema čindji,“ i lija te rovel sar *sikiril pe* Monikaće kaj but e Monika patil pe thaj *sekiril pe* laće, tegoba laće kana voj rovel voj sa čindjarel la, i tačno si goda, sine [Tr11/1].

sinija (mn. **sinije**) im. ž. 'daća', 'trpeza', 'sinija '. Normalno, si mule manušese duj posne, duj mrsne *sinije*, znači, ako perel petak, sreda, mora te izaberis savo djive perel, mora te thol posno [Tr9].

sláva (mn. **sláve**) im. ž. 'slava '. Istar ma tu thaj phabar memeli, thaj spremosar gaja *slava*, thaj ka dikhes tu sar ka aven tu čhave [Tr5]. E, seckos le, pa pržos le, pa onda thas te pećol ande relna i čurkenca i čeras gova *slavaće* [Tr2]. Me čhave slavin Djurdjevdan, Sveti Randjel, Sveti Nikola, godola *slave* amen slavis, me čhave takoreći, me meklem akana sa sar mulo mo rrom [Tr9]. Djurdjevdan, goda si jekh *slava*, naj samo rromani nego *slava* si takoreći pravoslavno [Tr6]. Aver naj, Sveti Randjel isto, moli tu isto, gole *slavaće* isto gja čere kolako, na primer, isto gjate sa sprema tuće phere pepera, sarme, sa sar džal za *slava* [Tr11/3].

slavíl (pret. **slavisardá**) gl. 'slaviti '. Me phabardem, ali me ni indjardem khanč, poštom ni *slaviv* la [Tr5].

Pa koji, kas sasa le pare, von *slavina*, kas naj sasa, ni *slavina* [Tr2]. E, i golese, znači, amen *slavis* goda Djurdjevdan, ali akana više ni *slavil pe* sar kaj malopre phendem, kozom mruša gaći bakre, ne [Tr11/4]. *Slavis* amindje normalno amare slave, poštujs amare praznikura [Tr4]. Dvajesdevetog slava *slavil pe*, kolako, memeli, djiv, bi golesko ni *slavil pe*, thaj mol [Tr6].

slóvo im. m. 'slovo'.

Izr. **loló slóvo** 'crveno slovo'. Ali si ogromne praznikura kaj si *lolo slovo*, a negde kalo slovo [Tr11/4]. **kaló slóvo** 'crno slovo'. Ali si ogromne praznikura kaj si *lolo slovo*, a negde *kalo slovo* [Tr11/4].

so zam. 'šta', 'što'. Čeras podvarako katar o šaxo, džanes *so* si o šax? [Tr2]. Kana muči-ma, pati-ma korkorro, *so* te čeres [Tr9]. Dži kana te živil, sar te živil, *sostar* te merəl, dal te merəl, dal te ačhel [Tr9]. Aver sa *so* mandje šaj čine: menija, pari pate, ali o gad thaj piškiri obavezno [Tr9]. Djurdjevdan si rromano maj zuralo prazniko *so* postojis amen Rroma [Tr11/4]. Naj sa-men gola šminke te makhav men, nego lasa koja papiri, artija *so* čerdon e vencura, pa lasa šminko-amen zalagica [Tr2]. Mora te džas za Zajčar, a naj pare ando vas, *sosa* ka dža [Tr11/2].

sojipé im. v. **so(v)ipé**.

sóldúj br. 'oba'. Si la čhavo katre deš breš, ake čhorra ando prvi, drugi razred džal, predjisarde *solduj*, me čhave školovane *solduj* [Tr4].

sóltrín br. 'sva tri'. Von aven *soltrin* džejorra, len pese po zala i ni diron e bebe i džantar [Tr11/1].

sósa zam. v. **so**.

sóse pril. **1.** 'zašto'. Šaj bibije, bibije, kako, šaj, *sose* te našti. [Tr5]. *Sose* mora manuš ta te džanel so ka ašudjarel le ando životo i sa pe goda te misliv? [Tr9]. *Sose* gaći te operetiv me me čirve? [Tr9]. **2.** 'zato'. *Sose* Rroma uvek borin pe, te lel mruš bakro, jel kurbano del pe mruš, a na džuvli [Tr6]. *Sose* mora račasa, ni troma te mecel e cigarasa te inkljel, el te del ka jekh cigarasa andre [Tr11/1]. Pa

sose, Veligdan si, mora te dža po djive, po Veligdan [Tr11/3].

sóstar zam. v. **so**.

sovél (pret. **sovdá, sutó**) gl. 'spavati'. Pe rromane, ka avel e veštica, ajde *sov*, brzo te *soves* te na marav tu [Tr2]. Katər-o čher džiko čher džana narodo, amare Rroma, šatora sasa len, kaj rastarel len e rat, gothe *soven* [Tr8]. Pa naj tu, ande Karavula, ande Palilula bešen, pe phuv *suti* lesa, pe čarr [Tr9]. Ke mo čhavo *sutem* lasa i voj xala sovli kaj ni *suti* manca, kaj na sasa manca uopšte [Tr6]. E golese roditelja trubul te na *sovel* goja rat [Tr11/1]. Phučel ma e Mira: „*Sutan?*“ „*Sutem*“ phenav [Tr11/1].

so(v)ipé, sojipé (mn. **sovimáta**) im. m. 'spavanje', 'san'. Jekh čhavrro si kaj avel ando *soipe*, a nesavo čhavrro si kaj eke gija rovel, rovel [Tr4]. Mada vov perel *sojipe* po roditelja, al mora te aven uporne jer von den katar o vudar, len pese so len, thon ano muj i načhen zadovoljne [Tr11/1].

sovlí (mn. **sovljá**) im. ž. 'zakletva'.

Izr. **xal sovlí** 'zakleti se'. v. **xal**.

sovraljél (pret. **sovraljdá**) gl. 'uspavati', 'uspavljivati'. I ondak me pričov lese gija nešto, xoxavav le, čerav le, dok *sovraljav* le, eto to, drugo ništa [Tr2].

spasil (pret. **spasisardá**) gl. 'spasiti', 'spašavati'. „O Djurdjevdan nek *spasil* me čhaven, me unukuren, paraunukura,“ si maj, naj ma čukununukura, al paraunukura si ma, nek i *spasil* len o Del, te del len bax [Tr5]. Kaj go račena Rromen ande plain upre, von sa mudarena, sa dži do ječe, nego e gadže mothon te garudon ande bakre, ande pojate thaj i gija *spasil pe* [Tr8]. Šaj džane tu so čerdilo će čhavesa, mandje si maj prečo čo čhavo te *spasiv* le, a o spomeniko šaj thav le i po breš [Tr9]. Vov phenda *ka spasil pe*, ali te odbil pe gadalesta so vov čerela [Tr9]. A avel si naj lese mora t-avel. *Spasisarda* len [Tr11/1]. Menka, mothas tuće, kaj, ka dža tu, ta te bi dela tu lesko kaj vodniko pare, te bi indjaresa te *spasi* le [Tr11/2].

spómeniko (mn. **spómenikura**) im. m. 'spomenik'. Bibijako djive! *Slavis*, si amen *spomeniko*, akate džal pe preko pruga za Trnovac, si amen *spomeniko*

i onda gothe džal pe [Tr17]. Dikhlem le suno, kaj me mangleme te ćerav lesko *spomeniko*, a pošto desisaljo gada me ćhavesa, e Bojanesa, tu džane, kana ćhinde le go gadže, i me prekinosardem [Tr9]. Pa samo goda, mangla o *spomeniko*, možda pokažisaljo lese ke me dijem kapara [Tr9]. I mothol mandje, opisol mandje sarsavo si, a me ni dikhlem opšte o *spomeniko* [Tr9].

spomenil (pret. **spomenisardá**) gl. 'spomenuti'. Staviš u jednu ćiniju, thos ande jekh taxtaj cikno, thos, pa kale žaro i *spomeni* akana: tutar ako astarda jakhendar, tu *spomeni*, lestar ako astarda jakhendar, tu *spomeni*, tho gothe, vov ćerel žžžžž i ondak ćedi i de le te pijel [Tr2]. Ko ćenil khandjiri e ko poštuil e khandjiri, kana mandjen te xan sovli, znaći, ko si grešno ni tromal ni te *spomenil* e khandjiri, a kamoli te xal sovli, ali si narodo kaj xan sovli bandjeste [Tr6].

spremo(saré)l (pret. **spremosardá**, **spremosáljo**) gl. 'spremati', 'pripremati'. Tek thara o djive amen *spremosardam* xape, pipe, xale, pile, me ćindem lendje daro [Tr5]. Znaći, *spremos* amindje posno, kad idemo u crkvu, znaći *spremosaras* ćhere posno, džas ande khandjiri za Božić. *Spremosaras* pepera posne, bobako, džane so si bobako? [Tr2]. Džanav kaj uvek *spremosaljo*, svako *spremol* pese, ili ake kova gostura aven mande, kola ko leste, kova, a posebno ande sala savorra avas [Tr17]. Spremaju, xan marrno, xape *spremon*, kana ćinen, kana xan, kaj perel lendje i ćoren [Tr4]. E trito djive, so si o djubre šelaven, onda *spremon*, ranije *spremona*, ćerena cikni trasta, suvena e rromnja cikni trasta [Tr6].

sredil (pe) (pret. **sredisardá** (pe), **sredisáljo**) gl. 1. 'srediti'. E, kasnije, kaj manuša, dogradisarde, ćerde, dodaja zvonura i akana *sredisarde* la, akana si laćhi, ćisto [Tr6]. 2. povr. 'srediti se'. *Sredisaljam*, i anglal sasa fino, ama naj sasa baš onako, sad je super [Tr17].

s(t)vár(i) (mn. **s(t)vára**) im. m. 'stvar'. Ćhelen, odbiron pe gala save si ga pevaćice maj šukar sar džilaben, dobin nagrada, furaimas e isto *svarendje* [Tr4]. Dakle, Djurdjevdan ako trubul po pravilu te

obeležil pe, sar pravo Rroma kaj ćeren, si nesave *stvara* bitne thaj važne za Djurdjevdan [Tr11/4]. Ćerdol pe *stvara*, katar e ćisto kaj basmava kas si ili ćinel ande prodavnica, ranije sas goda [Tr11/4]. Xalavas e *svara* ande Timokura, ande ćudura, te buljarasa pe phuvjatar [Tr11/1]. E pa naj laćhe, sasto breš dikhe sapen ako ni kadi tu, ako ni kadi o ćher, e sobe, *svara* palal isto mora te kadi sasto ćo ćher [Tr11/3].

stróga im. ž. 'strogoća'. Lele, ladžo mae te dav e rrome kafava, gija sasa ali *stroga* sasa, sine, bari [Tr11/1]. Sa o roditelja vaćarela gija, *stroga* sasa bari, ni džanglam amen akana šetnje ta te džas, te skitos te, t-avel amen momkura [Tr11/1].

subotnjáko im. m. 'subotnjak', 'ćovek rođen u subotu'. Djivese ikljel vo. Kana savo si *subotnjako*, dićhel le, a gja šaj ašune tu sa, a te sar *subotnjako* dićhel le [Tr11/1].

sudil (pret. **sudisardá**) gl. 'suditi', 'dosuditi'. Sudjenice mothon ranije goda sasa, kana bijandol ćeljado i neko ašunel la pe saranda djive so *sudil* pe godole ćeljadose [Tr9].

sudjenje im. ž. mn. 'suđenice'. *Sudjenice* mothon ranije goda sasa, kana bijandol ćeljado i neko ašunel la pe saranda djive so sudil pe godole ćeljadose [Tr9]. E onda mora te trudil pe e dej te izdržil te na sovel, jer tada aven e *sudjenice*, i te mothon doživljaj bebesko, sar ka živol za piro životu [Tr11/4]. Možda neprilika si gasavi i ni dozvolin gala *sudjenice* te ašunel e dej i von pričon so pričon, i to je to [Tr11/4]. Von aven soltrin džejorra, len pese po zala i ni diron e bebe i džantar, ali obavezno mothon lese *sudjenice* kozom vov ka živol the sar ka načhel [Tr11/1]. Da, da, jel aven e *sudjenice* ke dej i e dej ašunel sar del roko kozom breš te živol goda bebe gova i tu ašune tuće [Tr11/3].

sulúm (mn. **sulumá**) im. m. 'slama'. *Sulum*, džane kaj anas, thas talo astali, thas akhora, drakh šući [Tr2]. Tradena kaš, tradena *suluma*, tradena khas, golearar živona o narodo [Tr8]. (Pe soste sovena ranije?) Pe goroža, pe goroža, pe *sulum* [Tr8].

sunó (mn. **suná**) im. m. 'san'. Šaj pričo mae jekh nesavo čiro *suno* kaj neko mangla tutar khanč il so dikhlan [Tr9]. Ali so šaj mothol tuće ando *suno* mulo manuš, goda niko našti [Tr9]. Pa avel tuće ano *suno*, sine, goda avel ando *suno* da mora te istare pobratimo, mora te istare čirvo [Tr11/3].

Izr. **dikhél sunó** 'sanjati'. v. **dikhél**.

sutó gl. v. **sovél**.

suv (mn. **suvjá**) im. ž. 'igla'. „Igraj Božano, čel Božano mečko,“ hahaha, „*suv*“ [Tr2]. Džane so si gova „*suv*“? [Tr2]. Pa bojave, ondak ga *suvja*, katancura, goda bićinena e narodose [Tr8].

suvél (pret. **suvdá**) gl. 'šiti', 'sašiti'. Ako me džava, znači, si tu volja i tut te *suve* cikni bočavica, antaravica, thaj fustano cikno [Tr4]. E trito djive, so si o djubre šelaven, onda spremon, ranije spremona, čerena cikni trasta, *suvena* e rromnja cikni trasta [Tr6]. I amen sa deš džene, trito djive čidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj čisto than indjaren, mothav će, *suven* trastice, čeren, phanden gothe i eke gja [Tr6]. Ispratis la ko kaš, xav laće khul me, *suvas* laće svara, džas ko so si len, naj moranje, ali mora goda te pratil pe sa gadava el te na balen, bakren, neg samo khanjen [Tr11/1].

svadjil pe (pret. **svadjisardá pe**) gl. povr. 'svađati se'. Žega, ne žega, mora te furaves gova, disciplina sasa bari, naj sar akana, poštujisa purane manušen, ni akušasa, ni *svadji-amen*, ni tromas gova te čeras, i gijate [Tr2]. „Zdravo, zdravo, sine“ sa e Srbura, gja i gja, ali i kala sa Kosovo sesa, sesa Makedonca i Rroma i gadže misliv, savorrenca sama šukar, ne *svadji* nikad [Tr17]. Me daraljem te, *svadji-ma* me rromesa ke vov pila i phenav: „Te na slučajno xoxado te mato, te meće muzika ili k-avel amen mudaripe, rasturancija“ [Tr11/1]. Von si Jugoslovenura i gola Nemcura, ko si paša lende *svadjin pe* lenca [Tr11/3].

sváko, sváke zam. 'svaki'. Korkorro manuš kana živil, naj sa-men, čhave, mruša si ma *svako* pese [Tr9]. Akana naj but, akana već goda batalisarde, goda si *svakone* [Tr9]. *Svakone* mule manušese duj posne, duj mrsne, štar sinije si, subota, saranda djive, opašo breš, thaj breš, četiri pomane mora da bude

svaki [Tr9]. Bibijako djive slavil pe trideset i prvog januvara, ili tranda jekhto djive januar *svako* breš [Tr11/4]. Jel von sa džanen, ali samo, sa *svako* mulo si paša manušeste [Tr11/1].

svákone zam. v. **sváko, sváke**.

svára im. v. **s(t)vár(i)**.

sváto (mn. **svátura**) im. m. 'reč'. Amen ni tromasa te vačaras jekh *svato*, ni dadese, ni papose, ni mamijaće, ni khanikase [Tr2]. Ni tromasa *svato* babači eli kako si te iris, eli familijaće, nikako [Tr16].

Izr. **čerél sváto** 'pričati', 'razgovarati'. v. **čerél**.

svéco (mn. **svécura?**) im. m. 'svetac'. Skoro svako djive trišel thaj šovardeš thaj pan-djive ando breš uvek postojil kaj ikona, kaj *sveco*, i mahom izgleda kaj svako djive postojil kaj prazniko [Tr11/4].

svéto (mn. **svétura**) im. m. 'svet'. Amen t-avas saste thaj džuvde cela porodica i ceo, sasto *sveto*, sasto *sveto* po narodo te del len o Del bax [Tr5]. Sa džanel mulo manuš, sa so čerdol pe pe kava *sveto* [Tr9]. Bez obzira ando sasto *sveto* amen gova Djurdjevdan mora te slavis [Tr11/4]. Bax bari kaj kava foro amaro Knjaževac poznato ando *sveto* [Tr11/4]. I gova sasto *sveto* džanel kaj maj zurali so postojil Jugoslavija [Tr11/4].

Izr. **parnó svéto** 'beli svet'. Jedino Djurdjevdan amen obeležuis le kaj god te avas ando *parno sveto* [Tr11/4].

svidjól pe (pret. **svidjosardá pe, svidjosáljo**) gl. povr. 'svidati se'. *Svidjol pe* mandje kaj thodan godola slike kaj sem me thaj tut saste. Kola duj ande riga, go kalo krstiće kaj si po spomeniko [Tr9]. Samo mandje maj *svidjol pe* ranije kana sasa [Tr16].

Š

šaj¹ gl. neprom. 'moći'. Ko si mogućno, vov *šaj* krstol odma posle saranda djive pe bebe, koj naj mogućno, i ande biš breš krston pe, tranda [Tr9]. Isključivo lel pe jekh bakro te avel mruš, e baš akana ako naj baš mruš, *šaj* te avel i džuvlidžej bakri goda, so me džanav [Tr11/4]. Džangle, ni *šaj*, ni pindžarde ma,

me sema maj terno, maj šukar [Tr17]. E gasavi boja dobil sar ko vudar i gole rrajendar *šaj* ćerav i stolice, i astala, i dvosedura, i trosedura, komplet nameštaj *šaj* te ćerav [Tr6]. Ne, naj sasa von za, za te džas ane škola, el roditelja so *šaj* unakazil tu, niko našti [Tr11/2].

šaj² reč. 'možda'. Šel the pinda breš, bre, *šaj* si dujšel breš. Me našti te pantiv [Tr8]. Možda ašunden, neko dela rromaja, *šaj* ašunda e Buba nekada, e purane amare ando Piroto: „Čalavel te e čuma“ a? [Tr6].

šax (mn. **šaxá**) im. m. 'kupus'. Kana si slava, amari kaja Vasilica, ondak čhinas ćurke, ćeras podvarako katar o *šaxo*, džanes so si o *šax*? [Tr2]. Ćindol e ćurka, čhindol, tho la po podvarako, po *šax* [Tr2]. Pržosaljo o *šax*, pa ondak tho e ćurka i pećol ande relna [Tr2]. Ali gothar *šaj* te xasa but maj šukar fusuj, *šax*, kana ćirave nego sad [Tr16].

šećeri im. m. 'šećer'. Ćeras amindje kolakura obično, posno, plečinta posno, akhorenca, *šaj šećeresa* samo, višnjenca [Tr2]. Thol lese gothe po astali kaj guglipe, kaj *šećeri*, kaj kolakurica [Tr11/1]. Kaj xasal, kaj ašundol, po arro dikhlam lese naja, po *šećeri*, pe kafava, isto [Tr11/1].

šel br. 'sto'. Niti rovdá višé, niti khańč, barilo pese-ke gija pandž, šov čhon, pherda posle eŧta, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le *šel* [Tr5]. *Šel the pinda* breš, sar me sićilem lende, ko Leko [Tr8]. Inća si skupo, *šel thaj pinda* evrura pe čhavro [Tr9]. Von šaj te thon *šel* lava, ali o ćirvo si glavno [Tr11/1].

šetól (pe) (pret. **šetosáljo (pe)**) gl. (povr.) 'šetati (se)'. Ni džasa, ando bioskop ni džasa, te *šetó-amen* ni džasa, amari razonoda sasa samo džasa džike stanica železničko [Tr2]. E gothe džasa, ćidasa kaš, *šetó-amen*, posle džas kaj si purani Leda kaj sasa, gothe džasa [Tr2]. Ćeren pese so mandjen(a), džan ano foro, *šeton pe*, kaj god mandjen(a) džan, amen ni djelam khatinde [Tr2]. Akana inkljen, *šeton*, ćeren, a ranije naj sasa [Tr11/1].

šəl pril. 'hladno'. Čhinas gola vrbe, vrbe čhinas, ćeras vencia, das ando paj džikate, ako si i dal je *šəl*, dal je ovo, džas ando paj džikate [Tr2]. Jekh breš sasa iv gja, al djelam, indjardam pe sa so spremol pe

ćhere, mukel pe gothe, vruća rakija, pivo, ko šta voli da pije. *Šəl, šəl* djelam [Tr17]. Eketale ando kombi andem te dikhel le e čhorru, lesi dej, po sasa *šəl*, a ivend [Tr11/1].

šəlavél (pret. **šəla(v)dá**) gl. 'mesti', 'pomesti'. Trin djive ni *šəlavel pe* kaj postavil pe. Ko slavil, razumi, ni *šəlaven* [Tr6]. Saranda djive, me te Živka [kaj an?] bibi ačhilam ćhere i von kana trubul sa te *šəlave*, pala gova te čisto, i me te la e metla te *šəlavav* i pašo vudar te ćidav o djubre ane lopata [Tr11/1].

šilo im. m. 'šilo'. Pa gothe si ma štrafcigera, si ma kava *šilo*, si ma kava sastri kaj me nabi-, marav, onda si ma čokano, ake kala oštrilo [pe osnov?] e čhura, eke goda [Tr6].

šimijáko (mn. **šimijákura**) im. m. 'miš'. Ali goda proketo lengo šoro nek avel, sine, goda me arakhlem i šošoja užarde and avlija i *šimijakura* zakačime pe kaš [Tr11/1].

školuil (pret. **školuisardá**) gl. 'školovati'. Škola ko ka avel učil, ko ni kamel, ni kamel, me sem nepismeno, goja vreme naj sasa mi roditelji mogućnosti te *školuin* ma [Tr4]. Pharradire kesa i djele knjige sa, i ni mekel ma te *školui*. Me me čhave *školuisardem*, sa me čhaven. A amen na. Amen ni *školuisarda* voj, samo e matika, tha o rado, te radis, te grabos amen [Tr11/2].

šoló (mn. **šolé**) im. m. 'kanap', 'konopac'. Pe sapa, kana si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe *šole* pe tute, znači, ni radi uopšte khańči pe goda djive, phabare jag avri, kadi tu te na điron tu e sapa [Tr11/3].

šoró (mn. **šoré**) im. m. **1.** 'glava'. Ćinas gola vencia, anas, kitosaras e ograda, thas e bakrese po *šoro*, čhinel le [Tr2]. Man naj man ke bare škole, ali si ma ando *šoro* nešto [Tr6]. Lel pe kotor, kadil pe manuš, pe te prne, o telo, *šoro*, sa mora te kadi tu [Tr11/1]. Kana trubul te čhindol o bakro, thol pe lese po *šoro*, thol pe lese po *šoro*, koljardol, krmil pe go [Tr17]. Trito djive phadjol o *šoro* za zdravlje [Tr9]. Vov ikharda e direktore, a direktori diljaljo, sa da pe *šoreste* [Tr6]. **2.** 'glavica'. Sveti Nikola kana si, vov si posno, spremos riba, fusuj ćiravas, sarmave ćeras

posne, samo praziluk, crni luk, e *šore* purum kali, pa prazo, pa rezo [Tr2].

Izr. **katár o šoró džíko prrnó** 'od glave do pete'. Piškiri, pari pate, menija, čarape, *katar o šoro džiko prrno* darura [Tr9].

šororrró (mn. **šororrré**) im. m. 'mala glava'. Tataras o ivo, so ka tatara, naj goda goda, xalave, najare lengo *šororro* kolko-tolko kose le [Tr11/1].

šošój (mn. **šošojá**) im. m. 'zec', 'kunić'. Ali goda prokleta lengo šoro nek avel, sine, goda me arakhlem i *šošoja* užarde and avlija i šimijakura zakačime pe kaš [Tr11/1].

šov br. 'šest'. Barilo pese-ke gija pandž, *šov* čhon, pherda posle ehta, eke akana si le pinda thaj duj breš, nek avəl le šel [Tr5]. Jekh, akana arakhav, sas ma uvek po pandž, *šov*, akana si ma samo jekh [Tr17].

šovardeš br. 'šezdeset'. Me andar o Piroto tradijem jekh pinda, *šovardeš* kotora krošnice [Tr6]. Skoro svako djive trišel thaj *šovardeš* thaj pan-djive ando breš uvek postojil kaj ikona, kaj sveco [Tr11/4].

šovardeštó br. 'šezdeseti'. Bijando sem osmog juna milja thajinja šel thaj *šovardešto* thaj štarto breš, sem bijando [Tr11/4].

šrafčiger (mn. **šrafčigera**) im. m. 'šrafčiger'. Pa gothe si ma *šrafčigera*, si ma kava šilo, si ma kava sastri kaj me nabi-, marav, onda si ma čokano, ake kala oštrilo [pe osnov?] e čhura, eke goda [Tr6].

štar br. 'četiri'. Kana djelam, voj thoda ma, mi dej, te čhinav e čurka, i me čhindem go čurka bari sas kaj *štar*, pandž kile [Tr5]. Sa dobi, veš mašina, soba, dve, zavisi kolko si tu narodo, al amen sama zajedno: čhavo, me, bori, *štar* džene [Tr17]. Svakone mule manušese duj posne, duj mrsne, *štar* sinije si, subota, saranda djive, opašo breš, thaj breš [Tr9]. Ali bešava katar e *štar* saata, pandž pe tharin džike deš, dešujekh pe ko rat [Tr6]. Thaj thos lese po vastorro kaj dororru lolí, indjare, mora te xal katar sa riga pe *štar* thana, pandž [Tr11/1].

štárto br. 'četvrti'. Laći phej, phen laći i voj bešti zala, ali voj, pale još jekh akaja *štarto* [Tr17]. Bijando sem osmog juna milja thajinja šel thaj šovardešto

thaj *štarto* breš, sem bijando [Tr11/4]. Phrala rodjeni thaj ni poštuju pe, a kamoli te poštuil pe trito, *štarto*, to slabo [Tr16].

šučól (pret. **šučílo**) gl. 'sušiti', 'osušiti'. Pa si ka rraja, ako džane so si goda i onda čhindol, pa užavol, akana već kana Sveti Ilija si trubul te užavol, i *šučol* i onda čerdol pe kova dno, pa onda upre, pa čerdo [Tr17]. Kana sazrejol šukar e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe, i mečel pe rigate duj, trin čhon, štar, *šučon* šukar e napal kazano tho trin, štar, pandž saata čírol i dobil e boja žuto [Tr6]. Te *šučile* te na ka las len pe amende [Tr11/1].

šudról (pret. **šudriló**) gl. 'ohladiti'. *Šudrilo* mo telo andar jekhar, a me ka merav, Zorane [Tr11/1]. Kaj o mas thola pe ando bunari, ranije. Te *šudrol* Djurdjevdanese o mas, thol pe ando džako [Tr16].

šudjardá gl. v. **ašudjarél**.

šukár 1. pril. 'lepo'. I kana čhinda go čurka, sa čisto-me, fino, le-, *šukar*, samo te thol pe te pečol [Tr5]. Vov si ande Nemačka akana za sad, sa *šukar* si [Tr17]. Džas ande khandjiri, čhinas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čhelas, džilabas, furavas amen *šukar*, čidas amare familija, amare narodo, so si amen veseli-amen maškar o foro, nakhas isto [Tr4]. Kana sazrejol *šukar* e rran, pere le patrin latar, onda lel pe, čhinel pe, i mečel pe rigate duj, trin čhon, štar, *šučon* *šukar* e napal kazano tho trin, štar, pandž saata čírol i dobil e boja žuto [Tr6]. Ali maj *šukar* sasa ranije negli akana [Tr16]. **2.** prid. 'lep', 'dobar'. Kad si maj *šukar* vreme, jekh breš sasa iv gja, al djelam [Tr17]. But bilačo narodo, naj *šukar*, naj fino [Tr4]. Vov džal ande škola, ke Zorica, ke učiteljica, but *šukar*, sikavel le, but lači učiteljica prema leste i prema amende, znači, naj, naj bilači učiteljica [Tr4]. Kana si *šukar* čeljado, čere lese krsto, katar o kava, katar o šporeti kalo go kalipe ili le o tamjano, kadil le [Tr11/1].

šukló, šuklí, šuklé prid. 'kiseo'. *Šukli* drakh, gugli drakh, kali drakh, parni drakh [Tr2].

šukljárél (pret. **šukljardá**) gl. 'zakiseliti'. Sasa-men jekh vangla, godoja vangla čeras marrno, godoja

vangla *šukljaras* o marrno, posle inkalas o marrno, thas o xabe andre [Tr11/1].

šukó, šući, šučé prid. 1. 'suv'. Thas talo astali, thas akhora, drakh *šući* [Tr2]. Akhora, ondak thos prune *šuće*? [Tr2]. E akhora, *šući* drakh, gova xa, a e slama čhudes [Tr2]. *Šučé* prune, akhora, pomarandže, banane, sa gova tho po astali [Tr2]. 2. 'mršav' [D.I.].

šut (mn. **šutá**) im. m. 'sirće'. Thas e khanja te ćirol, na sa, opaš, ondak naj sa-men *šut*, amen ćidasa nesave prune okrugle [Tr2]. Tho zala *šut* andri i promeši gova i čhores ande goja čorba kaj ćerdan ciknidasa [Tr2].

T

tád(a) pril. 'tad(a)'. E onda mora te trudil pe e dej te izdržil te na sovel, jer *tada* aven e sudjenice, i te mothon doživljaj bebesko, sar ka živol za piro životo [Tr11/4]. I me, te ćerav, te ćerav krštenje i gjate ćerdem posle, kana već završisalj, al ni ćerdem *tad*, kaj ando trin breš žalisardem le [Tr11/1].

talá pred. 'ispod', 'pod'. Ali obavezno džike trin breš vov si *tala* piri čandija, a čvrsto džike saranda djive inkljel svako mulo [Tr11/1]. Isto i katar e mečka, isto i goda mora te pazi, si šape, si kova po bebe, kana si šape po bebe, znači, goda si mečkatar, mora te indjare le ko kaš, istare duj pobratimura, indjaren le *tala* o kaš [Tr11/3].

talé, taló pred. sa čl. 'ispod', 'pod'. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e sastra dur ka čhavrendar pojavil pe kaj plavuši pe leste, modrol e vuš i džal pe, inkaldol pe *talo* kaš, posle inkaldol p-ande dešuduj saata *tale* verige [Tr11/1]. Da, da, sulum, džane kaj anas, thas *talo* astali, thas akhora, drakh *šući*, ove pomarandže, bilo šta stavimo pod astal, *talo* astali [Tr2]. E, gova uvek istarel džike saranda djive *talo* jastuko kaj sovel o bebe ande kolica [Tr11/4].

taló pred. sa čl. v. **talé**.

tar pred. 1. 'od'. Ko imao pare on osta-, thola malteri, ko naj sa le pare von ćeren *tar* e phuv – od zemlju [Tr2]. Sikada la, indjarda la, i akana me posle la

mae aver isto *tar* o Piroto [Tr17]. Voj phadjel godoja povojnica te del sa te xan i ko si čhavre i rroma te xan katar o ćiral, thaj *tar* e pogača, e posle so ačhel zala mora te tho lese talo šoro džike četeres dana i goda čhudel posle po paj [Tr11/1]. 2. 'o'. A go sune *tar* e mule, el verujin tumen an gova? [Tr11/1].

tasavél (pret. **tasavdá**) gl. 'gušiti', 'daviti', 'udaviti'. Da, da, jel aven e sudjenice ke dej i e dej ašunel sar del roko kozom breš te živol goda bebe gova i tu ašune tuće i ondak tu pazi će bebe, mora te pazi le, na primer, avel, *tasavəl* la o bebe ako ni pazi vov *tasavəl* [Tr11/3].

tatarél (pret. **tatardá, tatasardá**) gl. 'grejati', 'zagrejati'. Duki avel, bešel tele, ćiravav lese kafava, *tatarav* raćija, pijel pese jekh čaša raćija tati [Tr2]. *Tataras* o pleko, thas pe phuv, thas patra, thaj thas o marrno, thaj thas patra upral, thaj thas pe kaj pleko o žaro i pećol [Tr11/1]. *Tataras* o ivo, so *ka tataré*, naj goda goda, xalave, najare lengo šororro, kolko-tolko kose le [Tr11/1].

tatipé (mn. **tatimáta**) im. m. 'vrućina'. *Tatipe* but, ni sićilem pe kaja klima, biš thaj šov breš bešlem ande Nemačka [Tr9].

tató, tatí, taté prid. 'topao'. I ondak čhore laće paj *tato* i promešisares i meće la ke strana [Tr2]. Ćiravav lese kafava, *tatarav* raćija, pijel pese jekh čaša raćija tati [Tr2]. Mora te čupil pe khanji, a šaj thol pe ando *tato* paj, al ni tromal te prlil pe pe jag [Tr11/4].

taxtáj (mn. **taxtajá**) im. ž. 'čaša'. Thos le ande soba isto ande *taxtaj* te [nići?], i thos le ande phuv [Tr11/1]. Thos ande jekh *taxtaj* cikno, thos, pa kale žaro i spomeni akana: tutar ako astarda jakhendar, tu spomeni [Tr2].

taxtajorró (mn. **taxtajorrá**) im. ž. 'mala čaša'. Ćidav e čhavren thaj deliva zbog e thuda cucle, ga *taxtajorra*, goda ćerava, sine, a vov ni mangla mandar khanči samo e čhorru mangla mandje thud [Tr11/3].

te 1. part. za konjektiv 'da'. Gija ni tromajem *te* džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare baja džikate [Tr2]. Mora *te* džal *te* anel arro lendje grastesa i von thon o va pe leste i pekle le [Tr8]. Dži kana *te*

živil, sar *te* živil, sostar *te* merəl, dal *te* merəl, dal *te* ačhel [Tr9]. Pa pravo *te* phenav tuće gola breša osamdeset četvrte godine, oxtovardeš thaj štarto breš [Tr11/4]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke nasvalipe thaj pravo *te* phenav tumindje, *te* ašunel savo narodo, amari opština si but slabo [Tr4]. Očekuiv *te* sem još džuvdo za duj, trin breš ka avav čunkunpapo [Tr6]. **2. vezn.** 'ako'. *Te* kamesa pe tri šela dinara, pe duj šela fino, a pe tri šela ni dav tu, Zvonko, ni kamav [Tr5]. A *te* xoljalje, opasno si, nervirin pe, a o bebe si maj slabačko [Tr11/1]. *Te* si dogovor, von ka irin e pare, *te* na, propade sve, ali mora *te* ženil pe, kaj si mruša, gothe si čheja, dešuduj, dešutrin breš, dešefta [Tr11/1]. **3. vezn.** 'da'. Inače *te* na džan ando inostranstvo, katastrofa bi avela kate ande amari opština Knjaževac [Tr11/4]. Thaj blago sas me dadese, *te* na zaposlila pe andre, još bi ačhela džuvdo, le xala o lepako, le smetola but o lepako ke lepila menija [Tr11/2].

tek pril. 'tek'. *Tek* thara o djive amen spremosardam xape, pipe, xale, pile, me čindem lendje daro [Tr5]. Preko šel breš živona thaj *tek* danda iklen lendje, savo ačhile [Tr8]. E *tek* posle *te* beše *te* radi, onda klasikin pe rrāja, ikaldon pe vrste, ande vrba, sa phanden o snopo baro i odvoji klasa, prva klasa, druga klasa, trito klasa [Tr6].

télco (mn. **télcura**) im. m. 'tele'. Inače kova šaj *te* čhines *telco*, *telco* šaj čhine [Tr16].

telé pril. 'dole'. Bešel *tele*, brčil ande jag sa onu šumu [Tr2]. Amendje dosadisaľjo više kaj sa našas thaj čeras thaj t-amen *tele*, ando podrumo, thas čebave [Tr11/2]. Pa ništa, thas cigle *tele*, thaj thas plotna umpral, thaj spremos [Tr16].

ternó, terní, terné prid. 'mlad'. Ande duj saata čhinas o kolako i me postaiv mandje sa po astali so trubul, sa, sa *terno* [Tr5]. I *terne* i purane, pratin e Bibija, jel goda nasvalipe indjarel za Bugarsko, za Nemačko [Tr8]. Gala slave ke Sveti Randjel *terno*, slavís isto, purano Sveti Randjel zimsko isto slavís [Tr4]. Ali *terno* bakro trubul *te* slavil pe na purano bakro [Tr11/4]. Me arakhlem mae kala akana deš breš po *terni* [Tr17].

tradél (pret. **tradijá**) gl. 'terati', 'voziti'. *Tradena* kaš, *tradena* suluma, *tradena* khas, golestar živona o narodo [Tr8]. Grastenca željnín, razumis ma, prrnenca gazin ando krugo, *traden* e grasten i ondak ovo djív sa ačharena i gijate narodo čídela i ondak meljila pe vodenice purane [Tr8]. Znači, sose si goda gija gova pazniko, gova prazniko najavil kaj već uskoro *te*, trubul *te* das ando milaj, gadže kontra mislin goda kaj si amen kaj čeras kontra nešto, kaj *tradas* e čuma, a naj gova tačno [Tr11/4]. Von *tradena* man *te* džav andi škola normalno [Tr17]. A kaj sičilem *te* khuvav pe korparstvo goda *tradija* ma, zori baro sas mandje [Tr6].

tradícija (mn. **tradícije**) im. ž. 'tradicija'. Isto, isto goda si *tradícija* purani, naj goda izmisľjime sad, goda si purani *tradícija* i tako je to ostalo [Tr17]. Pison nešto, intervju, interesuil len rromano *tradícija*, rromani *tradícija* [Tr9]. A gova značil jel o bakro si terno, sasto thaj umiljato, a zbog goda rat, goja si jekh zurali *tradícija* [Tr11/4]. Abijav si svude redom isto sar ke gadže ke si i amende si abijava, samo ke aver *tradícija* si amende, aver *tradícija* si ke, ke gadže [Tr16]. Goja *tradícija* gjate si, amende goda pratis, brešes tar jekhware, sine, i slavís la, číd-amen e Rroma [Tr11/1].

tra(j)íl (pret. **tra(j)isáljo**) gl. 'poživeti'. Arakhlem, barardem, nek *trail* len o Del, ako mangle neka dičhen ma kana ka perav, ako ni, sar mandjen, dok šaj ka muči-ma [Tr9]. Ake kozom breš o Bucko, kava e Bankosko pobratimosko, me thaj o Zorano pokojno, mo phral, inkaldam andar e sastra kozom breš, nek *trajil* o Del [Tr11/1].

trándá br. 'trideset'. Saste sesa narodo i golese živona po šel breš, a akana *tranda* breš, biš breš, dešupandž – meren, jer sa otruvime e phuv [Tr8]. Ko si mogučno, vov šaj krstol odma posle saranda djive pe bebe, koj naj mogučno, i ande biš breš krston pe, *tranda* [Tr9]. Ovaj, inače živov već *tranda* thaj *pandž* breš ande opština Knjaževac [Tr11/4]. Djurdjevdan slavís, možda de sar postojís amen Rroma pre milijono breš, na biš, *tranda*, pinda, šel, dujšela breš, nego od kad postojil Rrom [Tr11/4].

trándathajšóvbrešéngo im. m. 'tridesetšestogodišnjak'. Ali akana si ma unuko *trandathajšovbrešéngo* [Tr6].

trásta (mn. **tráste**) im. ž. 'torba'. Čerena cikni *trasta*, suvena e rromnja cikni *trasta*, andre mora te avel ogledalo nevo, sapuj čisto, kangli čisto, i indjarel pe, odredime kaj si čisto than, ke kaj kaš goda obesin, gothe phanden go *trastisa* [Tr6]. Thaj cikni *trasta*, phiravela, džala pese ando gav, prosila, laći *trasta* našti vazdena trin džene, ako sas gaći cikni [Tr6].

trastíca (mn. **trastíce**) im. ž. 'mala torba'. Trito djive ćidas amen i ke kaj kaš odredis i gothe i pe kaj čisto than indjaren, mothav će, suven *trastice*, ćeren, phanden gothe i eke gja [Tr6].

trin br. 'tri'. Bijandem me čh-, e Tomo, me čhave, bijandem le, pa, sasa le *trin* čhon il štar čhon i vov rovel, rovel, rovel i raćasa i djivese rovel [Tr5]. Šuće prune, akhora, pomarandže, banane, sa gova tho po astali thaj e slama thos ande jekh kova i tho talo astali, i gothe ačhel *trin* djive talo astali, posle trito djive le goda i čhude [Tr2]. Jel von *trin* drom premenisaljo, sesa purane pare Nedićeve, purane, to su pre, pre duj šel breš, tri šel [Tr8]. Te krstol len, *trin* si le [Tr17]. Me phralese kana mulo, Rade, džike *trin* breš, ka džas non stop okola djes, sema po Petrovdan [Tr9].

trišéla br. 'trista'. „A kozom koštil?“ „Pa, *trišela* dinara kila, *trišela* dinara.“ [Tr5]. Te kamesa pe *trišela* dinara, pe dujšela fino, a pe *trišela* ni dav tu, Zvonko, ni kamav [Tr5]. Skoro svako djive *trišel* thaj šovardeš thaj pan-djive ando breš uvek postojil kaj ikona, kaj sveco [Tr11/4].

trító, trité br. 'treći'. I gothe ačhel trin djive talo astali, posle *trito* djive le goda i čhude [Tr2]. *Trito* djive phadjol o šoro za zdravlje [Tr9]. Sikljiljom kaj dikhlem ando Piroto, sas korpara purane majstora, djelem sar čhavro ko leste, posmatriv sar radil, ko le, ko dujto, ko *trito*, ko lese rumuv nešto [Tr6]. Znači, ni čiston, ni ćeren *trito* djive so ačhel, na primer, xamasko, katar o, kaj izbacin, parčetura marnne, el kaj kokala, ni džanav so, von ćiden goda rigate i *trito* djive pe kaj čisto than, pe livadjina, šuma, bilo kaj [Tr6]. Znači, *trito* djive o Djurdjevdan si Markov dan [Tr11/4].

tromál (pret. **tromajá**) gl. 'smeti'. Naj sasa. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni *tromas* katar mo sastro, ka marel amen, gija ni *tromajem* te džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare baja džikate [Tr2]. Niti bezobrazno *tromajam* te pričos, ništa, to je drukčije bilo, avrečhande sasa o životo, a akana – raspustena banda [Tr2]. Ni *troman* pošto si kate stvarno paše bugarsko granica verovatno, thaj e Rumunija [Tr11/4]. I jekh vreme kana ćerdem o ćher, sedamdeset i druge, ando Piroto, a kozom radisardem, o blagajniko ni *tromaja* te isplatil ma [Tr6]. Ćindjarasa, al mora te ćindjare, naj svetlo, ni *tromas*, svetlo, thuv ni *troma* [Tr11/2].

trubúl (pret. **trubujá, trubusardá**) gl. 'morati', 'trebati'. Ande duj saata čhinas o kolako i me postaiv mandje sa po astali so *trubul*, sa, sa terno [Tr5]. Dijem pan-šel evro kapara, a duj milje *trubujem* te dav [Tr9]. Kana *trubul* te čhindol o bakro, thol pe lese po šoro, thol pe lese po šoro, koljardol, krmil pe go, gothar lilja arro, lon, sol, i vov malo krmil pe i posle čhinel le [Tr17]. Ali baš *trubul* t-avas jednomerna na t-avas, jekh gja, jekh gja [Tr4]. E *trubulen* te den len ga e pare kaj sasa po ratište, a von ni den len khanči [Tr11/2].

tu zam. 'ti'. Me ni čorav le, me mangav *tutar*, Zvonko, parendje [Tr5]. „Pa Bibi. *Tu* te slavi kaja slava, te slavi, *tut*,“ izvini, Zorice, što kažem, „naj tu čhave, naj tu, a me ka dav *tu* čhave, mandar *tut* ka avel *tut* čhave.“ [Tr5]. *Tutar* ako astarda jakhendar, *tu* spomeni, lestar ako astarda jakhendar, *tu* spomeni [Tr2]. Pa sar te mothav će [Tr17]. Ali so šaj mothol *tuće* ando suno mulo manuš, goda niko našti [Tr9]. Jel, dikh *tuće*, senka, sine, sar čhinol tu ježa, čhinol tu kaj, sar te mothav će, sar šel, sar dar, te džane kaj si o mulo paša *tute* [Tr11/1].

túće zam. v. **tu**.

tumaró, tumarí, tumaré zam. 'vaš'. I onda phenda: „Od adjive naj te čhinen *tumare* čhave, nego ka čhinen e bakre“ [Tr11/4]. Tumen Rroma poštuvin but e Devle, ake kava ka značil tumije od adjive te slavin Djurdjevdan, ali bakresa na *tumare* čhave te čhinen [Tr11/4]. Von si Jugoslovenura i gola Nemcura, ko si paša lende svadjin pe lenca, naj

tumari phuv, so éeren *tumen* kate, normalno goda džangljol pe [Tr11/3]. Sar sasa *tumaro* detinjstvo, kana sena cikne? [Tr16].

tumén zam. 'vi'. Amen ni džanglam gava životo sar akana, akana si životo *tumendje*, si *tumen* i telefonura, si *tumen* i televizije [Tr2]. Sem paše *tumende*, me sa džanav so *tumen* éeren [Tr9]. But šukar amindje, e samo jedino kaj eke nasvalipe thaj pravo te phenav *tumindje*, te ašunel savo narodo, amari opština si but slabo [Tr4]. Phag íi korr, me ni avav više samo ka dikhav *tumen* paša pendžerava [Tr11/1]. Samo indjarel o djiv, rezo, bokoli, memelja, bosiljako, eke, aver ništa, aver ni džanav so te vačarav *tumije* [Tr11/3]. E akana ni džanav so mandjen *tumen* još nešto, so zanimen *tumen*? [Tr16].

tuménde zam. v. **tumén**.

tuméndje zam. v. **tumén**.

tumíje zam. v. **tumén**.

tumíndje zam. v. **tumén**.

tut zam. v. **tu**.

tútar zam. v. **tu**.

túte zam. v. **tu**.

tutúno (mn. **tutúnura**) im. m. 'duvan'. Cigare naj khatinde, *tutunu*, pokojno Mile Dronjak [dijasa-men?], ta gjate, pušisa po kaj cigarica [Tr11/2].

TH

tha(j), **the** vezn. 'i'. O gothar lija *thaj* letisarda, skrenisarda karing, prema Žəlnako ando voš [Tr8]. Važno si bakro, kolako, memelji *thaj* mol [Tr9]. O Zvonko Nišlija i vo phenel mae gija, me *tha* o Savo samo [Tr5]. Akana momentalno, ke bešas me *the* mo rrom, me duj čhave si ando Knjaževco, éerde pese čera [Tr4].

than (mn. **thaná**) im. m. 'mesto'. Na, sasa promena. Jekh breš sema kote, jekh kote, ali misliv sa ande jekh *than* [Tr17]. Odredime kaj si čisto *than*, ke kaj kaš goda obesin, gothe phanden go trastisa [Tr6]. Pa kate ando Knjaževco, menjon e *than*, ka

jekhare upral e khandjiri, kate kaj si e khandjiri kaja Miletasi, jekhare gothe, jekhare pe aver *than*, naredno odredime *than* i so [Tr6]. I o šoro phadjol po pravilu sa e kokala, e bakrese mora te čiden pe ande jekh *than* čisto i pe livada trubul te čudel pe e kokala [Tr11/4]. Thaj thos lese po vastorro kaj dororru loli, indjare, mora te xal katar sa riga pe šar *thana*, pandž [Tr11/1].

thára pril. 'sutra'. Me éinav gajba pivo „Ajde gijasa“, von éinen *thara* isto. Znači, složis amen [Tr17]. Pa avel tuće ano suno, sine, goda avel ando suno da mora te istare pobratimo, mora te istare čirvo, na primer, pobratimstvo maj teže si negli čirvo, akana istardam kala čirve, *thara* šaj istare kala [Tr11/3].

thára (o) djivé pril. 'sutradañ'. Tek *thara o djive* amen spremosardam xape, pipe, xale, pile, me éindem lendje daro [Tr5]. Bešas čere za Božić, ni džas khatinde, *thara djive* džas, čestitis o Božić, eto [Tr2]. Ali prvo arno odvojis, thos le rigate, posle de će čhaven ando sastipe, će familija. E mulendje *thar-o djive* indjardol pe [Tr11/1].

thávdel (pret. **thavdijá**) gl. 'curiti', 'kapati'. Das le kurbano e Djurdjevdanese. I o rat *thavdel* gija e bax, o sastipe te džal [Tr5].

the vezn. v. **thaj**.

thol (pret. **thodá**) gl. 'staviti'. Mo rrom phabarel e memeli, *thol* e bakrese po šoro [Tr5]. Samo lav maj zala djiv, jekh bonbona *thodem* ando muj [Tr5]. Sasa-men jekh ciknorro kasetofon, amen *thava* le kate ando kodniko i djilabel celo djive, amen čelas, veseli-amen [Tr2]. I ondak *thav* len andre, soven pese, dav len thud ande flašica i soven pese, mirno posle, i to je to [Tr2]. Kalesa činena čarr, djiv i ondak e grastenca *thon* thaj ando krugo, ando krugo i von ačharen o djiv i von čhiden goda thaj džan ande vodenice [Tr8]. Svidjol pe mandje kaj *thodan* godola slike kaj sem me thaj tut saste [Tr9].

Izr. **thol jag** 'zapaliti vatru'. Kana ikljas andre khandjiri isprati-, džas tele i tele *thon jag*, phabaren o badnjako [Tr2]. Ratno stanje, i ni troma te phabare o svetlo, ni troma te *tho jag* [Tr11/2]. Samo ande kantica *thasa* zala *jag*, ta gjate t-avel e čavrren

kolko-tolko svetlo [Tr11/2]. Katar e phuvja. I ondak *thos jag* kate gijate, akaring e piri i ċirave xabe i vov ċirol pese [Tr16]. **thol (piró) muj** 'umiti'. Indjardem e, e Sašo te bajil lese, jel darala i ondak voj bajisarda lese ċe, metlasa, dija le zala paj te pijel, ondak *thoda lesko muj* i andem le ċhere i eto gova gijate sasa [Tr2]. I amen paj okotar *thon po muj* [Tr17]. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o kham, o gazda savo si *thol po muj*, lel lon an po va, lel e bakre [Tr6]. Pa si ko najol, si ko ni. *Thol po muj*, ċerəl pese venco thaj aveltar [Tr11/3]. **thol (o) va** 'ščepati'. A jekhare djilo e krošnicenca te bićinol, te lel arro, jedno drugo, ke Rrom, ke gadže amare i von mothon e gadže kaj ašudjaron le, von *thode o va* pe le i pekle le džuvdeste [Tr8]. Mora te džal te anel arro lendje grastesa i von *thon o va* pe leste i pekle le [Tr8]. On ide, razumeš, sa korpe u selo, pa kod ljudi, na primer, ti de arro duj, trin kile, kova del pandž, kova deš i gijate vov is-, pravarela pe narodo, pe dade, pe deja, ali *thode o va*, e Bugara, e Nemcura, pekle le [Tr8].

thud (mn. **thudá**) im. m. 'mleko'. Lav mandje mo lonče i lav mandje *thud*, lav mae rezo i xav i posle džav [Tr2]. I ondak thav len andre, soven pese, dav len *thud* ande flašica i soven pese [Tr2]. Indjaren borovnica soko za *thud*, ċiral, purum, purum, lon, zalagica lon, goda indjardol pe bebese za *thud* [Tr9]. Rovel o bebe, mandjel *thud* lestar le naj le *thuda* te del i me onda pe tharin uštav, ċinav *thuda*, ċidav e ċhavren thaj deliva zbog e *thuda* cucle, ga taxtajorra, goda ċerava [Tr11/3].

thuv (mn. **thuvá**) im. m. 'dim'. Ćindjarasa, al mora te ċindjare, naj svetlo, ni tromas, svetlo, *thuv* ni troma [Tr11/2].

U

učharél pe (pret. **učhardá pe**) gl. povr. 'pokriti se'. *Učharen pe*, kana si len pate, *učharen pe*, kana naj – naj [Tr8]. „Pa čakmare“. – Ranije sasa gija. Naj sasa te *učharena pe* [Tr8].

u(m)prál pril. 'gore', 'iznad', 'preko'. Pa kate ando Knjaževco, menjon e than, ka jekhare *upral* e khandjiri, kate kaj si e khandjiri kaja Miletasi, jekhare gothe, jekhare pe aver than, naredno odredime than i so [Tr6]. Tataras o pleko, thas pe phuv, thas patra, thaj thas o marrno, thaj thas patra *upral*, thaj thas pe kaj pleko o žaro i pećol [Tr11/1]. Pa ništa, thas cigle tele, thaj thas plotna *umpral*, thaj spremos [Tr16].

unél (pret. **unesardá**) gl. 'kopati'. Pe njive, sine, džasa pe njive, radisa državno, ċidasa drakha, ċidasa višnje, ċidasa phabaja, svašta radisa, *unasa* matikencna, ali lače pare sesa [Tr11/3].

unúka (mn. **unúke**) im. ž. 'unuka'. Duj *unuke* thaj o unuko inča ċerdem lendje krštenje [Tr17]. Ka džavtar mandje, phene, ka džavtar mandje, phene, pa ni mećel la laći *unuka* [Tr9]. A me sem ċi *unuka* [Tr9]. Mi *unuka*, si la aver ċhavo, vov si isto ando Nemačka, leski rromni papiraška [Tr6].

unúko (mn. **unúkura**) im. m. 'unuk'. Eke gava si mo *unuko*, vov džal ande škola [Tr4]. „O Djurdjevdan nek spasil me ċhaven, me *unukuren*, paraunukura,“ si maj, naj ma ċukununukura, al paraunukura si ma [Tr5]. Pa pričosaras: „Sastimasa“, ċhelavas len „ando sastipe me ċhavengo, me *unukurengo*, ande savorrengo sastipe.“ [Tr2]. Ćerdem, ċerdem inča, mae ċhaveše ċerdem kate kotar a *unukurendje*! [Tr17]. Avile me ċhave, me bora, me *unukura*, savorren dikhla, ali nikako naštisarda te merəl dokle me ni avilem [Tr9].

uópšte pril. 'uopšte'. *Uopšte* ni xas le, o dujto djive me thav l-ando frižid-, odnosno smrzićači, u frižideri [Tr5]. Momko thaj ċhej te n-aven ženime, znači, te n-aven ženime *uopšte* [Tr5]. Bez obzira da li *uopšte* neko sasa zaposlime te radila sa, retki slučaj sasamen Rroma ako sesa zaposlime ande Leda [Tr11/4]. Pe sapa, kana si Mladenci, ni radil pe ništa, mora te beše, ni phanden pe šole pe tute, znači, ni radi *uopšte* khañči, pe goda djive, phabare jag avri, kadi tu te na diron tu e sapa [Tr11/3].

uprál v. u(m)prál.

upré pril. 'gore'. Kaj go račena Rromen ande plain *upre*, von sa mudarena [Tr8]. Kate dažbine bare, oxto milje struja počindem, eke *upre* pharrle cevura ando kupatilo, sa kaj biš milje koštuil ma, cevura, češmave, čudura [Tr9]. Kaš ni činasa, naj sasa šansa, naj sa pare, džasa ivende preko rat te čoras kate *upre*, sa djela amare kičme, amare [Tr11/1].

uštél (pret. **uštadá**, **uštíló**) gl. 'ustati', 'ustajati'. Gothar kan-avas, pe tharin *uštav* ande pandž, ande pandž saata *uštav*, mekav muzika [Tr5]. Ujutru *uštél*, džaltar pe tharin direkt za Piroto peške [Tr8]. O venco e bakrese zakačil pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano *ušténa* [Tr6]. Mada, goda si, sa kaj phenda o popo, suvišno, vov ni *uštél*, ali goda si jekh tradicija, jekh poštovanje, jel arakhadol lese [Tr11/1]. Rovel o bebe, mandjel thud lestar le naj le thuda te del i me onda pe tharin *uštav* [Tr11/3].

užarél (pret. **užardá**) gl. 'ljuštiti', 'derati'. Kana načhel e sezona, von thon, činen, činen, činen thaj thon ando kazano thaj čiraven. I ondak *užarena*, [čorro?] i onda khuvena i džanatar andre gava, ta len arro, len xamasko so trubul i gija izdržina [Tr8]. Pe rrja prvo trubul te čine len, te ašučare len, te čine, te *užare*, te ašučare, te done le [Tr6]. Džan, činen rrja, thaj posle *užaren* len thaj thon len ando paj te kovljon, thaj posle čeren go fondura, so me džanav, krošnja posle khuven [Tr16]. Ali goda proketo lengo šoro nek avel, sine, goda me arakhlem i šošoja *užarde* and avlija i šimijakura zakačime pe kaš i sa, ali fala e Devlese arakhlem ječe gadže, ječe džuvlja, von spasina-men [Tr11/1].

V

va reč. za potvrđivanje 'da'. Pa, gova sasa saranda djive. (*Va?*) Saranda djive, me te Živka kaj an bibi ačhilam čere [Tr11/1]. Akana si tu baš nesi želja nekas, onda našti diče suno. (*Va.*) A najviše kana dikhav suno [Tr9].

va(st) (mn. **vastá**) im. m. 'ruka'. A si neko kaj pusaven pe *va* i pijen po rat t-aven rodjene pobratimura [Tr4]. Ko xoljarela la, ikljel avri andar e čera e gadžendje, samo gija čerela *vastesá*, sa del pe jag, sa uništala

[Tr6]. Mora te džas za Zaječar, a naj pare ando *vas*, sosa ka dža [Tr11/2]. „So si tu man astardan *vasestar*, el me tu dijem sastipe,“ sruštisaljo go, go brego, duj džakura, trin [Tr11/1]. A bre, le bre, indjar e rromnja, le la *vastenca*, indjar la, bre [Tr16].

vačarél (pret. **vačardá**) gl. 'pričati', 'kazati'. Ne bi znala drugo šta, ni džanav so te *vačarav* će [Tr2]. Amen ni tromasa te *vačaras* jekh svato, ni dadese, ni papose, ni mamijače, ni khanikase [Tr2]. Biljana mi phej sasa [...], voj javil mandje: „A bre,“ phenav anglal kaj djive, *vačardem*, tha te avav, vov phenda [Tr9]. Sa o roditelja *vačarela* gija, stroga sasa bari, ni džanglam amen akana šetnje ta te džas, te skitos te, t-avel amen momkura, ale ljubav [Tr11/1]. Znači, goda si mečkatar, mora te indjare le ko kaš, istare duj pobratimura, indjaren le tala o kaš, tho thaj *vačaren*: „Vadim roba iz groba, vadim roba iz groba“ trin drom, eke, aver ni džanav, sine [Tr11/3].

vádže pril. 'još'. Pa te inkales e Tomo pe andar e sastra, tu thaj e Stana, poštom tu momko, voj naj *vádže* ženime [Tr5]. Vov khuvelas, pa mo kak khuvelas. Thaj *vádže* kaj rroma khuvenas [Tr16].

varsó, **varsí**, **varsé** zam. 'nekakav'. Kana indjarde le pe limora, me dijem le *varse*, goda sasa ranije, to je, si l-akana pinda thaj trin breš, me čhave, džanes, katanco thaj ključo [Tr5].

Vasilíca (mn. **Vasilíce**) im. ž. 'Vasilica'. Kana si slava, amari kaja *Vasilica*, ondak činas čurke, čeras podvarako katar o šaxo [Tr2]. *Vasilica*, ja, sa e slave slavís [Tr16].

vastorró (mn. **vastorré**) im. m. 'mala ruka'. Thaj thos lese po *vastorro* kaj dororru loli, indjare, mora te xal katar sa riga pe štar thana, pandž [Tr11/1].

vašari (mn. **vášara**) im. m. 'vašar'. Von džana pe *vašara* andar o Piroto i pe *vašari* me rasturisaljem kolasa [Tr17]. Djilem pe *vašari* [Tr17]. Kana dijem andre, vojska, voj devojka, me momak i ženisaljam, našaldem la katar o *vašari* [Tr17]. Deveti tornik sasa *vašari* [Tr6].

vázdel (pret. **vazdíjá**) gl. 'podíci', 'podizati'. Guruven peravas tele i onda *vazdas* kaš maškar e prrne i onda kovís len [Tr8]. E posle, naj više to, sasa Kanla

amari phuv, razumis ma, dok upoznaishjo goda o Tito, ondak amen počnisardam te *vazdas* amen [Tr8]. Thaj cikni trasta, phiravela, džala pese ando gav, prosila, laći trasta našti *vazdena* trin džene, ako sas gaći cikni [Tr6]. I onda, goda breš *vazdijem* o čher od temelja džiko krovo, malterisanje, tišljeraj, sa, sa nevo [Tr6]. O Bucko sasa pandžebrešengo, jedva *vazdijam* le, baš preko rat sa goda ko Novu godinu [Tr11/1].

već pril. 'već'. Mi smo, ćerdam krštenje *već* kana barile me čhave. Ondak sam ja krstila moju decu, *već*, kana *već* barile [Tr2]. Sa o životu sasa gja atoska, a akana *već* drukše [Tr17]. I me, te ćerav, te ćerav krštenje i gjate ćerdem posle, kana *već* završisaljo, al ni ćerdem tad, kaj ando trin breš žalisardem le [Tr11/1].

Veligdan im. m. 'Uskrs', 'Veligdan'. E, prvo djive so si o *Veligdan* del pe čhavren te xal pe [Tr11/1]. Al amen sićilam, indjaras goda djive po *Veligdan* kova [Tr11/1]. A za ga *Veligdan* sose baš jekh arno mekhel pe lolo samo? [Tr11/3]. Pa sose, *Veligdan* si, mora te dža po djive, po *Veligdan* [Tr11/3].

venco (mn. *vencura*) im. m. 'venac'. O bakro našti te čhindol bi *vencosko* thaj memeli t-avel e bakre [Tr5]. Džas, čhinas gola vrbe, vrbe čhinas, ćeras *vencura*, das ando paj džikate [Tr2]. Džala te čhinol *venco*, a opletil *venco* [Tr17]. Čerena *vencura*, onda si e čarr, luludja djurdjevco ikhardol, žuto, kolestar ćeren *vencura* [Tr6]. Dakle, pre nego so čhindol o bakro, najverovatnije mora te ćerdol pe *venco*, a inače *venco* ćerdol pe katar e vrba [Tr11/4].

venčol pe (pret. *venčosardá pe*, *venčosáljo*) gl. povr. 'venčati se'. I voj zakazisarda mandje venčanje ande opština Knjaževac, avilem i *venčosaljam* thaj plus ćerda mae te ostvarisardam pravo po kadrovačka pomoć [Tr11/4]. Fabrike tad radina, ovaj, mrni rromni ćerda mandje poziv te *venčo ma*, umesto te džav dešupandž čhon ande vojska, me djilem dešuduj, sar hranilac porodice [Tr11/4]. Azilantura bešen po nekolko vreme, aventar, ko mangel *venčol pe*, počinel [Tr4].

verige im. ž. mn. 'verige'. Modrol e vuš i džal pe, inkaldol pe talo kaš, posle inkaldol p-ande dešuduj

saata tale *verige* [Tr11/1]. El, von ćiravena pese, thon go-, gola sar akhardol, sar go *verige* kaj ćiraven pese, pe cigle [Tr11/3].

veru(v)il (pret. *veru(v)isardá*) gl. 'verovati'. Babo, kana dikhes suno mulen, gja khanč kaj mangel nešto tutar ili kana dikhe len nešto suno, dal *verui* tu ande gova, ili so von phenen će? [Tr9]. *Veruviv*, *veruviv*, sine. *Veruviv* i dikhav suno [Tr9]. I baš vačerda mandje: „Me”, phenel „sem paše tumende, me sa džanav so tumen ćeren”, i me *veruviv*, tačno si goda [Tr9]. Jel amen Rroma sam pobožne i *verujis* ande gola stvara, si but džene kaj ni *verujin*, ali eke amen mislis Rroma dal sam glupave, el sam nepismeni, ipak amen poštujis e Devle i *verujis* an gova [Tr11/4].

veselil pe (pret. *veselisardá pe*, *veselisáljo*) gl. povr. 'veseliti se'. Sasa-men jekh ciknorro kasetofon, amen thava le kate ando kodniko i djilabel celo djive, amen čhelas, *veseli-amen* [Tr2]. Džas ande khandjiri, čhinas o kolako, muzikasa, veselje, gostura, xas, pijas, čhelas, djilabas, furavas amen šukar, ćidas amare familija, amare narodo, so si amen *veseli-amen* maškar o foro, nakhas isto [Tr4]. Kaj phendol pe ćidas gostura, kova xan, pijen, *veselin pe* [Tr11/1]. Ispratis la, xas, pijas, *veseli-amen*, pale gjate, dži breše pale [Tr11/1].

više pril. 'više'. E, i golese, znači, amen slavis goda Djurdjevdan, ali akana *više* ni slavil pe sar kaj malopre phendem, kozom mruša gaći bakre [Tr11/4]. Bićinav akana, ćindem, posle ćidav maj *više* [Tr17]. Amendje dosadisaljo *više* kaj sa našas thaj ćeras thaj t-amen tele, ando podrumo, thas ćebave [Tr11/2].

vo zam. v. **vov**.

vodil (pret. *vodisardá*) gl. 'voditi'. Inače, diploma fakultetura ande Srbija pošto u zadnje kala tranda breš amari Srbija ni *vodil* postupak lačno [Tr11/4]. Radiva, pašo Beograd, *vodiva* grupa radnikura ande višnjje, kana kate ni džangle, anglal saranda tha(j) pandž, pinda breš, ni džangle so si višnjja. Me *vodiva* [...] e džene, radnikura [Tr6].

voj zam. 'ona'. Kana djelam, *voj* thoda ma, mi dej, te činav e čurka, i me čindem go čurka bari [Tr5]. Te na pričo će phejasa khanč, svato naj tu *lasa* te čere, nego t-aven mutavski mande [Tr5]. Čide ciknida i ondak bari *la*, ando paj čirado thos e kopriva, bari *la*, pa kale *la*, secko *la*, i tho *la*, pržo *la*, i onda tho *laće* zala arro, tho *laće* ivando peper i ondak chore *laće* paj tato i promešisares i meće *la* ke strana [Tr2]. Si ma katar, katar e Suza, voj si šezdesedmo godište, si ma *latar* dešuduj unukura [Tr6]. Katar e socijalno ni koristin khanči i sa *late* naj sa dešuduj čhave late, oxto si *lasa* [Tr6].

volil (pret. **volisardá**) gl. 'voleti'. Si kas si čhave ko dikhel le, a man naj niko, me sem korkorro, man naj ma phral, naj ma phej, sas ma phej, voj muli, me ačhilem korkorro, familija si svako za pese, ako si tu, *volin* tu, ako ni, ni [Tr4]. Ako naj, dogovorin pe ili džaltar e bori ili ačhel, sa zavisil džiko mladoženja, ako *volil* la o mladoženja, ako ni, onda rasturil pe [Tr4]. Ne, kaj phenel o dad gothe, pa akana *volisa* le tu ni *volisa* le [Tr11/1]. Tačno si, znači, mora te na nerviri le, perel e rat, naj rojipe, naj pričope, e te xoljarda le kaj jekh ta te marel, a te ni bu-, dibidus te *volisarda* gole manuše pale pojavil pe [Tr11/1]. Sasa ma volja, sine, džava mae, me *voliva* [Tr11/2]. A akana dal *volisarda* ma, dal ni *volisarda* ma, me ni džanav dal *volisarda* ma [Tr16].

von zam. 'oni'. Spremov e balendje, čiravav *lendje* pomije, čhorav *lendje* [Tr2]. Čelava *len* po astali, čistos *len*, pa astaras *len* eke gija i ondak čelavas *len* [Tr2]. Slamarica sasa purani, *von* thon e Rroma amare purane, i ondak onosarena pe phuv [Tr8]. *Lende* trin djive slava, galama naj, muzika naj [Tr6]. I džas ke goja džuvli ke, kaj pričol *lenca*, phenel [Tr11/1]. Ake me, me slaviv zasebno, mo čhavo zasebno, vov naj manca ande zajednica, me sem *lendar* delime sudski, niti me *lencar* pričov niti von pričon manca [Tr11/3].

vordón (mn. **vordoná**) im. m. 'kola'. Ondak *vordona* isto kovin amen, čerdam, šiške *vordona* ranije i pe tultura, jel drvene [Tr8]. Pa prosina, džantar, vo, andar e gava *vordonenca*, prosin, čeren [Tr8]. Me phenav ka xoxadol te lel o radio andro *vordon* [Tr11/1]. Još len dnevnicke, još benzinura, vozin pe

državne *vordona*, ni koštuil len khanči, još xan, pijen ande hotelura, si len računura, i so? [Tr6].

voš (mn. **vošá**) im. ž. 'šuma'. Ikalen andar o *voš*, bičinen, tradena za Pirot peške [Tr8]. O gothar lija thaj letisarda, skrenisarda karing, prema Želnako ando *voš* [Tr8]. I von arakhadon ande *voša*, ande plain i kaj račhen, von pazarin pe [Tr8]. Amen džanasa, našasa neko ande *voša*, neko thasa čebave, thasa, phanda se pendžerave [Tr11/2]. Džasa pe ane *voša* upre hajinga te pheras paj [Tr11/1].

vov, **vo** zam. 'on'. O Zvonko Nišlija i *vo* phenel mae gija, me tha o Savo samo [Tr5]. Svuda arno džal, svuda pojavin pe, svako xal lestar, sa si vitamina ande leste, i *vov* mora te najardol čeljado, mora t-avel zuralo, t-avel hrabro [Tr11/1]. Tutar ako astarda jakhendar, tu spomeni, *lestar* ako astarda jakhendar, tu spomeni [Tr2]. I ondak me pričov *lese* gija nešto, xoxavav *le*, čerav *le*, dok sovralljav *le* [Tr2]. Kana trubul te čindol o bakro, thol pe *lese* po šoro, thol pe *lese* po šoro, koljardol, krmil pe go, gothar lilja arro, lon, sol, i *vov* malo krmil pe i posle činel *le* [Tr17]. Kaj si o bebe, e dej uvek paša *leste*, s tim i so si maj glavno, kana si e bebesko saranda djive [Tr11/4]. Me phenav *lese* preko ga vojska te mothon *lese* kaj si o čavirro but nasvalo [Tr11/2]. O Bojan ande bolnica, sine, sar ka avel pe *lesa* ni džanav [Tr9].

vražól (pret. **vražosardá**) gl. 'vraćati'. Dičhen ande palma, dičhen ande šolja, *vražon* tu [Tr4]. Manglasa karte mandar te *vražol* kaj džuvlja [Tr11/1].

vréma, **vréme** (mn. **vréme**, **vréma**) im. ž. 'vreme'. Bešas gothe jekh sato *vrema*, avastar, činas o kolako, xas marrno i to je to [Tr2]. Kad si maj šukar *vrema*, jekh breš sasa iv gja, al djelam, indjardam pe sa so spremol pe čere [Tr17]. Me kate ando Minićevo, sema dugo *vrema* ando Knjaževco, dešuefta breš, avilemtar [Tr4]. Tada sasa baš i fino *vrema*, kova an goja vojska, ando Sarajevo, but cenina e vojska an goja *vrema*, an goja generacija [Tr11/4]. Kana me sema ande vojska, tad sasa bax bari lački *vrema*, but pare sesa ando narodo, fabrike tad radina [Tr11/4].

vudár (mn. **vudará**) im. m. 'vrata'. Kana von avile, me putardem o *vudar*, *vudar*, o čhavro sasa ande pelene, džane, cikno [Tr5]. Badnjako ačhel anglo *vudar* [Tr2]. E gasavi boja dobil sar ko *vudar* i gole rrajendar šaj ćerav i stolice, i astala, i dvosadura, i trosadura, komplet nameštaj šaj te ćerav [Tr6]. O venco e bakrese zakačil pe po *vudar*, avri, pe tharin sabalje, rano uštena, anglal nego so ikljel o kham [Tr6]. Sa džanel goda manuš samo naj muj, naj čhib, e rrėknil i marel i del andre i ako zaključis amen e *vudara* [Tr11/1].

vuš (mn. **vušá**) im. m. 'usna'. Pobratimstvo isto kana džan te inkaldol andar e sastra dur ka čhavrendar pojavil pe kaj plavuši pe leste, modrol e *vuš* i džal pe, inkaldol pe talo kaš [Tr11/1].

Z

za pred. 'za'. Anel pe povojnica: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebesa, ranije mol indjardola, akana indjaren borovnica soko *za* thud, ćiral, purum, purum, lon, *zalagica* lon, goda indjardol pe bebesa *za* thud [Tr9]. Boljevco si zasebno, *za* pese ćerel, Knjaževco *za* pese, Svrljig *za* pese, amen Minićevo ćeras amindje [Tr4]. Goda arno thol pe ande vetrina, kana ka farbol pe dži breše godova arno prahol pe ande phuv *za* sastipe, a kova arno ačhel isto breš djive ande vetrina [Tr11/1].

zadužil (pret. **zadužisáljo**) gl. 'zadužiti'. Ondak, fala lese kaj vov učinisarda gada, vov jes *zadužisaljo*, ali *zadužisaljo* amendje Rromendje [Tr8]. Pa kana si veselje i akana o kume *zadužil*, si i kola gostura, normalno, ali kume *zadužil* tu, zavisil šta si u stanju, iljadu evra, petsto evra [Tr17]. Inća dvesta, averese dvesta i još sto *zadužil* le, trista, eli kamata bilo kako, a uglavnom i lančano džal, sa šukar gja [Tr17].

zakačil (pret. **zakačisardá**) gl. 'zakačiti'. Me lav gova, *zakačiv* le kote i vov džaltar pese, eto to je [Tr2]. Venco čhudel pe po ćher, okola prućice, kala rraja *zakačil* pe pe ograda, ka si ograda, gja ukrasil pe, kao prvi maj gja sa [Tr17]. O venco e bakrese *zakačil* pe po vudar, avri, pe tharin sabalje, rano uštena [Tr6].

zakovíl (pret. **zakovisardá**) gl. 'zakovati'. Pa sudime sasa laće gija, von *zakovisarde* o bunari voj djeli po bunari, terni bori te lel te gothe pašljili i muli [Tr9].

zála pril. 'malo'. Šaj ni lel, ni xav svašta, Zoro, naj kova, samo lav maj *zala* djiv, jekh bonbona thodem ando muj, sastimase i goda, eke goda džanav [Tr5]. Inaće, znači, mora te avel parno bakro i ni *zala* šare te avel, ali našti t-avel baš sa kalo [Tr11/4]. Laći phej, phen laći i voj bešti *zala*, ali voj, pale još jekh akaja štarto [Tr17].

zalagíca pril. 'malo'. Anel pe povojnica: pogača, peći khanji, jekh kompletići e bebesa, ranije mol indjardola, akana indjaren borovnica soko *za* thud, ćiral, purum, purum, lon, *zalagica* lon, goda indjardol pe bebesa *za* thud [Tr9]. Džanav me ka tu aračhel le, ali te tho ando šoro te kana god ka tho le te seti tu pe ći phej, thaj te ćirave mae kafava, al ma but te kadila neg *zalagica* ta te bi šaj dovativ la, a paj ma te deli će phejaće [Tr11/1]. Ratno stanje, i ni troma te phabare o svetlo, ni troma te tho jag, a *zalagica* svirena prvo, dujto, amen džanasa, našasa neko ande voša, neko thasa ćebave, thasa, phanda se pendžerave [Tr11/2].

zaposlimé prid. 'zaposlen'. A, inća naj sama *zaposlime*, ama radijam mae pe pijacura, špermil, ovo, ono [Tr17]. Bez obzira da li uopšte neko sasa *zaposlime* te radila sa, retki slučaj sasa-men Rroma ako sesa *zaposlime* ande Leda, sesa ande Branka Dinić, sesa još nesave fabrike, ali goda si jedno pet do deset posto Rroma so si kate gijate, kozom me džanav barem, duj thaj paš milje Rroma ande opština Knjaževac živona [Tr11/4].

završíl (pret. **završisáljo**, **završisardá**) gl. 'završiti'. Ama, me ni džava, džava nešto jedva *završaljem* četiri razreda, nema ništa [Tr17]. Sala si amen kate, i sa ćidas pe gothe i sa *završis* goda [Tr17]. O trito djive, znači, *završil* pe o trito djive i mećen pe kaj čisto than la [Tr6]. I me, te ćerav, te ćerav krštenje i gjate ćerdem posle, kana već *završisaljo*, al ni ćerdem tad, kaj ando trin breš žalisardem le [Tr11/1].

zejá im. ž. mn. 'leđa'. Mečka bari, rrome dukhaje e *zeja* i vov pašljilo i vov ondak, zgazil le mečka pe *zeja*, te na dukhan le *zeja* [Tr2].

zgazíl (pret. **zgazisardá**) gl. 'zgaziti', 'gaziti'. Mečka bari, rrome dukhaje e *zeja* i vov pašljilo i vov ondak, *zgazil* le mečka pe *zeja*, te na dukhan le *zeja* [Tr2].

zidomé prid. 'zidan'. A amen sasa-men, me dade sasa le čer *zidome* baro [Tr2].

zorí (mn. **zorá**) im. ž. 'nužda', 'zor'. A kaj sičilem te khuvav pe korparstvo goda tradija ma, *zori* baro sas mandje [Tr6].

zumí (mn. **zumjá**) im. m. 'čorba'. Čerdam i *zumi* sa meso, sa kokošku [Tr2].

zuraló, zuralí, zuralé prid. 'jak', 'snažan'. Ranije narodo naj sasa goda, ali but saste sesa thaj *zurale* [Tr8]. Radiv od detinstva korparstvo, maj *zuralo* majstori mandar ni postojil kate ande amari okolina [Tr6]. Djurdjevdan si rromano maj *zuralo* prazniko so postojis amen Rroma [Tr11/4]. A gova značil jel o bakro si terno, sasto thaj umiljato, a zbog goda rat, goja si jekh *zurali* tradicija [Tr11/4]. Te aven *zurale*, te aven hrabre, t-aven vešte jel arno si brzo [Tr11/1].

Ž

žalíl (pe) (pret. **žalisardá** (pe), **žalisáljo**) gl. 1. 'žaliti'. I me, te ćerav, te ćerav krštenje i gjate ćerdem posle, kana već završisalj, al ni ćerdem tad, kaj ando trin breš *žalisardem* le [Tr11/1]. Svakone, sine, *žalisardem*, svakone pomožisardem, ali eke, o Del maj gore dija ma [Tr9]. 2. povr. 'žaliti se'. Znači, tu *žali man*, me tut i tu mothe el rodel tu gova Bugarino je li Nemco te pe, mudardo [Tr8]. Inače, amen Rroma našti te avas gaći but previše pismene naj amen, amen gova uslovura i ni *žalis amen* [Tr11/4].

že(lj)níl (pret. **že(lj)nisardá**) gl. 'žnjeti'. To je, gova si kljašto, kava si čuko, kava si srpo kaj čhinena, *ženina* djiv [Tr8]. Grastenca *željinin*, razumis ma, prnjenja gazin ando krugu, traden e grasten i ondak ovo djiv sa ačharena i gijate narodo čidela i ondak meljila pe vodenice purane [Tr8].

ženíl (pe) (pret. **ženisardá** (pe), **ženisáljo**) gl. 1. 'ženiti', 'oženiti'. Vov odelisarda-men, i moralo sas mi baba te *ženil* ma ande dešuštar breš [Tr6]. 2. povr. 'ženiti se', 'udati se'. Posle, *ženisalj*, ande dešušov breš, *ženisalj*, avilem kate, isto radisardem, džav ande kaš, anava kaš, spremov e balendje, ćiravav lendje pomije, čhorav lendje, eke goda radiv čhere [Tr2]. I onda pričon, na primer, te *živol* deš breš, dešupandž, biš, kana ka *ženil pe* ande gov momento te len le

[Tr11/4]. Kana dijem andre, vojska, voj devojka, me momak i *ženisalj*, našaldem la katar o vašari [Tr17]. O dad ćerel kova, o sastro ćerel, kaj o dad pe čhejaće ke *ženisarda*, a ćerel o sastro e sasuj ćeren terne mladenčićura kaj terne *ženisalje*, lije pe i ćeren pese da, bude obavezno [Tr4]. Većinom von sa ivende i *ženin pe* [Tr11/1]. I gjate, sine, posle zaposlisalj kate, ane Leda, katar, e barilam amen, posle ko kaj dikhla, *ženisarda-men*, udomisarda-men, otkačisalj lestar [Tr11/2].

žiška (mn. **žiške**) im. ž. 'varnica', 'žiška'. Kozom *žiške* gaći pare, gaći sastipe, gaći kova, te del amen o Del sloga [Tr2].

živíl, živó(saré)l (pret. **živisardá**) gl. 'živeti'. E, posle, Duško djelo ande vojska, duj breš sasa ande vojska, me bešlem, mangleme te džav leste, djelem leste, posle avilotar vov i eke gijate *živisardam* [Tr2]. Krošnice, košura, golesta *živona* narodo [Tr8]. Dži kana te *živil*, sar te *živil*, sostar te merel, dal te merel, dal te ačhel [Tr9]. Kana sasa o Tito, sasa savorrendje and sasti bivšo Jugoslavija maj lačhe, amen *živosa* maj lačhe nego Amerikancura [Tr11/4]. Me arakhlem mae kala akana deš breš po terni. Me maj purano i akana *živos* amindje [Tr17]. I eke nesavo životo, *živosaras*, da mora te *živos* le, dok šaj, radis amen, mučis amen, sar džanas [Tr4]. Me sem bijando ando Piroto, a *živiv* ando Knjaževco od dve iljade druge [Tr6]. Da, da, jel aven e sudjenice ke dej i e dej ašunel sar del roko kozom breš te *živol* goda bebe gova i tu ašune tuće i ondak tu pazi će bebe [Tr11/3].

živó(saré)l gl. v. **živíl**.

životo (mn. **životura**) im. m. 'život'. Naj sa gova *životo* sar akana, dža ke manges, ave kana avetar, kompijuteri, televizije [Tr2]. Amen ni džanglam gava *životo* sar akana, akana si *životo* tumendje, si tumen i telefonura, si tumen i televizije, sa si tumen, amen gova naj sasa [Tr2]. Niti bezobrazno tromajam te pričos, ništa, to je drukčije bilo, avrečhande sasa o *životo*, a akana – raspustena banda [Tr2]. I eke nesavo *životo*, *živosaras*, da mora te *živos* le, dok šaj, radis amen, mučis amen, sar džanas [Tr4]. Što se tiče e Rroma ako si u pitanju te objasniv i gova sar snalazin pe kroz piro *životo*, sar živon [Tr11/4].

UZORCI IDIOLEKATA

[Tr2] Knjaževac, žena

Mi kako smo se, amen čheldam amindje. Ni djelam ando foro. Znači, čhere anglo vudar. Go ašola – kanapo, okrećaju dvojica, mi skaćemo, pa ondak čheldam amindje godova, pa djilablam, pa jurisaljlam, čerdam žmurke, ondak von džan ande škola, me bešav čhere. Kana avel e vreme te dobin doručko, gova ručko, užina, me džav, lav mandje mo lonče i lav mandje thud, lav mae rezo i xav i posle džav, lav mandje još, anav mandje čhere. Posle den margarin, isto džav, za vreme kana ikljen po raspust, lav mae tar e rakhle, tar e servirka: „Daj mi to da jedem, nemam šta da jedem,“ oni mi daju, den ma, me anav mandje čhere, xav mandje. Čistov, pariv, domaćica sam bila od trines godine. Dešutrin breš sasa ma kana me radiv. Mi dej sasa nasvali i eke gijate, mučisaljlem. Posle, ženisaljlem, ande dešušov breš, ženisaljlem, avilem kate, isto radisardem, džav ande kaš, anava kaš, spremov e balendje, ćiravav lendje pomije, čhorav lendje, eke goda radiv čhere. Ni džasa, ando bioskop ni džasa, te šeto-amen ni džasa, amari razonoda sasa samo džasa džike stanica železničko. Džane kaj si železničko stanica? E gothe džasa, ćidasa kaš, šeto-amen, posle džas kaj si purani Leda kaj sasa, gothe džasa, pijaco sasa palal, indjara amindje po jekh rroj i ko xal lubenice, amen las gola kore, em čistos gija, em xas. Naj sasa. Ni dela tu khonika pare, cigare ni phabarasa, ni tromas katar mo sastro, ka marel amen, gija ni tromajem te džas nandje, sasa dugačke rukavi, bare baja džikate. Žega, ne žega, mora te furaves gova, disciplina sasa bari, naj sar akana, poštujisa purane manušen, ni akušasa, ni svadji-amen, ni tromas gova te ćeras, i gijate. Eto.

[Tr4] Minićevo, žena

I eke nesavo životo, živosaras, da mora te živos le, dok šaj, radis amen, mučis amen, sar džanas. Akana momentalno, eke bešas me the mo rrom, me duj čhave si ando Knjaževco, ćerde pese čhera, si len lendje rromnja, lendje čhave, me kate ando Minićevo, sema dugo vreme ando Knjaževco, dešuefta breš, avilemtar. Akana irisaljlem kate ke mulo mo dad, ali but kaji ma kaj irisaljlem kate, but kaji ma, a kaji ma i kaj si ma čhave. Si kas si čhave ko dikhel le, a man naj niko, me sem korkorro, man naj ma phral, naj ma phej, sas ma phej, voj muli, me ačhilem korkorro, familija si svako za pese, ako si tu – volin tu, ako ni, ni. Dal ma kaj uslovura, kaj šance, obavezno bi menjiva. Bilo kaj bi džava, samo te na avav

ando Minićevo. But bilačo narodo, naj šukar, naj fino. [...] Jekh čavrro si kaj avel ando soipe, a nesavo čavrro si kaj eke gija rovel, rovel. I von ikalen le po drom i mečen le po drom, čhuden le, i naidjil kaj jekh, garudol o dad ili dej, i naidjil khonika po drom, lel le i vov kao lel goda roipe, indjarəl peste, istaren [drom?] pobratimura, eke. A si neko kaj pusaven pe va i pijen po rat t-aven rodjene pobratimura, eto koj nema brata, sestru von mängen t-aven pobratimura.

[Tr5] Minićevo, žena

Mo rrom phabarel e memeli, thol e bakrese po šoro, e memeli phabol i me moli-ma e Devlese. Phenav gija: „Devla, pomožisar sa e narodose thaj pomoži me čhavendje, me unukurendje, saorrendje pomožisar ande kava djive,“ poštom čhinas e bakre, das le kurbanu e Djurdjevdanese. Znači, das le kurbanu e Djurdjevdanese. I o rat thavdel gija e bax, o sastipe te džal. Thaj te pomožil o Del e Ljiljaće poštom naj la čhave, te del la o Del kaj čeljado. Te del la o Del čeljado a ka len savorren si, lendje nek pomožil o Del ande Nemačka, me čhavendje Nadaće, Borkaće, e Ljiljaće, e Tomose, e Nadaće, e Zoka, e Džaklina, saorrendje o Del te pomožil, jel adjive si o Djurdjevdan. Maj bari slava si o Djurdjevdan. Znači, te pomožil lendje o Del. I prema godova, dujto djive ke-kljav pe limora te fulavav me mulendje. I akana djirači čidas amen thaj čhinas o kolako, pašcate oko duj saata. Ande duj saata čhinas o kolako i me postaiv mandje sa po astali so trubul, sa, sa terno. Me terno ni xas sa dži ka n-avel o Djurdjevdan. Purum, platidžano, krastaveca, sa, sa so trubul terno me ni xav breš djive. Breš djive, znači, me ni xav poštom avel o Djurdjevdan i golese: „O Djurdjevdan nek spasil me čhaven, me unukuren, paraunukura,“ si maj, naj ma čukununukura, al paraunukura si ma, nek i spasil len o Del, te del len bax, sastipe, a maj but te del bax e Ljilja thaj nek pomožil laće o Del, e gija.

[Tr6] Knjaževac, muškarac rođen u Pirotu

Pa kava si jekh priručno mašina kaj rendišila rraja lasa, ake akana ka dikhen praktično. Kava si cepači ikhardol, kaj pharravav pe trin jekh rrən. Kava si kaj isto cepači kaj pharravav pe štar, katar jekh rran ćerav štar, katar jekh rran ćerav trin. E. A kava si jekh prosto, ake diće ake, e. Jel mora te ikalav t-avel sane rraja te bi šaj savijov len sar me mangav, e. Si ando Kruševco, si kala kaj si e pletare bare, e državne, si len gala mašine pe struja. Astarel e rran gjate, sar kaja, i mečen la ande mašina i mašina pharravel, dal mandje pe trin, dal mandje pe štar, i odma rendišil la, ali ja, man goda mogućstvo naj ma, e eto to je to. [...] Anglal saranda breš. Me andar o Piroto tradijem jekh pinda, šovardeš kotora krošnice. Deveti tornik sasa vašari. Za trin saata me jekh korpa naj sasa ma, po duj, po trin sose. Sasa omladina ande gava, sasa e zemljoradnikura, e gadže radina e njive i trubula len korpe te indjaren e radnikurendje te xan pe njiva. Akana kase te indjaren, e phure ačhile ande gava, e gava pustosalje, i naj prodaja. Ko ka lel krošnica, ko ka indjarel la, nego kotrljiv akaring okoring. Kova maj but akana korpice za marrnese, za, za voće, za kolači, za te stvari, eto to.

[Tr8] Knjaževac, muškarac

Pe goroža, pe goroža, pe sulum. Slamarica sasa purani, von thon e Rroma amare purane, i ondak onosarena pe phuv, naj sasa krevetura. Tanjira phuv, katre phuv godoja ćerena ranije grnčara, gjate ćeren. Rroja kaštune, kolesas xasa ranije, naj sar akana, kaj sasa-men, razumis ma, sastrune, no kaštune sa katro kaš. Prvo marrno ćerena katar o ržo. Grastenca željnin, razumis ma, prnjenja gazin ando krugo, traden e grasten i ondak ovo djiv sa aćharena i gijate narodo ćidela i ondak meljila pe vodenice purane. Sasa go čakalo kaj krenin pe, ondak sa go barr i onda gothe izdržina pe narodo. (*So bićinena ranije?*) Pa buznjen, bakren, goda araćhena, purano narodo goda araćhena. Bakre, buznja, guruva, bikura. Tradena kaš. Ikalen andar o voš, bićinen, tradena za Pirot peške. Ujutru uštel, džaltar pe tharin direkt za Pirot peške! Tovarín kaš kova, bićinen. Eke goda, golestar izdržina pe narodo.

[Tr9] Knjaževac, žena

Ja, dikhlem suno me me rrome. Dikhlem le suno, kaj me manglem te ćerav lesko spomeniko, a pošto desisaljo gada me ćhavesa, e Bojanesa, tu džane, kana ćhinde le go gadže, i me prekinosardem. Dijem pan-šel evro kapara, a duj milje trubujem te dav. I me dikhav le suno, vov phenel mandje: „Sose mo spomeniko naj paša man? Me me dikhav le a naj paša man.” Phenav: „Šaj džane tu so ćerdilo će ćhavesa, mandje si maj prečo ćo ćhavo te spasiv le, a o spomeniko šaj thav le i po breš.“ I vov phenda: „Naj problemó, završi tu goda će ćhavesa.” [...] I me obećisardem lese kaj ka ćerav lese o spomeniko samo te pomožil me ćhave te spasil pe. Vov phenda ka spasil pe, ali te odbil pe gadalesta so vov ćerela. I eke akana odbisaljo, djelo ande Nemačka te ćeren lese gadija operacija, kuć, dešupandž milje evrura gadija operacija mangle. O socijali ni prihvatil, e vov dobisarda abšigung te napustil, vov daraljo ke kate si le phanglipe i ćalada le infrakt, i ćerde lese kateter. I akana sikiri ma, sine.

[Tr11/1] Knjaževac, žena

Pa goda si, sine, saranda djive, golese pazil pe ćeljado kana pherel saranda djive godola si sudjenice. Vov mothol sar, sar ka naćhel lesko doživljaj. Von si trin, znaći, jekh mothol te patil, aver phən te merel, aver phenel: „Mek le, nek živol gaći thaj gaći.“ E golese roditelja trubul te na sovel goja rat, thol lese gothe po astali kaj guglipe, kaj šećeri, kaj kolakurica i von aven soltrin džejorra, len pese po zala i ni diron e bebe i džantar, ali obavezno mothon lese sudjenice kozom vov ka živol the sar ka naćhel. [...] Goda si svako ćeljadosa si pisome i gja von ikljen sarandato djive, von aven ko roditelja. Mada vov perel sojipe po roditelja, al mora te aven uporne jer von den katar o vudar, len pese so len, thon ano muj i naćhen zadovoljne, a te ni thode von xoljavon. But e dženendje ćerde nešto bilaće, a but e dženeni i mekle. Eke Božanaći ćhororru isto sasa gada lestar, voj ni džangla i bistarda te thol po astali, desisaljo goda, desisaljo goda, posle kozom sasa i muli e ćhavo.

[Tr11/2] Knjaževac, žena

Mo dad ćerela kazaja. Džala, vov te kalaišil ande gava. Dabome. Anovalen, džala: „Majstore, el imaš kazan da se kalaiše?“ „Ima.“ Dena le khanjen, dela le kaj xamasko, kova, nikad ni mandjela mo dad te dël neke pare negde, samo xamasko te bi pravarel amen, to bi anel amen po, po manuš. A mi dej sasa maj opasno, a mo dad na. E, sasa le grastorro, ko le grastorresa dija le gadžo balo. Ande jekh galavo thoda e bale, ande jekh galavo thoda me phrale. Ta te na phirel ke, našti phirel, dukhana le prne. I posle gja, gja, gja, mo dad zaposlislajo ande Leda, gjate radil. Avilantar kate andar o Pirot, k-amen ando Pirot bešasa, sasa-men ćher inća. I gjate, sine, posle zaposlislajo kate, ane Leda, katar, e barilam amen, posle ko kaj dikhla, ženisarda-men, udomisarda-men, otkačisljom lestar. A vo mulo, a voj eke još uvek džuvdi. (*A nasledisa neko gova zanato taro će dad?*) Mo phral, o Mićo. Vov kalail, vov akana lestar, goda džanel. Krošnice isto, košura khuvela, isto. Samo naj goda rado sar mo dad ke radil le, kava thol so avel, a mo dad čisto kalaj. Duško kaladžija, sasto gava primona le. Jel jekhar ando gav xoxadan, više na, a kava, ćerela baš lačhe kazaja, baš lačho kalaj. A kava ni, kava sar thol, ko džanel. A mo dad, orginal. Činela goda pe štapura, thaj ćerela samo ka ni naplatila e gadžendje, kolko daš, samo te pravarel amen. Thaj blago sas me dadese, te na zaposlila pe andre, još bi ačhela džuvdo, le xala o lepako, le smetola but o lepako ke lepila menija.

[Tr11/3] Knjaževac, žena

Da, da, jel aven e sudjenice ke dej i e dej ašunel sar del roko, kozom breš te živol goda bebe gova i tu ašune tuće i ondak tu pazi će bebe, mora te pazi le, na primer, avel, tasavəl la o bebe ako ni pazi, vov tasavəl. Isto i katar e mečka, isto i goda mora te pazi, si šape, si kova po bebe, kana si šape po bebe, znači, goda si mečkatar, mora te indjare le ko kaš, istare duj pobratimura, indjaren le tala o kaš, tho thaj vaćaren: „Vadim roba iz groba, vadim roba iz groba,“ trin drom, eke, aver ni džanav, sine. [...] (*A kana si bebe, na primer, nasvalo gova džane te istardol pe pobratimura* [...]) Pa, avel tuće ano suno, sine, goda avel ando suno da mora te istare pobratimo, mora te istare ćirvo, na primer, pobratimstvo maj teže si negli ćirvo, akana istardam kala ćirve, thara šaj istare kala, goda naj opasno, a pobratimstvo jel mutavo dža, mutavo ave, goda si maj opasno, goda si, goda mora te poštuil pe, a ćirvipe tu i tamo, poštuil pe, mora te poštuji će ćirve, ako poštuisarda tu, ako ni poštuisarda tu, okreni čo šoro i ništa. A pobratimstvo si maj teže, sine, jel goda ni troma te, jeli akana phuč la tu khonika, bre, ka-ave te kale me čhave, eli me čheja, so avela, našti te odrekni, ni odreknil pe ni ćirvo, ni pobratimo, pa akana dal ka poštuil tu, dal ni poštuil tu, goda si lesko problemo, a tu mora te, mora te reši te t-ave.

[Tr11/4] Knjaževac, muškarac, rođen u Galibabincu kod Svrlijga

Ovaj, što se tiče e Rroma ako si u pitanju te objasniv i gova sar snalazin pe kroz piro životo, sar živon. Dakle, ranije pre tranda, saranda breš ande opština Knjaževac radila dosta, but fabrike, ovaj, i radina o narodo but ande Timoflora, fabrika Džervin, gothe radina sezonske radura, ali maj but so si bitno, narodo maj but izdržila pe katar e krošnice, košura, činena rraja i amare Rroma kate ande Timočko krajna,

kate ande Srbija, inače golemstar živona. Bez obzira da li uopšte neko sasa zaposlime te radilasa, retki slučaj sasa-men Rroma ako sesa zaposlime ande Leda, sesa ande Branka Dinić, sesa još nesave fabrike, ali goda si jedno pet do deset posto Rroma so si kate gjate, kozom me džanav barem, duj thaj paš milje Rroma ande opština Knjaževac živona. Međutim, akana si but narodo kaj mule, ali, ovaj, but si ando inostranstvo, but djeletar ando inostranstvo. Inače te na džan ando inostranstvo, katastrofa bi avela kate ande amari opština Knjaževac, but bi avela baro problem. Nego, bax si bari kaj djele ande avre phuvja, ande Nemačka i so me džanav.

[Tr16] Minićevo, muškarac

Slave kana si isto. Amende si slave drugačije slave, nego so si ke gadže. Amende maj but, po duj, trin djive slave slavil pe. (*A sose slavis amen trin djive e slave?*) Pa sar te mothav će? Običaj si katar o purano, katar amare purane ačhilo. Neko slavil duj djive, neko slavil trin djive. (*Kastar nasledisarden goja slava?*) Pa katar mo dad, katar mo dad nasledisardem, katar e purane. (*Jel šaj objasni amije kozom gostura aven, kozom slavin?*) Pa zavisil akana sar si, akana si sa narodo djelotar maj dur ande avre phuvja, kova i ondak naj gaći narodo kozom si, sar ranije kaj sasa. Za Djurdjevdan sasa ranije po, po štar, pandž djive. Pa džike god sasa xape, pipe, vov sasa i veselje. Ranije, ranije e purane ispratila jekh avre, katar e slava džike slava. Akana von xan, pijen i po celo rat pijen, e kana ka ispratil le o lesko phral si, lesko komšija si, ispratil le čhere. Kana resen čhere [kova ispratil le le, akana ke iril le pal ko le le i gija po?] celo rat xan the pijen, džike god si xape, džike god si pipe, znači, sasa. Ali me misliv kaj milionu drom maj šukar sasa atoska neg akana. (*A sose?*) Pa sar phenav, sar te mothav će, akana si gasavi besparica, kaj naj. Vov jeste sasa atoska čorrope, ali aver čorrope sasa atoska, naj sasa-men tehnika, al pare sasa. Ko mandjela te radil, ko mandjela te čerel, vov sasa pare. E gava tehnike naj sasa-men, televizije, frižidera, zamrzivača, ali sasa aver tehnika. Kaj o mas thola pe ando bunari, ranije. Te šudrol Djurdjevdanese o mas thol pe ando džako. Ako mandjena baš te mothav tumendje sar čerena goda.

[Tr17] Minićevo, muškarac

Bibijako djive! Slavis, si amen spomeniko, akate džal pe preko pruga za Trnovac, si amen spomeniko i onda gothe džal pe. Trijes prvog ko si kolačari vov slavil čhere i kova i ande sala ka si maj but, akana naj sam but. Slavil pe gothe, čhere ko si gostura posle džal pe ande sala, si zajedničko ručko, sa čindol pe pivo, ovo ono, i čidas [save?] muzika isto. Sala si amen kate, i sa čidas pe gothe i sa završis goda. [...] Kad si maj šukar vreme, jekh breš sasa iv gja, al djelam, indjardam pe sa so spremol pe čhere, mukel pe gothe, vruća rakija, pivo, ko šta voli da pije. Šəl, šəl djelam. Džas tu obavezno, goda ni propustis! (*I so spreminen, na primer, na džanav?*) Isto spremol pe sa. Mas atoska da, o balo, bakro, ćurka, ćurani, bilo so. Uglavno si atoska xal pe normalno živina za Bibijako djive. Slavis. (*A jel može Bibijako da padne u post?*) Blažno bilo za kaja Bibijako djive, nego ne sećam se, ni džanav pale, ni džanav šukar dal, dal opšte postojil post, naj sem sigurno. Džanav kaj uvek spremosaljo, svako spremol pese, ili [ake?] kova gostura aven mande, kola ko leste, kova a posebno ande sala savorra avas. Muzika ovo ono, savorre bešas i gja dočekis goda, ispratis, u stvari ispratis la inča i posle džas ande sala.

THE ROMANI-SERBIAN DICTIONARY

SUMMARY

The project

The Romani-Serbian Dictionary is the outcome of the project *Exploring the language and folklore of Roma in Knjaževac*, which was carried out under the patronage of the Public library “Njegoš” in Knjaževac and supported by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia during two project cycles – in 2016 and 2017. The main aim of the project was to provide field-based documentation of language and folklore tradition of Roma from Knjaževac and Minićevo (two towns in South-Eastern Serbia). Several workshops were organized by researchers of the Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts (Belgrade, Serbia) – Biljana Sikimić, Svetlana Ćirković, Mirjana Mirić – aimed at training local Roma activists in different aspects of fieldwork, language documentation, transcription and lexicography. Apart from the dictionary and brief compilation of selected texts which follows, the project aimed at forming a team of competent Roma researchers whose knowledge of fieldwork and linguistic data analysis could be further applied in other Roma communities of Serbia.

Romani language has been included in the UNESCO Atlas of World’s Endangered Languages as ‘definitely endangered’ and registered in 28 European countries. Therefore, documenting Romani language and folklore within the project *Exploring the language and folklore of Roma in Knjaževac* is complementary to the research conducted by prestigious universities in Western Europe (University of Manchester, University of Graz, University of Prague, among others). This project could serve as a model of documenting a local Romani variety, as well as a model of participatory practice for the protection of endangered languages. In addition, by documenting traditional culture, various elements of the intangible cultural heritage of Roma have been singled out, which deserve protection by official cultural institutions of the Republic of Serbia.

The project took place in several phases and numerous local Roma activists were engaged in it: Darko Ibrić, Katarina Ibrić, Miljan Mustafić, Željko Mustafić, Ružica Rakić, Ivan Ronić, Ljubinka R. Simić, Ljubinka S. Simić, Zagorka Simić, Marija Simić, and Romana Stefanović. The 2016 workshops provided training in fieldwork methods, documenting and archiving the collected material, and were followed by team fieldwork during which audio, video and photo material was collected. Afterwards, participants were trained to transcribe the collected material and to generate the written corpora. The phase of transcription of the selected material was accompanied by transcript checking and revision. The 2017 workshops included lexicographical training, finalizing and revising the transcripts. The final phase of transcript revision and lexicographic work was monitored by native speakers of the local Gurbet Romani (henceforth: reviewers).

The applied methodology

Open-ended, semi-structured interviews were used for data collection. The questions were asked in Romani by native speakers or in Serbian by researchers whose first language is not Romani. The questions were directed towards traditional culture and also covered topics of oral history, as well as (auto)biographical narratives. By applying this methodology, spontaneous speech was recorded, and lexemes and grammatical forms were by no means deliberately elicited. The collected data reflect the conversation topics, illustrated by the compilation of texts (idiolects samples) at the end of the dictionary. The texts were selected in order to present the wider context of vocabulary use, as well as to exemplify elements of traditional culture, past and contemporary life of the speakers. The idiolects samples presented here are rather short, but highly representative of the speech of each interviewed speaker.

The corpus

The fieldwork has shown that Knjaževac and Minićevo are inhabited by three major Roma groups, namely Gurbet, Lejaš and Kovači (Blacksmiths), with only several Arli and Bayash families. Given that the Gurbet are the most numerous Roma group in these two towns at the moment, their variety, Gurbet Romani, which belongs to the Southern Vlax group of Romani dialects, served as the basis for the dictionary.

The corpus for the dictionary contains transcribed conversations with native speakers of Gurbet Romani, recorded in Knjaževac and Minićevo in July 2016. Speech samples were collected from both male and female native speakers of different ages who were born in Knjaževac and the surrounding area or have been living there for a long period of time. All speakers were bilingual in Romani and Serbian, and most of them spoke German, since they lived in Germany for a significant period of time.

The overall sample contains 14 hours of video and audio material and incorporates Gurbet, Lejaš and Arli varieties of Romani, as well as the Serbian variety spoken by local Roma. Not all of the samples were included in the dictionary – the corpus contains 45,000 words and is based on 7 hours and 30 minutes of audio and video recordings of the Gurbet variety only. Lexemes were excerpted from 12 transcripts which bear the following marking in the dictionary: [Tr2], [Tr4], [Tr5], [Tr6], [Tr8], [Tr9], [Tr11/1], [Tr11/2], [Tr11/3], [Tr11/4], [Tr16], [Tr17].

Word selection

In the process of selecting which words would enter the dictionary, the goal was to excerpt mainly Romani words, although certain recent loanwords from Serbian could not have been avoided, as they have been completely adapted to the Romani morphological system and were frequently used by native speakers. In addition, the dictionary incorporates lexemes which designate elements of tangible and intangible cultural heritage, whose occurrence resulted from the conversation being directed towards traditional culture.

Due to the previously established framework and length of the printed version of the dictionary, certain excerpted words were not included in the final version of the dictionary, namely nouns, adjectives,

verbs and adverbs of Serbian origin (seldom from German) whose use in the corpus is extremely rare and usually registered with only one speaker. It is worth mentioning that for some of the excluded words there is a Romani equivalent (e.g. *učil* – *sićol* 'learn'), whereas for others, the Romani equivalent was not confirmed either in the corpus or by the reviewers (e.g. *kreveto* 'bed', *mrzol* 'hate'). The dictionary does not contain any etymological information within the lexical entry.

Entries

The dictionary contains over 900 entries (cross-references and expressions were excluded from the final count). Each entry is organized in the following way: firstly, the accented lemma in Romani is given, followed by the forms of preterit (for verbs) or plural (for nouns), then the part of speech of the respective word and its grammatical categories are provided, and finally the translation into Serbian. Each entry is accompanied by examples excerpted from the transcripts. Five examples were offered for the lexical words and three for the functional words and numbers, provided there were enough examples in the corpus, whereas certain verbs and pronouns were illustrated with more examples because they were used in more than five different forms. All registered meanings of each word were listed within the entry, and the meanings which were not found in the corpus, but were marked as relevant by reviewers, were additionally included. In this case, the reviewers' initials were inserted after the examples instead of the transcript number.

Where necessary, reviewers provided information and corrections regarding the accent, grammatical forms of the words and pronunciation (having in mind that the words were transcribed from the audio material, a certain variability across speakers has been observed in the pronunciation of some voices, especially aspirates and strong *rr*, as well as voice omission in word contraction). Furthermore, some parts of the interviews were difficult to transcribe due to accompanying noise or poor quality of the recordings, which are inevitable consequences of collecting spontaneous speech. Therefore, it should be pointed out that the dictionary should not serve as the basis for a phonetic analysis of Gurbet Romani.

As the dictionary is based on samples of spontaneous speech, it should not be perceived as prescriptive. Although some examples may seem incomprehensible or wrong, they are simply typical of spontaneous speech.

The value and application of the dictionary

The dictionary illustrates the local Gurbet Romani variety of the Serbian towns of Minićevo and Knjaževac and may be valuable to various users. Native speakers of the variety can benefit from it as a learning tool, especially the younger ones, which have been less exposed to Romani, are usually monolingual speakers of Serbian or exhibit the characteristics of asymmetric bilingualism. Speakers of other Romani varieties may find it useful from the comparative perspective, while linguists can use it as material for research at different language levels. Elements of traditional culture embedded in the dictionary are particularly worthy for anthropologists and ethnologists, given that they indicate the presence and value of traditional culture in Roma's everyday life. Finally, the dictionary is intended for everyone interested in learning Romani.

REČ UREDNIKA O OVOM IZDANJU

Narodna biblioteka „Njegoš“ već nekoliko godina pruža podršku naučnim istraživanjima ugroženih dijalekata – timočkog i romskog, koji su se, iako se njima služi sve manji broj govornika, održali na prostoru današnje opštine Knjaževac.

Biblioteka je 2016. i 2017. godine bila nosilac projekta „Istraživanje jezika i folklora Roma u Knjaževcu“, koji je u oblasti kulturnih delatnosti nacionalnih manjina finansiralo Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije. Projektom su obuhvaćena romska naselja u Knjaževcu i Minićevu, u kojima, prema popisu iz 2011. godine, živi 750 Roma. Nakon realizacije projektnih aktivnosti, ostvaren je i konačan cilj projekta – objavljivanje romsko-srpskog rečnika.⁷

Naime, ovo je druga publikacija koju je Narodna biblioteka „Njegoš“ 2017. godine stampala u cilju očuvanja i daljeg proučavanja romskih govora koji su u upotrebi na knjaževačkom prostoru. Publikacija *Miklošičeva zbirka reči „iz Timoka“* dr Biljane Sikimić, objavljena je u ediciji „Zapisi o zavičaju“, posvećenoj tumačenju naučnih radova i istraživanja s kraja 19. i početka 20. veka. *Romsko-srpski rečnik knjaževačkog gurbetskog govora* dr Svetlane Ćirković, naučnog saradnika, i dr Mirjane Mirić, istraživača saradnika Balkanološkog instituta SANU, rezultat je opsežnih dijalektoloških istraživanja sprovedenih poslednjih godina, pa ga Narodna biblioteka „Njegoš“ objavljuje u ediciji „Knjaževačkim krajem“, namenjenoj publikacijama koje se bave savremenim temama i problemima, u cilju očuvanja i promovisanja zavičajnih vrednosti.

Za veliki doprinos proučavanju nematerijalnog kulturnog nasleđa i očuvanju dijalektološkog bogatstva knjaževačkog kraja, izdavač se zahvaljuje autorima *Rečnika*, svim saradnicima i učesnicima u projektu „Istraživanje jezika i folklora Roma u Knjaževcu“ i Ministarstvu kulture i informisanja Republike Srbije, koje je omogućilo da se ovaj značajan projekat nesmetano realizuje.

Vladana Stojadinović

⁷ O detaljima vezanim za projekat „Istraživanje jezika i folklora Roma u Knjaževcu“, rezultate naučnih istraživanja i rad na rečniku videti Uvod ove publikacije.

SPISAK FOTOGRAFIJA NA KORICAMA

1. Klub Roma, Minićevo (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
2. Spomenik Tetkici Bibiji, između Minićeve i Trnovca (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
3. Romsko naselje, Knjaževac (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
4. Romsko naselje, Knjaževac (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
5. Dečji klub Roma, Romsko naselje u Knjaževcu (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
6. Kovački zanat – alatke, Romsko naselje u Knjaževcu (foto: Svetlana Ćirković, 2016)
7. Korparski zanat – korpa, Romsko naselje u Knjaževcu (foto: Marija Simić, 2016)
8. Korparski zanat – materijal za izradu korpi, Romsko naselje u Knjaževcu (foto: Marija Simić, 2016)
9. Korparski zanat – priprema materijala za izradu korpi, Romsko naselje u Knjaževcu (foto: Marija Simić, 2016)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.214.58'374'282.4=163.41(038)

ĆIRKOVIĆ, Svetlana M, 1978-

Romsko-srpski rečnik knjaževačkog gurbetskog govora / Svetlana M.
Ćirković, Mirjana M. Mirić. - Knjaževac : Narodna biblioteka „Njegoš”, 2017
(Beograd : Donat graf). - 119 str. ; 26 cm. - (Edicija Knjaževačkim krajem)

Tiraž 300. - Str. 118: Reč urednika o ovom izdanju / Vladana Stojadinović.
- Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 17. -
Summary : The Romani-Serbian Dictionary.

ISBN 978-86-87537-85-9

1. Mirić, Mirjana M., 1981- [аутор]

а) Ромско-српски речници, дијалектолошки

COBISS.SR-ID 251318540